

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA
YÖNELİK KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ: BİR
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

AYLİN ARSLAN

DANIŞMAN

PROF. DR. BİRGÜL ÇİFTÇİ

ARALIK, 2018

MUĞLA

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA
YÖNELİK KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ: BİR
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ İNCELEMESİ**

HAZIRLAYAN: AYLİN ARSLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

Tezli Yüksek Lisans

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 02.01.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 21.12.2018

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Birgül ÇİFTÇİ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Murat ÇOLAK

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Çağlar ÖZBEK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

ARALIK, 2018

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 28/11/2018 tarih ve 865/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Aylin ARSLAN'ın "Türkiye'de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Bir Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi İncelemesi" adlı tezini incelemiş ve aday 21/12/2018 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

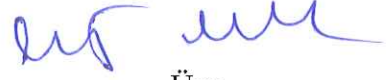
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 6.0 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Birgül ÇİFTÇİ

Üye
Doç. Dr. Murat ÇOLAK

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Çağlar ÖZBEK

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Bir Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi İncelemesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/12/2018

Aylin ARSLAN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU
YAZARIN
Soyadı : ARSLAN Adı : Aylin Referans No: 10225961
TEZİN ADI Türkçe: Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Bir Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi İncelemesi Y. Dil: Corporate Social Responsibility Activities for Disadvantaged Children at Risk in Turkey: A Corporate Social Responsibility Project Examination
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans (X) Doktora O Sanatta Yeterlilik O
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fakülte : Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü Diğer Kuruluşlar : Tarih : 21.12.2018
TEZ YAYINLANMIŞSA Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : ÇİFTÇİ, Birgül Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 223

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar
2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk
3. Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk
2. Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar
3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Corporate Social Responsibility
2. Disadvantaged Children at Risk
3. Corporate Social Responsibility Activities

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum ☐
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir (X)
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 21/12/2018

TÜRKİYE’DE DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ: BİR KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ İNCELEMESİ

ÖZET

Çocuklar, toplumların yarını, geleceğidir. Tüm toplumlar, çocukların korunmasını ve her bakımdan sağlıklı bir şekilde yetişebilmesini öngörür. Ancak, her toplumda birtakım nedenlerden dolayı diğer çocuklara kıyasla temel haklarına dahi erişimde güçlük çeken dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar mevcuttur. Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar, içinde bulundukları olumsuz durumlardan dolayı toplumsal sistemlerce kendilerine yönelik uygulanacak kapsamlı sosyal koruma ve destekleme mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Sosyal devlet, bu alana yönelik sosyal politika uygulamaları gerçekleştirmektedir. Devletin yanında özel sektör ve üçüncü sektörde faaliyet gösteren örgütler de kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) anlayışıyla bu alana yönelik faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler çocukların içerisinde bulundukları olumsuzlukların giderilmesi, çocuklara yönelik gerçekleşmesi muhtemel risklerin bertaraf edilmesi ve çocukların iyilik hallerinin sürdürülmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik KSS faaliyetleri ele alınarak, bu alandaki bir KSS projesi detaylı olarak incelenmektedir. Bu amaçla dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından biri olan “hem okuyan ve hem çalışan” çocukları konu edinen bir KSS projesi, ortaya koyduğu sosyal katkıları doğrultusunda analiz edilmektedir. Böylelikle bu çalışmada, gönüllülük esasıyla yürütülen bu faaliyetlerin sosyal sorunların çözümü noktasında ne derecede etkili olabildikleri tartışılmaktadır. Bu kapsamda ilgili proje hakkında bilgi edinmek amacıyla bir alan araştırması gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler betimsel analiz ve doküman analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları teorik bilgiler çerçevesinde tartışılarak, değerlendirme ve öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri.

**CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ACTIVITIES FOR
DISADVANTAGED CHILDREN AT RISK IN TURKEY: A CORPORATE
SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECT EXAMINATION**

ABSTRACT

Children are the future, the future of societies. All societies foresee the protection of children and the healthy development of children in all aspects. However, in every society there are disadvantaged children at risk for some reasons, who have difficulty accessing their basic rights compared to other children. Disadvantaged children at risk, need comprehensive social protection and support mechanisms to be applied to them by social systems due to their negative situation. The social state is implementing social policy practices in this area. In addition to the state, organizations operating in the private sector and in the third sector also carry out activities towards this area with the understanding of corporate social responsibility (CSR). These activities are important in terms of eliminating the disadvantages of the children, eliminating the possible risks to the children and maintaining the well-being of the children.

In this study, CSR activities for disadvantaged children at risk in Turkey are discussed and a CSR project in this field is examined in detail. For this purpose, a CSR project, which deals with one of the disadvantaged children at risk groups, is being analyzed in line with the social contributions it has created. Thus, it is discussed how effective these activities can be in the elimination of social problems. In this context, a field research was conducted in order to obtain information about the related project and the data were evaluated with descriptive analysis and document analysis. Research findings were discussed within the framework of theoretical knowledge and evaluation and recommendations were presented.

Key Words: Corporate Social Responsibility, Disadvantaged Children At Risk, Corporate Social Responsibility Activities.

ÖNSÖZ

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) faaliyetleri hem topluma hem de işletmelere pek çok açıdan yarar sağlamaktadır. Dezavantajlı ve risk altındaki çocukların korunmasına, desteklenmesine, eğitilmesine, ileriki yaşamlarında istihdam edilmesine yönelik çeşitli şekillerde gerçekleştirilen KSS projeleri ile çocukların ve genel itibarıyla toplumun sorunlarının çözülmesine katkı sağlanmaktadır. “Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Bir Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi İncelemesi” adlı bu çalışmada işletmelerin gerçekleştirdiği bu katkıların tespit edilmesi ve ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Tüm yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca çalışmalarına yön veren, bilgi ve yardımlarını benden esirgemeyen ve her türlü desteği sağlayan danışman hocam, Sayın Prof. Dr. Birgül ÇİFTÇİ’ye desteklerinden, yardımlarından ve sabrından dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım. Bir öğrencisi olarak kendime örnek edindiğim sayın hocama akademik gelişimimin yanı sıra sosyal gelişimime sağladığı manevi katkılardan dolayı da teşekkürü bir borç bilirim. Tüm eğitim öğretim hayatımda bana emek veren, yönümü bulabilmem için yoluma ışık tutan saygıdeğer bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez araştırmam kapsamında yardımlarını ve desteklerini benden esirgemeyen “İşimiz Okumak” KSS projesi, proje yetkililerine teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamım boyunca sevgilerini, ilgilerini, emeklerini, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, bana güvenen ve her kararında yanımda olan değerli babam Murat ARSLAN’a, annem Saniye ARSLAN’a, anneannem Endam GÜNGÖR’e, kardeşlerim Ahmet Feyyaz ARSLAN’a ve Necdet Nabi ARSLAN’a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLAR

1.1. Dezavantajlı ve Risk Altında Olma Olgusu ve Nedenleri.....	5
1.1.1. Dezavantajlı ve risk altında olma olgusu.....	5
1.1.2. Dezavantajlı ve risk altında olma nedenleri.....	6
1.2. Çocukluk Kavramı.....	10
1.2.1. Genel olarak çocukluk kavramı.....	10
1.2.2. Hukuki boyutuyla çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler.....	12
1.2.2.1. Ulusal mevzuattaki çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler.....	13
1.2.2.2. Uluslararası mevzuattaki çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler.....	16
1.3. Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuk Grupları.....	18
1.3.1. Çalışan çocuklar.....	20
1.3.2. Engelli çocuklar.....	25
1.3.3. Erken yaşta zorla evlendirilen çocuklar.....	29

1.3.4. Mülteci çocuklar.....	32
1.3.5. Sokak çocukları.....	35
1.3.6. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki çocuklar.....	37
1.3.6.1. İhmal ve istismar mağduru çocuklar.....	43
1.3.6.2. Suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklar.....	44
1.3.7. Diğer dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı.....	49
2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İle İlgili Kavramlar.....	52
2.2.1. Gönüllülük.....	52
2.2.2. Kurumsal itibar ve kurumsal imaj.....	53
2.2.3. Kurumsal sürdürülebilirlik.....	54
2.2.4. İş etiği.....	56
2.2.5. Sosyal pazarlama.....	57
2.2.6. Halkla ilişkiler.....	59
2.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları.....	60
2.3.1. İşletmelerin iç çevrelerine karşı sorumlulukları.....	61
2.3.2. İşletmelerin dış çevrelerine karşı sorumlulukları.....	63
2.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Önemi ve Faydaları.....	66
2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İle İlgili Yaklaşımlar.....	71
2.5.1. Klasik yaklaşım.....	71
2.5.2. Modern yaklaşım.....	73

2.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri.....	74
2.6.1. Carroll'un Sosyal Sorumluluk Piramidi Modeli.....	75
2.6.2. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli.....	76
2.6.3. Ackerman'ın Sosyal Duyarlılık Modeli.....	77
2.6.4. Preston ve Post'un Bütünleşik Sosyal Sorumluluk Modeli.....	78
2.6.5. Philip Kotler ve Nancy Lee'nin 6 Seçenek Modeli.....	79
2.6.6. Sethi'nin Sosyal Sorumluluk Modeli.....	80
2.7. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yönetimi.....	81
2.7.1. Çevre analizi.....	83
2.7.2. Stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması.....	89
2.7.3. Değerlendirme ve rapor yazımı.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ

3.1. Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri ile İlgili Genel Bilgiler...	95
3.1.1. Cumhuriyet öncesi dönem.....	95
3.1.2. Cumhuriyet sonrası dönem.....	98
3.2. Türkiye'de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri Hakkında Değerlendirme.....	107
3.3. Türkiye'de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Proje Örnekleri.....	110
3.3.1. Çalışan çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	110
3.3.2. Engelli çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	113

3.3.3. Erken yaşta zorla evlendirilen çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	115
3.3.4. Mülteci çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	119
3.3.5. Sokak çocuklarına yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	121
3.3.6. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	123
3.3.7. Diğer dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri.....	127

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK BİR KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ İNCELEMESİ

4.1. Araştırmanın Kapsamı, Amacı ve Önemi.....	132
4.2. Araştırmanın Kısıtları.....	136
4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	136
4.4. Veri Toplama Süreci.....	139
4.5. Verilerin Analizi.....	141
4.6. Bulgular ve Değerlendirme.....	143
4.6.1. Proje Paydaşları ile İlgili Genel Bilgiler.....	143
4.6.1.1. Proje koordinatörü kurum hakkında bilgi.....	143
4.6.1.2. Diğer Proje paydaşları kurumlar hakkında bilgi.....	145
4.6.2. Proje koordinatörü kurumun sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk politikası.....	146
4.6.3. Proje yönetim sürecine dair bulgular.....	149
4.6.3.1. Proje konusunun tespit süreci.....	149

4.6.3.2. Proje paydaşlarının proje yönetim sürecindeki konumu ve iş bölümü.....	152
4.6.3.3. Proje adının, sloganının ve logosunun belirlenmesi.....	155
4.6.3.4. Proje yönetim sürecinde karşılaşılan güçlükler.....	157
4.6.4. Proje içeriğine dair bulgular.....	161
4.6.4.1. Proje hedef kitlesi, kapsamı ve amacı.....	161
4.6.4.2. Proje uygulama aşamaları.....	163
4.6.5. Proje sonuçlarına dair bulgular.....	184
4.6.5.1. Proje kapsamında niceliksel olarak ulaşılan sonuçlar.....	185
4.6.5.2. Projenin sosyal etki analizi.....	186
4.6.5.3. Projenin almış olduğu dller.....	187
4.6.5.4. Projenin devamına yönelik proje yetkililerinin düşünceleri.....	189
4.6.6. İncelenen kurumsal sosyal sorumluluk projesine ilişkin sonuç ve değerlendirme.....	190
SONUÇ.....	194
KAYNAKÇA.....	200
EKLER.....	221
EK-A: Görüşme Soru Formu.....	221

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1.1. Çocuklara Yönelik Hizmetler ve Bu Hizmetlerden Yararlanan Çocuk Sayıları.....	41
Tablo 1.2. Kurum Bakım Hizmetleri Kapsamında Faaliyet Gösteren Kuruluş Sayısı ve Bu Kuruluşlarda Bakılan Çocuk Sayısı.....	42
Tablo 2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye Sağlayacağı Faydalar.....	68
Tablo 2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar.....	69
Tablo 2.3. PEST Analizi Şablonu.....	85
Tablo 2.4. SWOT Analizi Şablonu.....	87
Tablo 2.5. Sorun Ağacı Şablonu.....	88
Tablo 2.6. Sosyal Sorumluluk Projelerinin Planlanma Aşamaları.....	90
Tablo 3.1. 2016 Yılı Türkiye’de KSS Alanında En Başarılı 20 Şirket.....	101
Tablo 3.2. 2017 Yılı Türkiye’de KSS Alanında En Başarılı 20 Şirket.....	102
Tablo 3.3. 2017 Yılı İtibariyle Halkın Gözünde En Başarılı KSS Projeleri.....	104
Tablo 3.4. 2017 Yılı İtibariyle İş Dünyası Gözünde En Başarılı KSS Projeleri.....	105
Tablo 4.1. Proje Kapsamında Velilere Yönelik Düzenlenen Aile Çocuk İletişimi Konulu Seminer Sayısı.....	167
Tablo 4.2. Proje Kapsamında Çocuklara Yönelik Gerçekleştirilen Toplam Akademik ve Sosyokültürel Ders Saati.....	170
Tablo 4.3. Proje Kapsamında Çocukla Yönelik Gerçekleştirilen Toplam Drama Atölyesi Saati.....	182
Tablo 4.4. Yıllar Bazında Çalışmayı Bırakan ve Okuluna Döndürülen Öğrenci Sayıları.....	185
Şekil 2.1. Carroll’un Sosyal Sorumluluk Piramidi.....	75

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 4.1. “İşimiz Okumak” KSS Projesi Görseli 1.....	153
Fotoğraf 4.2. “İşimiz Okumak” KSS Projesi Logosu.....	156
Fotoğraf 4.3. “İşimiz Okumak” KSS Projesi Görseli 2.....	172
Fotoğraf 4.4. “İşimiz Okumak” KSS Projesi Görseli 3.....	173

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
AÇEV	Türkiye Ana Çocuk Sağlığı Vakfı
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BÜYEM	Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi
CSR	Corporate Social Responsibility
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezleri
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	Çocuk Destek Merkezleri
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
EYDER	Engelsiz Yaşam Derneği
ILO	International Labour Organization
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
PERYÖN	Türkiye Personel Yönetimi Derneği
LÖSEV	Lösemili Çocuklar Vakfı
SGDD	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SHÇEK	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

SOYAÇ	Sokakta Yaşayan Çocuklar
SROI	Social Return on Investment
TAPV	Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TMBB	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	Türk Medeni Kanunu
TKMÇV	Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNFPA	United Nations Population Fund
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
WHO	World Health Organization
WWF	World Wide Fund for Nature
ZİÇEV	Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı

GİRİŞ

Toplum içerisinde birtakım nedenlerden dolayı diğer çocuklara kıyasla her bakımdan sağlıklı bir şekilde yetişebilmeleri için yeterli düzeyde imkâna sahip olamayan dezavantajlı çocuklar mevcuttur. Dezavantajlı çocuklar içinde bulundukları olumsuz şartlar nedeniyle birtakım sosyal risklerle karşı karşıyadır. Bu nedenle literatürde bu çocuklar, farklı kavramsallaştırmaların yanında dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak ele alınmaktadır. Çocuklar açısından dezavantajlılık ve risk altında olma durumu, önemli bir toplumsal sorun olarak ön plana çıkmaktadır.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocukların, yaşının gerektirdiği yaşamı yaşayamadığı, çocukluk dönemlerinde yaşlarına uygun olmayan, tehlike ve riskleri içeren bir yaşam içerisinde oldukları görülmektedir. Oyun çağındaki çocuğun oyun oynaması, okul çağındaki çocuğun okula gitmesi gerekirken bu çocuklar, yaşamlarını başka şekilde, gelişimlerini engelleyen boyutlarda geçirmektedir (Taşdelen vd., 2014: 3). Dezavantajlılık durumu, çocukların çocukluğunu yaşamaktan alıkoyan ve temel haklarına erişimlerini güçleştiren olumsuz riskler barındırmaktadır. Dolayısıyla bu çocuklar içinde bulundukları olumsuz şartlar ve karşılaşmaları muhtemel risklerden dolayı toplumsal sistemlerce geliştirilecek koruma ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle çocuk koruması üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir alanda yer almaktadır. Çocukların her türlü kötülükten korunması ve sosyal hayata tam katılımlarının sağlanması ancak onlara yönelik geliştirilecek kapsamlı sosyal politika önlemleri ve sosyal hizmet uygulamaları ile mümkün olmaktadır.

Çocukların korunması, iyilik hallerinin sürdürülmesi ve çocuk refahı alanının geliştirilmesi sosyal devletin en temel sorumluluk alanlarından biridir. Bu doğrultuda devlet yasalarca öngörülen sosyal politika önlemleri ve sosyal hizmet uygulamaları ile çocukların karşılaşması muhtemel sosyal ve ekonomik riskleri bertaraf etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Devletin yanında özel sektör ve üçüncü sektör kurum ve kuruluşları da bu alana yönelik sosyal sorumluluk anlayışıyla faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu çalışma kapsamında özellikle özel sektör örgütlerinin kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) anlayışıyla bu alana yönelik sağladıkları katkıların tespit edilmesi ve ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Böylelikle gönüllülük temelinde yürütülen KSS faaliyetlerinin sosyal sorunların çözümünde ne derece etkili olabildikleri sorusunun cevabı araştırılmaktadır. Bu amaçla bir özel sektör örgütlerinin dezavantajlı ve risk altında olarak nitelendirilen bir çocuk grubuna yönelik gerçekleştirdiği bir KSS projesi örnek olay olarak incelenmektedir.

KSS, en genel anlamıyla işletmelerin, toplumda temas halinde olduğu, işletmenin faaliyetlerinden etkilenen ve faaliyetleriyle işletmeyi etkileyen tüm taraflara karşı sorumlu olması şeklinde tanımlanmaktadır. İşletmelerin tüm paydaşlarına karşı sorumluluklarını kapsayan KSS, işletmelerde birçok farklı alanda uygulanmaktadır. Bu çalışma kapsamında işletmelerin KSS alanlarından olan topluma karşı sorumlulukları ele alınmaktadır. İşletmelerin topluma karşı sorumlulukları, işletmelerin içinde bulundukları toplumun gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunacak her türlü faaliyetleri içermektedir. Bu doğrultuda işletmeler KSS anlayışıyla var oldukları toplumların sorunlarının çözülmesinde rol almakta ve sosyal refahı arttırıcı faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler kapsamında özellikle toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik KSS projeleri yürütmeye başladıkları son yıllarda gözlenmektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde “dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar” hakkında genel bilgiler verilmektedir. Bu amaçla öncelikle dezavantajlılık olgusu risk kavramıyla birlikte ele alınmakta, bireyleri dezavantajlı duruma sürükleyen sosyo-ekonomik riskler ortaya konulmaktadır. Daha sonra toplum içerisinde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılan çocuklar çalışmada ayrı ayrı gruplandırılarak incelenmektedir. Bu doğrultuda dezavantajlı ve risk altında olan çocuk grupları ile ilgili kısaca bilgi verilmekte ve bu gruplara yönelik daha kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerekliliğine işaret edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kurumsal sosyal sorumluluk incelenmektedir. Bu amaçla öncelikle KSS ve KSS ile ilişkili kavramlar açıklanmaktadır. Daha sonra KSS anlayışının işletmeler ve işletme paydaşları açısından önemi, faydaları ve katkıları ortaya konulmaktadır. Tarihsel süreçte KSS anlayışının gelişimi, KSS anlayışına ilişkin geliştirilen modeller ve KSS yaklaşımı çerçevesinde

incelenmektedir. Özel sektör örgütlerin KSS alanları ve işletmelerin iç çevresine ve dış çevresine karşı sorumlulukları ortaya konulmaktadır. Son olarak KSS yönetimi incelenmekte ve örgütlerin KSS yönetimini nasıl gerçekleştirdikleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen bazı KSS faaliyetleri incelenmekte ve bu alana yapılan katkılar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla öncelikle Türkiye’de KSS faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler verilmekte ve KSS faaliyetleri söz konusu olduğunda Türkiye’deki mevcut durum ortaya konulmaktadır. Daha sonra Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS faaliyetlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Son olarak dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülmüş veya hâlihazırda yürütülen bazı KSS proje örnekleri ele alınmaktadır.

Teorik olarak incelemelerin gerçekleştirildiği bu üç bölümün ardından çalışmanın dördüncü bölümünde, işletmelerin dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirdiği KSS faaliyetlerinden “İşimiz Okumak” KSS Projesi örnek olay olarak seçilip incelenmektedir. Bu amaçla örnek olay olarak seçilen projeye yönelik bir alan araştırması gerçekleştirilmektedir. Araştırma, temel olarak bir işletmenin dezavantajlı ve risk altında olarak nitelendirilen bir çocuk grubuna yönelik katkılarını bulgulamaya yönelik gerçekleştirilmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda proje detayları ortaya konulmakta ve konu hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu amaçla öncelikle araştırma metodolojisi ile ilgili bilgiler verilmekte, daha sonra ise ilgili proje incelemesi yapılmaktadır. Son olarak ise elde edilen bulgular ortaya konulmakta ve daha öncesinde verilen teorik bilgiler ışığında değerlendirme yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLAR

Çocuklar, toplumların yarını, geleceğidir. Sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması ancak nesillerin korunması ve her bakımdan yeterli bir şekilde yetiştirilmesiyle mümkündür. Mutlu ve gelecekte umutlu çocuklar her toplumun hayalidir. Bu açıdan çocukların aile ortamında, okulda ve toplum içerisinde doğru bir şekilde yönlendirilmesi, ahlaki ve toplumsal değerlerle donatılması ve kaliteli, evrensel bir eğitim sistemiyle yetiştirilmesi önemlidir.

Her toplum, çocukların güven içerisinde ve sağlıklı bir şekilde yetişebilmeleri açısından uygun aile, çevre ve toplum koşullarının sağlanmasını öngörür. Ancak her toplumda bu koşulların yeterli düzeyde sağlanmadığı dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar mevcuttur. Bazen ailelerin birtakım sebeplerden ötürü çocuklar için uygun imkânları sağlayamaması, bazen de toplumun çocuklar için elverişli formal ve informal kaynakları oluşturamamasından dolayı çocuklar için gerekli güvenli ortam sağlanamamaktadır. Toplumsal sistemler, çocukların yetiştirilmesinde anne babaya yardımcı olmak, çocuklar için elverişli ortamlar oluşturmak, olumsuz koşulları ortadan kaldırmak gibi görevleri üstlenmelidir (Taşdelen vd., 2014: 3).

Çalışmanın bu bölümünde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar hakkında genel bilgiler verilmektedir. Bu amaçla öncelikle dezavantajlılık olgusu risk kavramıyla birlikte incelenmekte, bireyleri ve bakmakla sorumlu oldukları kişileri dezavantajlı duruma sürükleyen kişisel, ailesel ve toplumsal kaynaklı sorunlar ve sosyo-ekonomik riskler ortaya konulmaktadır. Daha sonra çocukluk kavramı ele alınmakta ve çocuklara yönelik ulusal ve uluslararası mevzuattaki yasal düzenlemeler genel hatlarıyla açıklanmaktadır. Toplum içerisinde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılan çalışan çocuklar, engelli çocuklar, erken yaşta zorla evlendirilen çocuklar, mülteci çocuklar, sokak çocukları ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında olup haklarında koruyucu, destekleyici ve güvenlik tedbirleri alınan çocuklar çalışmada ayrı ayrı gruplandırılarak incelenmektedir. Bu doğrultuda dezavantajlı ve risk altında olan çocuk grupları ile ilgili kısaca bilgi verilmekte ve bu gruplara yönelik daha kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerekliliğine işaret edilmektedir.

1.1. Dezavantajlı ve Risk Altında Olma Olgusu ve Nedenleri

Bu kısımda öncelikle dezavantajlı ve risk altında olma olgusu, daha sonra ise nedenleri kısaca açıklanmaktadır.

1.1.1. Dezavantajlı ve risk altında olma olgusu

Toplum içerisinde yaşayan tüm bireyler, doğdukları andan itibaren veya yaşamlarının herhangi bir safhasında birtakım nedenlerden dolayı dezavantajlı bir duruma sürüklenebilir. Çapcıoğlu ve Belen, bireyler açısından dezavantajlılık olgusunu, toplumda yetersiz koşullar nedeniyle çağdaş yaşam koşullarına ulaşma konusunda toplumsal koruma ve hizmetlere gereksinim duyulması (2016: 5) olarak ele almıştır. Nitekim dezavantajlı bireyler içinde bulundukları olumsuz durumlar nedeniyle sosyal ve ekonomik hayata katılım konusunda güçlük çekmekte, yardım ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır.

Toplum içerisinde yoksullar, evsizler, eski hükümlüler, azınlıklar, mülteciler gibi sosyo-ekonomik anlamda korunma ve desteklenme gereksinimi duyan dezavantajlı gruplar olmakla birlikte; sosyal ve ekonomik açıdan güvencesiz kadınlar, şiddet mağduru kadınlar, risk altındaki çocuklar ve gençler, engelliler, yaşlılar gibi özel olarak korunması ve desteklenmesi gereken dezavantajlı gruplar da mevcuttur. Bu gruplardan özellikle yoksullar üzerinde duran Güneş, yardım ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duyan bireylerin karşı karşıya kaldıkları risklerden ötürü asgari yaşam standartlarına kavuşma noktasında güçlük çektiklerinden ve bu durumun hem bireylerin kendilerini hem de bakmakla sorumlu oldukları kişileri olumsuz etkilediğinden söz etmektedir (2012: 155-158). Bireyleri dezavantajlı bir duruma sürükleyen bu riskler aynı zamanda yarattıkları sonuçlar itibariyle önemli toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla dezavantajlı bireylerin kendi kaderlerine terk edilmeleri mümkün değildir.

Risk kavramı bir bireyin yaşamının her aşamasında karşılaşması muhtemel kavramdır. Türk Dil Kurumu (TDK), risk kavramını, zarara uğrama tehlikesi olarak tanımlamaktadır.¹ Toplum içerisinde bireylerin karşılaşılabilecekleri riskler ise

¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&xarama=gts&guid=TDK.GTS.5bd96888f08d15.94229822, Erişim Tarihi: 25.10.2018.

nitelikleri itibariyle genellikle mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik olarak üç şekilde incelenmektedir.

- Mesleki riskler: Bireylerin mesleklerini ifa ederlerken karşılaştıkları risklerdir. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonrasında ortaya çıkan ölüm, malullük durumları mesleki risklerdir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 8).
- Fizyolojik riskler: Bireylerin kendi bünyesinden kaynaklanan, bedensel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkileyen ve çalışma gücünü geçici ya da sürekli olarak kaybetmesine yol açan tehlikelerdir. Fizyolojik riskler hastalık, sakatlık, yaşlılık, doğum gibi riskleri içermektedir (Arıcı ve Alper, 2014: 36-37).
- Sosyo-ekonomik riskler: Bireylerin toplum içerisinde bir arada yaşamasından kaynaklanan ekonomik ve sosyal niteliği olan risklerdir. Sosyo-ekonomik riskler işsizlik, aile kurmak, çocuk sahibi olma, barınma, ölüm gibi riskleri içermektedir (Arıcı ve Alper, 2014: 39-41).

Bu çalışmada risk kavramı sosyo-ekonomik risk anlamında ele alınmaktadır. Sosyo-ekonomik nitelikli riskler, toplum hâlinde yaşamaktan kaynaklanan ve bireylerin hayatlarının çeşitli evrelerinde karşılaşma ihtimali bulunan risklerdir.

Sosyal devlet ortaya çıkması muhtemel risklere karşı bireylere insan haysiyetine ve onuruna yaraşır asgari bir yaşam olanakları sunmakla yükümlüdür. Bu doğrultuda devlet, sosyal politika uygulamaları ile bu gruplara ihtiyaçları olan yardımı ve desteği sağlamaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 5-6). Devletin yanında özel sektör ve kâr amacı gütmeyen üçüncü sektör kurum ve kuruluşları da sosyal sorumluluk anlayışı ile gönüllü olarak bu gruplara yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Kamunun sosyal yükünün paylaşımını sağlayan bu faaliyetler, sosyal meselelerin çözüme kavuşturulmasını hızlandırmakta, dezavantajlı grupların içinde bulundukları olumsuz koşulların etkisini bir nebze azaltmaktadır.

1.1.2. Dezavantajlı ve risk altında olma nedenleri

Dezavantajlı ve risk altında olma farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı şekillerde sınıflandırmak mümkün olsa da, bu çalışmada dezavantajlılık ve risk altında olma nedenleri kısaca; kişisel ve ailevi nedenler, ekonomik nedenler ve sosyal nedenler şeklinde ele alınmaktadır. Her ne kadar ayrı ayrı sınıflandırılrsa da, bu

nedenler birbirleriyle bağılıdır ve birbirlerini etkilerler. Aslında dezavantajlılık ve risk altında olma halini ortaya çıkaran nedenler birbirini sürekli olarak yeniden ortaya çıkaran döngüye işaret eder. Dolayısıyla bu nedenleri ortadan kaldırmak için, bu döngüyü bozacak mekanizmalar ve politikalara ihtiyaç vardır. Aksi durumda sürekli kendini yeniden besleyen bir sorunla karşı karşıya kalınabilir.

Kişisel ve ailevi nedenler: Teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte toplumlar da değişmekte ve eskiye oranla farklı karakteristik özellikler göstermektedir. Sanayileşme sonrası köylerden kentlere doğru yaşanan büyük çaplı göçler şehirleşme sürecini başlatmış, temelde insanlar ve onların meydana getirdiği kurumlarda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Zaman içerisinde şehirlerin büyümesi ile insanlar arasındaki sosyo-ekonomik uçurumlar derinleşmiştir (Yılmaz, 2004: 250-261). Bu durum özellikle toplumdaki dezavantajlı bireyleri içinden çıkması zor bir kısır döngüye hapsedmiş, yardım ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duyar hale getirmiştir.

Bireyler ve bakmakla sorumlu oldukları kişiler, bireylerin kendisinden kaynaklanan kişisel birtakım sorunlar nedeniyle dezavantajlı bir duruma sürüklenebilir. Koç vd., (2017: 231), alkol, sigara, uyuşturucu madde, kumar gibi zararlı alışkanlıkların bireylerin öncelikle kendilerini ve sonrasında toplumu olumsuz etkilediğinden söz etmektedir. Bu olumsuz durumlardan özellikle bireylerin bakmakla sorumlu oldukları kişiler olumsuz etkilenmekte ve dezavantajlı bir duruma sürüklemektedir. Bireyleri dezavantajlı duruma sürükleyen ailesel kaynaklı nedenlere bakıldığında ise “daha çok kırsal ve kentsel alana özgü değişim süreçlerinin aile yapısı üzerindeki etkilerinden” (Yazıcı, 2013: 86) ve aile kurumunun bozulmasından kaynaklanan sorunların ön plana çıktığı görülmektedir. Sanayileşme ve şehirleşme süreçleri ile birlikte toplumsal değer ve zihniyet kalıpları eskiye oranla değişmiş, bireyselleşme önem kazanmıştır. Yaşanan bu değişim süreciyle birlikte bireylerin yönlendirilmesinde etkili olan dini kurumların, aile ve okul kurumlarının bireyler üzerindeki etkisi azalmıştır (Zencirkıran, 2018: 7). Geniş aile yapıları yerini çekirdek aile yapılarına bırakmıştır.

Ailenin toplumun temel birimi olması ve gelecek nesillerin normal şartlarda aile içerisinde yetişmesi, aile kurumunun devlet tarafından korunmasını ve desteklenmesini gerektirmektedir. Sağlıklı bir toplum yapısının vazgeçilmez kurumu

olan ailenin görevini doğru bir şekilde yerine getirmesi, devlet tarafından korunması aynı zamanda toplumlarda oluşabilecek sosyal ve kültürel karakterli sorunların önlenmesi konusunda da önem taşımaktadır (Yıldırım, 2007: 85). Bireyler açısından sosyalleşmenin ilk aşaması aile içerisinde gerçekleşmektedir. Aile, temelde çocukluktan itibaren bireylerin karakterinin, hayata bakış açılarının ve davranışlarının oluşmasında etkili olmaktadır (Kırık, 2014: 337-339). Dolayısıyla çocukların aile içerisinde sağlıklı, güveli, huzurlu, bilinçli ve donanımlı bir şekilde yetiştirilmeleri önem taşımaktadır. Günümüzde aile kurumunun karşılaşılabileceği başlıca riskler “boşanma oranındaki artış, tek ebeveynli ailelerdeki artış, evliliğe karşı çıkış ve/veya evliliği erteleme, nikâhsız birlikteliklerdeki artış, çocuk yapmama eğilimindeki artış, aile-içi şiddet” (Şentürk, 2008: 11-22) şeklinde sıralanabilir. Bu riskler, toplumların sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından sorun oluşturabilmektedir. Özellikle çocuklar ailenin parçalanması halinde dezavantajlı bir duruma gelebilmekte, başıboşluğa sürüklenerek, korumaya, gözetilmeye, desteklenmeye ihtiyaç duyabilmektedir. Diğer bir anlatımla aile yapısında meydana gelen değişimler, aile bireyleri açısından dezavantajlılığa neden olabilecek sosyal risk olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik nedenler: Bireyleri dezavantajlı bir duruma sürükleyen ekonomik nedenlerin arasında en temel etken olarak bireylerin, kendilerini ve bakmakla sorumlu oldukları kişilerin hayatlarını idame ettirecek bir işe veya gelir düzeyine sahip olamamaları, bireylerin “bir yandan gelir azaltan, diğer yandan gider arttıran sosyal risklere” (Karadeniz, 2012: 26-29) maruz kalmaları gelmektedir. Bireyler açısından yoksulluğa neden olan bu riskler bireyleri ve bakmakla sorumlu oldukları kişileri dezavantajlı bir duruma sürüklemektedir ve sosyal yardım ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır. Günümüzde dünyada en önemli sorunların başında yoksulluk ve gelir eşitsizliği gelmektedir. Yoksulluk, “insanların temel gereksinimlerini karşılama olanağına sahip bulunamaması ve kişilerin yaşayabilecekleri minumum yaşam standartlarına sahip olamaması” (Ak, 2016: 296) şeklinde tanımlanmaktadır. Tek gelir kaynağı ücret olan çalışan kesim için işsizlik sonucu ortaya çıkan yoksulluk, insanlık onuruyla bağdaşmayan yaşam demektir. Aynı zamanda işsizlik, eğitimsizlik, açlık ve sosyal dışlanma demektir. Toplumda suç oranlarının, boşanmaların, hastalıkların ve sosyal sorunların artması

demektir. İşsizliğin etkileri irdelendiğinde, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir. İşsizlik kadın ve erkeklerde aile üyelerinin tümünü derinden etkileyen sosyal bir sorundur. Özellikle işsizliğin uzun süreler devam etmesi aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşamdan dışlanması ve dezavantajlılığa sürüklenmesi ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla işsizlik ve yoksulluk sorunu, kişilerin ekonomik ve sosyal haklara erişimini kısıtlayan ve toplumda dezavantajlı konuma getiren ekonomik risklerden biridir. Çünkü işsizlik sorunu, kişileri mevcut durumda dezavantajlı kıldığı gibi, gelecekleri söz konusu olduğunda da umutsuzluk ve belirsizliklere neden olmaktadır.

Sosyal nedenler: Bireyleri dezavantajlı duruma sürükleyen başlıca sosyal nedenler “zorunlu göç, terör ve güvenlik olayları” (Bilgin, 2012: 83), savaşlar, iç çatışmalar, doğal kaynakların yetersizliği olarak sıralanabilir. Bu sorunlar tüm toplumların karşı karşıya kalabilecekleri benzer nitelikteki sorunlardır. Bu sorunlar bir yandan bireyler açısından dezavantajlılık durumu yaratırken bir yandan da toplum içerisinde mevcut bulunan dezavantajlı grupların içinde bulundukları olumsuz şartların daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu olumsuz durumlar bireylerin yaşamlarını olumsuz etkilemektedir.

Dezavantajlı grupların toplum içerisinde karşılaştıkları en temel sorunlardan birini “sosyal dışlanma” sorunu oluşturmaktadır. Sosyal dışlanma dezavantajlı bireylerin toplum içerisinde karşılaşılabilecekleri bir sosyal risktir. Dezavantajlı bireyler, toplumun dışına itilebilmekte ve dışlanma problemi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu duruma sosyal dışlanma adı verilmektedir. “Sosyal dışlanma; işsizlik, gelir ve mal varlığı yetersizliği gibi ekonomik nedenler; eğitimsizlik, yaş ve cinsiyet gibi bireysel nedenler; sosyal güvence eksikliği ve toplumsal destek yoksunluğu gibi sosyal ve kurumsal nedenler ve politik haklardan yararlanamama ve politik karar alma mekanizmalarına katılamamak gibi politik nedenler neticesinde ortaya çıkabilmektedir” (Şahin, 2009: 13). Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler toplumsal yaşama katılma konusunda birçok sorunla karşılaşmakta ve eşitsizliği hayatlarının her alanında hissetmektedir. Yoksullar, uzun süreli işsizler, yaşlılar, engelliler, kadınlar (Şahin, 2009 14), eski hükümlüler, azınlıklar, mülteciler, farklı cinsel kimlik ve yönelimde olanlar, risk altındaki çocuklar ve gençler sosyal dışlanma riski altındaki bireyler olarak sayılabilir. Dezavantajlı gruplara yönelik

toplum içerisinde önyargının ve dışlanmanın oluşmasında kimi zaman sosyal medyanın da olumsuz etkisinin olabildiği görülmektedir. Altuntaş ve Altınova (2015: 67), Türkiye’de ana akım yazılı basında risk altındaki çocuklarla ilgili haberlerin nasıl sunulduğunu ortaya koymaya yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar, dezavantajlı grupların sorunlarının medyada tesadüfî, tekil, hızlıca bertaraf edilebilen bir durum olarak resmedildiğinden ve dezavantajlılığın bireysel bir kusurmuş gibi ele alındığından söz etmektedir. Bundan dolayı dezavantajlılığın toplumsal koşullardan oluştuğu ve dolayısıyla yapısal bir sorun olduğu gözden kaçmaktadır. Dezavantajlı grupların toplumla kaynaştırılması ve içinde bulundukları olumsuz koşulların giderilmesi konusunda kitle iletişim araçları, kamuoyunda bir farkındalık ve bilinç düzeyi oluşturulacak şekilde kullanılmalıdır.

1.2. Çocukluk Kavramı

Bu kısımda çocukluk kavramı öncelikle genel olarak, daha sonra ise yasal açıdan ele alınmaktadır.

1.2.1. Genel olarak çocukluk kavramı

Çocukluk kavramı ile ilgili farklı tanımlar yapılabilir. Bu tanımlar biyolojik kökenli olabileceği gibi, sosyal yapıyla paralel olarak da değişebilir. Bu nedenle bu kısımda sosyolojik, biyolojik ve psikolojik yönüyle çocukluk kavramı ele alınmaktadır.

Çocukluk kavramı, farklı toplumlarda, tarihin çeşitli dönemlerinde hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde farklılaşabilen bir kavramdır. (Sağlam ve Aral 2016: 43). Bu açıdan yaklaşıldığında, çocuk olarak nitelendirmenin kesin sınırlarını çizmenin zor olduğu anlaşılmaktadır. Göç (2006: 7-8), bunun nedenini, çocukluk yaşının başlangıcına ve bitimine yönelik farklı görüşlerin olması şeklinde açıklamaktadır. Göç’e göre örneğin gelişim psikologları 12-14 yaş arasını, çocukluğun bitimi ve ergenlik döneminin başlaması olarak kabul etmektedir. Ergenlik dönemi ise 21 yaşına kadar devam etmektedir. Gelişim psikologlarına göre ergen yaş olarak kabul edilen 14-21 yaş arasındakiler, modern hukuk sistemlerinde ‘çocuk’ olarak kabul edilmektedir. Dünyadaki modern hukuk sistemleri de kendi içinde farklılaşmakta ve çocukluğun bitimi 16 ile 21 yaş arasında değişmektedir. Ergenliğin başlangıcı ülkeden ülkeye, ırktan ırka, kültürden kültüre, değişmekte ve farklılaşmaktadır. Sıcak iklimlerde bireyler biyolojik ve zihinsel yönden daha çabuk

olgunluğa erişmektedir. Yine, sosyo-ekonomik yönden gelişmiş toplumlarda doğan bireyler de daha çabuk gelişmektedir. Her ne kadar çocukluğa yönelik net bir kavramsallaştırmanın yapılması güç gibi görünse de Tan (1989: 72), çocukluk kavramının ve çocukluğun ne olduğunun ortaya konulmasının çocuğa tanınan hakların, çocuktan beklenen davranışların, sorumlulukların, uygulanacak ceza ve yaptırımların ve geliştirilecek eğitim modellerin belirlenmesi açısından önem taşıdığından söz etmektedir. Bu açıdan çocuğa ve çocukluğa yönelik yapılacak tanımlamalar önemlidir. Yörükoğlu (1992: 13), çocuğu gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, ergin sayılmayan küçük yurttaş olarak tanımlamaktadır. Çocukluk dönemi oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan tüketici bir dönemdir.

Çocukluk kavramının tarihsel açıdan gelişimi incelendiğinde kavramın Batı'da Rönesans Hareketi sonrasında gelişen hümanist anlayışla birlikte önem kazanmaya başladığı görülmektedir (Erkut vd., 2017: 17). Rönesans ile toplumsal hayatta yaşanan değişimler ile birlikte daha önceki dönemlerde çocukluğa dair olumsuz bakış açıları terk edilmeye başlanmış, çocukluk algısı değişmeye başlamıştır (Öztürk, 2017: 255). 18. ve 19. yüzyıla gelindiğinde yaşanan Sanayi Devrimi sonrasında yoksul aile çocuklarının fabrikalarda işgücü olarak görülmesi ve düşük ücretlerle çalıştırılmaları (Koray, 2002: 49-50) önemli toplumsal sorunları beraberinde getirmiş ve çocuklara yönelik kapsamlı tanımlamalara ve düzenlemelere olan ihtiyacı arttırmıştır. 20. yüzyılda gerçekleşen dünya savaşları sonrasında yaşanan toplumsal olayların çocukları olumsuz etkilemesi, çocuk haklarının ve bu hakları konu alan çocuk hukukunun gelişmesini hızlandırmış 1959 yılında çocuk haklarını düzenleyen temel yasa niteliğinde olan Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir (Çağlar, 1973: 59-60).

Günümüzde çocuğa ve çocukluğa yüklenen anlamlar ve bakış açıları geçmişe oranla büyük ölçüde değişmiştir. Çocuğun toplumsal bir varlık olduğunu düşünen ve tanımlamayı da bu çerçevede yapan sosyologların, çocuğun biyolojik ve fizyolojik özelliklerini öne çıkaran ve tanımlamalarını da buna dayandıran hekimlerin, çocukların ruh dünyasına odaklanan ve çocuğu bu yaklaşımla tanımlayan psikologların yaptıkları tanımlar aslında çocuğa yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır. Günümüz dünyasında çocuğa ve çocukluk dönemine ilişkin yapılan tanımlar sosyolojik, biyolojik, fizyolojik, psikolojik tanımları da içine alan, çocuğu

bireysel özellikleri ve çevresi ile bir bütün halinde değerlendiren, gelişimsel özelliklerine ve haklarına önem veren bir bakış açısı ile yapılmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016: 45).

Günümüzde çocukluk dönemi artık sadece fiziksel açıdan bir gelişim süreci olarak değil, aynı zamanda zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim açısından da karmaşık dinamikler içeren oldukça özel bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Sosyolojik açıdan çocukluk döneminin, kendine özgü biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikleri nedeniyle yetişkinlerden farklılık gösteren ihtiyaç ve beklentilerinin olduğu çok özel bir çağ olduğu düşünülmektedir (Işıkcı ve Karatepe, 2016: 71). Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde çocuk gelişimi dört döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem 0-2 yaş bebeklik dönemini, 2-6 yaş ilk çocukluk dönemini, 6-11 yaş (kız çocukları), 6-12 yaş (erkek çocukları) son çocukluk dönemini, 11-20 yaş (kız çocukları) ve 13-20 yaş (erkek çocukları) ergenlik dönemini içermektedir (Yavuzer, 2001).

Anlaşılabacağı üzere biyolojik olarak yapılan tanımların genellikle fizyolojik gelişim dönemlerine, dolayısıyla yaşa odaklandığı anlaşılmaktadır. Halbuki sosyal gelişme seviyeleri çocuk ve çocukluğa bakış açısını değiştirmektedir. Tarım toplumunda ve sanayi toplumuna geçiş aşamasında çocuklara işgücü olarak bakılmaktaydı. Halbuki günümüzde çocukların çocukluklarını yaşamaları bir hak niteliğindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, sadece biyolojik temelli çocuk tanımları günümüzde çocukluğu tanımlamada yetersiz kalmakta, sosyolojik olarak çocuğa atfedilen değer de dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çocuklar, çocukluk dönemlerinde fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal açıdan gelişim göstermektedir. Çocukların bireyselleşme ve kişilik gelişiminin olduğu bu dönemde aileler, okullar ve sosyal çevre gibi çevresel faktörler çocuk üzerinde etkili olmaktadır. Gelecekte başarılı, kendi ayakları üzerinde durabilen, özgüveni gelişmiş, topluma faydalı bireylerin yetiştirilmesinde bu çevresel faktörler rol oynamaktadır.

1.2.2. Hukuki boyutuyla çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler

İlgili kısımda da belirtildiği üzere çocukluk kavramının ve çocuğa yönelik bakış açılarının her dönemde ve her çağda içinde bulunduğu toplumun kültürel özelliklerine göre değişim göstermesi bu olguya ilişkin net bir tanımın yapılmasını

güçleştirmektedir. Bundan dolayı toplumlarda hukuk sistemleri, yasalar ile çocukluk yaşına ilişkin kesin sınırlar çizerek çocukluk olgusunu nitelendirmekte ve bu doğrultuda çocuklara yönelik yasal düzenlemeler geliştirmektedir.

1.2.2.1. Ulusal mevzuattaki çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler

Türk Hukuk Sisteminde birçok kanunda çocukluğa ve çocuk haklarına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Ulusal mevzuattaki çocuk ve çocuklukla ilgili temel bazı düzenlemelere aşağıda yer verilmektedir.

“Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası’nın” üçüncü bölümünde Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı kısmında ailenin korunması, çocuk hakları ve eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi ile ilgili düzenlemeler yapılmış, çocuk haklarının kanunlarla anayasada korunup gözetileceği garanti altına alınmıştır. Anayasa’nın 41. maddesinde ailenin toplumun temeli olduğu ve devletin, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasının sağlaması için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğu düzenlenmektedir. Aynı maddede her çocuğun, korunma, bakımdan yararlanma, yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu kabul edilmiş ve devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri almakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (T.C. Anayasası 1982: madde 41). Anayasa’nın 42. maddesi, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevine yönelik düzenlemeler içermektedir. Buna göre hiç kimsenin, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağına, ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olacağına hükmedilmektedir (T.C. Anayasası 1982: madde 42). Aynı maddede devletin, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapacağı ve durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağı hükmedilmektedir (T.C. Anayasası 1982: madde 42).

Toplumun temel birimi olan aile kurumunun kurulmasından son bulmasına kadar insanlar arasındaki birçok ilişkilerin düzenlendiği “Türk Medeni Kanunu’nun (TMK)” “Kişilik, Aile ve Miras Hukuku” bölümlerinde çocukluğun başlangıcından

bitimine birçok durum düzenlenmektedir. Çocuğun ana rahmindeyken sahip olduğu haklar, kişiliğini kazanması ile birlikte sahip olduğu haklar, ailesinin çocuk üzerindeki ödev ve hakları, ailenin olmadığı durumlarda çocuğun evlat edinilmesi hizmetleri, çocuğun ailesinin mirasçısı olma durumları TMK hükümlerince düzenlenmektedir. Kanuna göre çocukluk; çocuğun meydana gelmesi, ana rahminden tam ve sağ olarak doğması ile başlamaktadır (TMK, 2001: madde 28). Çocuğun birtakım haklarına kavuşması ise henüz anne karnında ceninken mümkün olmaktadır. Buna göre çocuk hak ehliyetini, sağ ve tam doğmak şartıyla ana karnında; ceninken kazanmaktadır. Yani kanuna göre çocuk koruması anne karnından başlamakta, çocuk doğmadan birtakım haklara kavuşmaktadır (Uzun, 2016: 17).

Medeni Kanunu'na göre çocukluk yaşı 0-18 yaş arasındır. Erginlik 18 yaşının doldurulmasıyla başlamaktadır (TMK, 2001: madde 11). Bunun haricinde on beş yaşını dolduran küçüğün menfaatine olacağı bir durum söz konusuysa kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilmesine olanak sağlanmıştır (TMK, 2001: madde 12). Ayrıca evlilik durumunun küçüğü ergin kılacağı kanunda düzenlenmektedir (TMK, 2001: madde 11). Kanun'a göre kadın ve erkek on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez (TMK, 2001: madde 124). On yedi yaşını dolduran küçük ise yasal temsilcisinin izni ile evlenebilir (TMK, 2001: madde 124). Ancak hâkim, haklı sebep olmaksızın evlenmeye izin vermeyen yasal temsilciyi dinledikten sonra, bu konuda başvuran küçüğün evlenmesine izin verebilir (TMK, 2001: madde 128). Bunun yanında olağanüstü evlenme yaşı da düzenlenmiştir. Buna göre on altı yaşını doldurmuş erkek veya kadın ancak olağanüstü bir durumun ve önemli sebeplerin varlığı halinde hakim izniyle evlenebilmektedir. 16 yaşını doldurmuş erkek ve kadının evlenebilmesi için hakim karardan önce olanak olması durumunda ana, baba veya vasiyi de dinlemektedir (TMK, 2001: madde 124). 15 yaş ve altındaki çocukların evlenmesi ise kanunen yasaklanmıştır.

"4857 Sayılı İş Kanunu'nda" ve çocukların asgari çalışma yaşı ve çalışabilecekleri işler düzenlenmektedir. Çocuk emeğinin sömürülmesinin engellenmesi ve çocuk işçiliğiyle mücadele edilmesi konusunda İş Kanunu'nda yasal düzenlemeler mevcuttur. Kanun'un 71. Maddesine göre on beş yaşını doldurmamış kişilerin çalıştırılmayacağı, ancak on dört yaşını tamamlayıp zorunlu ilköğretim çağını

bitirmiş olanların sosyal ve fiziksel gelişimlerine ve eğitime devam edenlerden eğitimine engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği düzenlenmektedir (İş Kanunu, 2003: 71). İş Kanunu kapsamında çocukların çalıştırılmasına yönelik düzenlemeler çalışmanın ilgili kısmında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların veya suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınmasına yönelik usul ve esaslar “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK)” düzenlenmiş, bu çocuklara götürülecek hizmetler ise “2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nda” belirtilmiştir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır (ÇKK, 2005: madde 3). Buna göre kanun yukarıda bahsedilen Medeni Kanun’daki ergin kılınma durumlarında dahi on sekiz yaş altı tüm bireyleri çocuk olarak kabul etmekte ve koruma hükümlerine tabi tutmaktadır. Birey on sekiz yaş altında, birtakım özel durumlardan dolayı ergin kılınmış olsa dahi korunma ihtiyacı duyması veya suça sürüklenmesi durumunda kanunda belirtilen tedbir, usul ve esaslardan faydalanabilmektedir. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler içermektedir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: madde 1).

Çocukların suça sürüklenmeleri, suç işlemeleri ve bu sebeple sanık, hükümlü durumlarına düşmeleri halinde uygulanacak cezai müeyyideler “Türk Ceza Kanunu’nda (TCK)” ve “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda” mevcuttur. Çocuk adalet sisteminin çocuk koruma mekanizmaları çerçevesinde oluşturulması nedeniyle bu durumlarla karşılaşan çocukların korunmasına yönelik alınacak tedbirler ile çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin kurallar ÇKK’da düzenlenmektedir. Türk Ceza Kanunu, çocuk kavramını 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlamaktadır (TCK, 2004: madde 6). Kanunda çocuklara yönelik güvenlik tedbirlerinin ilgili kanun olan ÇKK’da gösterileceği belirtilmektedir (TCK, 2004: madde 56).

“Millî Eğitim Temel Kanunu”, “İlköğretim ve Eğitim Kanunu”, “Meslekî Eğitim Kanunu” gibi kanunlarla çocukların eğitime ilişkin hakları düzenlenmektedir. Millî

Eğitim Temel Kanunu Türk eğitim sistemine ilişkin temel kanun niteliğindedir. Kanun'da belirtilen Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri kapsamında ilköğretim her Türk vatandaşının hakkı olarak kabul edilmiş ve mecburi ilköğretim çağı olarak uygulanmaya konulmuştur (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 7). Kanun'un 8. Maddesinde, "eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanacağı" belirtilmektedir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 8). Aynı maddede Anayasa'da da güvence altına alındığı gibi "maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılacağı ve özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınacağı" kanunda hükmedilmektedir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 8).

"Basın Kanunu", "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun" ve "Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu", çocukların basın ve yayın alanında korunmasına yönelik hükümler içermektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen ulusal mevzuat hükümlerinden çocuk ve çocuklukla ilgili olarak oldukça kapsamlı düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu düzenlemelere rağmen uygulamada birçok sorunun yaşanıyor olması, bütüncül bir bakış açısını ile oluşturulan politika eksikliği ve toplumsal düzeyde bilinçlenme düzeyinin yetersizliğini göstermektedir.

1.2.2.2. Uluslararası mevzuattaki çocukluk kavramı ve çocuk haklarına yönelik düzenlemeler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar çocuk haklarının korunması ve gözetilmesi konusunda önemli uluslararası düzenlemelere imza atmışlardır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanıp, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe konan "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)" çocuk hak ve hukukunu düzenleyen temel uluslararası belge niteliğindedir. Sözleşme'nin birinci maddesinde çocuk daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşını doldurmamış bireyler olarak kabul edilmiştir (ÇHS, 1989: madde 1). ÇHS, on sekiz yaşın altında ergin kılınan bireyleri kapsam içine almamıştır. Bu açıdan Türk Çocuk Koruma Kanunu'nun kapsamının Birleşmiş Milletler Çocuk

Hakları Sözleşmesi'ne kıyasla daha geniş olduğu görülmektedir. "Türkiye de dâhil olmak üzere yaklaşık 142 ülke sözleşmeyi imzalamış ya da onay ve katılma yoluyla taraf devlet durumuna gelmiştir. Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 2 Ekim 1995'te uygulamaya başlamıştır."²

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuklara dair birçok haklar düzenlenmiş, korunma altına alınmıştır. Bu haklardan;

Yaşama Hakkı: Sözleşmeye taraf ülkeler çocukların yaşama hakkı kapsamında her çocuğun yaşama hakkına sahip olduğunu kabul etmekte, bu doğrultuda çocuğun en temel hakları olan yaşama, uygun yaşam standartlarına sahip olma, yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektiğini öngörmektedir (ÇHS, 1989: madde 6).

Gelişme Hakları: Çocukların gelişimi, yetişmesi, eğitilmesi noktasında sağlanan hakları kapsamaktadır. Buna göre çocuklara yetenekleri doğrultusunda en iyi eğitim imkânları sunulmalı, çocukların kendilerini gerçekleştirmelerine imkân sağlanmalıdır. Çocuklar bu haklar altında oyun oynama, dinlenme, öğrenme, bilgi edinme, din, vicdan ve düşünce özgürlüğüne sahiptir. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermelidirler (ÇHS, 1989: madde 6).

Korunma Hakları: Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması, çocuk sömürsünün engellenmesi, çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçilmesi, suç durumunda ise çocuk yargı sistemin düzenlenmesi, sokak çocuklarının korunması ve madde bağımlılığıyla mücadele edilmesi anlamında düzenlemeler yer almaktadır (ÇHS, 1989: madde 19).

Katılma Hakları: Çocuğun ailede ve toplumda etkinlik kazanması, bir birey olarak görüşlerini açıklaması ve kendisini ilgilendiren konularda kararlara katılabilmesi, düşüncelerini ifade edebilmesi, dernek kurabilmesi, toplanabilmesi gibi toplumsal olaylara katılması, sosyalleşmesi noktasında sahip olduğu hakları kapsamaktadır (ÇHS, 1989: madde 12).

² <https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/>, Erişim Tarihi: 17.11.2018.

Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisiyle ilgili İhtiyarî Protokol, ve Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmamaları İle İlgili İhtiyarî Protokol gibi yine çocuk korumasına yönelik önemli uluslararası düzenlemeler mevcuttur (Akyüz, 2012: 6).

Çocuklara yönelik önemli düzenlemelere imza atmış olan Avrupa Konseyi ise Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi ve Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismarına Karşı Korunması Avrupa Sözleşmelerini düzenlemiş ve kabul etmiştir. Yine çalışan çocukların korunması ve istismarın önlenmesi için Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) birtakım yasal düzenlemeler getirmiştir. Buna göre Çalıştırılmada Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme ve En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanmasına İlişkin 182 Sayılı Sözleşme imzalanıp kabul edilmiştir (Akyüz, 2012: 8-9).

Toplum içerisinde çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları; sözleşmenin temel ilkeleri çerçevesinde hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklara sağlanmalıdır (Kurt, 2016: 115). Tüm çocuklara temel haklarını kullanma noktasında eşit fırsatlar sunulmalı; toplumsal eşitsizliklerin azaltılması konusunda en temel noktadan başlanmalıdır. Uluslararası mevzuatla ilgili olarak yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, çocuk ve çocukluk özel olarak önem verilen bir alan olma özelliği göstermektedir.

1.3. Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuk Grupları

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarını ortaya koymadan önce, genel nüfus içerisinde çocuk nüfusu ile ilgili bilgileri değerlendirmek önemlidir. Türkiye nüfusu 2018 yılı itibarıyla dünya sıralamasında ilk 20 ülke arasında yer almaktadır.³ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 1 Şubat 2018 tarihinde yayımlanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 80 milyon 810 bin 525 kişi olmuştur. Ülke nüfusu tabanda geniş, yukarıda ise 50 yaşın üzerinde daralan bir yaş piramidine sahiptir. Piramidin

³ <http://www.worldometers.info/world-population/#top20>, Erişim Tarihi: 25.10.2018.

geniş tabanı çocuk ve gençlerden meydana gelmektedir.⁴ Yine TÜİK tarafından 18 Nisan 2018 tarihinde yayımlanan İstatistiklerle Çocuk verilerine göre 80 milyon 810 bin 525 kişilik nüfusun 22 milyon 883 bin 288'ini çocuk nüfus oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler tanımına göre; 0-18 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, toplam nüfusunun 2017 yılı itibariyle % 28,3'ünü oluşturmaktadır.⁵ Yayımlanan bu istatistiki veriler Türkiye'de önemli ölçüde çocuk nüfusunun olduğunu göstermektedir.

Sağlıklı bir toplum; bedensel, ruhsal, sosyal yönden sağlıklı bireylerden oluşur. Bireylerin tüm yönleriyle sağlıklı olabilmesi ise, çocuk ve ergenlerin çok yönlü gelişimine ve eğitimine önem vermek ve kaynak ayırmakla mümkündür (Taşdelen vd., 2014: 4). Çocuklar toplumların geleceğidir. Bu nedenle sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması için çocukların her anlamda korunması, desteklenmesi ve evrensel değerlerle yetiştirilecek eğitim hizmetlerine kavuşturulması gerekmektedir (Çağlar, 1973: 53). Normal koşullarda çocuğun yetiştirilmesi ve eğitilmesi birinci derecede ailesinin sorumluluğundadır. Devlet ancak aile bu görevini yerine getiremediği zaman devreye girmekte ve bu görevi üstlenmektedir (Bıyıklı, 1995: 3). Çocukların gelişimi açısından en sağlıklı, huzurlu ortam kendi ailesinin yanıdır. Bu nedenle çocuk korumasına dair oluşturulan politikalar aile odaklıdır. Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi geçmişten günümüze ailelerin ahlaki ve hukuki birer görevi sayılmıştır. Devlet ise çocukların anne baba üzerindeki haklarını yasalarla ortaya koymakta ve çocuk haklarını korumaktadır. Özellikle dezavantajlı ve risk altındaki çocukların devletin koruma ve destek mekanizmalarına daha fazla ihtiyaç duydukları görülmektedir. Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar özel olarak korunması gereken bir alanda yer almaktadır.

Gelişimin temel kurallarından biri her çocuk yaşının gerektirdiği yaşamı yaşamalıdır. Ancak dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak adlandırılan ve her anlamda sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi için gerekli koşulların yeterli düzeyde sağlanamadığı çocuklar için bu gerçekleştirilememektedir. Dezavantajlı ve risk altındaki çocukların, çocukluk dönemlerinde yaşlarına uygun olmayan, tehlike ve riskleri içeren bir yaşam içerisinde olduğu görülmektedir. Oyun çağındaki çocuğun

⁴ <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27587>, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

⁵ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596>, Erişim Tarihi: 31.10.2018

oyun oynaması, okul çağındaki çocuğun okula gitmesi gerekirken bu çocuklar yaşamlarını başka şekilde, gelişimlerini engelleyen boyutlarda geçirmektedir (Taşdelen vd., 2014: 3).

Çocukların dezavantajlı ve risk altında olma durumlarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Çocukların dezavantajlı duruma sürüklenmelerine neden olan risklerin tespit edilerek bu risklerle mücadele edilmesi çocuk refahı alanının gelişimi açısından önem taşımaktadır. Çocukların dezavantajlı bir duruma sürüklenmelerine neden olan riskler ailesel, sosyal, ekonomik veya bazı özel durumlardan kaynaklanabilir. Çağlar (1973: 64-65), çocukların anne babasının herhangi birinin veya her ikisinin vefat etmiş olması, anne babanın ayrılması ve ailenin parçalanması, yoksulluk, çocuğun ailede doğru bir şekilde eğitilememesi ve yönlendirilememesi, resmi olmayan beraberlikler sonrası evlilik dışı doğum, doğal afetler, savaşlar, hastalıklar, kaybolmalar gibi nedenlerden dolayı çocukların korunmaya muhtaç bir duruma gelebildiklerinden söz etmektedir. Bu nedenlerin yanında ailelerin eğitim olması, çocukların erken yaşta çalışmaya zorlanması veya çeşitli nedenlerle sokağa yönelmesi, erken yaşta zorla evlendirilmesi, göç, denetimsizlik, sevgisizlik, ilgisizlik gibi nedenlerden dolayı çocuklar dezavantajlı bir duruma sürüklenebilmektedir. Bu olumsuz durumlar çocukları çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Çocuklar, çocuk olması nedeniyle doğdukları andan itibaren korunma gereksinimi duysa da ayrıca özel olarak korunması gereken çocuklar da vardır. Çalışma kapsamında dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından çalışan çocuklar, engelli çocuklar, erken yaşta zorla evlendirilen çocuklar, mülteci çocuklar, sokak çocukları ve ÇKK kapsamında yer alan korunma ihtiyacı olan çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar toplumda özel olarak korunması, desteklenmesi gereken çocuk grupları olarak ele alınmaktadır. Sayılan bu örnekler aynı zamanda yarattıkları olumsuz sonuçlar nedeniyle dezavantajlı çocukların toplum içerisinde karşılaşılabilecekleri riskler olarak ön plana çıkmaktadır. Aşağıda kısaca her bir grupta ilgili bilgiler verilmektedir.

1.3.1. Çalışan çocuklar

Çocukların çalışması, diğer bir ifadeyle çalıştırılması literatürde farklı şekillerde kavramsallaştırılmaktadır. Günümüzde daha ahlaki bir bakış açısı çocukların

çalışmaması ve çalıştırılmamasını gerektirmektedir. Nitekim pek çok ülke ve uluslararası kuruluş çalışan çocuklar sorunu ile mücadele etmekte ve bu konuda çalışmalar yürütmektedir. Çalışan çocuklara yönelik bakış açısı ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Sonucunda ise her ne kadar çocukların çalışması hususu benimsenmese de, ne yazık ki çalışan çocuklar bulunmaktadır. Hatta oldukça esnek yasal düzenlemelerin de etkisiyle, çocukların çalışmasını engellemenin ötesinde toplum nezdinde normalleştirildiğini belirtmek abartılı olmayacaktır. Bu çalışmanın uygulama bölümünde, bu grupla ilgili bir kurumsal sosyal sorumluluk projesi incelendiğinden, bu kısımda çalışan çocuklarla ilgili olarak biraz daha detaylı bilgiler verilmektedir.

Dünyada milyonlarca çocuk çocukluğunu yaşayamadan, temel gereksinimleri dahi giderilmeden erken yaşlarda çalışma yaşamına itilmektedir. Sokakta, tarlada ya da atölyelerde çalışan çocuklar, çalışma yaşamında birçok riskle karşılaşabilmekte, hayatlarını güç koşullarda sürdürmektedirler (Yıldız, 2007: 58). Sokaklar ve işyerleri çocukların çalışmaları için güvenli ortamlar değildir. Çocukların bu ortamlarda çalışmaları ve bulunmaları onları her türlü istismara ve kötülöklere açık bırakmakta dolayısıyla çocuğun fiziksel, ruhsal, zihinsel ve duygusal gelişimini zarar görmektedir.

ILO, çocuk işçiliği kavramını; “çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksilten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler” olarak tanımlamaktadır. Buna göre çocukların çalıştırıldıkları zararlı işler şunları kapsamaktadır.⁶

- Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ya da ahlaki açılardan tehlikeli ve zararlı işler,
- Çocukların okula düzenli devam etmelerini engelleyecek, onların okullarından erken ayrılmasına ve eğitimlerini yarıda bırakmalarına yol açacak işler,
- Çocukların okullarıyla birlikte sürdürdükleri aşırı uzun süren ve ağır işler.

⁶ <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

“UNICEF, çocuk işçiliğini; çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş olarak tanımlamaktadır” (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı, 2017: 13).

Türkiye’de çocukların asgari çalışma yaşı, çalıştırılabilecekleri işler ve çalışma koşulları 4857 sayılı İş Kanunu’nda ve Kanun’unun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te düzenlenmektedir. Çalışan çocuklarla ilgili yasal mevzuata bakıldığında çocuk işçi ve genç işçi şeklinde bir ayrıma gidildiği ve çocukların çalıştırılabileceği işlerin “hafif işler” olarak tanımlandığı görülmektedir. Yönetmeliğin 4. Maddesine göre; “kanundaki deyişiyle çocuk işçi” “14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi; genç işçi de 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlanmaktadır” (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2004: madde 4). Yönetmelik’in aynı maddesinde hafif iş yapısı ve niteliği itibarıyla ve yerine getirilmesi sırasındaki özel koşullara göre;

- “çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan”
- “okula devamını, mesleki eğitimini veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen” işleri ifade etmektedir.

Çocuk işçiliğiyle mücadele edilmesi konusunda gerçekleştirilecek yasal düzenlemeler ve uygulamalar önem taşımaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu’na göre on beş yaşını doldurmamış kişilerin çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak 15 yaş sınırı belli bazı koşullara göre esnetilmiştir. Buna göre 14 yaşını tamamlayıp zorunlu ilköğretim çağını bitirmiş olanların sosyal ve fiziksel gelişimlerine ve eğitime devam edenlerden eğitimine engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilmesine hükmedilmiştir (İş Kanunu, 2003: madde 71). On dört yaşını doldurmamış çocukların ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabileceğine hükmedilmiştir (İş Kanunu, 2003: madde 71). Kanunda ayrıca

çocukların gün içerisinde ve hafta boyunca kaçır saat çalıştırılabileceğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

“Çocuk işçilerin” ve “genç işçilerin” çalıştırılabilecekleri hafif işler, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in ekler kısmında Ek-1, Ek-2 ve Ek-3 olarak paylaşılmaktadır. Bahsedilen yasal metinlerde çocuk ve gençlerin çalıştırılması hususunda gerekli tüm önlemlerin ve tedbirlerin alınması ve çocukların fiziksel ve psiko-sosyal gelişimlerinin dikkate alınarak işlere yerleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çocukların eğitimlerinin her ne suretle olursa olsun aksamaması gerekliliği birçok kez tekrarlanarak vurgulanmaktadır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda da 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını doldurmamış kişiler genç çalışan olarak tanımlanmaktadır (İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012: madde 3). ILO’nun “Küresel Tahminler ve Eğilimler 2000-2012” raporuna göre Dünya’da 2012 yılı itibarıyla 5-17 yaş grubunda çalışma yaşamında olan yaklaşık 168 milyon çocuğun bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu çocukların 99 milyonu erkek, 68 milyonunu ise kız çocuklar oluşturmaktadır. Çalışan çocuklar içinde 85 milyon çocuk tehlikeli işlerde çalışmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı, 2017: 10-19).

TÜİK, 2012 yılında Türkiye’de çalışan çocuklara yönelik verileri içeren çocuk işgücü anketini yayımlamıştır. Anket sonuçlarına göre “Türkiye’de 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 15 milyon 247 bin kişidir. Çocukların %91,5’i bir okula devam ederken, %8,5’i okula devam edememektedir. Verilere göre 6-17 yaş grubunda yer alan çocukların %5,9’u çalışmaktadır. Çalışmakta olan 893 bin çocuğun, 292 bin’i 6-14 yaş grubunda, 601 bin’i ise 15-17 yaş grubunda yer almaktadır. Çalışan çocukların %68,8’ini (614 bin kişi) erkek ve %31,2’sini (279 bin kişi) ise kız çocukları oluşturmaktadır.”⁷ “Çalışan çocukların ekonomik faaliyetler bazında sektörlere göre dağılımı incelendiğinde %44,7’sinin (399 bin kişi) tarım, %24,3’ünün (217 bin kişi) sanayi ve %31’inin (277 bin kişi) hizmet sektöründe çalıştığı görülmektedir. Çocukların %52,6’sı (470 bin kişi) ücretli veya yevmiyeli olarak, %46,2’si (413 bin kişi) ücretsiz aile işçisi ve yaklaşık %1’i (10 bin kişi) de kendi hesabına çalıştığı görülmektedir. Çocukların çalışmalarının nedenlerine

⁷ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

bakıldığında %41,4'ünün hane halkı gelirine katkıda bulunmak, %28,7'sinin hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak, %15,2'sinin ise iş öğrenmek meslek sahibi olmak, %6'sının ailenin isteği üzerine, %6,8'inin ise kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalıştığı görülmektedir.”⁸

Çocukların çalışma nedenleri arasında en temel etken olarak yoksulluk görülmektedir. Çocukların ailelerin yoksulluk nedeniyle ekonomik açıdan güçlük çekmeleri, çocuklarını okuldan alarak çalışmaya itmelerine neden olabilmektedir. Özellikle okul masraflarının karşılanmasında ailelerin yetersiz kalması veya çocuğun işten alınması nedeniyle ailenin uğrayacağı gelir kaybı çocuğun okuldan ayrılmasının en önemli nedenidir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı, 2017: 12). Çocuk yoksulluğu, üzerinde hassasiyetle durulması gereken ve mücadele edilmesi gereken bir alanda yer almaktadır. Kurnaz (2007: 48), yoksulluk içinde yetişen çocukların sağlık, eğitim gibi alanlarda daha fazla sorunlar yaşadığından söz etmekte, çocukların temel haklara ve daha iyi yaşam koşullarına ancak yoksulluğun giderilmesi halinde kavuşabileceklerini belirtmektedir. Çocuk yoksulluğuyla mücadele edilmesi çocukların ileri yaşamlarını da yoksulluk içinde geçirmelerini önlemek açısından önem taşımaktadır. Yoksulluğun kısır döngü halinde gelecek kuşaklara aktarılmasını engellemek için çocuk yoksulluğunun önlenmesi oldukça önem taşımaktadır. Çalışan çocuk sorununu ortadan kaldırmak için, öncelikle çocukları çalışmaya sevk eden nedenleri ortadan kaldırma gerekliliği bulunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise, yoksulluk sorunu ile mücadele eden sosyal ve ekonomik politikalara acilen ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çocukların çalışmasına neden olan başlıca diğer nedenler göç, nüfus artışı, işveren talebi, çocukların çalışmasına yönelik geleneksel bakış açısı, mevzuattaki yetersizlikler ve denetim eksikliği, eğitime bağlı nedenler (yeterli eğitim olanaklarına sahip olamayan çocukların çalışma hayatına yönelmesi, ailenin eğitim düzeyinin düşük olması vb.) olarak sıralanabilir (Dursun, 2017: 170-177). Çocukların çalıştırılmasının en önemli sebeplerinden biri de işveren açısından ucuz işgücü olarak görülmesidir. Çoğu çocuk, kayıtdışı iş yerlerinde asgari ücretin çok altında çalışmakta, işveren de bu yolla maliyetlerini azaltmaktadır. Çocuklar güvenli

⁸ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>, Erişim Tarihi: 31.10.2018

olmayan işyerlerinde yaşına, gelişimine, bilgi ve beceri düzeyine uygun olmayan işlerde çok düşük ücretlerle ve korumadan yoksun bir şekilde çalıştırılmaktadır. Çocukların işyerlerinde kayıtdışı çalıştırılmaları onların hem en temel haklarından mahrum kalmalarına hem de çalışma saatinden, işçi sağlığı ve iş güvenliğine, ücrete kadar pek çok yasal haklarından ve korunmadan mahrum kalmasına neden olmaktadır (Güneş, 2001: 6-7). Çocukların çalışması onların temel eğitimlerine devam etmeleri esas ve temel ilke olarak kabul edilmesine rağmen eğitimlerinin aksamasına veya akademik başarılarının düşmesine neden olabilmektedir. Bazı çocukların sokaklarda korunmasız ortamlarda çalışmaya sürüklenmesi, birçok sosyal risklere, istismara, kötü alışkanlıklara karşı onları savunmasız bırakmaktadır. Dolayısıyla çalışan çocuklar sorunu mücadele edilmesi gereken bir alanda yer almaktadır. Çocukların çocukluğunu yaşamalarının önünde büyük bir engel oluşturan çalışan çocuklar sorunu ile tüm toplumsal sistemler mücadele etmeli, kapsamlı sosyal politika önlemleri geliştirilmelidir.

1.3.2. Engelli çocuklar

Engellilik, insanlık tarihinden beri var olan ve günümüz toplumlarında da devam eden dezavantajlı bir durumu ifade etmektedir. Toplumlarda farklı dönemlerde engellilere yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiş, modern dünyada ise sosyal devlet anlayışı ile birlikte bu gruba yönelik hizmetlerin kapsamı genişletilmiştir. Engellilik, toplum içerisinde tüm bireylerin doğuştan veya yaşamlarının herhangi bir evresinde gerçekleşmesi olası bir riski ifade etmektedir.

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun engelli bireyi; “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlamaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005: madde 3). Kanunda engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanması, hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması konusunda önemli hususlar düzenlenmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ortaya konulan 2011 Dünya Engellilik Raporu verilerine göre dünyada bir milyarı aşkın engelli bulunmaktadır ve bu

insanların çoğu kendileri için gerekli sağlık hizmetlerine erişememektedir.⁹ Dünya Sağlık Örgütü engelliliği; bireylerin, fonksiyon bozuklukları veya vücut işlevlerinde meydana gelen problemlerden dolayı bir işi, bir eylemi gerçekleştirirken güçlük yaşaması şeklinde tanımlamaktadır. WHO, engellilik durumunu, bireylerin sosyal ve ekonomik hayata dahil olmasını güçleştiren bir durum olarak ifade etmektedir. Bunun nedeni toplum tarafından kısıtlanmalarıdır. Bu nedenle engellilik sadece bireylerin yaşadığı bir sağlık sorunu olarak değerlendirmemektedir. Engellilik, aynı zamanda engelli bireylere yönelik toplumsal bakış açılarını ve uygulamaları da yansıtmaktadır.¹⁰ Engelli insanların karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmenin en temel yolu, engellilere yönelik çevresel ve sosyal engellerin ortadan kaldırılması ve onların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının sağlanmasıdır. Bu doğrultuda engelli bireylerin hayata katılımını kısıtlayıcı her türlü olumsuz durumla mücadele edilmelidir.

Türkiye’de TÜİK ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)¹¹ 2010 yılında “Özürlülerin (Engellilerin) Sorun ve Beklentileri Araştırmasını” gerçekleştirmiştir. Özürlülerin (Engellilerin) Sorun ve Beklentileri Araştırması verilerine göre Ulusal Engelliler Veri Tabanına kayıtlı olan “engellilerin %4,9’u 0-6 yaş grubu, %16,2’si 7-14 yaş grubu, %17,2’si 15-24 yaş grubundandır. 0-6 yaş grubundaki çocukların %25,1’inin dil ve konuşma engelli, %9,6’sının işitme engelli, %7,4’ünün zihinsel engelli, %3,7’sinin ortopedik engelli, %3,7’sinin çoklu engelli, %3,6’sının süregen hastalıklı, %2’sinin ruhsal ve duygusal engelli, %1,4’ünün görme engellidir. 7-14 yaş grubundaki çocukların %5,1’i görme engelli, %17,4’ü işitme engelli, %37,1’i dil ve konuşma engelli, %5,1’i ortopedik engelli, %36,1’i zihinsel engelli, %10,5’i ruhsal ve duygusal engelli, %4,6’sı süregen hastalıklı, %11,5’i çoklu engellidir. 15-24 yaş grubundaki bireylerin %16,1’i görme engelli, %20,9’i işitme engelli, %14,9’u dil ve konuşma engelli, %13,1’i ortopedik engelli, %27,5’i zihinsel engelli, %9,3’ü ruhsal

⁹ http://www.who.int/disabilities/facts/Infographic_en_pdf.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 26.10.2018.

¹⁰ <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>, Erişim Tarihi: 26.10.2018.

¹¹ 10 Temmuz 2018 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 1 nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile ASPB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşmiş ve “T.C. Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı” adını almıştır. Kurumun adı 4 Ağustos 2018 tarihinde yayımlanan 15 nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile “T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak yeniden düzenlenmiştir.

ve duygusal engeli, %9,2'si süregelen hastalıklı, %14,9'u çoklu engellidir'' (Özürlülerin (Engellilerin) Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010: 1-2).

TÜİK tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen “Nüfus ve Konut Araştırması” engellilere yönelik veriler içermektedir. Nüfus ve Konut Araştırması verilerine göre Türkiye’de 2011 yılında toplam nüfusun %6,6’sının en az bir engeli bulunmaktadır. Engelli nüfusun “%42,8’ini erkek, %57,2’sini kadın nüfusu oluşturmaktadır. Araştırma engelli nüfusun eğitim düzeyi hakkında bilgiler de vermektedir. Buna göre en az bir fonksiyonu yerine getirmede zorluk yaşayan ve okuma yazma bilmeyen nüfusun (6 ve daha yukarı yaş) oranı toplamda %23,3, erkeklerde %10,9 ve kadınlarda %32,4’tür. Bu oran aynı araştırma sonuçlarına göre tüm nüfus için toplamda %4,5, erkeklerde %1,4 ve kadınlarda %7,6’dır. En az bir engeli olup, yükseköğretim mezunu olanların oranı erkeklerde %4, kadınlarda ise %1,5’tir. Tüm nüfusta bu oran erkekler için %12,1 iken kadınlarda %8,5’tir” (TÜİK, 2011).

Engelli bireylerin diğer bireylere kıyasla toplum içerisinde ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin dışında daha fazla kaldıkları görülmektedir. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik hayata katılımları çoğu zaman güç olmaktadır. Engelli bireylerin bağımlı olmadan yaşama olanaklarına kavuşturulması ve eşit haklara sahip olmaları istenmesine rağmen, bu haklara ulaşma ve kullanmada yetersiz kaldıkları görülmektedir. Engelli bireylerin sosyo-ekonomik yaşama katılımlarının önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve yaşam standartlarının toplumsal açıdan kabul edilebilir bir düzeye getirilmesi yoluyla toplumsal bütünleşmenin sağlanması için kapsamlı yasal düzenlemelere ve sosyal içerme politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Engelli Bireylerin İstihdam Edilebilirliğinin Arttırılması İçin Teknik Yardım Projesi İhtiyaç Analizi Raporu, 2017: 10). Bu kapsamda özellikle engelli çocukların sosyal hayata katılımı sağlanmalı, temel haklarına erişimini güçleştiren olumsuzluklar ortadan kaldırılmalıdır. Özellikle eğitim, engelli çocukların sosyal, kültürel gelişimleri açısından oldukça önemlidir.

Türkiye’de engelli çocuklara yönelik hizmetlerle ilgili yasal düzenlemeler Anayasamızda, ÇHS ve Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Hakları Sözleşmesinin yanı sıra Engelliler Hakkında Kanunu’nda yer almaktadır. Anayasamızın 42. maddesinde “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” ve “devlet, durumları

sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” denilerek, engelli çocukların özel ve temel eğitim gereksinimlerinin karşılanması doğrultusunda korunmalarına hukuki bir dayanak oluşturmaktadır (T.C. Anayasası, 1982: madde 42). Engelliler Kanunu'nun eğitim ve öğretim başlıklı 15. maddesinde ise “hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez”, “Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır” ifadeleri yer almaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005: madde 15).

Türkiye’de engelli çocuklara yönelik eğitimler, özel eğitim ve bütünleştirme eğitimi veren kurumlarca gerçekleştirilmektedir (Bilsin ve Başbakkal 2014: 72). Engellilere yönelik özel eğitim hizmetleri, engelli bireylerin engellilik halinin mümkün olduğunca ortadan kaldırılması veya etkilerinin en az seviyeye indirilmesi, yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması, temel öz bakım becerilerinin geliştirilerek bağımsız yaşam ve mesleki becerilerini geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir (Orhan ve Genç, 2015: 121). Bütünleştirme eğitimi hizmetleri ise özel gereksinimli öğrencilerin, engelli olmayan akranlarıyla akademik ve sosyal yönden kaynaştırılarak sosyal ve duygusal gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik gerçekleştirilmektedir (Sucuoğlu ve Özokçu, 2005: 42). Engelli çocukların eğitim haklarına kavuşturulmaları ve sosyal hayata katılımlarının arttırılması önem taşımaktadır. Engelli çocukların diğer çocuklara kıyasla okullarına ulaşmaları daha güç olabilmektedir. Kimi zaman ulaşım nedeniyle çocuklar okullarına düzenli devam edememekte, kendileri için gerekli olan eğitimden mahrum kalabilmektedir. Bu durumu önlemek amacıyla engelli çocuklara, okullarına ulaşmalarını kolaylaştırmak için ücretsiz olarak taşınmalı eğitim sistemi sunulmaktadır. Bu hizmet programı ile; “engelli öğrencilerin okullarına daha kolay erişimlerinin sağlanmasını, okula gitme oranlarının artırılmasını, eğitim ve öğretimin teşvik edilmesini, engelli öğrencilerin okul sevgisinin oluşmasını, öğrencilerin ulaşımında yaşadıkları sorunların giderilmesini, sonuç itibarıyla engelli bireylerin eğitilerek sosyal hayatın her safhasında kendilerine yer bulabilmelerini” hedeflenmektedir (Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler, 2018: 6).

Çocuk haklarına yönelik uluslararası alanda temel belge niteliğinde olan Birleşmiş Milletler ÇHS'nin 23. Maddesinin tamamı engelli çocuklara yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bu maddenin birinci fıkrası, taraf devletlerin zihinsel veya bedensel engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alacağını, özgüvenlerini geliştireceğini ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını sağlayacağını taahhüt etmektedir. İkinci fıkrası, Taraf Devletlerin engelli çocukların eğitimi, mesleki eğitimi, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanakları gibi özel bakımdan yararlanma hakkını kabul etmekte, üçüncü fıkrasında ise söz konusu yardımın Taraf Devletlerin “olanaklar ölçüsünde ücretsiz” sağlayacaklarını taahhüt etmektedir (ÇHS, 1989: madde 23). 1992 yılında BM tarafından 3 Aralık günü “Dünya Engelliler Günü” olarak kabul edilmiştir

Engelli çocukların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının; eğitim ve ileriki yaşamlarında istihdam olanaklarından faydalanmalarının diğer çocuklara kıyasla daha güç olması onları dezavantajlı bir duruma sürüklemektedir. Bunun yanında engelli çocukların birtakım risklerle karşı karşıya olmaları ve özel olarak ilgiye ihtiyaç duymaları onlara yönelik kapsamlı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle engelli çocukların en başta sağlık hizmetlerinden ve eğitim olanaklarından faydalanmaları kolaylaştırılmalı, onların sosyal ve ekonomik hayatta katılımlarını güçleştiren engeller ortadan kaldırılmalıdır.

1.3.3. Erken yaşta zorla evlendirilen çocuklar

On sekiz yaş altında gerçekleşen evlenme olarak tanımlanan erken yaşta zorla evlilik olgusu, çocuklara dair önemli bir sosyal sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Erken yaşta gerçekleşen evlenmeler neticesinde bireylerde okula devamsızlık sebebiyle düşük eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik yoksulluk, adolesan gebelik gibi sorunlar görülebilmektedir. Bu durum hem bireylerin kendilerini hem de evlilikten dünyaya gelmiş çocuklarını olumsuz etkilemektedir (Boran vd., 2013: 58).

Henüz ergenlik yaşını tamamlamamış, fiziksel ve psikolojik açıdan evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan yapılan evliliğe “erken/çocuk evliliği” denilmektedir (Aydın ve Akay, 2017: 39). Karar verme yetileri tam olarak gelişmemiş çocukların evlendirilmesi rıza dışı olduğundan bu

evliliklere “erken yaşta zorla yaptırılan evlilikler” veya “erken ve zorla yapılan evlilikler” de denilmektedir (Aydemir, 2011: 1). Toplumda kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla ve daha erken yaşta evlilikle tanıştıklarını görülmektedir. Bundan dolayı günümüzde tartışılan “çocuk gelin” kavramına sosyal medyada sıklıkla karşılaşılmaktadır. Erkeklerin sadece %5’inin 19 yaşına gelmeden evlendiği görülmektedir. Oysa bu oran kızlarda %35-60 arasında değişmektedir (Boran vd., 2013: 58).

Erken yaşta yapılan evlilik hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda yapılan bir evlilik olgusunu ifade etmektedir (Çakmak, 2009). Çoğu uluslararası belge on sekiz yaşın altındaki bireyleri çocuk olarak nitelendirmekte ve on sekiz yaşın altında gerçekleşmiş evlilikleri erken yaşta evlilik olarak kabul etmektedir.

Türk Medeni Kanunu’na göre on sekiz yaşını dolduran kadın ve erkek kendi iradeleriyle evlenebilmektedir. On yedi yaşını doldurup on sekiz yaşını doldurmamış kadın ve erkek ise veli veya vasisinin izniyle evlenebilmektedir. Bunun yanında hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilmektedir. On beş yaş ve altındaki kadın ve erkeğin hiçbir koşulda evlenemeyeceği ise yasada belirtilmektedir (TMK, 2001: madde 124).

Yasal olmayan ve erken yaşta yapılan evliliğe dair uygulanacak cezai müeyyideler ise Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) belirtilmektedir. Türk Ceza Kanunu, çocuk kavramını 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlamaktadır (TCK, 2004: madde 6). TCK, erken yaşta evlenmeyle ilgili örtülü olarak “Çocukların cinsel istismarı” ve “Reşit olmayanla cinsel ilişki” başlıkları kısmında düzenlemeler getirmiştir.

“Çocukların cinsel istismarı” başlığı kısmında çocukları cinsel yönden istismar eden kişilere yönelik uygulanacak cezai müeyyideler düzenlenmektedir. Kanunda “cinsel istismar” deyiminden (TCK, 2004: 103);

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışların anlaşılacağı belirtilmektedir.

Buna göre çocuğu cinsel yönden istismar eden kişinin, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı, mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek cezanın on yıldan az olamayacağı kanunda hükmedilmektedir (TCK, 2004: 103).

“Reşit olmayanla cinsel ilişki” başlığı altında cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişinin, -şikâyet üzerine- iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hükmedilmektedir (TCK, 2004: madde 104).

Yapılan bir araştırmaya göre “Avrupa ülkeleri olarak değerlendirilen ülkeler arasında en fazla erken yaşta evliliğin yaşandığı ülke %17 oranla Gürcistan’dır. Onu %14 ile Türkiye ve %10 oranıyla Ukrayna izlemektedir. İngiltere ve Fransa’da erken yaşta yapılan evlilikler %10 oranında izlenmektedir. Dünyada en çok çocuk gelin sayısı oranına Afrika ve Güney Asya ülkelerinde rastlanmaktadır. Bu oran Nijerya’da %75, Çad’da %72 ve Bangladeş’te %66’lara varmaktadır” (Aydemir, 2011: 7). Türkiye’de TÜİK 2017 Çocuk İstatistiklerine göre “16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarındaki resmi evlenmelerin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2013 yılında %6,2 iken 2017 yılında %4,2’ye düşmüştür. Kız çocuk evlenmelerinin en fazla olduğu il, %16,6 ile Ağrı olmuş, bu ili %16,1 ile Muş ve %12,3 ile Bitlis izlemiştir. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranının en düşük olduğu üç il ise sırasıyla; %0,4 ile Tunceli, %1,1 ile Rize ve %1,4 ile Trabzon olmuştur.”¹²

Düşük eğitim düzeyi, ailelerin sosyo-ekonomik yoksulluğu, geleneksel, töresel kabuller, yanlış veya eksik dini bilgiler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddet, savaşlar veya doğal afetler, toplum baskısı gibi sebepler erken yaşta evliliklerin temel sebeplerini oluşturmaktadır (Aktepe ve Atay, 2017: 412-414).

Türkiye’de çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik önemli adımlar atılmakta, gerek devlet tarafından gerekse özel sektörcü bu alana yönelik çeşitli projeler ve çalışmalar yürütülmektedir. Erken yaşta evlilikle mücadele etme konusunda

¹² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596>, Erişim Tarihi: 26.10.2018.

geliştirilen projeler ile kız çocuklarının okutulmasına yönelik ailelere maddi manevi destekler verilmekte, aileler bilinçlendirilmekte ve kız çocuklarını okutmaları için teşvik edilmektedirler. Bu konuda medya aracılığıyla da bilinçlendirme kampanyaları yürütülmektedir. Özellikle kız çocuklarında daha fazla görülen erken yaşta evlenme olgusunun önemli bir sosyal sorun olması devletin bu alana müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Erken yaşta yapılan evlilikler bireyleri ve bireylerin bakmakla sorumlu oldukları çocukları olumsuz etkileyerek içinden çıkması zor bir döngüye hapsedebilmektedir. Gerekli ve yeterli eğitim imkânlarına kavuşturularak geleceğini tayin edebilme her çocuğun hakkıdır. Oyun çağında ve eğitim hayatında olması gereken çocukların erken yaşta taşıyamayacakları yükler altına girmeleri, hayatın birtakım güçlükleriyle erkenden tanışmaları onlarda ciddi psikolojik sorunlar yol açabilmekte, ağır travmalar ve ruhsal bozukluklar yaratabilmektedir.

1.3.4. Mülteci çocuklar

Günümüzde pek çok insan çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları yerleri terk ederek başka ülkelere göç etmektedir. Göç olgusu özellikle son yıllarda yaşanan gelişmelerin ardından üzerinde daha fazla durulmaya başlayan önemli bir olguyu ifade etmektedir. Göç olgusu bireylerin veya toplulukların siyasal, toplumsal veya ekonomik nedenlerden dolayı yerleşim yerlerini terk ederek başka yerlere hareket etmeleri anlamına gelmektedir. Göçler, iradi göç veya zorunlu göç olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Günümüzde yaşanan uluslararası göçlerin çoğunun zorunlu göç niteliğinde olduğu görülmektedir. Ekici ve Tuncel (2015: 10), insanların çoğunlukla ekonomik nedenler ve güvenlik kaygılarıyla göç ettiklerinden söz etmektedir. Cengiz, (2015: 101), insanlar açısından göç hareketinin bazen isteğe bağlı bir şekilde gerçekleşirken (sosyo-ekonomik kaygılar), bazen ise zoraki nedenlerden (savaş, doğal afet, siyasi baskılar vb.) dolayı meydana geldiğinden söz etmektedir. Zorunlu göçlerin çoğunluğunun terör, iç çatışmalar, savaşlar, yoksulluk gibi sosyal sorunlardan dolayı gerçekleştiği görülmektedir. Ülkelerinde bu sorunlarla karşı karşıya kalan insanlar kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere sığınma durumlarında kalabilmektedir. Bireyler çoğunlukla içinde bulundukları durumlardan korkmaları nedeniyle göç etmektedir. Mültecilerin çoğu daha rahat bir hayat yaşayabileceklerine dair taşıdıkları umutları ile yollara düşmektedir. Ancak umut dolu başlayan yolculuklarında birçok sorunla mücadele ettikleri görülmektedir. Zorunlu göçün

öğeleri olarak “sığınmacı” ve “mülteci” kavramları sık sık duyulmakta ve ön plana çıkmaktadır.

Sığınmacı ve mülteci kavramları en çok birbirine karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Her şeyden önce ister sığınmacı ister mülteci olarak tanımlansın her iki tanımlamanın da temelinde uluslararası koruma talep etmek vardır. Sığınmacı ve mülteci kavramları arasındaki fark ise tanınmış olan hukuksal statüden kaynaklanmaktadır. Kısaca açıklamak gerekirse, sığınmacı zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğundan, başka bir devletten ikamet ya da koruma isteyen ancak henüz isteği kabul edilmemiş kişi iken, mülteci bu iddiası kabul edilen kişidir. Bir başka deyişle, sığınmacı olmak, mülteci statüsü alma sürecinde olmak demektir ve bu anlamda tamamlanmamış bir süreç karşılık gelmektedir (Nizam, 2017: 188).

1951 yılında Cenevre’de imzalanan BM Mülteci Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi), mülteci kavramını; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs olarak tanımlamaktadır” (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951: madde 1). Türkiye, mültecilerle ilgili temel metin niteliğinde olan Cenevre Sözleşmesi’ni onaylamıştır. Ancak Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin (B) fıkrasının 1. bendi gereğince, Cenevre Sözleşmesi’ne tarih ve coğrafi çekince koyma konusunda tercih hakkını kullanmış ve coğrafi sınırlama çekincesini Avrupa kökenli iltica başvuruları bağlamında kabul etmiştir. Buna göre Türkiye Avrupa’dan gelenlere mülteci olma hakkı tanırken Avrupa dışından gelenlere bu hakkı tanınamakta, bu kişilere üçüncü ülkelere gidebilecekleri süre boyunca Türkiye’de kalmaları için sığınma hakkı vermektedir. Bu süre zarfında sığınmacılar “geçici koruma” kapsamında değerlendirilmektedir (Erdem, 2017: 334- 335).

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle Ortadoğu ülkelerine komşu durumda olması ve misafirperver yapısıyla en fazla sığınmacının ilk gittiği ülke konumundadır. Bunun

yanında Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile de köprü niteliğinde olan transit bir ülke olması Avrupa'ya geçmek isteyen sığınmacıların da Türkiye'de barınmasına neden olmaktadır (Nizam, 2017: 186). Son yıllarda tüm dünya özellikle Ortadoğu'da ve Afrika'da yaşanan çatışmalardan kaçan milyonlarca sığınmacının verdiği hayat mücadelesine tanık olmaktadır. Özellikle Suriye, Irak, Afganistan, Mısır, Filistin gibi Ortadoğu ülkelerinde ve Somali, Nijerya, Sudan gibi Afrika ülkelerinde yaşanan iç çatışmalar, milyonlarca insanın bulundukları yerleri terk ederek başka ülkelere sığınmasına yol açmıştır. Bunun yanında Doğu Türkistan ve Arakan'da (Myanmar ülkesine ait bir eyalet) yaşanan olumsuz hadiseler binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve bulundukları yerlerden göç etmelerine neden olmuştur. "Bu durumdan en çok çocuklar ve kadınlar olumsuz etkilenmiştir. Özellikle çocuklar açısından barınma, beslenme, sağlık ve eğitim sorunları önem kazanmıştır" (Akpınar, 2017: 16).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yayımlanan Eylül 2018 verilerine göre "Türkiye'de 3,5 milyon Suriyeli, 170 bin Afganistanlı, 142 bin Iraklı, 39 bin İranlı, 5 bin 700 Somalili ve 11 bin 700 diğer tabiiyetlere bağlı sığınmacı barınmaktadır."¹³

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 24.10.2018 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamında Türkiye'de 3 milyon 589 bin 327 Suriyeli sığınmacının olduğunu yayımlamıştır. Nüfusun 157 bin 958'i geçici barınma merkezlerinde barınırken, 3 milyon 589 bin 327'si barınma merkezleri dışında barınmaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında kalanlar en fazla sırasıyla İstanbul, Şanlıurfa ve Hatay illerinde barınmaktadır. Nüfusun 1 milyon 698 bin 403'ünü 0-18 yaş grubundaki çocuk nüfus oluşturmaktadır. Çocuk nüfusun 707 bin 381'ini kız çocukları, 991 bin 022'sini ise erkek çocuklar oluşturmaktadır.¹⁴

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin verilerine göre dünyadaki mülteci nüfusunun yarısından fazlasını çocuk nüfusu oluşturmaktadır. Tüm toplumlarda olduğu gibi mülteci toplumunun da en zayıf, kırılgan ve en yüksek risk altındaki grubunu çocuklar oluşturmaktadır (Özer, vd., 2016: 77). Çocuklar bu

¹³ <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Erişim Tarihi: 01.11.2018.

¹⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, Erişim Tarihi: 01.01.2018.

süreçte pek çok sorunla karşı karşıya kalmakta, çocuk yaşlarıyla kaldıramayacakları yükleri sırtlanmaktadırlar.

Mülteci çocukların çoğunun kendi ülkelerinde savaşa ve şiddete maruz kaldıkları, sürgüne gönderildikleri ve ailelerinden herhangi birinin ya da başka insanların fiziksel ve cinsel olarak saldırıya uğradığına ve hatta öldürüldüğüne tanıklık ettikleri görülmektedir. Savaştan zarar görmüş ülkelerde, birçok çocuğun belli aralıklarla bombardmana da maruz kaldığı bilinmektedir. Birçok çatışma bölgelerinde çocuklar çocuk asker olmaya zorlanmakta, şiddetli çatışmalar arasında kalmaktadır (Nasıroğlu ve Çeri, 2015: 44). Bununla birlikte mülteci çocuklar gittikleri ülkelerde de pek çok sorunla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu sorunların başında yeterli eğitim ve sağlık imkânlarından faydalanamama, uyum sorunları, oyun hakkından mahrum kalma gibi olumsuz durumlar gelmektedir. Çoğu mülteci çocuğun yoksulluk, ebeveyn işsizliği sebepleriyle düşük ücrete ve uzun saatler çalıştığı da görülmektedir. Mülteci çocukların toplumlarda kimlik sorunları, toplumsal ve kültürel uyumsuzluk, öteki olma, hakir görülme, dışlanma vb. durumlarla karşılaşabilmektedir (Harunoğulları, 2016: 58-59).

Birçok uluslararası ve ulusal yardım kuruluşları mültecilere yönelik yardım ve destek hizmetleri gerçekleştirmektedir. Özellikle kadınların ve çocukların yaşadıkları acıları ve travmaların etkisinin azaltılarak normal yaşamlarına dönmeleri açısından sağlanacak psiko-sosyal yardım ve destek hizmetleri büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde mülteci çocuklar, dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarındandır. Mülteci çocukların ve gençlerin özellikle eğitim imkânlarına kavuşturulmaları ve insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sürmelerinin sağlanması gerekmektedir.

1.3.5. Sokak çocukları

Toplum içerisinde özellikle büyük şehirlerde en önemli sorunlarından biri olarak ön plana çıkan sokak çocukları sorunu, çocuklar açısından birçok olumsuz riskleri barındırmaktadır. En genel anlamıyla sokak çocuğu; yetişkinliğe erişmemiş, sokak, kendileri için alışılmış oturma yeri veya geçim kaynağı haline gelmiş ve sorumlu yetişkinler tarafından yeterince korunmayan, denetlenmeyen veya yönlendirilmeyen kız veya erkek çocukları olarak tanımlanmaktadır (Okumuş, 2009: 10-12).

Genellikle ailevi sorunlar, yoksulluk, istismar, savaş gibi ekonomik, sosyal ve politik nedenlerden dolayı sokağa yönelen çocuklar, kamusal alanlarda yaşamlarını güç koşullarda sürdürmektedir.¹⁵ Tüm bu olumsuz durumlar çocukların birer sokak çocuğu haline gelmesine sebep olabilmektedir. Sokaklar çocukların yaşamlarını sürdürmeleri açısından güvenli ortamlar değildir. Sokaklar çocuklar açısından birçok riski barındırmaktadır. Barış (2009: 91-105), sokak yaşamının çocuklar açısından istismara uğrama, kronik, tehlikeli ve bulaşıcı hastalıklara yakalanma, madde bağımlılığı, eğitimsiz kalma, çete ve örgütler tarafından suç işlenmeye zorlanma, yetersiz beslenme, gibi riskleri barındırdığından söz etmektedir. Günümüzde madde bağımlılığı konusu üzerinde hassasiyetle durulması gereken önemli bir sorun haline gelmiştir. Ülkemizde özellikle büyük şehirlerde başta sigara, uyuşturucu (bonzai, sentetik uyuşturucular) ve alkol bağımlılığı olmak üzere birtakım kötü alışkanlıkların gençlik üzerinde tehdit oluşturmaktadır. Özellikle herhangi bir koruma ve gözetime sahip olmayan ve doğru bir şekilde yönlendirilemeyen sokak çocuklarında madde bağımlılığı görülmekte ve bu durum önemli bir sosyal soruna dönüşmektedir. Çocuklar, aile içi şiddet, ihmal, istismar ve ilgisizlik sebebiyle uğradıkları travma sonucu uçucu ve uyuşturucu maddeye yönelebilmektedir. “Bu çocuklar madde kullanarak korkularını, üşüme hislerini, açlıklarını ve sevgisizliklerini bastırmaya çalışmaktadırlar” (Güngör, 2008: 29).

UNICEF Türkiye internet sayfasında yayımlanan bilgilere göre Türkiye’de en az 42.000 çocuk sokaklarda yaşamakta ve çalışmaktadır. Gayri resmi rakamlar bu sayının 80.000’e kadar çıktığını göstermektedir. Sokak çocuklarının çoğu, daha iyi bir hayat standartlarına kavuşma gayesiyle büyük şehirlere göç eden, sosyo-ekonomik sınırlılıkları olan ailelerden gelmektedir. Bu çocukların çoğunun okul hayatlarının düzensiz olduğu saptanmıştır ve öncelik olarak sokaklarda çalıştıkları ve yaşadıkları belirlenmiştir¹⁶

Sokaklar, çocukların yaşamaları ve çalışmaları açısından güvenli ortamlar değildir. Çocuklar sokaklarda birçok risklerle karşı karşıyadır. Çocuklar sokaklarda istismara, kötü alışkanlıklara, madde bağımlılığına, sömürüye açıktır. Bunların yanında çocuklar eğitimlerini tamamlayamama riskiyle de karşı karşıyadır. Bu nedenle

¹⁵ <https://www.humanium.org/en/street-children/>, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

¹⁶ https://www.unicef.org/turkey/dn_2006/_cp43.html, Erişim Tarihi: 12.01.2017.

çocukların sokaklarla bağları koparılmalı, gerekli barınma ve destek hizmetleri sunulmalıdır. Çocukların okullarıyla olan bağlarını kuvvetlendirilmeli, eğitim haklarına kavuşturulmalıdır. Çocukların çoğunun yoksulluk nedeniyle sokaklarda yaşadığı ve çalıştığı görülmektedir. Bu nedenle çocuk yoksulluğu alanı ile mücadele edilmelidir. Aileler desteklenmeli, çocuklara aileleriyle barınma imkânı sağlanmalıdır. Sokak çocuklarına yönelik kapsamlı sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Devletin yanında diğer sektör kuruluşları da bu alana katkılar sağlamalı, çocuk refahı alanı geliştirilmelidir. Bu nedenlerle bu çalışmada sokak çocukları dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarındandır.

1.3.6. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki çocuklar

Bu çalışmada bu başlık altında sınıflandırılan çocuklar, yasal tanım gereği devlet tarafından korunması gereken çocuklar olarak ele alınmaktadır. Aslında diğer başlıklar altında sınıflandırılan çocuklar da korunması gereken çocuk kapsamındadır. Dezavantajlı olsun olmasın tüm çocuklar devletin koruma garantisi altındadır. Öte yandan özel olarak korunması gereken çocuklar bulunmaktadır. Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklardan ancak bir kısmı yasal mevzuat gereği bazı şartlar ve durumlar söz konusu olduğunda devlet koruması kapsamına girmektedir. Bu başlıkta bu nedenle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki çocuklar ayrıca ele alınmaktadır. Bu kapsamdaki çocuklar her ne kadar devlet koruması altında olsalar da dezavantajlı ve risk altında olan çocuklardır. Öte yandan kanun kapsamında olduğu halde koruma dışında çocuklar olduğunu da belirtmek gerekir.

Her çocuk, anne karnına düştüğü andan yetişkinliğe kadarki süreçte korunmaya ve desteklenmeye muhtaçtır. Dolayısıyla çocuk haklarına ve korumasına dair yasal düzenlemeler tüm çocukları kapsayacak ve koruyacak şekilde düzenlenmelidir. Bunun yanında toplum içerisinde dezavantajlı ve risk altında olup korunma ve desteklenme mekanizmalarına ihtiyacı aciliyet taşıyan çocuklar da bulunmaktadır. Ülkemizde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun kapsamını oluşturan ve kanundaki deyişle “korunma ihtiyacı olan çocuk” ve “suça sürüklenen çocuk” olarak tanımlanan bu çocuklar, devletin yetkili organlarının haklarında alacakları koruyucu ve destekleyici tedbirlere ihtiyaç duymaktadır.

5395 Sayılı ÇKK ülkemizde çocuk korumasına dair temel belge niteliğindedir. Kanun'un 3. maddesinde korunma ihtiyacı olan çocuk: “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır (ÇKK, 2005: madde 3). Suça sürüklenen çocuğu ise “hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan veya işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbiri kararı verilen çocuk” olarak tanımlamaktadır (ÇKK, 2005: madde 3).

Yasa, çocukların korunma ihtiyacı duyması veya suça sürüklenmeleri durumlarında haklarında uygulanacak tedbir kararlarını ortaya koymaktadır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler başlığı altında düzenlenen bu tedbir kararları danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri, sağlık tedbiri, bakım tedbiri ve barınma tedbiri şeklinde düzenlenmiştir.

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

5395 Sayılı Kanunda Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler başlığı altında yapılan düzenlemeler ile çocukların haklarının ve esenliklerinin gözetilerek mağdur olmadan ve suça sürüklenmeden önce alınacak tedbirlere yer verilmektedir. Bu nedenle ilk olarak çocukların aile ortamlarında korunmalarının sağlanması bu amaçla da danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirlerinin uygulanması, ailenin herhangi bir sebepten dolayı görevini yerine getirememesi durumunda ise bakım, barınma tedbirlerinin alınması düzenlemeleri yapılmıştır.

Danışmanlık Tedbiri: Danışmanlık tedbiri ile çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermek amaçlanmaktadır (ÇKK, 2005: madde 5). Kanuna göre danışmanlık tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir (ÇKK, 2005 madde 45).

Eğitim Tedbiri: Eğitim tedbiri çocukların eğitilmesine yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu doğrultuda “çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbirleri” kapsamaktadır (ÇKK,

2005: madde 5). Bu görev Milli Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir (ÇKK, 2005: madde 45).

Sağlık Tedbiri: Sağlık tedbirleri çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirleri içermektedir (ÇKK, 2005: madde 5). Çocuklara yönelik Sağlık Tedbirlerinin alınmasından Sağlık Bakanlığı sorumlu kılınmıştır (ÇKK, 2005: madde 45).

Bakım Tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi durumunda, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik alınacak tedbirleri içermektedir (ÇKK, 2005: madde 5). Çocuklara yönelik bakım tedbirleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir (ÇKK, 2005: madde 45).

Barınma Tedbiri: Barınma tedbirleri barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirlerdir (ÇKK, 2005: madde 5). Barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir (ÇKK, 2005: madde 45).

5395 Sayılı ÇKK'da, suça sürüklenen çocuklar hakkında yürütülecek soruşturma ve kovuşturma evreleri ile çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerini de düzenlenmektedir. Çocukların soruşturma evresinde nakli sırasında herhangi bir zincir, kelepçe ve benzeri aletlerin takılamayacağı, zorunlu durumların varlığı halinde ise çocuğun kaçmasının, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlüklerinin korunması bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabileceği kanunda düzenlenmektedir (ÇKK, 2005: madde 18).

Toplum içerisinde yaşayan tüm çocuklar karşılaştıkları veya karşılaştacakları birtakım risklerden ötürü devletin koruma ve destekleme mekanizmalarına ihtiyaç duyabilir. Özellikle dezavantajlı çocukların içinde bulundukları olumsuz durumlar sebebiyle devlet tarafından korunması ve desteklenmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle başta

ÇKK olmak üzere çocuklara yönelik oluşturulan tüm yasal düzenlemelerin kapsamı belli bir sınırlama getirilmeden tüm çocukları kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Kanun kapsamında korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulanacak sosyal hizmetlere bakıldığında bu hizmetlerin 1983 yılından itibaren 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütüldüğü, 2011 yılında ise yürürlüğe giren 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) sonrası kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) bünyesinde faaliyet gösteren Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne devredildiği görülmektedir (Özbesler, 2012: 135). Günümüzde korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sosyal hizmetler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (AÇSHB) bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulanacak sosyal hizmetleri kapsayan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3. maddesinin b fıkrasında “Korunmaya ihtiyacı olan çocuk”; “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: madde 3).

Kanun kapsamında korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik yürütülen sosyal hizmet uygulamaları çocuğun kendi ailesinin yanında desteklenmesine yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmetleri, çocuğun kendi ailesi yanında barınmasına imkân olmadığı durumlarda koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetleri ve çocuğun yatılı bir kurum bünyesinde yetiştirilmesine yönelik kurum bakım hizmetleridir. Kurum bakım hizmetleri kapsamında çocuk yuvaları, sevgi evleri ve çocuk evleri sitesi, çocuk destek merkezleri, özel kreş ve gündüz bakım evleri gibi yatılı hizmet veren birimlerde 0-18 yaş grubu arasında olan çocukların korunması, bakımı, rehabilite edilmesi, eğitimi, ileri yaşamlarında istihdam edilmesi gibi hizmetler yürütülmektedir. 2017 yılsonu itibariyle ASPB Çocuk Hizmetleri Genel

Müdürlüğü'nce korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik gerçekleştirilmiş hizmetler ve bu hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı tablo 1.1.de gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Çocuklara Yönelik Hizmetler ve Bu Hizmetlerden Yararlanan Çocuk Sayıları

Çocuğa Yönelik Hizmetler	Çocuk Sayıları
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	14.189
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	104.729
Aileye Döndürülen Çocuk (2005-2017)	11.342
Toplam Evlat Edindirilen	16.171
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.642
Koruyucu Aile Sayısı	4.654
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	2.400

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü¹⁷

Tablo 1.1. incelendiğinde, çocuklara yönelik gerçekleştirilen hizmetlerin öncelikle aile odaklı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda çocuklara yönelik kendi ailesinin yanında kalması mümkün ise koruma altına alınmadan destek hizmetleri sağlanmaktadır. Böylece çocuklar ailelerine döndürülmektedir. Eğer çocukların kendi ailelerinin yanında barınmaları mümkün değil ise kuruluş bakımı hizmetleri, evlat edindirme hizmetleri, koruyucu aile hizmetleri gibi bakım hizmetleri sağlanmaktadır. Bu bakım hizmetlerinde de öncelik yine çocuğun bir ailenin yanında barınmasına imkân sağlamaya yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle çocukları evlat edindirilmesi veya koruyucu aile yanında bakımının sağlanması amacıyla aileleri teşvik edici çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

2017 yılsonu itibariyle ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurum bakım hizmeti gerçekleştiren kuruluş sayısı ile bu kuruluşlarda bakılan çocuk sayısı tablo 1. 2.de gösterilmektedir.

¹⁷ <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/istatistikler/2017-yil-sonu-verileri.pdf>, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

Tablo 1.2. Kurum Bakım Hizmetleri Kapsamında Faaliyet Gösteren Kuruluş Sayısı ve Bu Kuruluşlarda Bakılan Çocuk Sayısı

Yıl: 2017 Aralık	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	108	6.208
Çocuk Evleri	1.195	6.341
Çocuk Destek Merkezi	65	1.640
Toplam	1.368	14.189

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü¹⁸

Tablo 1.2. incelendiğinde kurum bakım hizmetleri olarak çocuklara yönelik koğuş tipi kurum bakım hizmetlerinden ziyade çocuklara kendilerini ev ortamında hissettirecek ev tipi bakım hizmetlerin benimsendiği görülmektedir. Ev tipi bakım hizmetleri ile bir ev içerisinde yaşayabilecek sayıda çocuk bir arada kalmakta, çocukların ev ortamlarında yetişmesi sağlanmakta, çocuklara onlarla özel bir şekilde ilgilenecek alanında uzman bakım personelleri bakım hizmeti sunmaktadır. Bu şekilde çocukların bir aile sıcaklığı sağlanması hedeflenmektedir. İlgili kanun kapsamında olan tüm dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar, Bakanlık tarafından sunulan bu hizmetlerden yararlanabilmektedir.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından olan 5395 Sayılı Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında diğer çocuk gruplarından farklı olarak kanunun öngördüğü koruyucu ve destekleyici tedbir kararları alınmakta ve bu çocuklar devletin koruyucu ve destekleyici sistemlerinden yararlanmaktadır. Zihinsel, bedensel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişi güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen, suç mağduru olan ve suça sürüklenen çocuklar kanun kapsamında yer almaktadır. Bu nedenle bu iki grup biraz daha detaylı olarak ele alınmaktadır.

¹⁸ <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/istatistikler/2017-yil-sonu-verileri.pdf>, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

1.3.6.1. İhmal ve istismar mağduru çocuklar

Çocuk ihmali ve istismarı üzerinde hassasiyetle durulması gereken ve acil önlemler gerektiren önemli bir konudur. Bu konuda birçok çalışma yapılmasına karşın dünya genelinde yaşanan ihmal ve istismar vakalarındaki artış endişe vericidir.

Çocuk ihmali ve istismarı çocuğa, “fiziksel ve duygusal anlamda yanlış davranılmasıyla, cinsel istismarla, çocuklara yönelik ilgisizlik ve ihmalkârlıkla, ayrıca çocukların ticari anlamda ve başka biçimlerde sömürülmesiyle ilgilidir” (UNICEF 2016: 9-10). Dünya Sağlık Örgütü, çocuklara yönelik ihmal ve istismar davranışlarını fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal başlıkları altında dört şekilde ele almaktadır. Buna göre fiziksel istismar, çocuğun bakım vazifesini gören kişilerce çocuğa yönelik gerçekleştirilen fiziksel zarara neden olan veya fiziksel zarar verme potansiyeline sahip olan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar, çocuğun bakım vazifesini gören kişilerin çocuğa yönelik cinsel eylemleri olarak tanımlanmaktadır. Duygusal istismar, çocuğun bakım vazifesini gören kişilerin çocuk için uygun ve destekleyici bir ortam sağlayamamasından dolayı çocuğun duygusal sağlığının ve gelişiminin olumsuz etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Duygusal istismar, çocuğun hareketlerini, aşağılama, alay etme, tehdit etme ve sindirme, ayrımcılık yapma, reddetme ve düşmanca muamele gibi davranışları kapsamaktadır. İhmal davranışı ise çocuğun ailesinin aslında sağlayabilmesi mümkünken, çocuğun gelişimi ve esenliği açısından sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam koşulları gibi imkânları sağlamaması olarak tanımlanmaktadır (World Report on Violence and Health, 2002: 59-60). İstismar daha aktif tutum ve davranışları gösterirken, ihmal daha pasif eylem ve davranışları içermektedir. Dolayısıyla istismar zararlı bir tutum veya eylemi yapma, etme şeklinde ortaya çıkarken ihmal yapılması gereken bir tutum ve eylemi yapmama, kaçınma şeklinde ifade edilebilir.

2016 yılında Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği ile Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin ortaklaşa düzenlediği Çocuk İstismarına Yönelik Raporu göre yaşanan “çocuk ihmal ve istismar vakalarında ilk üç sırayı cinsel istismar, çocuk yaşta zorla evlenen çocuklar ve mülteci çocuklar oluşturmaktadır.” Raporu göre dünya genelinde son 4 yılda

çocuklara yönelik istismar olayları yüzde 90 artış gözlemlenmiştir (Çocuk İstismarına Yönelik Rapor, 2016: 1-2). Türkiye’de çocuk istismarına yönelik istatistikler oldukça azdır. Yaşanan başta cinsel istismar olmak üzere istismar olaylarının gizli tutulup açığa vurulmaması bunda önemli bir etkindir. İstismar olaylarının gizli tutulması istismara uğrayan çocuğa verilmesi zorunlu olan hukuki, tıbbi, ruhsal ve sosyal destekleri aksatabilmektedir.

İstismara uğrayan ve olumsuz durumlara maruz kalan çocuklar yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde doğru metotların uygulanması, ruhen ve bedenen örselenen çocukların bu aşamalarda tekrar ağır travmalara maruz kalmaması oldukça önem taşımaktadır. Özellikle cinsel istismara maruz kalmış çocukların soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde ikinci bir travma yaşamamaları amacıyla 2012 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) hayata geçirilmiştir (Trabzon Barosu Çocuk Hakları Komisyonu, 2015: 2-7). 04.10.2012 tarih ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde ÇİM’lerin kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir: “çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin, bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini sağlamak” (Çocuk İzlem Merkezleri Hakkında Genelge, 2012). ÇİM’ler, Türkiye’de çocuk adalet sisteminde önemli bir eksikliği ortadan kaldırmaya yönelik oluşturulmuş yapılardır. ÇİM’ler ile istismar vakalarının ardından çocukların hukuki süreçlerde yaşayacakları mağduriyetlerin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmali acil önlemler alınması gereken önemli bir sosyal sorundur. Yaşı itibarıyla henüz kendisini savunma gücüne ve kendini ifade edebilme yetisine sahip olmayan çocukların istismar edilmesi ahlaki ve vicdani açıdan rahatsız edici olumsuz bir durumdur. Bu nedenle bu alana yönelik kapsamlı sosyal politika önlemleri alınmalı, çocuklar her türlü istismardan ve ihmalden korunmalıdır.

1.3.6.2. Suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklar

Dünyaya tertemiz gelen çocuklar kimi zaman içinde bulundukları olumsuz durumlar nedeniyle suça sürüklenebilmekte veya suç mağduru olabilmektedir. Suç kavramı

hukuka, ahlaka aykırı olan davranışları ifade etmektedir. Çocuk suçluluğu önlenmesi ve mücadele edilmesi gereken önemli bir sosyal sorun olarak ön plana çıkmaktadır.

Suça sürüklenen çocuk, “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuk,” Suç mağduru çocuk “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiilin kendisine karşı işlenmesi sonucu mağdur olan çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015 madde 3).

Çocuk suçluluğu önemli bir sosyal sorundur. Çocuğun içinde doğup büyüdüğü ailenin durumu, sosyal çevrenin durumu ve ülkenin sosyo-ekonomik durumu çocuk suçluluğunu etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların etkileşim halinde oldukları aile, okul, akran grubu, diğer yetişkinler, çocuğun yapısı ve yeteneklerine ilişkin etkenler çocuğun sosyalleşmesini etkilemekte, bu noktada çocuğun ailede öğrendikleri, diğer gruplarla ilişkilerini şekillendirmektedir. Yanlış ve yetersiz sosyalleşme ise çocuğun suça yönelmesine neden olabilmektedir (Kurtuluş vd., 2009: 8).

Kendilerini tam anlamıyla savunma gücüne sahip olmayan çocukları kendilerine yönelik gerçekleşen bir suçtan dolayı mağduriyet yaşamaları vicdanları yaralayan bir durumdur. Çocuklar her anlamda korunmalı, bir suçun mağduru olmamalıdır. Çocuklara yönelik gerçekleşen suçlar yetişkinler tarafından gerçekleştirilebileceği gibi yine çocuklar tarafından da gerçekleştirilebilmektedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye’de “güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların geliş nedenine bakıldığında; %46,9’unun mağdur, %39’unun suça sürüklenen, %5,8’inin ise kayıp çocuklar olduğu görülmektedir. Güvenlik birimlerine 2015 yılında mağdur olarak gelen veya getirilen 142 bin 179 çocuğun %85,9’unu suç mağduru çocuklar oluştururken bu çocukların %55,6’sının erkek, %44,4’ünün ise kız çocuğu olduğu görülmektedir. Çocuklar en çok yaralama, cinsel suçlar ve aile düzenine karşı işlenen suçlardan ötürü mağduriyet yaşamaktadır. Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine getirilen 118 bin 245 çocuğun ise % 85,5’ini erkek, %14,5’ini kız çocuklarıdır. Suça sürüklenen çocuklara en çok yaralama suçu isnat edilmişken, bunu hırsızlık suçu izlemektedir. Suça sürüklenen çocukların %77,6’sı adli birimlere sevk edilmiştir. Güvenlik birimine gelen veya getirilen 303 bin 213

çocuğun %20,7'sinin bağımlılık yapan madde kullandığı görülmüştür. Suça sürüklenen çocuklarda ise bu oran %36'dır. Suça sürüklenen çocukların sırasıyla en çok sigara, sigara ile alkol, sigara ile esrar kullandıkları tespit edilmiştir”¹⁹

Çocukların suça sürüklendiği durumlarda uygulanacak cezai yaptırımların ne olacağı konusu önemlidir. Çocukların korunması gereken birer varlık olmaları onların yetişkinlerden farklı cezai hükümlere tabi olmalarını zorunlu kılmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ve Çocuk Koruma Kanunu'nda bu konuda düzenlemeler mevcuttur. TCK'nın 31. maddesinde on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluklarının olmadığı hükme bağlanmıştır. On iki yaşın altında bir çocuğun herhangi bir sebepten dolayı suça sürüklenmesi durumunda hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı; bu çocuklara ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği hükme bağlanmıştır (TCK, 2004: madde 31). On iki yaş üzerindeki çocuklara uygulanacak cezai müeyyidelerin ise çocukların olayları algılama ve davranışsal düzeylerine göre çeşitli şartlara bağlandığı görülmektedir.

Çocuklar açısından bir suçun öznesi durumunda olmak temelde çocuğun tam anlamıyla sosyalleşememesi ve doğru bir şekilde yönlendirilmemesi ile yakından ilişkilidir. Çocuklar, toplum içerisinde meydana gelir ve toplum içerisinde yetişir ve sosyalleşir. Hatalı ve eksik sosyalleşme çocukları suç işlemeye sürükleyebilir. Dolayısıyla başta ailede ve okullarda olmak üzere toplum içerisinde çocukların doğru bir şekilde yönlendirilmesi ve eğitilmesi gerekir. Çocukların suça sürüklenmelerinin gerçekleşmeden önlenmesi açısından önleyici politikalar ve hizmetler önemlidir. Bu doğrultuda başta dezavantajlı bölgelerde olmak üzere ailelere ve çocuklara yönelik kapsamlı sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara yönelik önemli bir sosyal hizmet olarak Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) bu konuda önemli çalışmalar yürütmektedir. ÇODEM'ler suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlere, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunma

¹⁹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21544>, Erişim Tarihi: 02.11.2018.

hizmeti sunan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocukların ÇODEM’lerde kaldıkları süre zarfında aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütülmektedir (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015 madde 3). Çocukların suça sürüklenmeleri durumunda ÇODEM’ler gerekli psiko-sosyal destek hizmetlerini sunmakta ve çocukların rehabilite edilerek topluma tekrar kazandırılması sağlanmaktadır.

1.3.7. Diğer dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar

Yukarıda incelenen dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarının yanında toplum içerisinde bulunan destek, koruma ve yardım mekanizmalarına ihtiyaç duyan başka çocuklarda mevcuttur. Parçalanmış aile çocukları, cezaevlerinde anneleriyle birlikte mahkûm kalan çocuklar, maddi imkânların yetersizliği nedeniyle temel haklarına ulaşmada güçlük çeken yoksul çocuklar, aileleri tarafından doğru yönlendirilemeyen çocuklar, kırsal alanda yaşayıp eğitim imkânlarına erişimde zorlanan çocuklar diğer dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak çalışmada değerlendirilmektedir.

Yukarıda sınıflandırılan çocukların yanında UNICEF dezavantajlı ve risk altındaki çocukları; az gelişmiş bölgelerdeki ve kırsal kesimlerdeki çocuklar, siyasal şiddet ortamında büyüyen çocuklar, roman çocuklar, yoksul kent mahallelerindeki çocuklar olarak sınıflandırmaktadır.²⁰

Tüm bu çocuklar içinde bulundukları olumsuz durumlardan ve ileride de gerçekleşmesi muhtemel risklerden ötürü dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılmaktadır. Dezavantajlı ve risk altındaki çocukların ilgili kısımlarda da belirtildiği gibi çeşitli nedenlerden dolayı temel haklarına erişme konusunda güçlük çektikleri ve kapsamlı sosyal koruma ve destek politikalarına ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu nedenle dezavantajlı çocukların mevcut durumlarının iyileştirilmesi ve bunun yanında ileride karşılaşılabilecekleri sosyal risklerin en aza indirilmesi için etkin mekanizmalar geliştirilmelidir. Toplumsal refahın sağlanması konusunda tüm toplumsal sistemler sorumluluk üstlenmeli ve bu sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Günümüzde özellikle maddi imkânsızlıklar nedeniyle başta eğitim hakkı olmak üzere temel haklarına erişme konusunda güçlük yaşayan dezavantajlı ve risk altındaki

²⁰ <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=23>, Erişim Tarihi: 03.11.2018.

çocuklara yönelik yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Devletin bu çocuklara ve ailelerine yönelik gerçekleştirdiği sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinin yanında özel sektör örgütlerinin de bu alana yönelik geliştirdiği sosyal sorumluluk faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Nitekim toplum içerisinde bir yerlere gelebilmenin yolu eğitimden geçmektedir. Eğitim, dezavantajlı ve risk altındaki çocukların içinde bulundukları olumsuz durumların ortadan kaldırılması ve ileriki yaşamlarında karşılaşılabilecekleri birtakım risklerin bertaraf edilmesi açısından oldukça önemlidir. Sağlıklı bir toplum yapısı ancak çocuklara, toplumların yarınlarına sunulacak evrensel değerlerle oluşturulmuş ve kaliteli bir eğitim sistemi ile oluşturulabilir.

Çalışma kapsamında her ne kadar dezavantajlı ve risk altındaki çocuk grupları ayrı ayrı sınıflandırılarak incelenmiş olsa da aslında bahsedilen tüm bu örnekler birbirleriyle bağlantılıdır ve aynı zamanda yarattıkları olumsuz sonuçlar nedeniyle birer sosyal risk olarak ön plana çıkmaktadır. İncelenen dezavantajlı ve risk altındaki çocukların, dezavantajlı olma nedenlerinin birbirine benzer olması, benzer risklerle karşı karşıya kalmaları ve karşılaşılan sonuçların benzer olması bu çocuk gruplarının aslında bağlantılı olduğunu ve birbirini beslediğini ortaya koymaktadır. Bir çocuk aynı anda hem çeşitli nedenlerden dolayı ülkesinden ayrılan bir mülteci durumunda, hem de sokaklarda yaşayan veya çalışan bir çocuk olabilir. Dolayısıyla dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik bu döngüyü ortadan kaldıracak kapsamlı sosyal politika önlemleri geliştirilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Günümüz dünyasında toplum içerisinde faaliyet gösteren tüm kurumlardan, faaliyetleri esnasında sosyo-ekonomik ve çevresel sorumluluklarını üstlenmeleri ve toplumu geliştirmeye katkıda bulunmayı öncelikli hedefleri arasında görmeleri beklenmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) bu doğrultuda kurumlara belli sorumluluklar yüklemekte, onları temel faaliyet alanlarının yanında sosyal alana da katkı sağlamaları konusunda yönlendirmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, kurumsal sosyal sorumluluk farklı boyutlarıyla detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu amaçla öncelikle KSS ve KSS ile ilişkili kavramlar ele alınmaktadır. Daha sonra KSS anlayışının işletmeler ve toplum açısından önemi, faydaları ve katkıları ortaya konulmaktadır. Tarihsel süreçte KSS anlayışının gelişimi, KSS anlayışına ilişkin geliştirilen modeller ve KSS yaklaşımı çerçevesinde incelenmektedir. Bu kapsamda özellikle özel sektör örgütleri açısından KSS alanları ve iç ve dış çevreye karşı sosyal sorumluluklar ortaya konulmaktadır. Son olarak KSS yönetimi incelenmekte ve örgütlerin KSS yönetimini nasıl gerçekleştirdikleri ele alınmaktadır. KSS olgusu bu çalışmada, kamu veya üçüncü sektör faaliyetlerinden ziyade, özel sektörde faaliyet gösteren kar amaçlı örgütler özelinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde genel olarak KSS ile ilgili bilgiler verilmekte ancak, kâr amaçlı özel sektör örgütlerinin KSS faaliyetleri vurgulanmaktadır. Bu nedenle kar amaçlı özel sektör örgütlerini vurgulamak amacıyla belirli yerlerde “işletme” kavramı kullanımı tercih edilmiştir.

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sosyal sorumluluk, hem bireylere hem de kurumlara birtakım sorumluluklar yükleyen önemli bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. TDK sorumluluk kavramını “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet” olarak tanımlamaktadır.²¹ Toplum içerisinde bir arada yaşamanın gereği olarak yerine getirilen sosyal sorumluluk anlayışı bireysel sosyal sorumluluk ve kurumsal sosyal sorumluluk olarak iki şekilde

²¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5be04b92c91164.72689959, Erişim Tarihi: 31.10.2018.

incelenmektedir. Bireysel sosyal sorumluluk, bireylerin toplum içerisinde üstlenmeleri gereken sorumlulukları ifade etmektedir. Bireysel sosyal sorumluluk gereği, toplum içerisinde yaşayan bireylerin, davranışlarını gerçekleştirirken toplumsal etkilerini gözetmeleri gerekmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk ise toplum içerisinde kurumsal vatandaş olarak yer alan ve faaliyet gösteren kurumların üstlenmeleri gereken sorumlulukları ifade etmektedir. Çalışma kapsamında kurumsal sosyal sorumluluk ele alınmaktadır. Bu amaçla özellikle işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluğu üzerinde durulmaktadır.

İşletmeler, tüketicilerin tüketim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal ve hizmet üreten birimlerdir. İşletmeler, kuruluş itibarıyla kâr elde etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme ile birlikte yaşanan toplumsal dönüşüm sonrası ise işletmelerin bu yegâne amacına ek birtakım başka faaliyetler işletmecilik literatürüne girmiştir. Bu faaliyetlerden biri de işletmelerde KSS anlayışının gelişmesine yönelik çalışmalardır (Göztaş ve Baytekin, 2009: 1999). KSS, işletmelerden yapılması beklenen veya kaçınılması istenen faaliyet ve davranışların bütünü olarak ifade edilmektedir. İşletmeler yeni dünya düzeninde artık ekonomik, ahlaki ve hukuki sorumluluklarının yanında toplumsal sorumluluklar da edinmektedir. Bu amaçla işletmeler, çevreye, topluma insanlara yararlı birtakım işler gerçekleştirmekte ve çevreye, topluma, bireylere zararlı eylemlerden kaçınmaktadır (Akataş, 2008: 110). İşletmelerin kuruluş amacının ötesinde topluma karşı önemli sorumluluklarının olduğu düşüncesi giderek yaygınlaşmaktadır.

KSS kavramına ilişkin çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu KSS kavramını, işletmelerin; kendi faaliyetlerini yürütürken toplumsal sorunları ve endişeleri belli bir uyum içinde kendi işlerine entegre etmeleri olarak ifade etmektedir. Komisyona göre işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluğu, sadece hukuki beklentilerin yerine getirilmesi amacını taşımamalı daha fazla insan sermayesine katkı amaçlanmalı, işletme faaliyetlerinin toplumsal çıktısı önemsenmelidir. Böylelikle işletme gerek çevreyle gerek paydaşlarıyla olan ilişkilerinde uyum içerisinde olacaktır (Commission of the European Communities, 2001: 5).

Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişim Örgütü (UNIDO) ise, KSS kavramını işletmelerin, toplumsal endişeleri; işletme faaliyetleriyle ve paydaşları ile olan ilişkileriyle uyumlu bir şekilde bütünleştirmesidir olarak tanımlamaktadır.²² Bu tanım yukarıda belirtilen Avrupa Komisyonu'nun tanımıyla benzerdir. KSS anlayışı işe işletmeler, bir taraftan hissedarların ve menfaat sahiplerinin beklentilerine cevap verirken bir taraftan işletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel sorumluluklarını dengelemektedir.

Özgener, (2004: 158), KSS kavramını bir işletmenin faaliyetlerini yürütürken; iş ahlakının gereklerini, paydaşlarının beklentilerini ve hukuki düzenlemeleri dikkate alması, faaliyetlerinin toplumda yaratacağı etkileri değerlendirerek hareket etmesi, meydana gelen olumlu olumsuz sonuçlardan sorumluluk duyması ve topluma kattığı tüm katkılar, yardımlar ve yükümlülükler bütünüdür şeklinde tanımlamaktadır. Nalbant ise, KSS kavramını “İşletmelerin ekonomik amaçlarını gerçekleştirirken çalışanlarına, müşterilerine, ortaklarına, rakiplerine, tedarikçilerine ve içinde yaşadıkları topluma karşı yerine getirmeleri gereken sosyal sorumlulukları” (2005: 193) olarak ifade etmektedir. Sosyal sorumluluk anlayışıyla hareket eden, iş ahlakı kurallarını göz ardı etmeyen işletmeler toplum içerisinde daha kolay kabul görebilmekte ve bu işletmeler hem kendilerine hem de topluma değer katabilmektedir.

KSS anlayışına yönelik yapılan tanımlamalar işletmelerin faaliyetlerini iş ahlakı ilkeleri çerçevesinde toplumsal yararı da gözeterek gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Buna göre işletmeler var oldukları toplumların hassasiyetlerini dikkate almalı, gelişimlerine katkıda bulunmalı, “içinde yer aldıkları toplumda, kendilerinden kaynaklanan ya da kendiler dışında oluşan çeşitli sosyal sorunların çözümünde etkin bir rol üstlenmelidir” (Özkaya, 2010: 248). İşletmelerin toplumsal değerleri, inançları ve hassasiyetleri önemsemeleri, paydaşlarının menfaatlerini gözetmeleri ve var oldukları toplumlarının sorunlarının çözülmesi konusunda katkı sağlamaları hem toplum açısından ve hem de işletmeler açısından önem taşımaktadır. Toplumsal hassasiyetleri göz ardı eden işletmelerin var oldukları toplumlarda kabul görmesi ve süreklilik arz etmesi kolay olmayabilir. Dolayısıyla işletmeler, toplumu

²² <http://www.unido.org/csr/o72054>, html Erişim Tarihi: 19.04.2017.

ve çevreyi nasıl etkilediklerin farkında olmalıdır. İşletmelerin, sosyal sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla faaliyetler gerçekleştirmesi sorunların çözüme kavuşturulmasını hızlandırmakta, devletin sosyal yükünü bir nebze olsun hafifletmekte ve sürdürülebilirlik açısından da işletmeye yarar sağlayabilmektedir.

2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Kavramlar

KSS ile bazı kavramların birbirleri yerine kullanıldığı ve bir karmaşaya neden olduğu gözlenmektedir. Bazı durumlarda ise KSS kavramını tamamlayan anlam ve içerikte olan kavramlar bulunmaktadır. Bu nedenle aşağıda KSS ile ilgili olan kavramlar hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

2.2.1. Gönüllülük

Gönüllülük; bireylerin herhangi bir maddi kaygı gütmeyen ve herhangi bir menfaat beklemeden kendi istek ve rızalarıyla sosyal yarar sağlayan faaliyetlere destek vermeleridir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere gönüllük kavramı içerisinde maddi çıkar, zorlama veya baskı gibi unsurlar bulundurmamaktadır. (Balaban ve İnce, 2015: 150). Bireyler, sosyal becerilerini geliştirmek ve paylaşmak, sosyalleşmek, sorunların çözümüne katkı sağlamak, deneyim sahibi olmak, sosyal sorumluluğu yerine getirmek, kendini iyi hissetmek, yeni bir çevre ve toplumsal konum edinmek amaçlarıyla gönüllü faaliyetler gerçekleştirmektedir (Özel Sektör Gönüllüler Derneği, 2009: 5). İşletmeler ise gönüllülük faaliyetlerini, bir taraftan sosyal sorumluluğu yerine getirmek amacıyla gerçekleştirirken öteki taraftan kurumsal itibar ve marka imajı yaratma, uzun vadede daha fazla kâr elde etme güdülerıyla, gerçekleştirmektedir. Sarıkaya ve Oruç (2010: 97), işletmeler açısından gönüllülük kavramının işletme kaynaklarının sosyal değerler yaratmak amacıyla kullanılması olarak ifade etmektedir. Her ne kadar gönüllülük faaliyetleri karşılık beklenmeden toplumsal bir fayda yaratmaya yönelik gerçekleştiriliyor olsa da, işletme yöneticileri gönüllülük faaliyetlerini halkla ilişkiler açısından değerlendirmekte ve bu unsuru aynı zamanda kurumsal itibarlarını arttırmaya yönelikte kullanmaktadır.

Ülkemizde işletmelerin yürüttüğü sosyal sorumluluk faaliyetleri gönüllülük esasına dayanmaktadır ve herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. İşletmeler kimi zaman yürüttükleri gönüllü faaliyetlerini kamu sektörü kurumları ve/veya üçüncü sektör kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde gerçekleştirmektedir. Gönüllülük faaliyetlerine

yönelik özellikle üçüncü sektör kuruluşlarının çalışmalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Türkiye’de üçüncü sektör kuruluşları tarafından gerçekleştirilen pek çok gönüllü sosyal sorumluluk çalışmaları bulunmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk açısından gönüllülük esası önem taşımaktadır. Her ne kadar KSS anlayışı günümüzde işletmelerin var olmaları için bir zorunluluk haline geldiyse de, KSS faaliyetleri temelde gönüllülük esasıyla gerçekleşir. Özellikle KSS faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen KSS projelerinin gönüllülük anlayışıyla yürütülmesi projelerin başarıya ulaşmaları açısından önemlidir. Dolayısıyla örgütsel açıdan değerlendirildiğinde, gönüllülüğe dayalı KSS faaliyetleri son yıllarda sürdürülebilirlik açısından zorunluluğa doğru gitmektedir.

2.2.2. Kurumsal itibar ve kurumsal imaj

Kurumsal itibar ve imaj bir işletmeye rekabet avantajı kazandıracak önemli varlıklardandır. Bir işletmenin kurumsal itibar ve imajına yönelik pozitif algılar hem müşterilerin hem de çalışanların işletmeye karşı güveninin olumlu yönde gelişmesini sağlamaktadır (Çınaroğlu ve Şahin, 2012: 28).

Güçlü bir kurumsal itibar oluşturma ve sürdürme günümüzde işletme için en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Pazarda varlığını sürdürmek ve rakiplerinin önüne geçmek isteyen işletmeler mal ve hizmetlerinin kalitesi, fiyatı, erişim kolaylığı gibi faktörlerin yanında kurumsal itibar gibi işletme performansı üzerinde etkili olan değerlerini de iyi bir şekilde yönetilebilmelidir (Alınacak, 2010: 97). Kurumsal itibar ve imaj, paydaşlarının işletmeyi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ile ilgilidir. İşletmelerin toplum içerisinde var olabilmesi ve sürekliliği sağlayabilmesi toplumda yaratılacak olumlu bir kurumsal imaja sıkı sıkıya bağlıdır. Bu açıdan toplumda yaratılacak olumlu bir kurumsal imaj işletme açısından pek çok avantaj sağlamaktadır. Kurum itibarının olumlu olması işletmenin kurumsal imajını olumlu etkilemekte, böylelikle paydaşların işletmeye olan memnuniyetin ve sadakatinin artması sağlanabilmektedir. Bu nedenle işletmeler kurumsal itibar ve imajını olumlu etkileyebilecek olan faaliyetler için önemli bütçeler ayırmakta ve bu konuda önemli çalışmalar yürütmektedir. KSS, bu bağlamda işletmelerin yürüttükleri çalışmalar olarak ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde iş dünyasında kıyasıya bir rekabet hüküm sürmekte ve işletmeler amaçlarına ve hedeflerine ulaşabilmek için bu rekabeti sürdürmek durumunda kalmaktadır. Bu noktada işletmelerin sahip oldukları kaynakları etkin kullanmaları gerekmektedir. İşletmelerin iki tip kaynağı mevcuttur. Bunlar somut yani sahip olunan tüm fiziki kaynaklar ile soyut yani muhasebe kaynaklarında yer almayan ama pazarda değeri olan kaynaklarıdır. Kurumsal itibar ve kurumsal imaj işletmelerin soyut kaynaklarını ifade etmekte ve bu çetin rekabet ortamında işletmelere avantaj sağlamaktadır (Şakar, 2011: 2).

Kurumsal imaj, kurumsal itibarın oluşmasında önemli parametrelerden birisidir. İşletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken çevreye karşı duyarlı olmaları, kaliteli mal ve hizmet üretmeleri, müşteri memnuniyetini sağlamaları ve ilkel ve tutarlı işletme politikalarını sürdürmeleri onların kurumsal imajını arttırmakta ve kurumsal itibarlarını olumlu etkilemektedir (Karatepe, 2008: 83). Dolayısıyla tüm bu süreçleri kapsayan KSS faaliyetleri ile işletmeler kurumsal itibarı arttırıcı önemli politikalar ve uygulamalar gerçekleştirmektedir. KSS faaliyetleri ile işletmeler gönüllülük esasına göre toplumsal ve sosyal çıktılar sağlamakta ve sorunların çözümüne katkıda bulunmaktadır. Baraz (2011: 97), KSS faaliyetlerinin işletmelerin kamuoyundaki algısını etkilediğinden söz etmektedir. KSS faaliyetlerinin etkili bir şekilde planlanması işletmelerin marka değerini, imajını ve müşteri bağlılığını arttırmaktadır. Ayrıca nitelikli personelin işletmeye çekilmesi açısından da KSS işletmeler açısından önem kazanmaktadır. Bu açıları değerlendirildiğinde kurumsal itibar ve kurumsal imaj kavramlarının işletmeler açısından hayati iki önemli kavramı ifade ettiği ve kurumsal imajın ve dolayısıyla kurumsal itibarın sağlanmasında KSS faaliyetlerinin önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

2.2.3. Kurumsal sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı işletmelerde ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevrenin korunması temalarını içerisinde barındıran bir süreci ifade etmektedir (Kuşat, 2012: 228-230). Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde ekonomik kalkınma, işletmelerin kuruluş amacı olan kâr elde etme arzusunu ifade ederken, sosyal kalkınma işletmelerin var oldukları toplumda yaratacağı sosyal çıktıları ve katkıları ifade etmektedir. Çevresel kalkınma ise işletmelerin faaliyet gösterdikleri

toplumlarda çevresel sorunlara duyarlı ve çevre bilincine sahip olmasını ifade etmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik ile işletmeler kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli kazanç amacına yönelmekte, ekonomik, sosyal ve çevresel başarılarla odaklanmaktadır. İşletmeler sürdürülebilirlik anlayışıyla var oldukları toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel meselelerine dahil olmakta, gelişimlerine katkı sağlamak ve sorunların çözümünde aktif olarak rol oynamaktadır. KSS, bu doğrultuda işletmelerin sürdürülebilirlik anlayışını hayata geçirirken kullandıkları önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

KSS, işletmelerin sürdürülebilirliklerinin sağlanması açısından oldukça önem taşımaktadır. KSS uygulamaları ile işletmeler, ekonomik ve sosyal amaçlarını dengeleyebilmektedir. KSS anlayışına sahip işletmeler, kararlarını alırken ve faaliyetlerini gerçekleştirirken etik kurallara uyarak hareket etmekte, toplum yararına da katkılar gerçekleştirmekte ve ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı hedeflemektedir. Bu nedenle KSS, “kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından temel bir bileşen olarak kabul edilmektedir” (Caymaz, Soran ve Erenel, 2014). İşletmeler sürdürülebilirlik anlayışı kapsamında yürüttükleri KSS projeleri ile bu alanlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. KSS projeleri ile çevre bilincinin oluşturulmasına yönelik projeler, çevrenin korunmasına ve kaynakların etkin kullanılmasına yönelik önlemler, sosyal sorunların çözüme kavuşturularak sosyal refahın sağlanmasına yönelik katkılar dikkat çekmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı, özellikle Sanayi Devrimi sonrası yaşanan sanayileşme olgusunun yarattığı çevresel sorunlar sebebiyle ortaya çıkmış ve zaman içerisinde gelişmiş bir kavramdır. Sanayi Devrimi’yle birlikte çevrenin ve doğanın daha fazla kirlenmesi ve doğal ve kıt kaynakların sorumsuzca tüketilmesi önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Küresel ısınma bu sorunlar arasında günümüzü en çok meşgul eden sorunlar arasındadır. Kıt kaynakların artan nüfus ve artan sanayileşme sonrası bilinçsizce tüketilmesi varlıklarını sürdürmemeye riskini barındırmaktadır. İşletmelerin ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz etkilere dair artan kaygı KSS anlayışının önemini arttırmaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 28). Dolayısıyla işletmelerin ham madde temininden üretim aşamasına, üretim aşamasından pazarla aşamalarına kadar olan tüm süreçlerde faaliyetlerinin çevresel etkilerini göz önünde bulundurarak, kaynakları etkin bir şekilde kullanarak gerçekleştirmelidir.

Sürdürülebilirlik anlayışı bu doğrultuda işletmeleri yönlendirmektedir. Böylelikle örgütsel açıdan değerlendirildiğinde gelecekte var olabilmenin temel paradigmasının sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte ele alınacağını belirtmek mümkündür.

2.2.4. İş etiği

Ahlak, toplum içerisinde yaşayan tüm insanlar ve kurumlar açısından önemli bir kavramdır. Ahlak, insanları ve toplumu yanlıştan ve kötünden uzaklaştıran, doğruya ve iyiye yönlendiren bir değerler bütünüdür.

Ahlâk kavramı, belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının ve ilkelerinin toplamıdır. Ahlâk kavramı nasıl yaşamamız gerekir? sorusuna verilecek cevapları araştıran bir disiplindir. Bu doğrultuda da ahlâk insanlara neyin iyi neyin kötü olduğunu göstererek yapması gerekenler ya da kaçınması gerekenler konusunda insanları yönlendirmektedir (Arslan, 2005: 1-2). Böylelikle ahlak kavramı toplumda ortak doğru ve yanlış referans olarak kullanılmaktadır.

“İş etiği, ahlak normu ve kurallarının iş hayatında işletmelerde, kuruluşlarda uygulanması ile ilgilidir” (Sayım, 2015: 24). Etik kavramı, ahlak felsefesinin bir öğretisi olarak, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken seçtikleri yol ve yöntemlerin toplumun siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel refahına zarar vermeden gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini ele almaktadır (Yönet, 2005: 247). Günümüz dünyasında işletmelerin iş etiği kurallarına uymaları ve sorumlu davranışlarda bulunmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. İşletmeler artık tüm paydaşlarıyla ve toplumun tüm kesimleriyle uyum içerisinde yaşamak ve faaliyetlerini gerçekleştirmek zorundadır. İş etiğinin günümüzde bu kadar önemli hale gelmesinin nedenlerini Çiftçi (2018:164-166), aşağıdaki gibi belirtmektedir;

- Artan rekabet koşulları ile birlikte işletmelerce üretilen mal ve hizmetlerin sadece kalitesinin değil nasıl üretildiklerinin de önem kazanması.
- Çalışma yaşamında yaşanan değişimler sonrası artık daha güçlü hale gelen çalışanların, işletmeye olan sadakatlerinin güçlendirilmesi açısından kurumsallaşmış etik değerlere ihtiyaç duyulması.

- Küreselleşme ile birlikte çok-uluslu şirketlerin varlığının artması ve farklı kültürlerden insanların bir arada çalışmaya başlaması ile birlikte yeni etik sorunların ortaya çıkması ve tartışılmaya başlanması.
- Günümüzde demokrasi, insan hakları, eşitlik, adalet, ayrımcılık yapmama, çevreye karşı duyarlılık gibi etik değerlere önem veren bir toplumsal bilincin oluştuğu görülmektedir. Özellikle biyoloji ve askeri teknolojilerde meydana gelen gelişmeler, örgütsel etik ve küresel etik arasında bir uyumu gerektirmektedir. Örneğin silah endüstrisindeki bir işletmenin sadece kâr elde etme amacını taşıması, dünyayı kaosa sürükleyebilir ve çok sayıda insanın ölümüne neden olabilir. Bu noktada temel düzenleyici olarak hukuk kuralları bu alanlarda ulusal ve uluslararası düzenlemeler getirmektedir. Sorunların tam anlamıyla ortadan kaldırılması açısından hukuk kurallarının etik kurullarla birlikte ele alınarak oluşturulması önem taşımaktadır.

İşletmeler açısından etik kuralların herhangi bir yanlış anlaşılmaya ve ikileme yer bırakmadan benimsenmesi önem taşımaktadır. Etik kuralların belli standartlarla ve ilkelerle düzenlenmesi ve yazılı hale getirilmesi bu doğrultuda önem taşımaktadır. İşletmeler günümüzde etik kuralları kodlayarak ve yazılı hale getirerek kamuoyuna duyurmakta ve işletme paydaşları için yönlendirici, itici bir güç olarak kabul etmektedir (Ceritoğlu, 2011: 27).

KSS, bu bağlamda işletmelerin iş etiğinin bir gereği olarak sürdürdükleri anlayışı ifade etmektedir. İş etiği kuralları KSS faaliyetleri açısından yol gösterici ve yönlendirici bir niteliğe sahiptir. KSS, iş etiğine benzer bir anlayışla işletmelere yerine getirmesi ve kaçınması gereken faaliyetleri ortaya koymaktadır. İşletmeler sürdürülebilirlik ve KSS politikalarını iş etiği kurallarına aykırı olmayacak şekilde, evrensel ölçüde kabul görmüş değerler doğrultusunda oluşturmalı ve hayata geçirmelidir.

2.2.5. Sosyal pazarlama

Sosyal pazarlama günümüz modern işletmecilik anlayışının bir gereği olarak işletmeler tarafından kullanılan bir pazarlama tekniğidir. Pazarlama, en az iki taraf arasında gerçekleşen, tarafların hür iradeleriyle karşılıklı bir değer ortaya koyduğu ve faydalarını arttırmaya yönelik değişimi hedefledikleri bir süreci ifade etmektedir.

Pazarlamacının temel hedefi belli bir değere yönelik bireylerde davranış değişikliğinin yaratılmasıdır. Bu değişime konu olacak değerler, geleneksel pazarlama anlayışında para, mal veya hizmet gibi daha dar perspektifte değerlendirilirken günümüz modern pazarlama anlayışı ile bunların ötesinde olaylar, fikirler, yerler veya deneyimler gibi daha geniş perspektifte değerlendirilmektedir (İlter ve Bayraktaroğlu, 2007: 50-51).

Pazarlama sistemleri geçmişten günümüze sırasıyla üretim, ürün, satış ve müşteri odaklı şekilde değişirken günümüzde müşteri odaklı pazarlama sistemlerinin de yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Müşteri memnuniyetinin sağlanmasının yanı sıra günümüzde doğal kaynakların ve çevrenin korunması, sosyal katkıların sağlanması ve toplumsal refahın gözetilmesi de birer pazarlama odağına yerleşmiştir (İlter ve Bayraktaroğlu, 2007: 50). Böylelikle sosyal pazarlama olgusu ortaya çıkmış, işletmeler pazarlama tekniklerinde artık sosyal hassasiyetleri de gözetmeye başlamıştır.

Sosyal pazarlama olarak adlandırılan bu yeni pazarlama anlayışında işletmeler, pazarlama tekniklerini toplumsal refaha katkı sağlamak, doğayı korumak ve toplumu bilinçlendirmek gibi sosyal amaçlarla da kullanmaktadır. İşletmeler gerçekleştirdikleri sosyal kampanyaları sosyal pazarlama ile topluma ulaştırmakta, sosyal fikirleri bu yolla topluma aktarmaktadır. Sosyal pazarlama ilke ve prensipleri oluşturulurken pazarlamacı, topluma fayda sağlayan, toplumun ortak yararını gözetken çalışmalarda yürütmektedir (Kotler vd., 2002: 10).

Sosyal pazarlama bireysel seviyede tüketimden davranış biçimlerine; işletmeler seviyesinde ise yönetimden üretime bir değişim yaratmayı hedeflemektedir. Makro seviyede ise sosyo-ekonomik ve kültürel değişim için gereken politika ve hizmetlerin oluşturulması ve uygulanmasını içermektedir (Taşlıyan, 2012: 26). Sosyal pazarlama ile toplumda sosyal davranışların etkilenmesinde pazarlama bileşenlerinin kullanılması ve sosyal etkinin yaratılması amaçlanmaktadır (Kurtoğlu, 2007: 130).

Sosyal pazarlama ile bir nevi sosyal fikirler pazarlanmaktadır. Örneğin sigara içmenin sağlığa zararlı olduğu sosyal pazarlama teknikleri ile topluma duyurulmakta ve bu konuda davranış değişikliği beklenmektedir. Veya bir meyve suyu üreticisi, firmasının kullandığı ambalajların üzerine çöpe atınız ibaresi ekleyerek çevrenin

korunması yönünde bir sosyal pazarlama tekniği kullanmaktadır. Yine firmaların ambalajlarının geri dönüşümlü materyallerden üretilmesi ve firmaların bunu reklamlarla veya ambalaj üzerinde belirtmeleri bir sosyal pazarlama örneği olarak verilebilir.

İşletmeler açısından mal ve hizmetlerin üretim aşamasından tüketim aşamasına toplumsal yararın gözetilmesi ve bu yararın belli bazı tekniklerle kamuoyuna aktarılması süreçlerini içeren sosyal pazarlama teknikleri ile işletmeler KSS faaliyetlerinde de sosyal pazarlama tekniklerini kullanabilmektedir.

2.2.6. Halkla ilişkiler

Halkla ilişkiler, kurumların toplumla olan iletişimlerini sağlamaya yönelik oluşturulan ve her kurumun ihtiyaç duyduğu bir alandır. Halkla ilişkiler, kurumların kamu ile olan ilişkilerinin yönetimidir. Halkla ilişkiler, temelde tanıtma ve tanıma işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Tanıtma işlevi geleneksel halkla ilişkiler yönetimi olarak da adlandırılan eski zamanlardan beri var olan kurumların kendilerini halka tanıtma eylemleridir. Tanıma işlevi ise daha yakın zamanın ürünü olan modern yönetim sistemlerinden kaynaklanan kurumların var oldukları toplumu tanıma, onların hassasiyetlerini, istek ve eğilimlerini saptama ve ona göre hareket etme eylemleridir (Yağmurlu, 2011: 7). Halkla ilişkilerin bir işletmede bulunması önemlidir. Halkla ilişkiler ile işletmeler, paydaşlarla iletişim sağlama, paydaş beklentilerini anlama ve işletme faaliyetleri ile özdeşleştirme, toplumu anlama ve bilgi sahibi olma, kurumsal imaj oluşturma ve toplumu bilgilendirme ve kriz zamanlarında etkili bir yönetim stratejileri gerçekleştirme gibi önemli çıktılar elde etmektedir (Akdağ, 2005: 1). Karatepe (2008: 80-84) halkla ilişkilerin işletmelerdeki işlevlerini kurumsal iletişim, kurumsal kültür, kurumsal kimlik ve kurumsal imaj ve kurumsal itibar açısından şu şekilde açıklamaktadır.

- Kurumsal iletişim açısından işlevi: Günümüz iş dünyasında artan rekabet koşullarında doğru iletişim stratejilerinin geliştirilmesi, iletişim kanallarının etkin bir şekilde kullanılması ve tüm topluma ulaşılması konusunda halkla ilişkiler kurumsal iletişim açısından kritik bir rol oynamaktadır.
- Kurumsal kültür açısından işlevi: Kurumsal kültürün gelişmesinde, işletme içerisinde benimsenmesinde halkla ilişkiler önemli bir rol oynamaktadır.

- Kurumsal kimlik açısından işlevi: Kurumsal kimliğin tanıtılması ve kurumsal kimliğin paydalara aktarılması süreçlerinde halkla ilişkiler rol oynamaktadır.
- Kurumsal imaj ve kurumsal itibar açısından işlevi: Halkla ilişkiler; sosyal faaliyetler, topluma yarar sağlayan projeler ve çeşitli iletişim kanalları ile kurumsal imajın oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu katkı ise, istikrarlı ve ilkeli yönetim politikaları ile birleşerek kurumsal itibarın yapısını şekillendirmektedir.

Halkla ilişkiler, işletmeye yukarıda da bahsedildiği gibi birçok açıdan fayda sağlamaktadır. İnsan ihtiyaçlarına yönelik mal ve hizmet üreten ve faaliyet alanı insan olan işletmelerin, özellikle insanların beklentilerinden ve isteklerinden; toplumsal duyarlılıklardan ve hassasiyetlerden etkili iletişim araçları kullanarak haberdar olması ve işletme faaliyetlerini, amaçlarını ve vizyonunu hedef kitleye tanıtmaları oldukça önemlidir.

İşletmelerde KSS faaliyetleri genellikle halkla ilişkiler birimi yetkililerince gerçekleştirilmektedir. İşletmelerde halkla ilişkiler birimleri alanlarında uzmanlaşmış kişilerce yerine getirilmesi gereken, uzmanlık gerektiren bir birimi ifade etmektedir. Halkla ilişkiler çalışanları, işletmelerin ekonomik ve sosyal amaçlarının farkında olan ve bu amaçları dengeleyebilen uzman çalışanlardan oluşmalıdır. İşletmeler, var oldukları toplumlara yönelik doğru bilgilere sahibi olmalı, var oldukları toplumların hassasiyetlerini ve duyarlılıklarını göz ardı etmemeli, insanların ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verebilmelidir. Aynı zamanda işletme misyonunu ve vizyonunu, işletmelerin sosyal faaliyetlerini, etik değerlerini hedef kitlesine etkili iletişim araçlarıyla tanıtmalıdır. Bu durum işletmelerin sürekliliği açısından önemlidir. Dolayısıyla halkla ilişkiler birimleri bu amaçla çalışmalar yürütmelidir.

2.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları

İşletmeler toplum içerisinde birçok farklı kesimlerle temas halindedir ve işletmelerin başarısı bu kesimlerle olan ilişkilerini başarılı şekilde sürdürmelerine bağlıdır. Bu kesimler işletmenin toplumda temas halinde olduğu, işletmenin faaliyetlerinden etkilenen ve faaliyetleriyle işletmeyi etkileyen tüm toplumsal taraflardır. Bu taraflar her geçen gün değişen ve gelişen sosyal değerler ve toplumsal beklentiler sebebiyle daha da artmakta ve karmaşıklaşmaktadır. İşletmeler rekabet avantajını

geliştirebilmek, sürdürülebilir bir işletme politikası oluşturabilmek için işletme içi ve işletme dışı çevresi ile olan ilişkilerini güçlendirmelidir. İşletmelerin sorumluluk alanları genel olarak, işletmenin iç çevresini ve işletenin dış çevresini oluşturan işletme paydaşlarından oluşmaktadır.

2.3.1. İşletmelerin iç çevrelerine karşı sorumlulukları

İşletmelerin iç çevrelerini, genel olarak işletme hissedarları, yöneticileri ve işletme çalışanları oluşturmaktadır.

İşletmelerin hissedarlarına ve yöneticilerine karşı sorumlulukları: İşletmelerin hissedarlarına ve yöneticilerine karşı temel sorumluluğu klasik görüş savunucularının savunmuş oldukları kâr maksimizasyonudur (Doğan, 2010: 202). İşletmeler temelde insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal ve hizmetler üretmek ve bu yolla hissedarlarına ve yöneticilerine kâr sağlamak amacıyla kurulmaktadır.

Kâr beklentisinin yanı sıra hissedarlar ve yöneticiler, işletmenin devamlılığının sağlanması, topluma sosyal hizmetlerin gerçekleştirilmesi, kaliteli ve nitelikli mal ve hizmet üretilmesi, istihdamın sürekli kılınması, yeni iş imkânlarının yaratılması ve etkili bir ücret politikasının oluşturulması gibi beklentiler içine girebilirler. İşletmeler ayrıca hissedarlarla ve yöneticilerle olan ilişkilerinde bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranmalıdır. Kamuoyunu aydınlatma ilkesi, sosyal sorumluluk kavramının bir sonucu olarak doğmuştur. İşletme hakkında bilgi sahibi olmak isteyen herkese aynı bilgilerden yararlanabilme olanağı sağlanmalıdır (Çelik, 2007: 69-70).

İşletmelerin çalışanlara karşı sorumlulukları: Çalışan kavramı, bir iş ilişkine dayanarak belli bir ücret karşılığında mal veya hizmet üreten kişiyi ifade ederken işveren kavramı, bir iş ilişkisine dayanarak bir işte ücret karşılığı personel çalıştıran tüzel veya gerçek kişileri ifade etmektedir. İşyeri ise en genel anlamıyla işin yapıldığı yeri ifade edilmektedir. Tanımlarda da vurgulandığı üzere çalışma eylemi çalışan ve işveren arasında karşılıklı ilişkileri ve sorumlulukları barındıran iş ilişkisini ifade etmektedir. Bu noktada bu ilişkide tarafların birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarının ortaya konulması önem taşımaktadır.

İşletmelerin çalışanlarına karşı temel sorumlulukları ekonomik ve hukuki sorumluluklarıdır. İşletmeler çalışanlarına işleri karşılığında belli bir ücret ödemekle yükümlüdür. Bunun yanında çalışanların haklarını yasalar çerçevesinde koruyup

gözetmek işletmelerin çalışanlarına karşı hukuki sorumluluğudur. İşletmelerin ve yöneticilerin çalışanlara karşı ekonomik ve hukuki sorumluluklarının yanında etik sorumlulukları da vardır. Etik sorumluluklar yazılı olabileceği gibi yazısızda olabilmektedir (Şimşek, 1999: 69-70).

İşletmelerin amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasında en önemli araçlarından biri mal ve hizmet üreten çalışanlarıdır. Bu nedenle çalışanlara karşı olan sorumluluktan sadece ücret sorumluluğu anlaşılmamalı, özellikle günümüz modern işletmecilik anlayışı gereği daha geniş bir perspektiften bakılmalıdır. Bu noktada çalışanların verimliliği, iş motivasyonları, psiko-sosyal gereksinimlerinin tatmini gibi faktörler önem kazanmaktadır (Özgener, 2004: 198).

İşletmelerin çalışanlara karşı sorumluluklarını Şimşek (1999:70-84), aşağıdaki gibi sıralamaktadır.

- Güvenli ve sağlıklı koşullar yaratma ve çalışma hayatının kalitesini yükseltme sorumluluğu,
- Adil ücret oluşturma ve ödeme sorumluluğu,
- Çalışanların çalışma hakkına ve emeğine saygı gösterme sorumluluğu,
- Çalışanların özgür konuşma hakkını sağlama sorumluluğu,
- Çalışanların sendika kurma ve grev yapma hakkına engel olmama ve koruma sorumluluğu,
- Özel hayatın gizliliği hakkına saygılı olma sorumluluğu,
- Çalışanlar arasında ayrımcılık yapmama, eşitliği gözetme ve her türlü cinsel taciz ve mobbing ile mücadele etme sorumluluğu,
- Çalışanların kararlara katılma hakkını sağlama sorumluluğu.

İşletmelerin çalışanlara karşı sorumluluklarının başında “iş ortamının veya koşullarının çalışana göre ayarlanması, iyileştirilmesi, adil bir ücret sisteminin geliştirilmesi” (Demir, 2013: 226) gelmektedir. İş ilişkisinin temel unsuru olan ücret politikasının etkili ve adil bir şekilde oluşturulması bu noktada önem taşımaktadır. Şimşek (1999: 80), işletme yöneticilerinin çalışanlarını din, dil, etnik köken ve cinsiyete dayalı olarak hiçbir ayrıma tabi tutmamalarının işletmenin çalışanlarına karşı bir etik sorumluluğu olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda işletme yöneticileri, çalışanlarına yönelik davranışlarında adil, tarafsız ve eşit olmalıdır.

İşletme yöneticileri çalışanların bilgi düzeylerini ve becerilerini arttıracak eğitim imkânları sağlamalı, çalışanların eğitimleriyle ilgili gereksinimlerini karşılamaya gayret göstermelidir. Ayrıca yeri geldiğinde yöneticilerin, çalışanlarının kişisel sorunlarına da yardımcı olması bu konuda onları sabırla dinlemeleri ve sorunların çözülmesi noktasında katkı sağlamaları önem taşımaktadır.

2.3.2. İşletmelerin dış çevrelerine karşı sorumlulukları

İşletmelerin dış çevrelerini genel olarak tüketiciler, devlet, çevre, toplum, tedarikçiler ve rakipler oluşturmaktadır.

İşletmelerin tüketicilere karşı sosyal sorumlulukları: İşletmelerin tüketicilere karşı sorumlulukları, işletmelerin en önemli sosyal sorumluluk alanlarından birisini oluşturmaktadır. İşletmelerin kuruluş amacı gereği varlığını sürdürebilmesi ve amacına ulaşabilmesi tüketicilerden geçmektedir. Dolayısıyla, kaliteli ürün ve hizmetlerin sunulmasının yanı sıra, tüketicilerin her türlü ihtiyaçlarını, beklentilerini ve isteklerini öngörmek ve buna göre davranmak, tüketicilere karşı sorumluluğunun bir gereği olarak kilit bir rol oynamaktadır (Becan, 2011: 20).

Günümüzde tüketiciler özellikle sağlıklı, güvenli, kaliteli ürünleri tüketmek istemektedir. İşletmeler tüketicilere ürünlerini sunarken; ürün güvenliğini ve kalitesini tanıtmalı, ürünün sağlığa uygunluğunu ifade etmeli, ürün hakkında tüketiciyi bilgilendirmeli, ürünlerin hangi hammaddelerden yapıldığını, herhangi bir tehlike arz edip etmediğini açıklamalı, kullanma kılavuzları ve etiketler hazırlamalı, ürünleri pazarlarken temiz bir şekilde ambalajlamalıdır (Pelit vd., 2009: 21).

Tüketicilerin işletmeler üzerindeki hakları korunmalı; malın iadesi veya değiştirilmesi, malı bilinçli olarak seçebilme, tüketicinin fiziki ve psikolojik sağlığını güvence altına almak, mal ve hizmet hakkında tam, doğru, yeterli bilgi alabilme imkânları sağlanmalıdır. İşletmelerin hem tüketiciyi koruyan davranışları göstermesi, hem de istismarcı kişi ya da gruplarla mücadele etmesi, tüketicilere karşı önemli bir sosyal sorumluluk alanıdır (Pelit vd., 2009: 21).

Araştırmalar işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinin tüketicilerin firmaya yönelik tutum ve davranışlarında firma lehine değişiklikler yarattığını ortaya koymaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleriyle tüketicilerin gerek firmaya, gerekse

firmanın ürünlerine yönelik tutumları ve satın alma niyetleri arasında olumlu ilişkiler saptanmıştır (Alınışık vd., 2011: 84).

İşletmelerin devlete karşı sosyal sorumlulukları: Devlet, işletmeler üzerinde önemli bir etki ve güce sahiptir. İşletmelerin ulusal ve uluslararası tüm kurallara uymaları noktasında devletler önemli birer yaptırım gücüdür. İşletmelerde asgari bir sosyal sorumluluk sınırlarının belirlenmesi, diğer paydaşların haklarının korunması ve gözetilmesi noktasında devlete önemli görevler düşmektedir. Bu sebeple işletmelerin, muhatap olduğu devletlerle oluşturacakları sağlıklı ilişkiler ve devlete yönelik sorumluluklarını yerine getirmeleri, işletme faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan yükümlülükler arasında yer almaktadır.

İşletmelerin devlete ve diğer kamu kuruluşlarına karşı sorumlulukları, vergilerin ödenmesi, vergi hesaplarının ve raporlarının gerçek dışı yapılmaması, yasal yükümlülüklerden kaçınılmaması, yasal yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği konusunda yapılan denetim yapan organlarla işbirliği içinde olma ve sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunulması olarak sıralanabilir (Başer, 2015: 25).

İşletmelerin çevreye karşı sorumlulukları: Günümüzde doğal çevrenin korunması tüm insanlığın en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği sonucunda birçok bitki ve hayvan neslinin tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalması daha kapsamlı çevre politikalarına ihtiyacını günden güne arttırmaktadır. Günümüzde Devletlerin bu konuda birtakım önlem ve mücadele yöntemleri geliştirdikleri görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinin karbondioksit ve sera etkisine sebep olan gaz salınımının engellenmesi konusunda devletlerarasında birtakım anlaşmalar ve protokoller imzalanmaktadır. Bu konuda özellikle işletmelere büyük görevler düşmektedir. İşletmelerin üretim aşamasından pazarlama aşamasına kadar olan tüm süreçlerde çevre bilincine sahip hareket etmesi, doğal kıt kaynakları doğru kullanması, çevre kirliliği yaratmaması çevrenin korunması açısından oldukça önem taşımaktadır. İşletmeler, sosyal ve ekolojik hayatı koruyup, gözetmeli, faaliyetlerini buna göre gerçekleştirmelidir.

İşletmelerin sosyal sorumlulukları ve bireylerin çevre bilinçleri karşılıklı bir etkileşim içinde ekonomik hayata yön vermektedir. Günümüzde artan çevre kirliliği,

doğal kaynakların azalması, insan sağlığını bozulması, yiyeceklerin genetiklerinin değiştirilmesi ve kanser vakalarındaki artış insanları oldukça endişelendirmektedir. Bu açıdan işletmelerin ürün üretirken sağlıklı, kaliteli ürün üretmesi, insan sağlığını hiçe saymaması önem taşımaktadır. Ayrıca pazarlama aşamasında fiyat, tutundurma, dağıtım ve ürün gibi araçlar arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak suretiyle tüketicilerin beğenisini kazanmak, tüketiciyi memnun etmek işletmenin kârını arttırması noktasında önem taşımaktadır (Ceritoğlu, 2011: 77).

İşletmelerin topluma karşı sorumlulukları: İşletmeler içinde bulundukları toplumun gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunmalıdır. Gelişmiş istikrarlı ekonomilerde işletmelerin faaliyetlerini daha rahat gerçekleştirebilecekleri, istikrarlı ekonomilerde daha fazla kâr elde edebilecekleri bir gerçektir.

İşletmelerin gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk faaliyetlerinde ele aldıkları temel toplumsal sorunlara; açlık, kıtlık, fakirlik, sakatlık, işsizlik, eğitimsizlik, aşırı nüfus artışı, şiddet, terör, uyuşturucu, yaşlı bakımı ve çevresel sorunlar gösterilebilir. İşletmeler sosyal sorumluluk faaliyetleriyle bu alanlara katkı sağlayarak sorunların çözümüne yardımcı olmalıdır (Vural ve Coşkun, 2011: 76). İşletmelerin toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamaları, gerek ulusal gerekse uluslararası toplumsal değerlere saygı göstermeleri ve bu çerçevede faaliyetlerini sürdürmeleri oldukça önemlidir. İşletmeler var oldukları toplumların gelişimine katkıda bulunmalı, sosyal refahı arttırıcı faaliyetler yürütmelidir. Toplumların sosyal sorunlarına eğilmeli, sorunların çözüme kavuşturulmasında aktif olarak rol almalıdır. Toplum içerisinde bulunan dezavantajlı grupların yaşamlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmeli, kamunun sosyal yükünün paylaşımında sorumluluklarını üstlenmelidir. İnsan haklarına saygı duymalı, insan yaşamının kaliteli bir hale getirilmesi için çaba sarf etmelidir. Var oldukları toplumların hassasiyetlerini ve duyarlılıklarını göz ardı etmemeli, faaliyetlerinin toplumsal sonuçlarını değerlendirmelidir.

İşletmelerin tedarikçilere karşı sorumlulukları: Tedarikçi kavramı çok geniş kapsamlıdır. İşletmeye sadece mal ve/veya hizmet sağlayan değil sigorta hizmetlerini yerine getiren işletmeler, işletmeye yetiştirmiş eleman sağlayan meslek okulları, para ve kredi temin eden finans kuruluşları da tedarikçiler kapsamına girer. Fiyatlandırma

ve ödeme koşullarında dürüstlük, faaliyetlerine destek olacak tedarikçilere finansal destek sorumluluklar içinde yer alır (Demir, 2013: 227).

İşletmeler kendi beklentilerine ulaşırken, kendine ihtiyaç duyduğu tüm girdileri sağlayan kişi ve örgütlerin beklentilerini de yanıtlamaya özen göstermelidir. Örneğin; kendisine hammadde sağlayan bir örgütün alacaklarının zamanında ödenmemesi, örgüte yönelik güveni sarsabilir, tedarik hizmetlerini aksatabilir. Bunun doğal sonucu olarak örgüt yeterli miktar ve kalitede hammadde bulamayabilir. Bu durum üretimi aksatır. Fiyatların yükselmesine sebep olabilir. Tüm bu olumsuz gelişmeler örgütün üretim maliyetlerini arttırırken, piyasada da olumsuz etkiler yaratır (Başpınar ve Çakıroğlu, 2011: 176).

İşletmelerin rakiplere karşı sorumlulukları: İşletmenin rakipleriyle olan ilişkilerinde piyasa koşullarına etkisi oldukça fazladır. Bu noktada özellikle, haksız rekabet, rakiplerin karalanması, rakipler ile ilgili gizli bilgilerin sızdırılması, rakiplerin çevreye ve insan sağlığına zararlı uygulamaları ya da ürünlerine göz yumulması, gizli fiyat anlaşmaları, bazı rakipleri pazardan kovma uygulamalarına girişilerek tüketicilerin mal ve hizmetleri daha yüksek fiyatla elde etmeye zorlanması gibi çok sayıdaki husus rakiplerle ilgili sosyal sorumluluklar arasında yer almaktadır (Çam, 2010: 26).

İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanları yukarıda ortaya konulmuştur. İşletmeler bu kapsamda tüm paydaşlarına; yani iç çevrelerine ve dış çevrelerine karşı sorumludur. İşletmeler KSS açısından iç çevrelerine ve dış çevrelerine yönelik sosyal sorumluluklarını yerine getirmelidir.

2.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Önemi ve Faydaları

İşletmelerin, KSS anlayışı gereği paydaşları olan iç çevrelerine ve dış çevrelerine karşı sorumlulukları yukarıda ortaya konulmuştur. Bu kısımda ise ortaya konulan bu sorumlulukların işletmeye ve işletme paydaşlarına yönelik sağladığı faydalar incelenmekte, KSS anlayışının önemi vurgulanmaktadır. KSS, günümüzde işletmeler açısından vazgeçilmez bir unsur olan pek KSS işletmelere ve topluma pek çok açıdan faydalar sağlamaktadır. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumlulukları güç geçtikçe daha da önemli bir hale gelmekte, işletme paydaşları tarafından talep edilmektedir.

Gelişen ve değişen dünya düzeninde gün geçtikçe insan nüfusu ve insanların birbirine bağımlılık düzeyleri artmaktadır. Toplumların ve insanların refah düzeylerinin arttırılması ve devamlı hale getirilmesi bakımından bireylerin kendilerine olduğu kadar toplumsal kurumlara da büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu açıdan Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Dünya Bankası gibi önemli uluslararası kuruluşlar KSS kavramını önemsemekte ve sosyal sorumluluğa ilişkin düzenlemeler geliştirmektedir (Aktan ve Vural, 2007).

KSS faaliyetleri, gerek işletme açısından gerekse işletmenin muhatap olduğu çevre açısından birçok olumlu özellikler taşımaktadır. KSS, işletmelere rekabet avantajı, itibar, saygınlık sağlamanın yanı sıra bu faaliyetlerin muhatabı olan tüm paydaşlarının yaşamına da katkı sağlamaktadır.

KSS, işletme paydaşlarının işletmeye yönelik algılarını ve tutumlarını etkilemektedir ve tercih etme alışkanlığında belirleyici olmaktadır. Günümüzde birçok benzer ürün işletmelerce üretilmekte ve kitle iletişim araçları ile tüketiciye ulaştırılabilmektedir. Seçeneklerin fazla olması sebebiyle insanlar mal ve hizmet temin ederken artık sadece ürün ve hizmetlere bakarak değil aynı zamanda ürünlerin ve hizmetlerin yarattığı marka imajına göre de karar vermektedir (Lembet, 2012: 2). Bu açıdan işletmelerin müşterileriyle kurdukları iletişim oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Marka ve kurum imajı ürün ve hizmetlerin tercih edilmesi noktasında kilit rol oynamaktadır. Bu açıdan kâr elde etmek isteyen işletmeler sosyal sorumluluk yönetimini göz ardı etmemelidir. Hedef kitlesini kendi yanına çekmek isteyen işletmeler öncelikle kurum imajını ve kurum itibarını geliştirmelidir.

Günümüzde artık işletmeleri değerli kılan ve diğer işletmelerden ayıran yalnız ürettikleri mal veya hizmetlerin kalitesi değil, aynı zamanda topluma katkıları ve kazandırdıklarıdır. İşletmelerin var oldukları topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, paydaşların menfaatlerinin gözetilmesi, çevrenin korunması ancak sosyal sorumluluk ruhunu taşımalarıyla mümkün olmaktadır. KSS, işletmeler açısından bir değer yaratımı sürecidir. Yaratılan bu değer etkili bir şekilde planlanması ve sürekli kılınması önem taşımaktadır (Özgen, 2007: 1). İşletme politikası olarak değerlendirilip uygulanan ve iyi planlanan KSS faaliyetleri; eğitimden sağlığa, sosyal yaşamdan spora, çevre sorunlarından istihdama kadar geniş

bir alanı kapsamaktadır. Son yıllarda daha sık yapılan bu faaliyetler tüm işletmeleri bu alanlarda etkinlikler yapmaya yönlendirmektedir (Fidan ve Şentürk, 2017: 41).

İşletmelerin sosyal sorumluluk anlayışını benimsemeleri, onlara belli bir maliyet yaratmaktadır. Ancak sosyal sorumlu davranışlar sergileyen işletmelerin, tüm çevreleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı güvenin esas olacağı sağlıklı bir bağın kurulacağı, bu çevreler açısından saygın bir sosyal imaja kavuşacakları, böylelikle hemen hemen her koşulda piyasada işlerinin kolaylaşacağı söylenebilir. Dolayısıyla olumlu çıktılarının işletmeye yansması uzun vadede gerçekleşse dahi, sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmenin de akılcı bir yaklaşım biçimi olduğu savunulmaktadır (İlhan, 2005: 268).

İşletmeler açısından KSS anlayışının sürdürülebilir bir hale getirilebilmesi açısından kurumsal sosyal sorumluluğun işletmelere ve işletme paydaşlarına sağladığı faydaların ve katkıların tespit edilmesi ve ortaya konulması önem taşımaktadır. Tablo 2.1. ve tablo 2.2. KSS anlayışının işletmelere ve işletme paydaşlarına sağlayacağı faydaları ortaya koymaktadır. KSS anlayışının işletmelere sağladığı faydalar tablo 2.1’de verilmektedir.

Tablo 2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye Sağlayacağı Faydalar

İşletmeye Sağlayacağı faydalar	
Hisse senetlerinde değer artışı	Nitelikli çalışanı cezp etme ve elde tutma
Marka değeri oluşturma	Kurumsal öğrenme ve yaratıcılık
Etkin risk yönetimi	Müşteri sadakati
İtibar sağlama	Faaliyetlerde etkinlik
Hassas yatırımcılara ve finansman kaynaklarına ulaşım	Yeni pazarlara girme kolaylığı
Kurumsal imajın artması	Verimlilik ve kalite artışı
Kâr artışı	Rekabet avantajı
Toplumsal saygınlık	İşbirliklerinin gelişimi

Kaynak: Aktan ve Börü, 2007: 30.

Tablo 2.1. incelendiğinde KSS anlayışının işletmelere pek çok açıdan fayda sağlayacağı görülmektedir. KSS, işletmelerin var oluş amacına ters düşmemekte aksine kurumun varlığını güçlendirmektedir. KSS ile işletmeler toplum içerisinde olumlu bir kurumsal imaj yaratabilmekte, kurumsal itibarı arttırmakta ve böylelikle işletmelerin pazar değerini yükseltmektedir. KSS faaliyetleri, daha fazla müşterinin işletmeye çekilmesi, müşteri sadakatının arttırılması, marka değerinin oluşturulması, rekabet avantajının sağlanması vb. gibi avantajlar yakalayabilmekte ve bu olumlu sonuçlar işletmelere uzun vadede kâr olarak geri dönmektedir. KSS, işletmelerde çalışanların iş doyumunun arttırılması ve nitelikli çalışanın işletmeye çekilmesi açısından da önemlidir. Bunların yanında KSS, işletmeye yönelik yatırımları arttırılması ve işbirliklerinin gerçekleştirilmesi konusunda da işletme paydaşlarını olumlu olarak etkilemektedir. KSS anlayışının işletme paydaşlarına yönelik de birçok faydası bulunmaktadır. Tablo 2.2.de KSS anlayışının işletme paydaşlarına sağlayacağı katkılar ortaya koyulmaktadır.

Tablo 2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar

Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar	
İşletme İçi Paydaşlar	İşletme Dışı paydaşlar
<i>Yöneticilere</i> Motivasyon artışı sağlayacak insan kaynakları politikaları Etik konularda daha fazla farkındalık Etik eğilimlerle, çalışanlara karşı daha çok güven duyumu Trendlere uygun hareket etme Çalışanların işletme amaçlarını benimsemesi ve içselleştirmesi Yaratıcı düşünce ve uygulamaların ortaya çıkması	<i>Müşterilere</i> Dürüst fiyat ve kaliteli ürün Satın alma sürecinde bilgi temini Taleplerinin tanımlanması ve yerine getirilmesi Müşteri şikâyetlerinin dikkate alınması ve çözülmesi Örgütlü hareket edebilme
	<i>Rakiplere</i> Bilgilendirme ve kıyaslama örneği Adil rekabet, dürüst reklam

Tablo 2.2. (Devam) Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar

<i>Hissedarlara</i> Bütün firma faaliyetlerine yatırımların artması Sosyal sorumluluk yatırım projelerine kolay fon temini İşletme değerindeki artış Sermaye temininde kolaylık İşletmeyle ilgili bilgilerin açıkça paylaşılması Sosyal performans ölçütü oluşturma	<i>Tedarikçilere</i> Fiyatlandırma ve ödeme koşullarında dürüstlük Faaliyetlerine destek olacak Tedarikçilere finansal destek <i>Topluma</i> İnsan haklarının geliştirilmesi Eğitim, sağlık ve kültür alanlarına yatırım Kadın, çocuk işgücünün sömürülmesine engel olma Sürdürülebilirliğe olan katkı
<i>Çalışanlara</i> Güvenli çalışma ortamı Etkin insan kaynakları politikaları Daha iyi çalışma koşulları İşgücü ilişkilerinde daha az anlaşmazlık İstihdam maliyetlerinde azalma Şirket içi iletişimin ve verimliliğin artması Fırsat eşitliği ve erişim hakları İşçi standartlarında iyileşme	<i>Hükümete</i> Yasalara bağlılık, yolsuzlukla mücadele Kamusal alanlara yatırım, ekonomik ve sosyal sorunlara destek verme İstihdam oluşturma <i>Çevreye</i> Çevre kirliliğinin azaltılması Kültürel mirasın korunması Bitki örtüsünün Hayvan soyunun korunması Daha temiz üretim süreçleri Enerji tasarrufu Geri dönüşüm

Kaynak: Aktan ve Börü, 2007: 30

Tablo 2.2. incelendiğinde KSS anlayışının işletme paydaşlarına pek çok açıdan fayda sağlayacağı görülmektedir. KSS faaliyetlerinde olumlu sonuçlar işletme paydaşları tarafından paylaşılmaktadır. İşletme içi paydaşlar açısından KSS anlayışı işletme faaliyetlerinin yürütülme süreçlerini olumlu olarak etkilemekte, işletme açısından kalite standartlarının oluşmasını sağlamaktadır. İşletme dışı paydaşları açısından değerlendirildiğinde KSS faaliyetlerinin önemli toplumsal katkılarının olduğu görülmektedir. KSS ile işletmeler toplumsal refahın gelişimine katkı sağlamakta,

sosyal sorunların çözümünde aktif olarak rol almaktadır. İşletmeler KSS anlayışı gereği gerçekleştirdikleri tüm faaliyetlerin toplumsal sonuçlarını dikkate almakta, toplumsal hassasiyetleri önemsemektedir. Çevrenin korunması ve kıt kaynakların etkili ve verimli kullanılması açısından KSS işletmeleri yönlendirmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluğun işletmelere ve işletme paydaşlarına sağladığı katkılar, KSS anlayışının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle işletmeler KSS anlayışını kurumsal kültür haline getirmelidir ve tüm faaliyetlerini bu anlayışla sürdürmelidir. KSS, işletmelerde çalışanlardan tepe yönetime kadar benimsenmeli, tüm işletme paydaşları KSS anlayışına uygun hareket etmelidir.

2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İle İlgili Yaklaşımlar

Geçmişten günümüze KSS ile ilgili birçok farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluğun ne olduğu, kapsamının ve sınırlarının ne olması gerektiği konusu ilk zamanlardan beri farklı perspektiflerce yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar arasında ana hatlarıyla birbirinden ayrılan klasik ve modern yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Klasik yaklaşım, KSS anlayışını sadece ekonomik sorumluluklar çerçevesinde incelerken modern yaklaşım KSS anlayışını daha geniş bir açıdan ele almaktadır (Yamak, 2007: 38-40).

2.5.1. Klasik yaklaşım

Klasik görüş savunucuları işletmelerin yegâne amacının kâr elde etmek olduğunu savunmakta ve işletmelerin sosyal sorumluluğunu reddetmektedir. Onlara göre işletmeler sadece hissedarlarına ve yöneticilerine karşı sorumludur ve onların dışında herhangi bir görev ve sorumluluğu bulunmamaktadır. Hissedarlarının ve yöneticilerin temel sorumluluğu da işletmenin kârını maksimize etmektir. Bunun dışındaki herhangi bir sorumluluk ise işletmeyi asıl amacından uzaklaştırmakta ve işletmelerin var oluş amacına ters düşmektedir (Demirci ve Aydemir, 2006: 315). Klasik görüşün en önemli savunucusu Milton Friedman'dır. Friedman, sadece insanların sosyal sorumluluklarının olabileceğini savunmaktadır ve işletmelerin sosyal sorumluluğunu reddetmektedir. Ona göre işletmeler yalnızca yöneticilerine ve

alışanlarına karşı sorumlu olabilir. Bu doğrultuda işletmelerin sorumluluğu kâr elde etmekten başka bir şey değildir. Bunu yaparken kanunlara uyması yeterlidir.²³

Klasik görüş savunucularına göre işletmeler mevcut kaynaklarını ekonomik amaçları dışında sosyal amaçlar içinde kullanırsa bu pazar ekonomisini bozacaktır. Bu durumda birileri ekonomide bozulan mekanizmaların düzeltilmesi için gereken maliyeti ödemek zorunda kalacaktır. Eğer KSS faaliyetleri kârları azaltacak olurlarsa sermayedarlar kaybedecektir. Eğer fiyatlar artarsa tüketiciler kaybedecektir. Eğer yüksek fiyatlar tüketiciler ve diğer alıcılar tarafından kabul edilmezse işletmenin varlığı tehlikeye düşecektir. Etkinlik yaklaşımı olarak da adlandırılan bu anlayışa göre işletmelerin topluma karşı temel sorumluluğu, insan refahı için esas olan kıt kaynakların etkin kullanımını sağlayan ekonomik prensiplere göre faaliyette bulunmasıdır (zpek 2004: 39-40).

Klasik iktisatçılardan Adam Smith de işletmelerin sosyal sorumluluğunun olmadığını savunmaktadır. Smith'in 1876'da geliştirdiği "görünmez el" kuramına göre işletmelerin yegâne amacı kâr elde etmektir. Ona göre ekonomi görünmez bir el tarafından düzenlenmekte, dengeye gelmektedir. Dolayısıyla kazanç elde etmek isteyenler ile zararını azaltmaya çalışanlar, üretici olsun tüketicisi olsun farkında olmadan tüm toplumun ortak menfaatine çalışmaktadır. Bu nedenle sosyal harcamalara gerek kalmamaktadır. Başka bir deyimle Smith'e göre, gerek bireyler gerekse işletmeler kendi menfaatlerine çalışırken aslında toplumun menfaatine de çalışmakta, dolayısıyla toplumsal refah sağlanmaktadır. Böylelikle sosyal sorumluluk gerçekleşmiş olmaktadır (Sert, 2012: 37).

İşletmelerin KSS anlayışını reddeden klasik görüş savunucuları, işletmelerin sadece kuruluş amaçlarına yönelik ekonomik faaliyetler gerçekleştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Onlara göre işletmeler hissedarlarına, yöneticilerine ve topluma karşı ekonomik açıdan sorumludur. İşletmelerin topluma karşı ekonomik sorumlulukları insan ihtiyaını karşılamaya yönelik mal ve hizmet üretmeleridir. Hissedarlarına ve yöneticilerine olan sorumluluk ise bu üretim sonucunda elde edilecek olan kârdır.

²³ <http://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html?mcubz=0&module=ArrowsNav&contentCollection=Archives&action=keypress®ion=FixedLeft&pgtyp82e=article>, Erişim Tarihi 15.06.2017.

Günümüzde uygulamada eskisi kadar rağbet görmeyen klasik görüş öğretisi KSS anlayışa yönelik dar anlamda bir yaklaşım sunmaktadır.

2.5.2. Modern yaklaşım

Klasik görüş işletmelerin sadece yöneticilerinin kârlarını maksimize ettiği; çalışanların, müşterilerin ve çevrenin refahına yönelik sosyal sorumluluk faaliyetlerini üstlenmediği için eleştirilmiş ve alternatif görüşler ortaya atılmıştır.

Klasik görüşe alternatif geliştirilen görüşlere genel olarak modern ya da sosyo-ekonomik görüş adı verilmiştir. Bu görüş işletmelerin amacının hem toplumun bir üyesi olarak toplumsal refahın arttırılmasına katkı sağlamak, yaşam standartlarını korumak ve iyileştirmek hem de kâr elde etmek olduğunu ileri sürmektedir. İşletmeler sosyal sorumluluk ile işletmenin etkileşim içinde olduğu tüm paydaşların sorunlarına eğilmeyi ve bunlara en uygun çözümler getirmeyi amaç edinmektedir (Özgener, 2004: 172).

Modern yaklaşım kurumsal sosyal sorumluluğu daha geniş bir perspektifte tüm paydaşlar açısından ele almaktadır. Paydaş kavramını ilk kez 1963 yılında Edward Freeman kullanmıştır. Freeman'ın tanımına göre paydaş; bir işletmenin faaliyetlerinden etkilenen veya işletme faaliyetlerini etkileyen kesimlerdir. Kısaca bir işletmenin ilişkide olduğu tüm kesimlerdir de denilebilir (Sert, 2012: 37). Modern KSS anlayışıyla birlikte işletmelerin tüm paydaşlarına karşı sosyal sorumlu olduğu kabul edilmiş ve bu doğrultuda faaliyetlerini gerçekleştirmesi beklenmiştir. Buna göre işletme tüm paydaşlarının çıkarlarını düşünerek hareket etmeli ve faaliyetlerini buna göre gerçekleştirmelidir.

Bu doğrultuda KSS faaliyetleri, sosyo-ekonomik boyutları kapsayacak biçimde örgütsel amaçlarla uyumlu bir şekilde planlanmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. KSS'ye yönelik modern görüş işletmeyle toplum arasındaki ilişkinin sağlıklı bir çerçevede sürdürülmesini temel almaktadır. Sosyal faaliyetler ile işletmeler, kısa ve uzun dönemde önemli getiriler yaratabilmektedir. Bu açıdan sosyal sorumluluğun modern yaklaşımı işletme paydaşlarının görüşlerini de dikkate alan bir politika geliştirilmesini savunmaktadır (Akgeyik, 2010: 71). Geliştirilen politikada işletmelerin ekonomik amaçlarıyla sosyal amaçlarının dengelenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu işletmelerin sürekliliği için gerekli bir koşuldur. KSS ile birlikte

işletmeler için kârlılık dışında çevresel sorunlarla ilgilenmek, toplumsal refaha katkı sağlamak, çalışanların koşullarını iyileştirmek, adil ücret koşulları ve çalışma standartları sağlamak gibi sosyal konular da ön plana çıkmıştır. Modern görüşle birlikte işletmelerin tüm paydaşlarının menfaatlerini gözeterek amacına ulaşabileceği savunulmaktadır.

İşletmelerin, sosyal sorumlu kuruluşlar olduğunu savunanlar sosyal sorumluluk kapsamında aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedirler (Şahin, 1996: 49).

- İşletmeler, toplumun birer parçasıdır. Bundan dolayı sosyal sorunların çözümünde aktif rol oynamalıdır.
- İşletmeler sosyal sorunları ele alacak kaynaklara sahiptirler. Lakin toplumun desteği olmadan kaynakları kullanamazlar.
- İşletmeler için çevre oldukça önem taşımaktadır. Kısa vadede çevreye ve topluma yatırım yapan işletmeler, uzun vadede kârını arttıırırlar.
- İşletmelerin gönüllü olarak gerçekleştirmediği faaliyetleri, devletler yasal zorlamalarla gerçekleştirebilirler.

Modern görüş savunucuları klasik görüş savunucularının aksine KSS anlayışına yönelik geniş anlamda bir yaklaşım geliştirmişler ve işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluklarını kabul etmişlerdir. Onlara göre işletmeler var oldukları toplumlara karşı sadece ekonomik açıdan değil, sosyal açıdan da sorumludur. Bu doğrultuda işletmeler ekonomik amaçlarının yanında sosyal amaçlar edinmeli, toplumsal refahın gelişimine katkı sağlamalıdır.

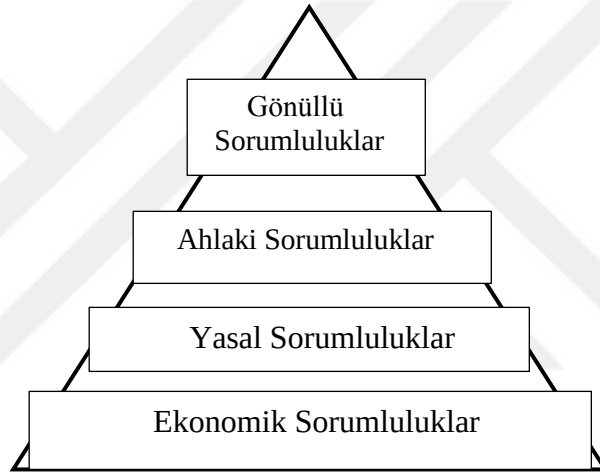
2.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri

İşletmelerin sorumluluklarına dair geliştirilmiş birçok model bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili literatürde karşılaşılan modellerden bazıları şunlardır: Carroll'un Sosyal Sorumluluk Piramidi Modeli, Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli, Ackerman'ın Sosyal Duyarlılık Modeli, Preston ve Post'un Bütünleşik Sosyal Sorumluluk Modeli, Philip Kotler ve Nancy Lee'nin 6 Seçenek Modeli, Sethi'nin Sosyal Sorumluluk Modeli. Bu kısımda kısaca bu modeller hakkında bilgi verilmektedir.

2.6.1. Carroll'un Sosyal Sorumluluk Piramidi Modeli

İşletmeler açısından kurumsal sosyal sorumluluğun boyutlarının ne olacağına dair geliştirilmiş bir model olan Carroll'un (1991) Sosyal Sorumluluk Piramidi Modeli, işletmelerin dört temel sorumluluğundan bahsetmektedir. Piramidin ilk basamağında klasik görüş savunucularının savundukları ekonomik sorumluluklar, ikinci basamağında yasal sorumluluklar, üçüncü basamağında ahlaki sorumluluklar ve son basamağı olan dördüncü basamağında gönüllü sorumluluklar yer almaktadır (Carroll, 2016: 3-5). Carroll'un Sosyal Sorumluluk Piramidi Modelinin şematik gösterimine Şekil 2.1.de yer verilmektedir.

Şekil 2.1. Carroll'un Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Carroll, 2016: 1-8.

Carroll, işletmelerin ekonomik ve hukuki sorumluluklarını gerekli, olması gereken sorumluluklar olarak açıklarken etik sorumluluğu umulan, beklenen sorumluluk, gönüllü sorumluluklarını ise arzulanan, istenilen sorumluluklar olarak açıklamaktadır. Piramidin birinci aşaması olan ekonomik sorumluluklarda Carroll işletmelerin olabildiğince kârlı işler yapmasını, kazançlarını en üst düzeye çıkarmalarının, güçlü ve sürdürülebilir bir rekabet ortamının yaratılmasının ve işletme verimliliğinin arttırılmasının gerektiğini savunmaktadır (Carroll, 2016: 3-5). Piramidin ikinci aşaması olan hukuki sorumluluklarda Carroll işletmelerin yerel ve uluslararası yasa ve yönetmeliklere uyması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu kategoriye Carroll itaat etmek olarak tanımlamaktadır. Bu aşamada işletmeler açısından yapılması gerekenlerden çok yapılmaması veya kaçınılması gereken asgari

sınırlar yasalarca belirtilmektedir. Bu doğrultuda işletmeler geliştirdikleri etik kodları ile bu aşamaya katkı sağlarlar ve kurallara uyarlar (Caroll, 1991 42'den akt. Sarıkaya ve Akarca, 2011: 62).

Üçüncü aşama olan etik sorumluluklarda Carroll sadece yasalarla belirlenmiş kuralların her zaman için yeterli olmadığını aynı zamanda toplumsal ahlak ve iş etiği kurallarının da işletmelerce önemsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu aşamada işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken çevreye zarar vermemesi, şeffaf ve dürüst davranması önem taşımaktadır. İşletmeler faaliyet gösterdikleri toplumların değerlerine saygı duymalı, toplumun beklentilerine karşılık verebilmelidir. İnsan haklarını koruyup gözetmeli, gelişmesine katkıda bulunmalıdır (Caroll 1991'dan akt Vural ve Coşkun, 2011: 73-74). Son aşama olan gönüllü sorumluluklarda ise işletmeler toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlaması söz konusu olmaktadır. Bu aşamada işletmelerden toplumsal refahın sağlanması konusunda katkılar beklenmektedir. Bu doğrultuda işletmelerin sosyal ve kültürel alanlara; sanata, eğitime, spora katkılarda bulunması toplumsal açıdan olumlu etkiler yaratmaktadır. (Schwartz ve Carroll, 2003: 504-508; Carroll, 2016: 3-5).

2.6.2. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli

Keith Davis tarafından geliştirilen sosyal sorumluluk modelinde işletmelerin, kendi menfaatlerinin yanında toplumun menfaatlerini de iyileştirmesi, toplumun refahını da gözetmesi gerektiğini savunulmaktadır. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli beş varsayım altında açıklanmaktadır. Bunlar:

- Sosyal sorumluluk sosyal güçten kaynaklanır. Sorumluluğun katı kuralı olarak ifade edilen bu varsayıma göre, gücünü topluma karşı sorumlu bir biçimde kullanmayan işletmelerin bu güçlerini kaybedecekleri ve uzun vadede varlıklarını koruyamayacağı vurgulanmaktadır.
- İşletmeler toplumsal faaliyetlerinde açık olmalıdır. İşletmeler, toplumdan girdi almaya açık olan ve toplum ile ilgili faaliyetleri nedeniyle faaliyetleri konusunda topluma bilgi veren iki ucu açık bir sistem olarak faaliyet gösteren organizasyonlardır. Bu nedenle işletmeler, toplumsal refahın sürdürülmesi veya iyileştirilmesi için yapılması gerekli olan faaliyetlerle ilgili olarak, toplumsal çevrenin temsilcilerini dinlemeye her zaman istekli olmalıdır.

- Sosyal sorumluluklar kullanıcılar tarafından karşılanır. Bu görüş işletmenin yürüttüğü faaliyetlerden ötürü ortaya çıkacak sosyal maliyetlerin, ürün veya hizmetle ilişkili olarak dolaylı yoldan müşterilere yansıtılması düşüncesini savunmaktadır.
- Tüzel kişilik olarak işletmelerin sosyal sorumlulukları. Bu varsayıma göre işletmeler sosyal sorunların çözülmesi konusunda gerekli özeni ve gayreti göstermelidir. Bu doğrultuda tüm vatandaşlar gibi sorumluluklar paylaşılmalı ve sorunların çözümüne katkı sağlanmalıdır. Belli bir refaha sahip, iyileştirilmiş toplumlarda işletmelerin daha fazla kâr elde edeceği açıktır (Davis, 1997: 46-51;’dan akt. Top ve Öner, 2008: 106).

Davis, Sosyal Sorumluluk Modeli kapsamında ileri sürdüğü varsayımları ile işletmelerin kendi faaliyetlerinin yanında bir kurumsal vatandaş olarak gerçekleştirdikleri KSS faaliyetlerinin, işletmeler tarafından ne amaçla ve nasıl yerine getirildiğini ortaya koymaktadır. Davis geliştirdiği model kapsamında işletmelerin, temel faaliyetlerinin yanında toplumsal refahın artırıcı KSS faaliyetlerini de gerçekleştirmelerini savunmakta, işletmelerin sosyal sorunların çözümüne katkı sağlamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

2.6.3. Ackerman’ın Sosyal Duyarlılık Modeli

Robert W. Ackerman’a göre işletmelerin toplumsal katkılarının amacı sorumluluktan ziyade duyarlılık esasına göre şekillenmelidir (Daştan ve Bellikli, 2015: 182). Bu doğrultuda Ackerman üç aşamalı bir Sosyal Duyarlılık Modeli geliştirmiştir. Bunlar:

- Politik Aşama: Bu aşamada işletmenin üst kademe yöneticileri mevcut sorunu öğrenir. Ancak söz konusu aşamada hiç kimse işletmeden sorunla ilgilenmesini beklememektedir. Üst düzeydeki bir yetkili, işletmenin konuyla ilgili görüşlerini yazarak ve başkalarına ileterek eylemde bulunur.
- Öğrenme Aşaması: Bu aşamada işletme yönetiminin, sosyal sorunlarla ilgilenmesi, onları incelemesi ve çözüm yolları önermesi için uzman personellerle çalıştığı veya dışarıdan danışmanlarla bağlantı kurduğu görülmektedir. İşletmenin toplumsal sorunların çözümünü yerine getirmeye söz verdiği bu aşamaya “Bağlantı Kurma Aşaması” da denilmektedir.

- Örgütsel Yükümlülük Aşaması: Bu aşama yönetimin sorunların çözümü için harekete geçtiği aşamadır. “Eylem Aşaması” olarak da ifade edilen bu aşama, sosyal yönden duyarlı yönetim anlayışının bir süreç işi olduğuna ve bu sürecin zaman alacağına işaret etmektedir (Frederick vd., 1998:111-112, Stoner ve Freman, 1989: 113;’dan akt. Taşlıyan, 2012: 31-32).

Sosyal Duyarlılık Modeli, sosyal sorumluluk anlayışını duyarlılık esasına göre değerlendirmektedir. Buna göre işletmeler KSS faaliyetlerini duyarlılık esasına göre şekillendirmelidirler. Bu doğrultuda işletmeler, öncelikle toplumsal sorunları ve toplumsal beklentileri saptamalı, daha sonra bu saptamaları doğrultusunda nasıl davranacaklarını, nasıl çözüm geliştireceklerini belirlemelidir. Daha sonra işletme belirlediği stratejileri hayata geçirmek üzere bağlantılar kurmalı ve sosyal sorumluluk faaliyeti hayata geçirilmelidir. Böylelikle sosyal açıdan duyarlı bir anlayış benimsenir ve işletmeler açısından KSS kurumsallaşır.

2.6.4. Preston ve Post’un Bütünleşik Sosyal Sorumluluk Modeli

Lee Preston ve James Post işletmelerin sosyal sorumluluk duyarlılığına ilişkin makro yaklaşımın ilk nihai raporlardan birini ortaya koymuşlardır. Bu model ile Preston ve Post, işletmelerin ve toplumun iki farklı şekilde birbirlerini etkilediğini ortaya koymaktadırlar:

- Birincil İlişkiler: İşletme ile işletmenin müşterileri, çalışanları, hissedarları veya işletmeye kredi sağlayan kurumlar arasında olan ilişkiler, birincil ilişkiler içerisinde incelenmektedir. Bu gruplar işletmelerin pazar eğilimli ilişkileri içerisinde yer almaktadır.
- İkincil İlişkiler: İkincil ilişkiler ise işletmelerin herhangi bir sosyal soruna sebep olması durumunda kanun, ahlak gibi pazar eğilimli olmayan ilişkiler içerisinde olmasını içermektedir (Stoner ve Freeman, 1989: 11;’dan akt. Özgener, 2004: 218).

Bütünleşik Sosyal Sorumluluk Modeline göre işletmelerin birincil ilişkilerini işletme paydaşları oluşturmaktadır. İşletme paydaşları işletmelerin pazar eğilimli ilişkileri içerisinde yer almaktadır. İkinci ilişkilerde ise pazar eğilimli olmayan yasal kurallar, etik kurallar gibi işletme faaliyetlerini gerçekleştirirken uymakla sorumlu olduğu kurullar oluşturmaktadır. Bu model işletmelerin pazar eğilimli ve pazar eğilimli

olmayan ilişkilerinin sınırlarını ortaya koymaktadır. Böylelikle işletmeyi etkileyen ve işletme faaliyetlerinden etkilenen gruplar belirlenmiş olur. Bu model işletmelerin KSS faaliyetlerini hangi kesimlere yönelik uygulanacağını ortaya koymakta, işletme paydaşlarının sınırlarını çizmektedir.

2.6.5. Philip Kotler ve Nancy Lee'nin 6 Seçenek Modeli

Kotler ve Lee, sosyal sorumluluk kavramını 6 seçenekli bir modelde incelemiş ve bu modele kurumsal sosyal girişim adını vermişlerdir. Bu model KSS uygulamalarının ne şekilde yapılacağı hususunda yöntem ortaya koyması bakımından da önemlidir. Kotler ve Lee'nin geliştirdikleri 6 seçenek modeli şunlardır.

- Sosyal Amaç Teşvikleri: Sosyal amaç teşvikleri işletmelerin sosyal bir olay üzerindeki ilgiyi ve farkındalığı arttırmak, sosyal bir amaçla fon toplanmasını sağlamak veya gönüllü toplamaya destek olmak amacıyla fon toplaması, mal ve hizmet katkıları bütünüdür. İşletme bu teşviki kendi başına başlatabileceği gibi yönetebilir veya ortaklık da gerçekleştirebilir.
- Sosyal Amaç Bağlantılı Pazarlama: Bu seçenekte işletme satışlarından elde ettiği gelirin belirli bir kısmını sosyal olaylar için harcamakta veya katkıda bulunmaktadır. İşletmeler bu noktada çoğunlukla kâr amacı gütmeyen bir kurumla birlikte özel bir ürünün satışlarını arttırmak ve hayır kurumuna destek olmak için işbirliği yapmaktadır.
- Kurumsal Sosyal Pazarlama: Bu seçenek işletmenin halk sağlığını, güvenliğini veya toplumsal refahın iyileştirilmesini amaçlayan bir davranış değiştirme kampanyasının desteklenmesi, geliştirilmesi veya uygulanması şeklinde açıklanmaktadır. Burada söz konusu davranış değiştirmedir. Değiştirilmesi hedeflenen davranışlar kişisel ya da toplumsal fayda sağlamalıdır
- Kurumsal Hayırseverlik: Bu sosyal girişim seçeneğinde işletmeler hayır derneklerine veya sosyal bir amaca doğrudan nakit bağışlarda, hibelerde veya ayni hizmetler yoluyla doğrudan katkı sağlarlar. Bu girişim diğer girişimlere göre en geleneksel yaklaşım olarak değerlendirilebilir.
- Toplum Gönüllülüğü: Toplum Gönüllülüğü işletmelerin çalışanlarının veya ortaklarının sosyal amaçları desteklemek amacıyla gönüllü olarak çalışması

şeklinde açıklanmaktadır. Uygulamanın ne şekilde olacağını işletmeler belirlemektedir. Türkiye’de de son zamanlarda yaygınlaşmaya başlayan toplum gönüllülüğü seçeneği çalışanların motivasyonu ve sadakati üzerinde olumlu etkiler yaratan bir iç proje olarak uygulanmaktadır (Kotler ve Lee, 2006: 23-25;’den akt. Boran, 2016: 129-131; Tuzcu, 2007: 244- 245; Ersöz, 2016: 71).

2.6.6. Sethi’nin Sosyal Sorumluluk Modeli

Suresh Sethi (1975) tarafından geliştirilen sosyal sorumluluk modelinde KSS, sosyal yükümlülük, sosyal sorumluluk ve sosyal duyarlılık başlıkları altında incelenmektedir. Sethi, geliştirmiş olduğu modelde sosyal yükümlülükleri, yasalarca belirlenmiş kurallar ile piyasada oluşan koşulların getirdiği zorunluluklar olarak açıklarken; sosyal sorumlulukları, sosyal normlar, etik değerler ve beklentiler olarak ifade etmektedir. Sosyal duyarlılık ise toplumsal ihtiyaçlara yanıt verebilme ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamaya yönelik ileriye dönük faaliyetleri ifade etmektedir.

- Sosyal yükümlülük: işletmelerin piyasada belirlenmiş kurallara ve kanuni sınırlamalara karşı olan tutum ve davranışlarıdır. Sosyal yükümlülük ile ekonomik ve yasal sorumluluklar kast edilmektedir.
- Sosyal sorumluluk: işletmelerin davranışlarının ve faaliyetlerinin toplum ile uyumlaştırılması, toplumsal beklentilere yanıt verilmesi ve toplumsal sorunlara çözüm sağlanması olarak ifade edilmektedir.
- Sosyal duyarlılık: işletmelerin toplum ile olan bağlılığının ün üst seviyede olduğu stratejileri kapsamaktadır. Sosyal duyarlılık, sosyal ihtiyaçlara yönelik ileriye dönük ve önleyici faaliyetleri ifade etmektedir (Sethi, 1975: 58-63;’den akt. Sarıkaya ve Akarca, 2011: 62-63; Demir ve Türkmen, 2014: 49).

Kurumsal sosyal sorumluluk modelleri işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluklarının anlamını ve dinamiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. KSS modelleri, KSS anlayışına ilişkin farklı yaklaşımları ortaya koymakta ve işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluklarını amaçlarını, kapsamalarını, sınırlılıklarını, unsurlarını açıklamaktadır.

2.7. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yönetimi

Yönetim, toplumun en küçük birimi olan aile kurumundan, işletmelere, devlete ve uluslararası kuruluşlara kadar tüm toplumsal birimlerin sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından gerekli olan önemli bir olgudur. Tüm toplumsal birimlerde olduğu gibi işletmeler açısından da yönetim kavramı hayati bir önem taşımaktadır. İşletmelerin kuruluş amaçlarına ve hedeflerine etkili ve verimli bir şekilde ulaşabilmeleri bakımından yönetim zorunlu bir işlemdir (Güçlü, 2003: 63). İşletmelerde en genel anlamıyla yönetim kavramı; işletmelerin amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasını sağlayacak kararların net bir şekilde anlatılması, bu amaçlara ve hedeflere ulaşılabilmesi için işletme unsurlarının zaman unsuruyla birlikte verimli bir şekilde kullanımının sağlanması, pazarlama, finansman/muhasebe, üretim faaliyetleri, araştırma geliştirme ve bilgi-işlem sistemleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi süreçlerini ifade etmektedir (Yüzbaşıoğlu, 2004: 389). Kurumsal yönetim ile bir işletmenin en iyi şekilde idare edilmesi kast edilmektedir.

Yönetme olgusu çok uzun süreden beri insan hayatında var olmasına rağmen kurumsallaşmış yönetim ilişkileri kavramı 1990'lı yıllarda ortaya konulmuş ve işletmecilik literatürüne girmiştir. Kurumsal yönetim kavramı zaman içerisinde iş dünyası ve akademik çevrelerce de benimsenen ve onaylanan bir yönetim felsefesi haline gelmiştir (Aktan, 2013: 151).

KSS yönetimi ile işletmelerin tüm paydaşlarının menfaatlerinin gözetilmesi ve ortak yarar sağlanması amaçlanmaktadır. KSS yönetimi ile paydaşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi konusunda atılacak adımların, geliştirilecek projelerin yönetimini kapsamaktadır. İşletmelerde sosyal sorumluluk faaliyetlerinin belirlenmesi, planlanması, sevk ve idare edilmesi, uygulanması, kontrol edilmesi ve raporlanması gibi aşamalar, işletmelerde KSS yönetimi ile gerçekleştirilmektedir. İşletmelerce gerçekleştirilecek etkili KSS uygulamaları ile önemli toplumsal çıktılar elde edilebilmekte hem toplum hem de işletme bu uygulamalardan oldukça fayda sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda işletmelerde, sosyal sorumluluk yönetiminin nasıl gerçekleştirileceği önem taşımaktadır. Sosyal sorumlu işletmelerin bu anlayışlarını nasıl hayata geçirecekleri; sosyal sorumluluk yönetimini nasıl gerçekleştirecekleri,

sürdürecekleri ve denetleyecekleri işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk yönetimi olarak ön plana çıkmaktadır.

İşletmeler, başarılı bir KSS yönetimi için her şeyden önce iş etiği kurallarına uymalı ve tüm örgütsel faaliyetlerinde sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. İşletmelerde sosyal sorumluluk anlayışı iş etiğinin bir uzantısı olarak da kabul görmektedir. Bu hususta işletmeler, gerek iş etiği kurallarını; gerek sosyal sorumluluk bilincini işletmenin bir parçası olarak kabul edip benimsemeli, örgüt kültürü haline getirmeli ve sürekliliğini sağlayarak faaliyetlerini bu hususta gerçekleştirmelidir. Çiftçi (2018: 199), işletme tepe yönetiminin ve işletme yöneticilerin tutum ve davranışlarıyla paydaşlara yol gösterici olması gerektiğini belirtmekte ve etik değerlerin işletmeye yerleşmesi konusunda yöneticilerin çaba göstermeleri gerektiğinden söz etmektedir. Nitekim başarılı bir sosyal sorumluluk yönetimi için işletmeler sosyal sorumluluk bilinciyle hareket ederek; ekonomik, etik ve hukuki sorumluluklarını üstlenmelidir.

İşletmeler, KSS yönetimi kapsamında gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk uygulamalarını genellikle belli bir konu dahilinde ve belli bir proje bazında, ihtiyaç halinde diğer sektörlerle (kamu sektörü, üçüncü sektör) işbirliği içerisinde sosyal fayda gözeterek ortak çalışmalar şeklinde gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda işletmenin kaynakları sosyal fayda elde etmek amacıyla kullanılmaktadır (Özmutaf vd., 2009: 232).

Sosyal sorumluluk projeleri, belli bir bütçe ile önceden belirlenmiş bir süre içerisinde gerçekleştirilen, önemli sosyal değişimler ve katkılar elde etmeyi hedefleyen veya toplumsal yaşamda yer alan birtakım hassas konulara dikkat çekerek farkındalık yaratmayı amaçlayan projelerdir. Sosyal sorumluluk projeleri ile toplumsal yaşamda istenilen bir alanda yenilik yaratma, istenmeyen bir durumda değişim gerçekleştirme hedeflenir ve tespit edilen sosyal aksaklıklar belli sosyo-ekonomik katkılar ile giderilmeye çalışılır. KSS projeleri ise, belli bir işletme tarafından yürütülen sosyal projeleri ifade etmektedir (Yıldız, 2013).

KSS projelerinin amaçlarına ve hedeflerine ulaşabilmeleri için iyi bir şekilde planlanmaları, uygulanmaları ve idare edilmeleri gerekmektedir. Sosyal sorumluluk projeleri ile sosyal alanda hassas konulara ve olaylara yönelik gerçekleştirilecek

projelerin hassasiyetle gerçekleştirilmeleri önem taşımaktadır. Dolayısıyla işletmelerin, KSS yönetimini KSS yönetiminden anlayan uzman bir ekiple gerçekleştirmeleri önemlidir. İşletmelerde genellikle KSS yönetimini insan kaynakları veya halkla ilişkiler departmanı gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında Özgener, (2004: 213-214), işletmelerin geçici veya daimi komiteler kurarak da KSS yönetimini gerçekleştirebildiğinden söz etmektedir.

KSS projelerin titizlikle yürütülmesi, projenin tanıtımında markanın çok fazla ön plana çıkarılmaması, iyi niyetin korunarak profesyonel bir sosyal proje yönetimi gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Önemli olan proje ile sosyal alanlara katkı sağlanması, ihtiyaç gruplarının ihtiyaçlarının giderilmesi, sosyal bir mesajın verilmesi ve bu sosyal mesajın ön plana çıkarılmasıdır.

İşletmelerin, sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirirken; mevcut durumu iyi bir şekilde analiz edememesi, stratejilerin doğru bir şekilde belirlenememesi, risklerin yeterince anlaşılamaması, geçmiş proje deneyimlerinden faydalanılmaması, yetersiz kaynak kullanması projelerin başarıya ulaşmasını engelleyebilir. Bu sebeple tüm bu aşamaların işletmelerce proje hayata geçirilmeden önce dikkate alınması gerekmektedir (Tekindağ, 2015: 23).

İşletmeler, KSS yönetimini benimsedikleri sosyal sorumluluk politikaları ve ilkeleri doğrultusunda farklı şekillerde gerçekleştirebilir. Bu doğrultuda işletmeler, sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirirken farklı analiz yöntemlerini ve metotları kullanabilmektedir. Bununla beraber proje yönetimi çerçevesinde gerçekleştirilecek birtakım aşamalar benzer özellikler taşımaktadır. Bu aşamalar aşağıda kısaca incelenmektedir.

2.7.1. Çevre analizi

İşletmelerde sosyal sorumluluk proje yönetimi süreci çevre analizi ile başlamaktadır. Çevre analizi ile işletmeler, yürütecekleri sosyal sorumluluk projesini tasarlamakta ve değerlendirmektedir. Bu aşamada projenin yürütüleceği alan belirlenmekte, alana dair araştırmalar yapılmakta ve mevcut durum analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda farklı analiz yöntemlerinden faydalanılmaktadır. Projeye dair çevre analizi gerçekleştirilip konu belirlendikten sonra projenin uygulanmasına dair stratejiler geliştirilmekte ve bu stratejiler sahada uygulanmaya konulmaktadır. Bu aşamada

projenin finansmanı belirlenmekte, gerek görüldüğü takdirde diğer kurumlarla işbirliğine veya ortaklığa gidilmektedir. Proje gerek uygulanma aşamasında gerekse sona erdiğinde işletme tarafından denetlenmekte ve raporlanmaktadır (Özgener, 2004: 210).

Çevre analizi sosyal sorumluluk projelerinin temelini oluşturmak için gerçekleştirilir. Çevre analizi kapsamında işletmeler içerisinde bulundukları topluma ilişkin sosyal sorunları ve hassasiyetleri belirlemeye çalışır. Bu aşamada yürütülecek olan sosyal sorumluluk projesinin konusunu belirlenir. Eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın hakları, yoksulluk, çevrenin korunması, aile içi şiddetin önlenmesi, engellilerin şartlarının iyileştirilmesi, çocuk haklarının korunması ve çocuk istismarının engellenmesi, sosyal refahın ve toplumsal gelişmenin sağlanması, toplumsal alanlarda fırsat eşitliğinin yaratılması, yoksulluğun önlenmesi önemli sosyal konulardır. İşletmeler bu alanlarda projeler geliştirerek ve sosyal çıktılar elde ederek topluma karşı kurumsal vatandaşlık görevlerini yerine getirmektedir. Sosyal sorumluluk projelerinin konusunun doğru bir şekilde toplumsal ihtiyaçlarla uyum içinde seçilmesi projenin başarısını doğrudan etkilemektedir. Toplumsal değerler ve hassasiyetler göz ardı edilmemelidir. İşletmelerin sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirmeden önce çevre analizini başarılı bir şekilde gerçekleştirmeleri, sosyal sorunları ve eğilimleri doğru zamanda ve doğru yerde saptamaları projenin başarısı açısından oldukça önem taşımaktadır.

İşletmeler yürütecekleri sosyal sorumluluk projesinin konusunu belirlerken gerek iç gerek dış çevrelerinin durumlarını tespit etmelidir. Bir sosyal sorumluluk projesi geliştirilirken şirketin felsefesi, etik değerleri, vizyonu, misyonu, kültürü, ekonomik ve kültürel şartları, kendi faaliyet alanı, içinde faaliyet gösterdiği ülkenin sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel şartları ve işletmenin rakiplerinin durumu gibi birçok faktör analiz edilmelidir. Bu noktada çevre analizi gerçekleştirirken işletmeler konu analizini; paydaşlarının beklentileri, rakiplerin durumlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirmelidir. Bu hususta kurum analizini ve ortam analizini doğru bir şekilde gerçekleştirilmelidir. (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 94-99).

Ortam analizi ve kurum analizi gerçekleştirilirken işletmeler birtakım analiz yöntemlerinden faydalanır. Bu yöntemlerden PEST ve SWOT Analiz yöntemleri ile ilgili aşağıda genel bilgiler sunulmaktadır.

PEST kelimesi, İngilizcede Political (Politik), Economic (Ekonomik), Social (Sosyal) ve Technological (Teknolojik) kelimelerinin baş harflerinin kısaltılmasından oluşmaktadır. PEST Analizi ile işletmeler, bulundukları çevrenin siyasal, ekonomik, toplumsal ve teknolojik özelliklerini tespit etmeye çalışmaktadır. İşletmelerce dış çevrenin özelliklerinin analiz edilip ortaya konulması projeye konu olacak alanın tespiti için önem taşımaktadır. PEST Analizi ile işletmeler geliştirecekleri sosyal sorumluluk projesine dair önemli ve aciliyet taşıyan alanları tespit edebilmektedir. Böylece işletmeler, geliştirecekleri sosyal sorumluluk projesinin performansını etkileyecek dış unsurları da saptayabilmektedir (Arabacı, 2010: 40). PEST Analizinin şematik gösterimine tablo 2.3.de yer verilmektedir.

Tablo 2.3. PEST Analizi Şablonu

PEST Analiz Şablonu	
Politik Faktörler	Ekonomik Faktörler
• Kamu istikrarı ve muhtemel değişiklikler • Bürokrasi • Yolsuzluklar • Vergi politikası • Basın Özgürlüğü • Yönetmelikler • Ticaret kontrolü • İthalat kısıtlamaları • Rekabet yönetmeliği • Hükümetin sendikalara ve anlaşmalara katılımı • Çevre kanunu • Eğitim kanunu • Ayrımcılık kanunu • Tüketici hakları ve e-ticaret • İş kanunu • Sağlık ve güvenlik kanunu • Veri koruma kanunu • Çevreyi korumaya yönelik düzenlemeler	• Büyüme oranları • Enflasyon oranı • Faiz oranları • Döviz kurları • İşsizlik oranları ve eğilimi • İşçilik maliyetleri • Kredi kullanılabilirliği • Ticaret akışları ve kalıpları • Tüketicilerin harcanabilir gelir düzeyi • Para politikaları • Maliye politikaları • Fiyat dalgalanmaları • Borsa eğilimleri • Hava Tahminleri • İklim değişikliği

Tablo 2.3. (Devam) PEST Analizi Şablonu

Sosyal ve Kültürel Faktörler	Teknolojik Faktörler
• Sağlık bilinci • Eğitim Seviyesi • İthal mallara ve hizmetlere yönelik tutumlar • İş, boş zaman, meslek ve emeklilik konusundaki tutumlar • Ürün kalitesine ve müşteri hizmetlerine yönelik tutumlar • Tasarruf ve yatırıma yönelik tutumlar • Emniyete yönelik tutumlar • Yaşam Tarzı • Alışkanlıklar • Din ve inançlar • Ekolojik ürünlere yönelik tutumlar • Yenilenebilir enerjiye karşı tutum ve destek • Nüfus artış hızı • Göç ve göç oranları • Yaş dağılımı ve ortalama ömür beklentileri • Cinsiyet dağılımı • Ortalama harcanabilir gelir düzeyi • Sosyal sınıflar • Aile büyüklüğü ve yapısı • Azınlıklar	• Temel altyapı düzeyi • Teknolojik değişim oranı • Araştırma ve geliştirme harcamaları • Teknoloji teşvikleri • Teknoloji ile ilgili mevzuat • Endüstride teknoloji seviyesi • İletişim altyapısı • En yeni teknolojiye erişim • İnternet altyapısı

Kaynak: www.strategicmanagementinsight.com²⁴

PEST Analizi işletmelere, bulundukları toplumun politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik yapısı hakkında bilgi edinme imkânı sağlamaktadır. İşletmeler böylece bulundukları toplumun özelliklerini daha yakından tanıma imkânı bulmakta ve sosyal sorunları ve sosyal sorunların öncelik sırasını tespit edebilmektedir. PEST Analizi, işletmelerin KSS projelerinin tasarlanması aşamasında kolaylık sağlamaktadır.

²⁴ <https://www.strategicmanagementinsight.com/tools/pest-pestel-analysis.html>, Erişim Tarihi: 26.10.2018.

SWOT kelimesi İngilizcede Strengths (güçlü yönler), Weaknesses (zayıflıklar), Opportunities (fırsatlar) ve Threats (tehditler) kelimelerinin baş harflerinin kısaltılmasından oluşmaktadır. SWOT Analizi ile işletmeler geliştirecekleri sosyal projenin alanına dair güçlü ve zayıf yönleri tespit edebilmekte; alanın yaratacağı fırsatları veya alana dair tehditleri analiz edebilmektedir (Çoban ve Karakaya, 2010: 348). Bu doğrultuda işletmeler herhangi bir alanda sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirmeye karar verdiklerinde bu konuyu SWOT Analizinde değerlendirebilir. Analiz ile projenin gerçekleştirileceği alana dair avantajlar, kolaylıklar, imkânlar alanın güçlü yönleri olarak, bu alanda proje gerçekleştirilirken karşılaşılabilecek olası güçlükler, zorluklar, hassasiyetler alanın zayıf yönleri olarak tespit edilir. Alanın işletmeye katkıları, çalışılan alana katkıları, topluma katkıları alanın fırsatları olarak analiz edilirken, alandaki olası riskler, başarısızlıklar alanın tehditleri olarak değerlendirilir. SWOT Analizinin şematik gösterimine Tablo 2.4.de yer verilmektedir.

Tablo 2.4. SWOT Analizi Şablonu

	Güçlü Yönler İçsel güçlü yönler	Zayıf Yönler İçsel zayıf yönler
Fırsatlar Dışsal fırsatlar	Yararlan Güçlü yönlerin ve avantajların fırsata dönüştürülmesine yönelik stratejiler oluşturulur. (Eylem Stratejileri)	Keşfet Zayıf yönlerin üstesinden gelinecek fırsatların avantaja dönüştürülmesi yönünde stratejiler oluşturulur. (Değişim Stratejileri)
Tehditler Dışsal tehditler	Yüzleş Tehditlerden sakınma adına güçlü yönlerin kullanılmasına yönelik stratejiler geliştirilir. (İdame Stratejileri)	Sakın Zayıf yönleri en aza indirerek tehditlerden sakınılmasını sağlayacak stratejiler geliştirilir. (Savunma Stratejileri)

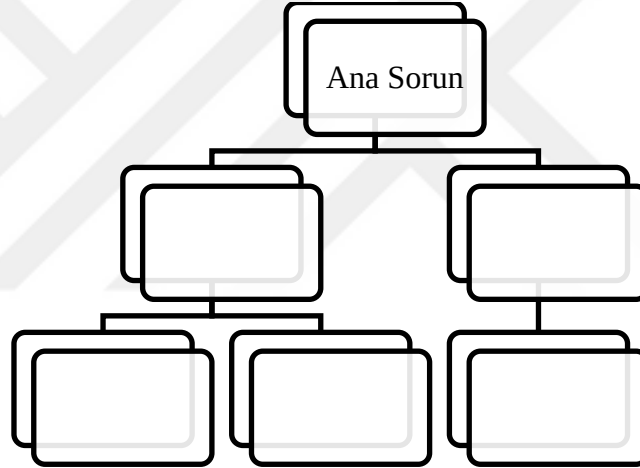
Kaynak: Songur vd., 2013: 76-85

SWOT Analizi, işletmelere çalışacakları alana dair birtakım stratejiler geliştirebilme imkânı sunmaktadır. Buna göre SWOT Analizi ile işletmeler çalışacakları alana dair

faydalanabilecekleri ve keşfedebilecekleri avantajları ve fırsatları; kaçınmaları ve sakınmaları gereken olası tehditleri ve zayıf yönleri değerlendirebilmekte ve bu doğrultuda gerekli stratejileri geliştirebilmektedir.

İşletmeler proje yönetimi çerçevesinde gerekli analiz yöntemlerini gerçekleştirip, proje yürütecekleri alanı belirledikten ve gerekli araştırmaları yaptıktan sonra alana dair bir sorun ağacı oluşturabilir. Sorun ağacında bir başlangıç sorunu seçilir ve bu sorun sebep sonuç ilişkisiyle değerlendirilir. Sorun ağacında ana sorun en üstte tutulur bu sorunu doğrudan ve dolaylı etkileyen tüm sebepler altta sıralanır. Sorunlar arasında neden sonuç ilişkisi kurulur (Ocak, 2011: 23-26). Sorun Ağacının şematik gösterimine Tablo 2.5.te yer verilmektedir.

Tablo 2.5. Sorun Ağacı Şablonu

Kaynak: Ocak, 2011: 24

Sorun ağacı ile işletmeler, var olan probleme sebep olan diğer sorunları tespit edebilmekte, olumsuzlukları ve eksiklikleri sorun ağacı yordamıyla değerlendirebilmektedir. Sorun ağacı alana dair mevcut problemin küçük parçalar yordamıyla yorumlanmasını kolaylaştırmakta bu da soruna dair işletmelerin etkin çözüm önerileri geliştirmesini mümkün kılmaktadır (Erdoğan, 2015: 107).

İşletmelerde sosyal sorumluluk yönetimi kapsamında etkili bir çevre analizinin gerçekleştirilmesi, rasyonel davranılması ve başarılı bir şekilde uygulanması işletme performansını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan işletmeler toplumsal değerleri bu aşamada iyi kavramalı ve değerlendirmelidir. İşletmeler bu aşamada sosyal, kültürel, siyasal ve yöresel özellikler saptamalı ve hedef kitleyi iyi

bir şekilde araştırılmalıdır. İşletme paydaşların beklentilerini ve rakiplerin durumunu değerlendirmeli ve bu doğrultuda bir çalışma alanı belirlemelidir. Alana dair gerekli veriler toplanmalı, amaçlar ve hedefler ortaya konulmalı ve doğru strateji belirlenmeye çalışılmalıdır. Özmutaf vd., (2009: 232-233) sosyal sorumluluk faaliyetlerinin belirli bir planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerini içerdiğinden söz etmektedir. Bu süreçte, konunun belirlenmesinde rasyonel davranılması ve uygulama başarısı faaliyetlerin başarısını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2.7.2. Stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması

İşletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk yönetiminin ikinci aşamasını stratejilerin belirlenmesi ve planlanması aşaması oluşturmaktadır. Sosyal sorumluluk kampanyasının planlanması aşamasında kampanyanın amacı ve hedefi belirlenmelidir. Belirlenen kampanyanın amaçlarının İngilizce SMARTERS kelimesini oluşturan ifadelerle dayandırılması önemlidir. Bu ifadeler; özel (specific), ölçülebilir (measurable), ulaşılabilir (attainable), gerçekçi (realistic), belirli bir zaman dilimine dayalı (time), değerlendirilebilir (evaluate), tekrar gözden geçirilebilir (reevalutae) ve tatmin edici (satisfactory) olarak tanımlanmıştır. Kampanya amacının bu ifadeleri dikkate alarak belirlenmesi, kampanya ile neyin amaçlandığı konusunda daha somut ve net hedeflere ulaşılmasını sağlamaktadır (Karaçay, 2017).

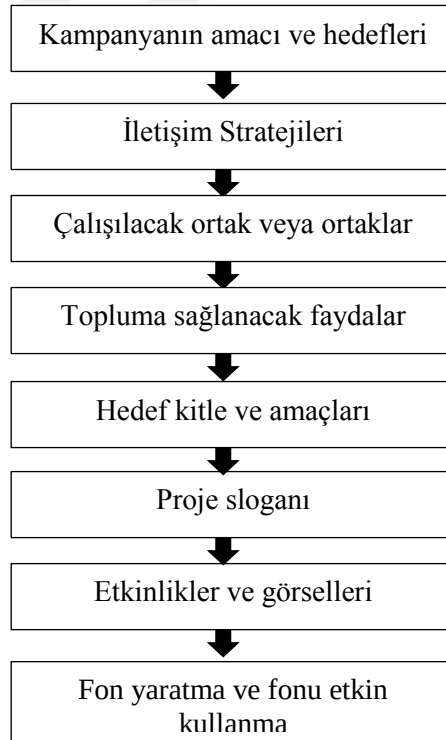
İşletmeler çevre analizi sonrasında çalışmak istedikleri alana dair değerlendirmeler gerçekleştirir. Proje fikri işletme tarafından analiz edilir. Projenin ön değerlendirilmesi yapılır ve projeye dair stratejiler geliştirilir. Bu noktada işletmelerin projeye dair birtakım konuları netleştirmesi ortaya koyması gerekir. Bu konular genel hatlarıyla aşağıda sıralanmıştır (Ocak, 2011: 15).

- Projenin amacı ve hedefi nedir? Proje neden gerçekleştiriliyor? Projenin kapsamı nedir? Projenin hedef kitlesi kimlerden oluşmaktadır?
- Proje ile neyin başarılması hedefleniyor?
- Proje ile hedeflenen başarı için gerekli olan araçlar nelerdir? Başarılı olmak için neler yapılması gerekiyor? Ne tür faaliyetler ve etkinlikler yürütülmelidir?

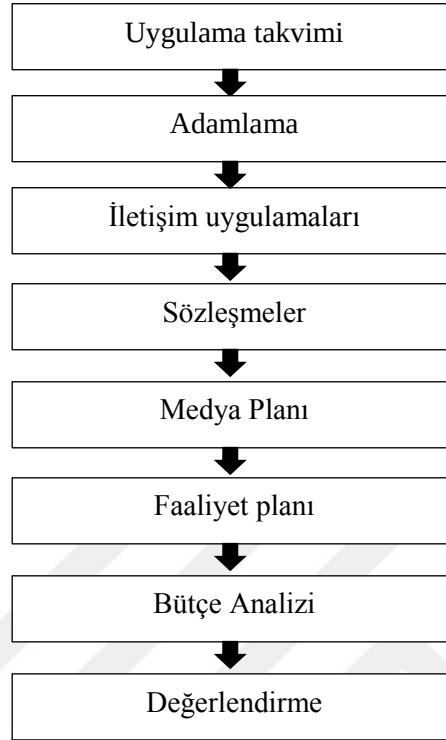
- Projeye dair içsel ve dışsal faktörler neler ve bu faktörlerin proje açısından önemi nedir?
- Projenin başarısı nasıl ölçülecek? Başarının ölçülmesi için gerekli bilgilere nereden ulaşılacak?
- Projenin maliyeti nedir? Bu maliyete nasıl katlanılacak? Proje yürütülürken herhangi bir destek veya işbirliği gerekecek mi?
- Projenin hayata geçirilmesi için gerekli şartlar ve unsurlar nelerdir?

İşletmeler alana dair yukarıda belirtilen konuları netleştirdikten sonra topluma, çevreye veya işletmeye dair tespit ettiği sorunu çözmek için çeşitli araçlar geliştirmelidir. İşletme yöneticileri amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak için işletme kaynaklarını en iyi şekilde nasıl organize edeceklerini, nasıl tahsis edeceklerini ve kullanacaklarını geliştireceği stratejilerle belirlemelidir (Özgener, 2004: 212-213). Bu aşamada proje ekibi kurulur ve görev tanımlamaları yapılır. Teknik alt yapı ve izin prosedürleri ayarlanır. Proje hayata geçirilmek üzere geliştirilir. Projenin planlaması yapılır. Proje planlama aşaması şablonuna Tablo 2.6.te yer verilmektedir.

Tablo 2.6. Sosyal Sorumluluk Projelerin Planlanma Aşaması

Tablo 2.6. (Devam) Sosyal Sorumluluk Projelerin Planlanma Aşaması

Kaynak: Deren Van Het Hof ve Hoştut (2015): 104

İşletmeler, KSS projelerini planlarken ilk olarak amaç ve hedeflerini ortaya koyar. Projenin topluma sağlayacağı katkılar ve faydalar tanımlanır. Projenin hedef kitlesi ortaya konulur. Hedef kitlenin sosyo-ekonomik özellikleri tanımlanır ve proje ile bu kitleye dair amaçlananlar ve hedeflenenler belirtilir. Daha sonra kampanya sloganı oluşturulur. Akılda kalıcı, basit, kısa ve öz, vurgulu, işitende belli bir duygu ve düşünce uyandıran, kolayca hatırlanabilen ve tekrarlanabilen sloganlar işletmeler tarafından tercih edilmelidir (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 104-110).

İşletmeler proje planlama sürecinde tüm bu aşamaları gerçekleştirirken belli bir kaynak yaratmalıdır. Bu kaynak işletmenin kendi kurumsal kaynaklarından olabileceği gibi kendi kurdukları vakıflar aracılığıyla da tahsis edilebilmektedir. Kaynaklar maddi olabileceği gibi proje desteği, eğitim hizmeti, ekipman, malzeme veya bina desteği; işletme çalışanlarının gönüllü olarak kamusal veya üçüncü sektör tarafından geliştirilen bir projede görev alması ya da çalışanların bağışları şeklinde de ortaya çıkmaktadır. İşletmeler ayrıca düzenledikleri etkinlikler, konserler, bağış

geceleri veya GSM ve internet üzerinden kamuoyuna açık bağışlar şeklinde de kaynak yaratabilmektedir (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 111-116).

İşletmeler planladıkları sosyal projeyi başka bir kurumla işbirliği içerisinde de sürdürebilir. Ya da başka bir kurumun sosyal projesine dışarıdan destek olabilir. Bu noktada işletmenin doğru ortağı seçmesi önem taşımaktadır. Solmaz (2005: 121), işletmelerin bu aşamada önceden bir araştırma yapmaları gerektiğinden söz etmektedir. Böylelikle işletme, proje kapsamında işbirliği gerçekleştireceği muhtemel ortakların alanındaki konumlarını, saygınlıkları, yasal konumları gibi ölçütler hakkında bilgi sahibi olabilmektedir.

Projelerin planlanması aşamasında bir diğer unsur uygulama takviminin oluşturulmasıdır. Projenin hangi tarihlerde uygulanacağı, gerçekleştirilecek etkinliklerin sırası ve zamanı uygulama takviminde belirtilir. Projenin planlanmasında en önemli unsurlarından biri de adamlama yani her bir etkinliğe alanında yetkin, uzman kişi veya kişilerin görevlendirilmesidir. Proje planlanıp hayata geçirildikten sonra farkındalık yaratma amacıyla proje hakkında bildiri, broşür, el ilanları, afiş, pankart, Web Sayfası, Resim Sergisi, Sticker gibi iletişim uygulamaları gerçekleştirilmelidir. Proje yürütülürken tüm bu aşamalar titizlikle uygulanmalıdır. Projenin uygulama takvimi boyunca hazırlanan plana uyulmalı ve proje uygulama süreci boyunca ve bitişinde işletme yetkililerince değerlendirilmelidir. Daha kapsamlı bir sosyal sorumluluk yönetimi için yürütülen proje belli aralıklarla raporlanmalıdır (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 113-117).

2.7.3. Değerlendirme ve rapor yazımı

İşletmeler sosyal sorumluluk projelerinin uygulanma aşamasından tamamlanmasına kadar olan süreçte projeyi belli aralıklarla denetler ve değerlendirir. Bu doğrultuda projenin planlandığı şekilde uygulanması sağlanır. Projenin başarılı bir şekilde yürütülmesi ve tamamlanması açısından projenin denetlenmesi önem taşımaktadır. Bu aşamalarda işletmeler amaçlanan ve hedeflenen sosyo-ekonomik çıktıların ne ölçüde başarıldığını değerlendirir.

İşletmelerde sosyal denetim ile işletmelerin sosyal performansı ve etik davranışları izlenebilmektedir. İşletmelerin sosyal performansının artması işletme performansının artmasına katkı sağlamakta, işletme profilini güçlendirmektedir.

Birçok işletme günümüzde KSS faaliyetlerini paylaştıkları periyodik raporlar hazırlamaktadır. Bu raporlar işletmelerin, sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin açıklanması anlamında fayda sağlamaktadır. KSS raporlaması finansal raporlamalara ek olarak işletme raporlamasının kapsamını toplumsal fayda yönünde genişletmektedir. Bu noktada işletmelerin ekonomik sorumluluk olarak ifade edilen, hissedarlarına ve yöneticilerine mali konularda hesap verme sorumluluğunun ötesinde işletme sorumluluklarının sosyal yönde genişletilmesi ifade edilmektedir (Başar, 2014: 60). Sosyal sorumluluk raporlamasının işletmeye katkıları şu şekilde sıralanmaktadır (Clikemen 2004;’dan akt. Banu Başar ve Mehmet Başar, 2006: 217).

- İşletmelerin işletme paydaşlarıyla olan ilişkilerinde sağlam, tutarlı, güvenilir bir temel oluşturur ve şirketin şeffaflığını arttırır.
- Uzun vadede işletme profiline katkı sağlar, marka imajını geliştirir, işletmenin pazar payını ve piyasa değerini arttırır ve dolayısıyla müşteri güvenini sağlar.
- Sosyo-ekonomik risklerin daha iyi bir şekilde analiz edilmesini sağlar, böylelikle risklere karşı etkili yönetim sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlar.
- İşletme değer ve ilkelerinin, çevresel ve sosyal alanlarda daha iyi ifade edilmesine yardımcı olur.

Bir kurumsal sosyal sorumluluk projesi planlanırken bahsedilen tüm bu aşamalar dikkate alınmalıdır. Belli bir çalışma ve emeğin ürünü olan projelerin çıktılarının hedef kitle ve işletme açısından başarılı olması gerek harcanan emeğin karşılığının alınması gerekse taraflar açısından ortak bir faydanın sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan projeler titizlikle hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

KSS projelerinin başarıya ulaşmaları ve sürdürülebilir olmaları açısından iyi planlanmaları ve etkili bir şekilde sürdürülmeleri önemlidir. Projelerin konusunun toplumsal meselelerle eş değer bir şekilde doğru yerde ve doğru zamanda belirlenebilmesi, projenin hedef kitlesinin doğru bir şekilde seçilebilmesi projelerin

başarısını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla öncelikle işletmeler gerekli analiz yöntemlerinden faydalanmalı toplumsal sorunları ve sorunların öncelik sırasını tespit edebilmelidir. Daha sonra sorunların çözüme kavuşturulması konusunda etkili mekanizmalar geliştirilmeli gerektiği takdirde ilgili kurumlarla işbirliğine gitmelidir. Tüm bu süreçler işletmelerde alanında uzman ekiplerce gerçekleştirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen bazı KSS faaliyetleri ortaya konarak bu alana yapılan katkılar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle Türkiye’de KSS faaliyetleri ile ilgili bilgiler verilmektedir. Böylelikle KSS faaliyetleri söz konusu olduğunda Türkiye’deki mevcut durum ortaya konulmaktadır. Daha sonra Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülen KSS faaliyetlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Son olarak özellikle dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülmüş veya hâlihazırda yürütülen bazı KSS proje örnekleri ele alınmaktadır.

3.1. Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri ile İlgili Genel Bilgiler

KSS kavramı, tüm dünyada olduğu gibi son yıllarda Türkiye’de de önemli bir kavram olarak ele alınmaktadır. KSS, tüm toplumsal kurumlar açısından önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle işletmeler için vazgeçilmez bir faaliyet alanı olan KSS, hızla Türk işletmeleri tarafından da benimsenmektedir. Türkiye’de günümüz anlamıyla modern KSS anlayışının gelişimi 2000’li yıllardan itibaren gerçekleşmiştir. Her ne kadar ülkemiz açısından KSS yeni bir kavram olmakla birlikte KSS uygulamalarının Osmanlı İmparatorluğu’nun öncesindeki döneme kadar uzanan bir geçmişin olduğu görülmektedir. Bu açıdan Türkiye’de KSS anlayışının gelişimi bu çalışma kapsamında Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak iki şekilde incelenmektedir.

3.1.1. Cumhuriyet öncesi dönem

Türkiye’de KSS faaliyetlerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde sosyal sorumluluk faaliyetlerinin, Osmanlı İmparatorluğu’ndan daha önceki dönemlere kadar uzanan bir geçmişinin olduğu görülmektedir. Sırası ile Ahilik Teşkilatı, Lonca Teşkilatı ve Vakıflar düzeyinde gelişim gösteren sosyal sorumluluk anlayışı (Ceritoğlu, 2011: 46), günümüzde sadece kâr amacı gütmeyen üçüncü sektör kuruluşlarınca değil işletmeler bünyesinde de kendine yer bulmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde KSS

anlayışının gelişimi açısından önemli bir role sahip olan Ahilik teşkilatı 13. yüzyılda Anadolu'da Ahi Evran tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli rolü olan Ahilik Teşkilatı; dini, sosyal, kültürel ve siyasal işlevleriyle toplum içerisinde önemli bir yer tutmaktaydı (Doğan, 2006: 3). Ahilik Teşkilatı, en genel anlamıyla esnaf ve sanatkârların bir araya gelerek oluşturdukları birliğe verilen addı. Kendine özgü örgütlenmesi ve ahlaka dayalı işleyişi ile bir taraftan ekonomik hayata katkı sağlayan teşkilat, diğer taraftan da sürdürülebilir bir sosyal yapı oluşturmaya çalışmış ve bunu sağlamak içinde üyelerini belirli ilkeler etrafında birleştirmiştir. Bu ilkeler; “doğruluk, dürüstlük, adalet, ihtiyaç sahibini gözetme, olgun insan olma, kaliteli üretim yapma, sosyal sorumluluğu gerçekleştirme, yardımlaşma ve dayanışma, çalışmaya, alın terine, uzmanlığa ve bilgiye saygı, müşteriye vesile-i nimet olarak görme ve standartlara uyma olarak sıralanmaktadır” (Aydemir ve Ateş, 2011: 170). Ahilik'in, insanı ve toplumu ön planda tutan bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Ahiliğin amacı, insanları hem ahlaken hem de mesleki yönden eğiterek üretici ve topluma yararlı bir duruma getirmek, inançlı, şuurlu ve üretici bir toplum yapısı oluşturmaktır. Böylelikle insanlar arasında karşılıklı anlayış ve güvene dayanan iş ilişkilerinin ve sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. KSS anlayışının temelini oluşturan işletmelerin tüm paydaşlarına karşı sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini vurgulayan düşünceye Ahiliğin yapılmasında rastlanmaktadır (Erkan, 2014: 24).

Ahilik felsefesinin üretici ve tüketici arasındaki denge anlayışı günümüzde işletmelerden beklenen tutum ve davranışlara ışık tutmaktadır. Ahiliğin, bünyesinde ekonomik öğretilerinin yanında sosyal öğretileri de barındırmaktadır. Ahilik'in, üreticilerin ve çalışanların haklarının korunması, çalışanların gelişiminin sağlanması, ürünlerin kalitesinin arttırılması, tüketicinin kaliteli ve uygun fiyatta ürün ve hizmet alabilmesi, haksız rekabet ve kazanç sağlamanın engellenmesi ve kaynakların verimli kullanılmasına dayanan ahlaki ilkeleri ön plana çıkarmaktadır (Ekinci, 1989: 13).

Ahilik teşkilatları, 14. yüzyıldan itibaren zamanın gereklerine göre farklı özellikler gösteren lonca isimli esnaf örgütlerine dönüşmüşlerdir. Loncalar, uzun yıllar boyunca Osmanlı ekonomisinin temel yapıtaşını oluşturmuşlardır. Kavram olarak lonca, esnaf ve sanat sahiplerinin aralarında dayanışmayı arttırmak amacıyla

kurdukları düzeni, birliği ve özel işleri için toplandıkları yeri ifade etmektedir (Akbaş vd., 2018: 173).

Lonca teşkilatında esnaf ve zanaatkâr, sıkı bir sosyal ve ahlaki disiplin temelinde örgütlenmişlerdir. Böylelikle ticaretin gelişmesi, üretimin arttırılması, kalitenin korunması, verimin üst seviyeye çıkarılması ve tüketimin ithalat ve ihracat boyutunda devamlılığın sağlanması amaçlanmıştır. Loncalar aynı zamanda iş ve ticaret ahlakını koruyor, usta işçi yetiştiriyordu. Standart üretiminin ve malın niteliğini yüksek tutulmasını sağlıyordu (Kılınç, 2012: 72). Avrupa’da yaşanan sanayi Devrimi sonrasında büyük sanayilerde üretilen ürünlerle rekabet edemeyen yerli malların zarara uğraması ve İmparatorluk’un son dönemlerinde artan kapitülasyonlar uzun süre önemli ekonomik ve sosyal faaliyetler gösteren Lonca Teşkilatlarının etkinliğini azaltmıştır. Teşkilat, 19. yüzyılın sonunda tamamen ortadan kalkmıştır (Akbaş vd., 2018: 197).

Ahilik ve Lonca Teşkilatlanmalarının toplumsal yaşamda ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasından ticari yaşamın şekillendirilmesine kadar birçok alanda önemli rol üstlendikleri görülmektedir. KSS anlayışının tarihsel gelişimi açısından önemli olan bir diğer toplumsal aktör olarak Osmanlı döneminde kurulan ve günümüzde de faaliyetlerini sürdüren vakıf kuruluşlarıdır. Finansmanı genellikle bağışlar olan vakıflar Osmanlı döneminde genellikle zengin aileler tarafından kurulmakta ve toplumsal yaşamda eğitim ve öğretim, sağlık, bayındırlık, dini hizmetler, yoksullara yardım gibi alanlarda hayırseverlik temelli faaliyetler yürütmekteydi (Kozak, 1994: 15-20). Bu doğrultuda vakıf kuruluşları fakirlere bedava yemek vermek, yolculara yatacak yer sağlamak vb. faaliyetler gerçekleştirmek amacıyla imarethaneler, hastaneler, mescitler, medreseler, hayratlar, mualimhaneler, hanlar ve kervansaraylar yaptırmışlardır (Alakavuklar vd., 2009: 115). Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet tarafından vakıflara günümüzde de uygulanmaya devam edilen vergi muafiyeti, finansal destek gibi katkılar sağlanmaktaydı. Vakıf kuruluşlarının devletle iç içe geçmiş bağları bulunmaktaydı. Bu doğrultuda vakıfların devlet tarafından desteklendiği ve Osmanlı döneminde önemli sosyal ve ekonomik faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir (Öztürk, 1983: 150). Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemine girmesi ve yaşanan toprak kayıpları 20. yüzyıl başlarından itibaren vakıfların Osmanlı Devleti’ndeki etkisinin

azalmasına neden olmuştur. Buna karşın vakıf geleneği Cumhuriyet döneminde de sürdürülmüştür.

3.1.2. Cumhuriyet sonrası dönem

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, özellikle son zamanlarda Türkiye’de önemli bir kavram olarak ele alınmaktadır. Cumhuriyet dönemi sonrası kurulan ve günümüzde de önemli faaliyetler gösteren aile işletmelerinin, işletmelere bağlı vakıflar kurarak, sosyal sorumluk faaliyetlerini bu vakıflar aracılığıyla yürüttükleri görülmektedir. Bu açıdan Türkiye’de KSS faaliyetlerinin tarihsel bir vakıf felsefesi anlayışını dayandığı görülmektedir.

Küreselleşme olgusu ile birlikte dünya ekonomisiyle tam uyum sağlama yönünde atılan adımlar sonrası dış piyasalarla ve çok-uluslu şirketlerle ilişkilerin giderek yoğunlaşması, Türkiye’de yerleşik işletmelerin Batı’daki sosyal sorumluluk konusunda yaşanan gelişmeleri yakından takip etmesini sağlamıştır (Ural ve Yılmaz, 2005: 254). Bu anlamda çok-uluslu işletmelerin kendi ülkelerinde yaşanan olumlu gelişmeleri yerel uzantılarına ve tedarikçilerine uygulamaları Türk işletmeleri için itici güç olmuş, KSS anlayışının Türkiye’de gelişmesini sağlamıştır. Bunun yanında üçüncü sektör kuruluşlarının ve tüketici beklentilerindeki değişimin itici gücü de işletmeleri KSS faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda yönlendirmektedir. Türkiye’de Avrupa’ya kıyasla üçüncü sektör kuruluşlarının görece daha zayıf kalması KSS anlayışının üçüncü sektör kuruluşları tarafından işletmelere baskı aracı olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu durum Türkiye’de KSS olgusunun Avrupalı ülkelere kıyasla daha yavaş bir gelişim göstermesine neden olmuştur (Deren Van Het Hof, 2009: 19-20).

İşletmeleri etkileyen ve işletmelerin etkilediği tüm kesimlere sağlanacak karşılıklı faydaların bir bütünün oluşturan KSS süreçleri gün geçtikte daha da önem kazanmaktadır. Uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ve dünya genelinde toplumsal sorumluluk uygulamaların gelişmesi bu konunun önemini daha da artmaktadır. Dünya’daki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de KSS anlayışı hızla gelişmekte ve işletmeler tarafından benimsenmektedir. Başlangıçta iş adamlarının hayırseverlik faaliyetleri ile gelişim gösteren KSS anlayışının zaman içerisinde işletmelerce bir kurumsal kültür haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’de KSS faaliyetleri hakkında genel bir kanıya sahip olmak açısından, önde gelen bazı işletmelerin bu faaliyetleri internet web sayfaları incelenerek, bu kısımda kısa bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu inceleme sonucunda aşağıdaki saptamalara ulaşılmıştır. Ülkemizdeki KSS faaliyetlerine ilişkin mevcut durumu yansıtması açısından bu saptamalar önemlidir.

- İncelenen işletmelerin hemen hemen hepsinin internet sayfalarında KSS ilke ve prensiplerine ve yürüttükleri sosyal sorumluluk çalışmalarına ve uygulamalarına yer verdiklerine ulaşılmıştır. İşletmelerin internet sayfaları üzerinden KSS uygulamalarına ilişkin kamuya açık bilgilere erişmek mümkündür. Bazı işletmelerin yürüttükleri KSS projesinin adına özel olarak internet sayfaları oluşturdukları görülmüştür.
- İşletmelerden bazılarının sosyal sorumluluk faaliyetlerini işletmelere bağlı ve genellikle işletme sahibinin adıyla veya işletme adıyla anılan vakıflar aracılığıyla yürütüldüğü anlaşılmıştır. Bu durum KSS anlayışının işletmelerde zorunluluk esasına göre değil gönüllük esasına göre, bir hayırseverlik anlayışıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu durum işletmelerin KSS anlayışını işletmenin bir parçası olarak görmekten ziyade bir hayır işi olarak algıladıklarını göstermektedir.
- Türkiye’de işletmelerin genellikle aile işletmeleri olması KSS faaliyetlerini bireylerle sınırlandırmaktadır. Bazı işletme sahipleri veya işletme sahiplerinin aileleri gerçekleştirmiş oldukları KSS faaliyetleri ve uygulamaları ile ön plana çıkabilmekte, bu durum işletmelerde KSS anlayışının yeteri kadar kurumsallaşmadığını ve tam anlamıyla örgüt kültürü haline getirilemediğini göstermektedir.
- Türkiye’de KSS faaliyetlerinin özellikle merkezi İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde olan büyük holding işletmelerince gerçekleştirildiği görülmüştür. Büyük holding işletmelerinde KSS, yaygın bir faaliyet alanı olarak yürütülmektedir ve işletmeler tarafından benimsenmiştir. İşletmelerin bazıları KSS faaliyetlerine yönelik KSS ve sürdürülebilirlik politikaları oluşturmaktadır. Küçük işletmelerin ise bulundukları yerlerde yerel bazda projeler geliştirdiklerine rastlanmıştır.

- Türkiye’de işletmeler KSS uygulamalarını gönüllü olarak yerine getirmektedir ve bu konuda herhangi bir zorunluluk unsuru bulunmamaktadır. KSS uygulamalarına yönelik doğrudan bir yasa da mevcut değildir. Bununla beraber Sermaye Piyasası Kurulu’nun 2003’te yayımladığı ve 2005’de revize ettiği Kurumsal Yönetim İlkeleri işletmelerin KSS konusunda bilinçlenmesini sağlayarak, bu konuda destekleyici olduğunu belirtmek mümkündür (Sermaye Piyasası Kurulu, 2005).
- Türkiye’de, KSS projelerinin genellikle eğitim ve sağlık alanlarında çocuklara, kadınlara ve engellilere yönelik gerçekleştirildiği görülmektedir. Eğitim alanında genellikle burs yardımları, okul ve yurt bina yapımları, kırtasiye yardımları dikkat çekmektedir. Bu konuda özellikle doğu illerinde başta olmak üzere Türkiye’nin dört bir yanında kız çocukların okutulması ve desteklenmesine ve gerek eğitimde gerekse istihdamda cinsiyete dayalı eşitsizlikle mücadele edilmesine yönelik projeler dikkat çekmektedir. Sağlık alanında gerçekleştirilen projelerin çoğu bireylerde farkındalık yaratma ve davranış değişikliği gerçekleştirme odaklıdır. Bu doğrultuda özellikle kan ve organ bağışını ön plana çıkaran projelerle birlikte bireylerin kendi sağlıklarını korumasına yönelik geliştirilen projeler de dikkat çekmektedir. Kadın ve çocuklara yönelik gerçekleştirilen projeler ağırlıklı olarak şiddetle ve istismarla mücadele edilmesi odaklı geliştirilmektedir. Ülkemizde kadına ve çocuklara yönelik şiddetin artmasına paralel olarak işletmelerin bu alanda gerçekleştirmiş oldukları projeler dikkat çekmektedir.
- İşletmelerin bazılarının faaliyet gösterdikleri alanlarda sosyal sorumluluk projelerine daha fazla odaklandıklarına rastlanmıştır. İşletmelerin alana hakim bir şekilde KSS projeleri gerçekleştirmeleri, KSS faaliyetlerinin uygulanmasını kolaylaştırıcı bir etken olarak ön plana çıktığı söylenebilir.
- İşletmeler, KSS faaliyetlerini gerçekleştirirken çoğu zaman kamu sektörü veya üçüncü sektörle işbirliğine gitmektedir. Bazen ise hâlihazırda yürütülen projeleri dışarıdan destekleyerek sponsorluk faaliyetleri yürütmektedir. Bu kapsamda işletmeler projelere dışarıdan destek olma amacıyla mal ve hizmet üretmekte, bu mal ve hizmetlerin satışından elde edilen gelirin tamamını veya bir kısmını bağışlayabilmektedir. Sponsorluk faaliyetlerinde genellikle spor

faaliyetleri, kültürel ve sanatsal faaliyetler, çevrenin korunmasına yönelik faaliyetler ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde, işletmelerin KSS faaliyetlerine ilişkin önemli bilgiler edinilebilen kaynaklardan biri de 2005 yılından bugüne faaliyet gösteren Capital Dergisidir. Dergi 2005 yılından bugüne Türkiye’de KSS faaliyetlerine ilişkin araştırmalar yapmakta ve bunu kamuoyuyla paylaşmaktadır. Bu araştırmalar kapsamında Dergi, Türkiye’de sosyal sorumluluk liderlerini ve Türkiye’de KSS alanında en başarılı şirketleri ortaya koymaktadır. Bunun yanında hem halk hem de iş dünyası gözünde KSS algısını ve başarılı projeleri yayımlamaktadır Araştırmalar, Türkiye’de KSS konusunun yıllara göre gösterdiği değişkenliği ortaya koyması ve iş dünyası ve toplum açısından mevcut KSS projelerinin yıllara göre değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Tablo 3.1.de 2016 yılında Capital Dergisi tarafından gerçekleştirilen Türkiye’de KSS alanında en başarılı 20 şirket araştırmasının sonuçları yer almaktadır. 3.2.de aynı araştırmanın 2017 yılındaki sonuçlarına dair bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.1. 2016 Yılı Türkiye’de KSS Alanında En Başarılı 20 Şirket

Capital Dergisi Araştırması 2016 yılı Türkiye’de KSS alanında en başarılı 20 şirket	
1.Koç Holding	11.Unilever
2.Turkcell	12.Coca-Cola
3. Eczacıbaşı Holding	13.Opet ve Arçelik-Beko
4.Sabancı Holding	14.Yaşar Holding (Pınar)
5.Yıldız Holding (Ülker)	15.Doğan Holding
6.Borusan	16.P&G
7.Türkiye İş Bankası	17.Doğuş Holding
8.Akbank	18.Boynar
9.Garanti Bankası ve Vodafone	19.Enka/Ekol Lojistik
10.Anadolu Grubu (Anadolu Efes)	20.Mercedes

Kaynak: Capital Türkiye, 2017

Capital Türkiye'nin 2016 yılında gerçekleştirmiş olduğu Türkiye'de KSS alanında en başarılı 20 Şirket araştırmasının sonuçlarına göre sırasıyla Koç Holding, Turkcell, Eczacıbaşı Holding, Sabancı Holding ve Yıldız Holding (Ülker) ilk beş şirket arasında yer almıştır.

Tablo 3.2. 2017 yılı Türkiye'de KSS alanında en başarılı 20 Şirket

Capital Dergisi Araştırması 2017 yılı Türkiye'de KSS alanında en başarılı 20 şirket	
1.Koç Holding	11.Türk Telekom ve Doğuş Holding
2.Sabancı Holding	12.Eczacıbaşı Holding
3.Turkcell	13.Yaşar Holding (Pınar)
4.Doğan Holding	14.İş Bankası ve Boyner
5.Yıldız Holding (Ülker)	15.Garanti Bankası
6.Enka	16.ETİ
7.Coca-Cola	17.Anadolu Grubu
8.Arçelik-Beko	18.Hürriyet
9.Zorlu Holding-Vestel	19.SANKO ve Torku
10.Abdi İbrahim	20.Oyak Grubu

Kaynak: Capital Türkiye, 2017

Capital Türkiye'nin 2017 yılında gerçekleştirmiş olduğu Türkiye'de KSS alanında en başarılı 20 Şirket araştırmasının sonuçlarına göre sırasıyla Koç Holding, Sabancı Holding, Turkcell, Doğan Holding ve Yıldız Holding (Ülker) ilk beş şirket arasında yer almıştır.

Araştırma sonuçlarına göre Koç Holding'in 2016 ve 2017 yıllarında KSS alanında en başarılı şirket olarak zirvede yer aldığı görülmektedir. Koç Holding, sosyal sorumluluk faaliyetlerini eğitim, sağlık ve kültür alanlarında "ülkem için" anlayışıyla sürdürmektedir.²⁵ Şirket bünyesinde faaliyet gösteren Koç Topluluğu kurucusu merhum Vehbi Koç'un kurmuş olduğu Vehbi Koç Vakfı da KSS alanında

²⁵ <http://www.ulkemicin.com.tr/ulkem-icin-nedir>, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

önemli toplumsal katkılar sağlamaktadır. 2017 yılında KSS alanında en başarılı 20 şirket araştırmasında ikinci sırada yer alan Sabancı Holding, KSS faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğunu Sakıp Sabancı vakfı ile yürütmektedir. “Bu topraklardan kazandıklarımızı bu toprakların insanlarıyla paylaşıyoruz” anlayışıyla temel faaliyet alanları olarak eğitim, kültür ve sanat ve sosyal değişim olarak gösteren Sabancı Vakfı; kadınları, gençleri ve engellileri hedef kitlesi arasında değerlendirip onlara yönelik faaliyetler ve uygulamalar gerçekleştirmektedir.²⁶ Üçüncü sırada yer alan Turkcell, “toplum geliştikçe biz, biz geliştikçe toplum gelişir” anlayışıyla eğitim, kültür sanat, spor gibi alanlarda yürüttüğü sosyal sorumluluk projeleriyle dikkat çekmektedir.²⁷

2017 yılında KSS alanında en başarılı 20 şirket arasında ilk beş sırada yer alan Doğan Holding, Aydın Doğan Vakfı başta olmak üzere paydaşlarıyla işbirliği içerisinde eğitim, kültür-sanat, sağlık ve çevre alanlarında uzun vadeli sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Vakıf kurucusu Aydın Doğan, “ülkemizde yaşayan her kızımızın yaşadığı problemlerden dolayı bir vatandaş olarak sorumluyum” düşüncesinden hareketle kız çocuklarının eğitilip iş sahibi edindirilmesi hususunda önemli katkılar ortaya koymaktadır.²⁸ Yıldız Holding, Sabri Ülker vakfı ile özellikle dengeli beslenme ve sağlıklı yaşam konularına dikkat çekmekte ve sağlık alanında çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Capital Dergisi tarafından gerçekleştirilen bir başka önemli araştırma hem halkın gözünden ve hem de iş dünyası gözünden en başarılı KSS projelerinin ortaya konulmasına yönelik yapılan araştırmalardır. Bu araştırmalar halkın ve iş dünyasının KSS algısını ve gerçekleştirilen KSS projelerinin başarısını ölçmek, ileride gerçekleştirilecek projelere yol gösterici olması açısından önem taşımaktadır. Tablo 3.3. Capital Dergisi tarafından gerçekleştirilen 2017 yılı itibariyle halkın gözünde en başarılı KSS projeleri araştırmasına dair bilgileri içerirken, Tablo 3.4. iş dünyası gözünden en başarılı KSS projelerine dair bilgileri içermektedir.

²⁶ http://www.sabancivakfi.org/i/assets/documents/Sabanci_Vakfi_Brosuru_2017_Tur.pdf, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

²⁷ <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz>, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

²⁸ <https://aydindoganvakfi.org.tr/>, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

Tablo 3.3. 2017 yılı itibariyle halkın gözünde en başarılı KSS projeleri

Halk gözünde en başarılı KSS projeleri	
1.Aile İçi Şiddete Son Projesi	11. Hürriyet
2.Kadın İçin Teknoloji	12. TEKNOSA
3.Baba Beni Okula Gönder	13. Doğan Gazetecilik
4.Migros Çocuk Tiyatrosu	14. Migros
5.81 İlden 81 Okula Spor Bağısı/Pembe Kurdele	15. P&G/AVON
6.Matematik Fen Eğlenerek Öğren	16. Garanti Bankası
7.İşe Atıl Hayata Katıl	17. Garanti Bankası
8.Okuma Yolculuğu	18. AÇEV
9.Temiz Çevre Engelsiz Hayat/Kapak Olsun	19. CarrefourSA/TOFD
10. Çocuklar Gülsün Diye	20. Çocuklar Gülsün Diye Derneği

Kaynak: Capital Türkiye,2017

Tablo incelendiğinde önemli toplumsal sorunları konu edinmiş KSS projelerin halkın gözünde başarılı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Doğan Holding tarafından aile içi şiddetin önlenmesine destek olmak amacıyla yürütülen “Aile İçi Şiddete Son Projesi”, TEKNOSA tarafından kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımının artırılması amacıyla yürütülen “Kadın İçin Teknoloji Projesi” ve yine Doğan Holding tarafından kız çocuklarının eğitim haklarına kavuşturulmasına destek olmak amacıyla yürütülen “Baba Beni Okula Gönder Projesi” halkın gözünde en beğenilen projeler olarak ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde son zamanlarda özellikle aile içi şiddet, kadına şiddet, çocuğa şiddet gibi olumsuz durumlardaki artışın kamuoyunda büyük bir hassasiyet oluşturması sonrası bu alana yönelik önleyici faaliyetlerde artış gözlemlenmiştir. Bu faaliyetlerden biri olan Aile İçi Şiddete Son Projesi araştırma sonuçlarına göre halkın gözünde en beğenilen proje olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum KSS projelerinin konularının toplumsal gelişmelerle uyum içerisinde seçilmesinin proje başarısını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında “Aile İçi Şiddete Son” ve “Baba

Beni Okula Gönder’’ projelerinin tanıtımlar ve reklamlar aracılığıyla basında sık sık yer almasının ve halkın daha çok dikkatini çekmesinin de proje başarısını etkilediği düşünülmektedir. Projelerin Türkiye’nin önemli medya kuruluşları olan Hürriyet ve Doğan Medya tarafından yürütülmesi halkın haberdar olması açısından projenin başarısını etkilemiştir. KSS Projelerinde reklamın ve tanıtımının çok fazla ön plana çıkarılması her ne kadar etik açıdan bazen tartışılır olsa da projelerin başarıya ulaşmalarında etkili olmuştur.

Tablo 3.4. 2017 yılı itibariye iş dünyası gözünde en başarılı KSS projeleri

İş dünyası gözünden en başarılı KSS projeleri	
1.Baba Beni Okula Gönder	11. Doğan Gazetecilik
2.Meslek Lisesi Memleket Meselesi	12. Vehbi Koç Vakfı ve Özel Sektör Gönüllüler Derneği
3.Ülkem İçin	13. Koç Holding
4.Temiz Tuvalet	14. OPET
5.Engelsiz Eğitim Programı	15. TURKCELL
6.HeForShe	16. Koç Holding
7.81 İlden 81 Öğrenci	17. Türkiye İş Bankası
8.Okuyan Kızlar Aydınlık Yarınlar/Önce Kadın	18. Aydın Doğan Vakfı ve VODAFONE
9.Trafik Hayattır	19. Doğu Otomotiv
10.Aile İçi Şiddete Son/Çocuk Tiyatrosu ve Gelecek Turizmde	20. Hürriyet, Pınar ve Anadolu Efes

Kaynak: Capital Türkiye,2017

Tablo incelendiğinde özellikle eğitim alanında yürütülen projelerinin iş dünyasının gözünde başarılı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Baba Beni Okula Gönder Projesi, Koç Holding tarafından Meslek Lisesi öğrencilerinin ileriki yaşamlarında istihdam edilebilirliklerinin arttırılması amacıyla yürütülen Meslek Lisesi Memleket Meselesi Projesi ve yine Koç Holding tarafından sosyal sorumluluk anlayışının şirket içerisinde yaygınlaştırılması amacıyla yürütülen Ülkem İçin Projesi iş dünyası gözünde en beğenilen projeler olarak ön plana çıkmaktadır.

İş dünyası gözünde en başarılı KSS projeleri incelendiğinde hem topluma sosyal katkısı olan hem de işletmeye ileride dönüşü olabilecek projelerin iş dünyası gözünde daha çok beğenildiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre en beğenilen ikinci proje olan Meslek Lisesi Memleket Meselesi Projesi, bir yandan meslek lisesi öğrencilerinin sunulan burs, staj ve kişisel gelişim imkânları ile daha kalifiyeli bir şekilde yetiştirilmesine yönelik oluşturulmuşken bir yandan da işverenlere iyi yetişmiş çalışan istihdam edebilme olanağı sunacaktır. Bu açıdan bakıldığında işletmelerin KSS söz konusu olduğunda toplumsal katkıların yanında işletmeye yönelik katkıları da göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

Halkın gözünde ve iş dünyasının gözünde en beğenilen KSS projeleri birlikte değerlendirildiğinde özellikle eğitim ile ilgili projelerin hem halkın hem de iş dünyasının gözünde beğeni topladığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de KSS projelerinin özellikle eğitim alanında yoğunlaşmasının ve eğitim alanında yürütülen projelerin beğenisinin yüksek olmasının nedeninin içeriklerinin toplumumuzun önemli ihtiyaçlarını gidermeyi hedef alması olarak düşünülmektedir.

Türkiye’de, işletmeler açısından KSS, hızla gelişim göstermektedir. Özellikle son yıllarda işletmeler tarafından yürütülen KSS projelerindeki artış işletmelerin KSS anlayışını benimsediğini ve bir faaliyet alanı olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Henüz Batılı ülkelerle kıyaslandığında uygulamada tam anlamıyla işletmenin bir unsuru haline getirilmiş olmasa da, yaşanan olumlu gelişmeler önemlidir. Kurumları var oldukları toplumlarda tüm paydaşlarına karşı doğru, adil ve etik bir şekilde davranmaları konusunda yönlendiren KSS, tüm toplumsal kurumlar tarafından benimsenmeli ve uygulanmalıdır. Sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulmasında toplum içerisinde faaliyet gösteren tüm kurumların belirli sorumlulukları yüklenmeleri ve var oldukları toplumları geliştirmeye yönelik kaynak ayırmaları önem taşımaktadır. Bu açıdan KSS anlayışının ülkemizde tüm kurumlar tarafından benimsenmesi, örgüt kültürü haline getirilmesi gerekmektedir.

3.2. Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri Hakkında Değerlendirme

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar, içinde bulundukları olumsuz durumlar nedeniyle yardıma, desteğe ihtiyaç duymaktadır. İlgili kısımda da bilgi verildiği gibi bu çocuklar çeşitli riskler altındadır ve gerekli yardımı ve desteği görmedikleri takdirde sosyal ve ekonomik hayata tam katılım sağlayamamaktadır. Çocuklar özellikle başta eğitim olmak üzere birçok temel haklarına erişmekte güçlük çekmektedir. Dolayısıyla dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik toplumsal sistemlerce sağlanacak sosyal koruma mekanizmaları önem taşımaktadır.

Devletler, çocukların iyilik hallerinin sürdürülmesi ve çocuk refahı alanının geliştirilmesi amacıyla bu doğrultuda gerekli önlemleri almalı, çocukların maruz kalabileceği sosyal ve ekonomik riskler sosyal politika önlemleri ile en aza indirilmelidir. Devletin yanında toplum içerisinde faaliyet gösteren özel sektör ve üçüncü sektör kurumları da bu konuda sosyal sorumluluklarını üstlenmeli, çocuklar için daha iyi bir toplum yapısı, daha iyi bir gelecek sağlanmalıdır. Çocuk refahı alanının geliştirilmesi ve çocukların iyilik hallerinin sürdürülmesi tüm toplumların öncelikli alanlardan biri olmalıdır.

Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik kamu sektörünün sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının yanında özel sektörün de çeşitli KSS projeleri yürüterek bu alana katkı sağladığı görülmektedir. Türkiye’de genellikle büyük işletmelerin bu faaliyetleri yürüttükleri görülmektedir. Ülkemizde işletmelerin, dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik özellikle eğitim ve sağlık alanlarında projeler yürüttükleri görülmektedir. Eğitim alanında yürütülen projeler ise genellikle çocukların okullarına devam etmesini engelleyecek olumsuz unsurların veya durumların ortadan kaldırılmasına yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda maddi imkânsızlıklar nedeniyle eğitimine devam edemeyen çocuklara yönelik burs ve kırtasiye yardımları, yurt inşaları, toplumun, ailelerin ve çocukların eğitim konusunda bilinçlendirilmesine yönelik hizmetler, çocukların akademik olarak yönlendirilmesine yönelik hizmetler ön plana çıkmaktadır. Özellikle kız çocuklarının okutulmasına yönelik projeler dikkat çekmekte, kamuoyunun beğenisini kazanmaktadır. Ülkemizde uzun yıllardan beri çeşitli nedenlerden dolayı eğitim

hakkından mahrum kalan birçok kız çocuğu bulunmaktadır. Okul hayatına devam edemeyen çoğu kız çocuğu, erken yaşta zorla evlendirilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda son zamanlarda kamuoyunda büyük bir hassasiyetin oluşması ile birlikte tüm kurumlar daha kapsamlı çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu doğrultuda toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi yönelik kurumlarca projeler ve kampanyalar düzenlemektedir.

Eğitim alanında kız çocuklarına yönelik bir başka proje alanı cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik kurgulanan projelerdir. Bu projeler ile kız çocuklarına hem şimdiki hayatlarında hem de ileri yaşamlarında toplum içerisinde fırsat eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Eğitim alanında, özellikle de çalışan çocukların çalıştıkları işleri bırakarak eğitim hayatlarına devam etmelerinin sağlanmasına yönelik gerçekleştirilen projeler dikkat çekmektedir. Özellikle tarımda çocuk işçiliğinin engellenmesi ve ailesi mevsimlik tarım işçisi olanların eğitiminin aksamasının önlenmesine yönelik projeler geliştirilmektedir. Bunun yanında sokakta veya çeşitli iş yerlerinde çalışan çocukların okullarına döndürülmesi, akademik başarılarının artırılmasına yönelik projeler mevcuttur. Engelli çocuklara yönelik eğitime erişilebilirliği arttırmaya yönelik projeler ön plana çıkmaktadır.

Sağlık alanında dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından özellikle engelli çocuklara yönelik projeler yürütüldüğü görülmektedir. Bu doğrultuda genellikle kurumlarca engelli çocuklara yönelik faaliyet gösteren vakıflara yapılan bağışlar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte engelli çocukların toplumla ve birbirleriyle kaynaşmasını sağlayacak etkinlikler, kamusal alanlara erişilebilirliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar, çocukların rehabilite edilmesine yönelik hizmetler dikkat çekmektedir. Bunun yanında dezavantajlı ve risk altındaki çocukların sağlıklı beslenmesine yönelik beslenme yardımları, dezavantajlı bölgelerdeki okullara yapılan temizlik malzemesi gıda malzemesi bağışları dikkat çekmektedir. Birçok işletme KSS kapsamında sağlıklı beslenme ve sağlıklı yaşam üzerine bilinçlendirme kampanyaları düzenlemekte, çocuk oluşabilecek belli başlı bazı hastalıklarla nasıl mücadele edileceği konusunda kamuoyunda bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal pazarlama tekniklerini de kullanılmaktadır.

5395 Sayılı Kanun Kapsamındaki çocuklara yönelik projeler genellikle çocukların barınmasına yönelik kamuya bina, teçhizat bağışı yapma ve çocukların kaldıkları yurtlara veya evlere ziyaretler düzenleme ve birlikte çeşitli etkinlikler düzenleme şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bazı işletmeler kanun kapsamında olan çocukların ileriki yaşamlarda istihdam edilebilirliklerini arttırmaya yönelik projeler geliştirmektedir.

İşletmeler bazen dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik KSS faaliyetlerini dolaylı yollardan da gerçekleştirebilmektedir. İşletmeler, KSS faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk projelerinde çoğu zaman kamu sektörü ve/veya üçüncü sektör kurum ve kuruluşlarıyla ortaklık veya işbirliği kurmaktadır. Bazen ortaklık veya işbirliği ilişkisi kurmadan hâlihazırda diğer kurumlarca yürütülen projelere dışarıdan destek olmakta, sponsorluk faaliyeti yürütmektedir. Bu doğrultuda özellikle vakıfların dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirdiği KSS projelerine işletmelerce yapılan bağışlar dikkat çekmektedir. Yapılan bağışlar işletmenin kendi öz kaynağından finanse edilebildiği gibi bazen işletmeye ait bir ürününün satışından elde edilen gelirin bir kısmını veya tamamının bağışlanması şeklinde de olabilmektedir. İşletmeler KSS kapsamında bazen dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik faaliyet gösteren vakıflara destek olmak amacıyla vakfın adını, sloganını veya logosunu kullanarak ürünler geliştirmekte ve bu ürünlerin satışından elde edilen geliri vakfa bağışlamaktadır.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS projeleri toplumda yarattığı farkındalık düzeyi açısından da önem taşımaktadır. Projelerin çeşitli iletişim araçları kullanılarak kamuoyuna tanıtılması ve böylelikle projenin içerdiği sosyal mesajın topluma iletilmesi, çocuklara yönelik toplumsal bir bilincin ve hassasiyetin oluşmasını sağlayabilmektedir. Böylelikle çocukların sorunlarının daha hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulması sağlanabilmektedir.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocukların toplumda var olduğu ve toplumsal sistemler tarafından kapsamlı sosyal politika önlemleri tarafından yeterli düzeyde korunup desteklenmedikleri takdirde var olmaya devam edecekleri açıktır. Dolayısıyla bu çocukların içinde bulundukları olumsuz şartların giderilmesi ve ileride de

karşılaşılabilecekleri risklerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Ailelerin çeşitli nedenlerden dolayı çocuklarına sağlayamadığı temel ihtiyaçlar ve temel haklar çocuklara başta devlet olmak üzere KSS anlayışının gereği olarak özel sektör ve üçüncü sektör kurum veya kuruluşlarınca da sağlanmalıdır. Toplumda yaşayan her birey ve toplumda faaliyet gösteren her kurum en başta tüm çocukların korunması olmak üzere desteklenmesi, sağlıklı bir şekilde büyütülmesi, eğitilmesi için gerekli özeni göstermelidir.

3.3. Türkiye’de Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk Proje Örnekleri

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik KSS faaliyetleri bağlamında geliştirilen ve uygulanan KSS projeleri, çocukların içinde bulundukları olumsuz koşulların giderilmesi ve çocukların sorunlarının çözülmesi açısından yaratacağı katma değer nedeniyle önemlidir.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak gruplandırılan ve ilgili kısımda detaylı bir şekilde incelenen çalışan çocuklar, engelli çocuklar, mülteci çocuklar, erken yaşta zorla evlendirilen çocuklar, sokak çocukları, 5395 Sayılı ÇKK kanunu kapsamındaki çocuklar ve dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılabilen diğer çocuklara yönelik kamu sektörü, özel sektör ve üçüncü sektör kurum ve kuruluşlarınca gerçekleştirilen bazı KSS proje örnekleri aşağıda ele alınmaktadır. Dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarına yönelik proje örnekleri, ülkemizde bu konuda bilinç düzeyinde bir artış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu çalışmanın konusu bu alandaki tüm projelerine yönelik bir içerik analizi olmadığından, bu kısımda sadece bazı örnek projeler hakkında kısaca bilgi verilmektedir. Bu kısımda ele alınan projeler bütünü yansıtmasa da, birtakım ipuçları vermesi açısından önemlidir. Projeler ile ilgili bilgilere, genel olarak ilgili kurumların kamuya açık olarak paylaştığı bilgiler vasıtasıyla ulaşılmıştır.

3.3.1. Çalışan çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Eğitim Küçüğün, İş Büyüğün Projesi

Proje Genç Hayat Vakfı tarafından Düzce Üniversitesi, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Balsu ortaklığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliği ile yürütülmüştür.

Projenin amacı: Projede mevsimlik tarım işçilerinin, göç etmeden bulundukları yerlerde de ekonomik olarak güçlendirilmesi, mevsimlik tarım dışında da istihdam edilebilirliklerinin artırılması amaçlanmıştır. Böylece mevsimlik tarım işçilerinin yanında göç eden çocukların eğitimlerine ara vermeden devam etmesi sağlanması hedeflenmiştir.

Projenin içeriği: Genç Hayat Vakfı, çocukların hayata hazırlanma süreçlerinde onlara destek olmak ve yol göstermek amacıyla 2008 yılında İstanbul’da kurulmuş bir kamu yararına vakıftır. Vakıf, çocukların çalıştırılmasının önüne geçmek amacıyla ailelerle, öğretmenlerle, yerel yönetimlerle işbirliği halinde çeşitli projeler geliştirmektedir. Bu projelerden biri olan ve 2016 yılında hayata geçirilen “Eğitim Küçüğün, İş Büyüğün” projesi ile mevsimlik olarak göç eden tarım işçilerinin bulundukları yerlerde istihdam edilebilirliklerinin artırılması ve böylelikle bulundukları yerlerde kalıcı olmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Bu şekilde tarım işçiliği döngüsünde yer alan ailelerin ve çocuklarının eğitim imkânlarından faydalanma olanaklarının artırılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında ailelere ve çocuklara yönelik birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Proje yetkilileri, proje kapsamında bu doğrultuda ailelere yönelik şu çalışmaları gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Genç Hayat Vakfı, 2018: 22).

- Mesleki bilgilendirme ve destekleyici mesleki eğitimler ile aileleri tarım alanının yanında farklı istihdam alanları konusunda bilgilendirmek,
- İstihdam edilebilirliği artırmaya yönelik yönlendirici çalışmalar yapmak,
- Aileleri, çocukların eğitim disiplinlerinin sağlanması amacıyla eğitimin önemi ve çocuk gelişimi konularında bilgilendirmek,
- Aileleri hasat bölgesinde karşılaşılabilecekleri olumsuzluklara karşı bilgilendirmek, bu koşullara karşı önlem almalarını desteklemek,
- Ailelerin hakları ve güvenlikleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak.

Proje yetkilileri, çocuklara yönelik proje kapsamında şu çalışmaları gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Genç Hayat Vakfı, 2018: 22).

- Mevsimlik tarımda çocuk işçiliğini önlemeye yönelik farkındalık ve çözüm önerileri geliştirmek,

- Çocukların eğitim hayatına devam etmeleri için yenilikçi eğitim modelleri uygulamak,
- Çocukların kendilerini keşfedecekleri ve yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri alanlar yaratmak.

Proje yetkilileri bu amaçlar doğrultusunda çocuklara yönelik yaz okulu aktiviteleri, kadınlara yönelik güçlendirici eğitimler, aileler, öğretmenler, bahçe sahipleri ve araçlarla görüşmelerin yapılması gibi destekleyici uygulamalar gerçekleştirmektedir. Proje Ordu, Düzce, Sakarya ve Şanlıurfa illerinde uygulanmakta zaman içerisinde tüm illerde uygulanmaya konulması hedeflenmektedir.

Eğitim Küçüğün, İş büyüğün Projesi hakkında verilen bilgilere Genç Hayat Vakfı'na ait internet sayfasından erişilmiştir.²⁹

- Üretimden Yeniden Eğitime Projesi

Proje INDİTEX ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ortaklığı ile yürütülmüştür.

Projenin içeriği: Bünyesinde Zara, Massimo Dutti, Pull&Bear, Bershka, Stradivarius, Oysho, Zara Home ve Uterqüe markalarını bulunduran İspanya merkezli olan ve hazır giyim alanında faaliyet gösteren INDİTEX şirketi, Türkiye'de, toplamda 1.571 tedarikçiyle çalışmakta 1410 fabrikada üretim gerçekleştirmektedir. Projede kapsamında Şirket'e bağlı firmalarda çalıştırılan çocuk işçiler ve sigortasız mülteciler kurum tarafından denetimler ile saptanmaya çalışılmış ve ÇYDD, bu çocukların her biri için yaptığı özel programlarla onların yeniden eğitim ortamına dönmesini sağlamaya çalışmıştır. Şirket bu kapsamda 2011 yılında fabrikalarda 2 bin 379 denetim gerçekleştirmiş, 2015 yılında ise bu sayıyı 10 bin 977'ye çıkartılmıştır.

Şirket, çocuk işçiliğine sıfır tolerans anlayışıyla hareket etmekte ve bu anlayışa uymayan tedarikçilerle çalışmayı sonlandırmaktadır. Çocuk işçilerin çalıştırıldığının saptanması durumunda ÇYDD ile ortak çalışmalar yürütmektedirler. Yetkililer denetimler sırasında pamuk tarlalarında çocuk işçilerle karşılaştıklarını belirtmişler

²⁹ <https://genchayat.org/egitim-kucugun-is-buyugun/>, Erişim Tarihi: 26.01.2018.

ve bu çocukların okullarına döndürülmesi için ÇYDD ile çalışmalar yürüttüklerini belirtmişlerdir.

Üretimden Yeniden Eğitime Projesi hakkında verilen bilgilere ÇYDD’ye ait internet sayfasından erişilmiştir.³⁰

- İşimiz Okumak Projesi

Proje Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. koordinatörlüğünde yürütülmektedir. “İşimiz Okumak” KSS projesi, bu tez çalışmasının alan araştırmasını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kısımda sadece proje adına yer verilmekte, proje hakkında detaylı bilgiler ve değerlendirmeler bu çalışmanın dördüncü bölümünde yer almaktadır.

3.3.2. Engelli çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Toyata Türkiye’den Bir Sosyal Sorumluluk Projesi

Proje Toyota Türkiye tarafından yürütülmüştür.

Projenin içeriği: Toyota Türkiye’nin 58 Bayisi, 2015 yılında rekor satışa ulaştıkları için Güney Amerika gezisi ile ödüllendirilmiştir. Gezi için ayrılan 3 milyon TL bütçe, bayiler tarafından aralarında Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV) ve Lösemili Çocuklar Vakfı’nın (LÖSEV) da bulunduğu üç vakfa eşit oranda bağışlanmıştır. İstanbul’da gerçekleştirilen törenle yapılan bağış birer milyonluk çeklerle üç kuruma paylaştırılmıştır. Belli bir kotada gerçekleştirmiş oldukları satışlar neticesinde elde ettikleri ödül gezisi için ayrılan bütçeyi bağışlama kararı alan 58 Toyota Bayisi “Toyota Kahramanları” olarak adlandırılmıştır. Bu şekilde topluma, insana ve ülkeye hizmet etmek, sosyal sorumluluğu yerine getirmek amaçlanmıştır. “Çocuklarımızın geleceği ülkemizin geleceğidir” anlayışıyla ZİÇEV’e ve LÖSEV’e yapılan bağışlarla çocukların sağlıklarına kavuşup, eğitilmesi noktasında katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Proje hakkında verilen bilgilere Toyota Türkiye’ye ait internet sayfasından erişilmiştir.³¹

³⁰ <https://www.cydd.org.tr/haber/cocuk-isciligi-onlemek-icin-ornek-proje-450/>, Erişim Tarihi: 18.07.2018.

³¹ https://www.toyota.com.tr/about/news_and_events/toyota-turkiye-bayilerinden-ornek-davranis.json, Erişim Tarihi:03.11.2017.

- Gün Işığı Sosyal Sorumluluk Projesi

Proje Türk Telekom tarafından Engelsiz Yaşam Derneği (EYDER) ile işbirliği halinde yürütülmektedir.

Projenin amacı: Proje, belli bir oranda görme engeli olan çocukların, belli bir süre eğitime tabi tutularak görme yetilerinin güçlendirilmesinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Proje ile az gören çocukların, bağımsız hareket eden bireyler haline getirilmesi hedeflenmiştir. Erken müdahale eğitiminin teknolojiyi kullanarak yaygınlaştırılması amaçlanan projede, her yıl eğitim alan çocuk ve aile sayısının artırılması amaçlanmaktadır.

Projenin içeriği: Proje kapsamında Türk Telekom'un Ar-Ge birimi tarafından Gün ışığı oyun uygulaması geliştirilmiştir. Gün ışığı oyun uygulaması az gören çocukların işlevsel olarak görme becerilerini artırmalarına ve el-göz koordinasyonlarını geliştirmelerine katkı sağlamak üzere tasarlanmıştır. Uygulama, şekiller, rakamlar ve harflerin olduğu 3 ayrı bölüm ve 20 ayrı seviyeden oluşmaktadır. Proje ile az gören çocukların eğitime katkı sağlanması amaçlanmış, iletişimin herkes için erişilebilir hale getirilmesi hedeflenmiştir. Proje “erken müdahale eğitimi” ile engelli çocukların engelsiz akranları gibi hayata eşit koşullarda katılım sağlamalarına destek olunması sağlanmıştır.

Gün Işığı Sosyal Sorumluluk Projesi hakkında verilen bilgilere Türk Telekom'a ait internet sayfasından erişilmiştir.³²

- Şeker Çocuk Projesi

Proje AYGAZ tarafından Çocuk ve Adolesan Diyabetikler Derneği ile işbirliği halinde yürütülmüştür.

Projenin amacı: Proje diyabetik çocukların diyabetle yaşamayı öğrenmesine ve ailelerin diyabet konusunda bilinçlenmesine yardımcı olmayı amaçlamıştır.

Projenin içeriği: 2004 Yılında hayata geçirilen proje ile AYGAZ, Çocuk ve Adolesan Diyabetikler Derneği ile birlikte belli aralıklarla çocuk kampı düzenlemiş ve diyabetik konusunda farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. AYGAZ, bu etkinlikler

³² <https://www.turktelekom.com.tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/sayfalar/kss-projeleri.aspx>, Erişim Tarihi: 04.11.2017.

ile çocukların bir yandan kaynaşmasına ve sosyalleşmesine katkı sağlamayı hedeflerken diğer yandan çocukların eğlenirken sağlık konusunda da bilinçlendirilmesini amaçlamıştır. Kamp içerisinde alanında uzman yetkililerin bulunması sağlanmış ve uzmanlar çocuklara diyabet konusunda bilgiler vermiştir. Kampta bulunan 8–18 yaş arasındaki 100’ün üzerinde diyabetik çocuğa; diyabet ile mutlu yaşamının mümkün olduğu anlatılmış, çocuklar ve aileler bu konuda bilinçlendirilmek istenmiştir. Kamp Türkiye’de çocuklara yönelik düzenlenen ilk sağlık kampı özelliğini taşımaktadır.

Şeker Çocuk Projesi hakkında verilen bilgilere AYGAZ’a ait internet sayfasından erişilmiştir³³

3.3.3. Erken yaşta zorla evlendirilen çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Kurban Olamam Projesi

Proje Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Tezsiz Yüksek Lisans Programı Öğrencileri tarafından yürütülmüştür.

Projenin içeriği: Proje ile çocuk yaşta zorla evlendirilen kızların durumuna dikkat çekmek ve bu konuda toplumca farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Projede yazılı ve görsel platformlar, toplumsal duyarlılık yaratma amacıyla kullanılmış, gönüllü kişilerce çalışmalar yürütülmüştür. Proje, Tiyatro Dünyası oyuncular tarafından da desteklenmiş, oyuncular gerçekleştirdikleri tiyatro gösterileri sonrasında projeye dikkat çekmek istemişlerdir.³⁴

- Çocuk Gelinler Projesi

Proje Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği tarafından Sabancı Vakfı ile işbirliği halinde yürütülmüştür.

Projenin amacı: Erken yaşta yapılan çocuk evlilikleri konusunda farkındalık yaratmaktır.

³³ <https://www.aygazdg.com.tr/content/TR/seker-cocuklar-diyabetle-yasamayi-ogreniyor/195/>, Erişim Tarihi: 07.11.2017.

³⁴ <http://www.gazetevatan.com/-kurban-olamam-a-tiyatroculardan-destek--793221-kultur-sanat/>, Erişim Tarihi: 11.11.2017.

Projenin İçeriği: Uçan Süpürge tarafından 15 Nisan 2010-15 Ekim 2011 tarihleri arasında 54 ilde uygulanmış olan ocuk Gelinler Projesi kapsamında, kadınlara, çocuklara ve toplumun her kesimine "ocuk gelinler olmasın" mesajının verilmesinin amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Proje kapsamında ocuk gelinler olmasın farkındalığının yaratılması amacıyla 54 bin imza toplanarak TBMM'ye sunulması hedeflenmiştir. Proje, Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı kapsamında desteklenmiştir.

ocuk Gelinler Projesi kapsamında film gösterimleri ve toplumsal cinsiyet ve erken evlilik konularında katılımcılarla söyleşiler düzenlenmiş, ziyaret edilen illerde yerel yöneticiler ve üçüncü sektör kuruluşları yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Proje sonuçları kamuoyuyla paylaşılmıştır. Paylaşılan proje sonuçlarından bir kısmı aşağıda verilmektedir.

- Ziyaret edilen 54 ilde 20.000 kişiye film gösterimi gerçekleştirilmiştir.
- Film gösterimlerinden sonra toplumsal cinsiyet ve erken evliliklerle ilgili katılımcılarla söyleşiler yapılmıştır.
- Ziyaret edilen illerde yerel yöneticiler ve üçüncü sekte kuruluş yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda 123 üçüncü sektör kuruluşu yetkilileri ve 199 yerel yönetici ile görüşülmüştür.
- 7 basın mensubu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın- Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı Güldal Akşit katılımıyla basın toplantısı gerçekleştirilmiştir.
- şarkıcı Burhan şeşen kampanyayı desteklemek için bir şarkı bestelemiştir.
- Ziyaret edilen 10 ilde katılımcılarla 32 soruluk anketler ve görüşmeler yapılmış ve "erken evlilik haritası" raporu hazırlanmıştır.
- 30 dakikalık bir belgesel film hazırlanmıştır.
- 54 ilde yapılan görüşme ve toplantıların sonucunu anlatan "Küçük Yaşta Evlilik Büyük Geliyor: ocuk Gelinler" isimli proje kitabı basılmıştır.
- İmza kampanyası, internet ve sosyal medya siteleri aracılığıyla yaygınlaştırılarak 8 Mart 2012'de TBMM'ye iletmek üzere uzatılmıştır.

- Çocuk evlilikleri hakkında yeterli nitel ve nicel verinin bulunmaması konusunda kamu kurumlarında farkındalık yaratılmış; ülke genelini temsil edebilecek çok kapsamlı bir araştırma için Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Devlet Planlama Teşkilatı ile görüşmeler başlatılmıştır.
- Kültür Bakanlığı'nın katkısı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle Ankara'nın bütün ilçelerinde önceden belirlenmiş ilköğretim okulları ve liselerde film gösterimleri ve seminerler düzenlemeye başlamıştır.

Çocuk gelinler projesi hakkında verilen bilgilere Sabancı Vakfı'na ait internet sitesinden erişilmiştir.³⁵

- Küçük Yaşta Evlilik Büyük Geliyor Projesi

Proje Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği ve bünyesindeki Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Kolektifi tarafından yürütülmektedir.

Projenin amacı: Çocuk evlilikleriyle mücadele için bilgi ve yöntem geliştirmek, çözüme yönelik olarak yeni ağlar ve uluslararası işbirlikleri kurmak, çocuk yaşta evliliğe dair kamuoyunda bir farkındalık yaratmak.

Projenin İçeriği: 29 Kasım 2017 tarihinde Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği ve bünyesindeki Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Kolektifi tarafından hayata geçirilen proje ile çocuk yaşta yapılan evliliklerle mücadele edilmesi ve önlenmesi amaçlanmaktadır. Ankara'da 37 üçüncü sektör kuruluşu ve resmi kurumdan 53 kişinin katılımıyla düzenlenen Arama Toplantısı ile başlayan projeyi Küresel Kadın Fonu (Global Fund for Women) da desteklemektedir. Bazı faaliyetleri Ürdün'ü de kapsayan projenin, yerel, ulusal ve uluslararası savunuculuk ve iletişim çalışmalarıyla sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında dört temel faaliyet alanı belirlenmiştir. Bunlar;

- Çalışma Ziyareti: Proje kapsamında Ürdün'de çocuk evlilikleriyle mücadelenin çeşitli boyutlarına yönelik çalışmalar yürüten üçüncü sektör kuruluşları, kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar, hukukçular, gazeteciler ve kadın hareketinden temsilcilerle görüşmeleri içeren üç günlük bir çalışma ziyareti öngörülmüştür. Bu görüşmeler Ortadoğu coğrafyasında çocuk

³⁵ <http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/cocuk-gelinler-projesi>, Erişim Tarihi: 21.07.2018.

evliliklerinin dinamiklerini anlamak, deneyimleri paylaşmak ve farklı kültürlerde çocuk evlilikleriyle mücadele eden toplumlar arasında dayanışmayı ve işbirliğini geliştirmek üzere planlanmıştır.

- Belediye Atölyeleri: Ankara’da Çankaya, Altındağ ve Yenimahalle Belediyelerinde, çocuk evliliklerinin önlenmesi dahil toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede yerel yönetimlerin rol ve sorumlulukları odağında, aktif yurttaşlık ve hak temelli belediyeciliği güçlendirecek birer günlük atölye çalışmaları öngörülmüştür. Atölyelere belediye meclisi üyelerinden birim müdürlerine karar alma noktalarında görev yapan kadın ve erkeklerin yanı sıra, belediyelerin hizmet verdiği mahallelerden gönüllü temsilcilerden de katılım sağlanmıştır.
- Bilgi Belge Üretimi: Proje kapsamında çocuk evlilikleriyle mücadele literatürüne güncel ve güvenilir materyal kazandırmak amacıyla, yeni görselleştirme tekniklerini de kullanarak özgün kaynaklar hazırlanması öngörülmüştür. Bu amaçla çeşitli hedef gruplarına yönelik yazılı ve görsel materyaller Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hazırlanmıştır. Hazırlanan kaynakların erişilebilir olmasına ve alanda çalışan uzman kişilerin de katkısıyla yenilenebilir olmasına dikkat edilmiştir.
- Uluslararası Konferans: Projenin finalinde, bütün çıktıların ilgili/destekçi kurum ve örgütlerle paylaşılması için bir uluslararası konferans öngörülmüştür. Kız çocuklarının haklarına odaklanacak olan konferansa kadın, çocuk, genç, engelli, mülteci ve insan hakları alanlarında çalışan üçüncü sektör kuruluşları, ilgili bakanlıklar ve kamu kurumları, milletvekilleri, uluslararası kuruluşlar, özel sektör temsilcileri, gazeteciler, hukukçular, eğitimciler ve sağlıkçılar katılmıştır.

Küçük Yaşta Evlilik Büyük Geliyor Projesi hakkında verilen bilgilere proje adına özel olarak oluşturulmuş internet sayfasından erişilmiştir.³⁶

³⁶ www.kucukyastaevlilikbuyukgeliyor.com, Erişim Tarihi: 23.07.2018.

3.3.4. Mülteci çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Suriyeli Mülteci Çocuklarla Elele Projesi

Proje Merhum Hacı Habibullah Gerede Vakfı (Türkiye) tarafından Centro Internazionale Per La Promozione Dell'educazione E Lo Sviluppo (CEIPES) (İtalya) ve Üsküdar Üniversitesi (Türkiye) işbirliği ile yürütülmüştür.

Projenin amacı: Çocuk mültecilerin yasal, ekonomik ve sosyal hakları konusunda Avrupa'daki iyi uygulamalar yoluyla Türkiye'deki bilgi birikimini artırmak ve Avrupa Birliği (AB) modellerine dayanarak Türkiye'de göçmen çocuklar için eğitim şartlarının iyileşmesini sağlamak.

Projenin İçeriği: Proje kapsamında proje amacına ulaşmak için bazı çalışmalar yürütülmüş bu çalışmalar neticesinde bazı kazanımlar elde edilmiştir. Bunlar:³⁷

- İstanbul'daki Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarını, yurttaşların göçmenlere bakış açılarını ve AB'deki göçmen politikalarına ilişkin iyi uygulamaları inceleyen araştırmalar yapılmıştır.
- Göçmenlerin entegrasyonu konusunda AB ve Türkiye'deki üçüncü sektör kuruluşları arasında bir ağ kurmak ve ağın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla interaktif bir web sitesi (<http://www.syrround-eu.org/>) hazırlanmıştır.
- Göç konusunda iyi uygulamaları yerinde incelemek üzere Helsinki ve Palermo'ya çalışma ziyaretleri yapılmış ve bu sırada farklı konularda çalıştaylar düzenlenmiştir.
- Suriyeli çocukların sosyal hayata adaptasyonunu kolaylaştırmak amacıyla, pilot bir anaokulunda Türk ve Suriyeli çocuklara yönelik 3 aylık bir drama eğitimi gerçekleştirilmiştir.
- Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye'den akademisyenlerin, üçüncü sektör temsilcilerinin ve kamu kurumu temsilcilerinin katılımıyla göç ve çocuk olgusunun incelendiği,

³⁷ <http://siviltoplumdiyalogu.org/project/suriyeli-multeci-cocuklarla-elele/>, Erişim Tarihi: 18.07.2018.

sağlıklı ve uygulanabilir çözüm önerilerinin tartışıldığı Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu düzenlenmiştir.

- Proje sonuçlarının paylaşıldığı bir gala gecesi organize edilmiştir.
- Suriyeli Mülteci Çocuklara Yönelik Koruma ve Beslenme Projesi

Proje Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) tarafından International MICS Consultant (IMC) ve UNİCEF desteğiyle yürütülmüştür.

Projenin amacı: Mülteci çocuklara yönelik farkındalığı arttırmak, kamp dışında barınan mülteci çocukların beslenme ve sağlık durumunu takip ederek yetersizlik tespit edilen çocuklara tıbbi destek sağlamak.

Projenin içeriği: Suriyeli Mülteci Çocuklara Yönelik Koruma ve Beslenme Projesi kapsamında kamp dışında yaşayan Suriyeli çocuklar için koruma ve beslenme faaliyetleri yürütülmüş ve İstanbul, Gaziantep'teki Çok Yönlü Destek Merkezleri içerisinde ya da yakınında Çocuk Dostu Alanlar kurulmuştur. Proje kapsamında, 5 yaş altı çocuklar (6-59 ay arası) için, çocuk gelişim uzmanları ve beslenme uzmanları tarafından beslenme yetersizliklerini tespit amacıyla düzenli kontroller (üst-orta-kol referansları–MUAC) ve boy-kilo ölçümleri yapılmıştır. MUAC değerleri çocuklarda gelişim bozukluğuna bağlı yüksek riski tespit imkânı sağlamaktadır. Akut beslenme yetersizliğine sahip çocuklar Çok Yönlü Destek Merkezlerinde ve/veya yönlendirme yapılan hastanelerde uzman personel tarafından tedavi ve takip edilmiştir. Aynı zamanda çocukların düzenini desteklemek ve beslenme yetersizliğinin tedavisi için ek besinler de sağlanmıştır.

Bunlara ek olarak, proje kapsamında farkındalığı arttıracak toplantılar da düzenlenmiş ve bu sayede hamile ve emziren kadınlara emzirme, beslenme ve sağlık bilgisi konularında danışmanlık verilmiştir. Projede, çocukların beraber oyun oynayabilecekleri ve yeteneklerini geliştirebilecekleri, gelişimlerine katkı sağlayan etkinlikler de düzenlenmiştir. Bu aktiviteler güvenli, çocuk dostu ve geliştirici ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Faaliyetlerin tamamı Suriyeli gönüllülerin desteğiyle gerçekleştirilmiş, gönüllüler de bu sayede çocuklarla çalışma, Çocuk Dostu Alanlarda çalışma prensipleri, çocuk koruma ve temel çocuk psikolojisi gibi konularda bilgi ve deneyim kazanma şansı bulmuştur.

Suriyeli Mülteci Çocuklara Yönelik Koruma ve Beslenme Projesi hakkında verilen bilgilere SGDD’ye ait internet sayfasından erişilmiştir.³⁸

3.3.5. Sokak çocuklarına yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Farkında mısın? Sosyal Sorumluluk projesi

Proje Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Kocaeli Valiliği İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından Nitelik İnşaat ve Loft Studio işbirliği ile yürütülmüştür.

Projenin amacı: Sokakta yaşayan veya çalışan çocuklara dikkat çekmek, çocukların tespit edilerek aile yanında veya kurum bakımında yaşamalarını sağlamak, çocukları eğitim hayatına kazandırmak.

Projenin içeriği: “Sokakta bir gece geçirmenin bedeli neler olabilir ki” bakış açısıyla geliştirilen proje ile sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocuklara dikkat çekmek amaçlanmıştır. Proje ile çocukların okumayıp, sokaklarda çalışmalarının geleceklerinden neleri alıp götürebileceği üzerinde durulmuş ve çocukların bilinçsiz dönemlerinde doğru bir şekilde yönlendirilmemelerinin gelecekteki bedelinin ne derece ağır olacağı aktarılmaya çalışılmıştır. Projenin tanıtım aşamasında Loft Studio tarafından “Bir Gece” adlı kısa bir film çekilmiş, sokakta yaşayan ve çalışan çocukları ne gibi risk ve sorunların beklediği izleyiciye aktarılmaya çalışılmıştır. Kısa filmde çocukların herhangi bir aile gözetiminden ve korumasından mahrum olması durumunda veya bilinçsiz aileler tarafından sokakta çalışmaya zorlanması halinde sokakta suça sürüklenebileceği, zararlı maddeler kullanabileceği, her türlü istismara maruz kalabileceği gerçeğine dikkat çekilmek istenmiştir.³⁹

Proje kapsamında sokaktan çocuğa gelecek olan desteğin kesilerek, çocukların çalışma kaygısı yaşamaması, eğitime ve okula kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda yetkililerce projeyi tanıtan birtakım materyaller hazırlanmış, insanlar bu konuda bilinçlendirmek istenmiştir. Hazırlanan bu materyaller yetkililerce ücretsiz olarak Kocaeli’ndeki parklar, alışveriş merkezleri ve pazarlarda halka dağıtılmıştır. Proje kapsamında çeşitli programlar ve seminerler düzenlenmiştir. Ayrıca sokakta

³⁸ <http://sgdd.org.tr/suriyeli-multeci-cocuklara-yonelik-koruma-ve-beslenme-projesi/>, Erişim Tarihi: 18.07.2018.

³⁹ <http://www.ozgurkocaeli.com.tr/sosyal-sorumluluk-projesi-farkinda-misin-162375h.htm>, Erişim Tarihi: 12.11.2017.

yaşayan veya çalışan çocuklar tespit edilerek aileleri ile iletişime geçilmiş, bu ailelere yönelik eğitim programları düzenlenmiştir.⁴⁰

- Çocuklarla Birlikte Projesi

Proje Maltepe Üniversitesi Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar İçin Araştırma ve Uygulama Merkezi (SOYAÇ) tarafından yürütülmektedir.

Projenin Amacı: Okul terk riski yüksek olan sokak çocuklarına yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yürütmek, çocukları rehabilite ederek okullarıyla bağlarını kuvvetlendirmek.

Projenin İçeriği: SOYAÇ, yükseköğretimde, üniversite-toplum işbirliğinin önemini vurgulamak ve öğrencilerinin topluma duyarlı ve alanda uzman birer birey olarak yetiştirilmesini sağlamak amacıyla çeşitli projeler geliştirmektedir. Bu projelerden biri olan Çocuklarla Birlikte Projesi, toplumun en kırılgan gruplarından biri olan sokak çocuklarının topluma kazandırılmaları amacıyla kurgulanmıştır. Proje kapsamında okul terk riski en yüksek gruplardan olan sokak çocuklarına yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yürütülmekte, çocukların rehabilite edilmesi amaçlanmaktadır. Bu yolla çocukların okullarına döndürülmeleri, akademik hayatlarını sürdürmeleri amaçlanmaktadır. Proje ile bir yandan çocuklara danışmanlık ve rehberlik sağlanırken bir yandan da üniversite öğrencilerinin mesleki, kişisel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayarak onların sosyal duyarlılığı yüksek, donanımlı ve etkin katılımcı bireyler olarak topluma kazandırılmalarının sağlanması hedeflenmiştir.

Proje 2010-2011 Akademik yılından bu yana devletin sokakta yaşayan çocuklara hizmet veren kurumları ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Projede görev alan öğrenciler, projeye başlamadan önce ve proje boyunca ulusal ve uluslararası kuram ve uygulamacılar tarafından çeşitli eğitimler almakta ve haftada bir düzenli olarak yapılan süpervizyon toplantılarına katılmaktadırlar. Projenin ana gönüllü grubunu Psikoloji Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Proje kapsamında 2011-12 Akademik yılından itibaren çocukların üniversiteye gelmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Proje,

⁴⁰ <http://www.cagdaskocaeli.com.tr/mobil/haber/farkinda-misiniz-sokakta-basladi-h13760.htm>, Erişim Tarihi: 12.11.2017.

Psikoloji Bölümünün yanı sıra Güzel Sanatlar ve İletişim Fakülteleri'nin öğretim elemanları ve öğrencileri ile işbirliği içinde yürütülmektedir.

Çocuklarla Birlikte Projesi hakkında verilen bilgilere SOYAÇ'a ait internet sayfasından erişilmiştir.⁴¹

3.3.6. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki Çocuklara Yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

- Koruncuk Köyü Projesi

Proje, Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı (TKMÇV) tarafından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, İstanbul Kalkınma Ajansı, ve SETEM Akademisi işbirliğiyle yürütülmektedir.

Projenin Amacı: Herhangi bir sebepten dolayı aile bakımından yoksun durumda olup, kişisel varlıkları tehlikeye düşmüş ve korunma gereksinimi duyan korunmaya muhtaç çocukların içinde yaşayıp gelişebileceği bir ortamın sağlanması, bu çocukların eğitilip kendi kendilerine yeten birer birey haline getirilerek topluma kazandırılması.

Projenin İçeriği: 1979 yılında gönüllü kişiler tarafından kurulan TKMÇV, korunma ihtiyacı olan çocuk olarak adlandırılan “ana veya babası ya da her ikisi de olmayan; ana veya babası ya da her ikisi de belli olmayan; ana veya babası ya da her ikisi tarafından da terk edilen veyahut ana veya babası olsa dahi kişisel varlığı tehdit altına düşmüş, ihmal veya istismar mağdur çocuklara” yönelik faaliyetler gerçekleştiren bir kurumdur (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983 madde: 3).

Vakfın en önemli faaliyetlerinden biri Uluslararası SOS Çocuk Köyleri Birliği tarafından geliştirilmiş “Çocuk Köyü” modelini Türkiye’de hayata geçirmiş olmasıdır. Vakıf 1992 yılında, İstanbul Arnavutköy Bolluca’da 37 dönüm arazi üzerinde Bolluca Çocuk Köyünü hizmete açmıştır. Türkiye’nin ilk çocuk köyü olma özelliğini taşıyan Koruncuk Köyde çocuklara modern bakım hizmetlerinin sunulması

⁴¹ <http://www.maltepe.edu.tr/soyac/tr/cocuklarla-birlikte-projesi-2010-2014>, Erişim Tarihi: 12.11.2017.

amaçlanmıştır. Bolluca Çocuk Köyü, TKMÇV ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 21.06.1996 tarihinde imzalanan Protokol ile işlemektedir.

TKMÇV, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından 0-6 yaş arası bedensel ve zihinsel engeli olmayan korunmaya muhtaç çocukları veya vakfın deyimiyle koruncukları kabul etmektedir. Kurumda hâlihazırda 112 koruncuk barınmaktadır. Çocuk köyünde koruncukların barınması ve faydalanması için aile evleri, kız ve erkek gençlik evleri, kütüphane, oyun parkı ve spor sahaları, kültür merkezi gibi birimler bulunmaktadır. Aile evlerinde 7-8 çocuk başlarında onlarla ilgilenecek bir personel ile barınmaktadır. Çocuklar 13 yaşından sonra gençlik evlerine yerleştirilmektedir. 13-21 yaş arası koruncuklardan kız çocukları kız gençlik evlerine, erkek çocuklar erkek gençlik evlerine yerleştirilmektedir. Gençler üniversite eğitimini tamamlayıp bir iş edinene kadar bu evlerde barınabilmektedir.

Vakfa bağış yapmak isteyen gönüllüler için bağış yapılabilecek hesap numaraları vakfın resmi internet sitesinde belirtilmiştir. Vakıf, ikinci bir çocuk köyü projesini İzmir Urla'da hayata geçirmeyi planlamaktadır. Resmi siteden edinilen bilgiye göre İzmir Urla'daki Koruncuk Köyü yapım aşamasındadır.

Vakfın sosyal sorumluluk faaliyetleri devlet tarafından da desteklenmektedir. Vakfa 17.12.1989 tarih ve 1989/14827 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Vergi Muafiyeti hakkı tanınmıştır.

Koruncuk Köyü Projesi hakkında verilen bilgilere Koruncuk TKMÇV'ye ait internet sayfasından erişilmiştir.⁴²

- İyilik Kutusu Projesi

Proje Kahve Dünyası tarafından yürütülmüştür.

Projenin amacı: Proje ile Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı tarafından yürütülen Koruncuk Köyü projesinin desteklenmesi hedeflenmiş, projeden elde edilen gelirin bir kısmının vakfa bağışlanarak katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Projenin içeriği: Kahve Dünyası, kahveden çikolataya, unlu mamulden dondurmaya Türkiye'de ve Dünya'nın birçok yerinde faaliyet gösteren bir firmadır. Kahve

⁴² www.koruncuk.org, Erişim Tarihi: 03.11.2017.

Dünyası 2004 yılından günümüze sosyal sorumluluk projeleri yürütmekte ve toplumsal katkılar gerçekleştirmektedir.⁴³

Kahve Dünyası, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışıyla TKMÇV'ye destek amacıyla 'iyilik kutusu' adıyla iki özel kutuyu geliştirmiştir. Bu kutuların içine lokum, kahve fincanı, Türk kahvesi, çikolata ve Koruncuk desenli kupa gibi eşyalar yerleştirmiş, bu kutulara 'İyilik Kutusu' adını vermiştir. Kahve Dünyası bu iyilik kutularının satışından elde edilen geliri TKMÇV'ye kaynak olarak aktarmıştır.⁴⁴ Gönüllülerin oldukça ilgi gösterdiği iyilik kutularına ek mağaza Aralık 2012 yılında koruncuk draje adında bir ürün daha eklemiş ve bu yeni ürünün satışından elde edilen gelirin bir kısmı da koruncuklara bağışlanmıştır.⁴⁵

- Nar Taneleri Projesi (Bu proje her ne kadar çocukluk dönemini kapsamıyorsa da, bu çalışma kapsamında örnek olarak ele alınmaktadır. Çünkü bu proje çocukluk çağında 5395 Sayılı Kanun kapsamında olup haklarında korunma ve barınma tedbirleri alınmış korunma ihtiyacı olan çocukların ileriki yaşamlarında istihdam edilebilirliklerini arttırmak amacıyla oluşturulmuştur. Dolayısıyla dezavantajlı ve risk altındaki çocukların desteklenmesi açısından önemli olan bu projeye çalışmada kısaca yer verilmiştir.)

Proje Boyner, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Türkiye Personel Yönetimi Derneği (PERYÖN) ortaklığıyla Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle yürütülmüştür.

Projenin amacı: Yetiştirme yurtlarında yetişmiş olan ve sosyal yaşamda sosyo-ekonomik dışlanmaya maruz kalan kadınların sosyal ve ekonomik açıdan desteklenip, güçlenmesine katkı sağlamak ve böylelikle Türkiye'nin kalkınıp güçlenmesine destek olmak, kadın işgücünü desteklemek projenin esas amaçlarını oluşturmaktadır. Proje dahilinde ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, güç birliği oluşturulması ve mevcut iş birliklerinin geliştirilmesi projenin bir diğer amacıdır.

⁴³ <https://www.kahvedunyasi.com/kesfet/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 03.11.2017.

⁴⁴ <http://www.kurumsalhaberler.com/kahvedunyasi/bultenler/koruncuklara-ozel-iyilik-kutulari-kahve-dunyasinda>, Erişim Tarihi: 03.11.2017.

⁴⁵ <http://www.kurumsalhaberler.com/koruncuk/bultenler/kahve-dunyasindan-koruncuklara-ozel-yeni-urun>, Erişim Tarihi: 03.11.2017.

Projenin içeriği: 2009 yılında Boyner Holding ve Grup Şirketleri tarafından KSS projesi olarak hayata geçirilen Nar Taneleri Projesi ile ASPB yurtlarında yetişmiş kadınların sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi, iş gücüne kazandırılması, eğitimde ve istihdamda cinsiyete dayalı eşitsizlikle mücadele edilmesi amaçlanmıştır. Nar meyvesinin; bolluğu, bereketi simgelemesi sebebiyle proje Nar adını almış; "Nar Tanesi, Nur Tanesi, Annesinin Bir Tanesi" deyişi ile de annelerinin bir tanesi olamayan genç kadınları projenin nur taneleri olarak kabul edilmesi ifade edilmiştir. Proje kapsamında kadınlara "Nar Taneleri" adı verilmiştir. "Güçlü Genç Kadınlar Mutlu Yarınlar" anlayışıyla hareket edilen proje kapsamında, farklı sebeplerle devlet koruması ihtiyacı duyan Nar Tanelerinin kendi ayakları üzerinde durabilen ve kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanan birer birey olmaları hedeflenmiştir.

Nar Taneleri projesi UNFPA, PERYÖN ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile ortaklaşa yürütülmüştür. UNFPA, projeye daha önceden de gerçekleştirmiş olduğu kampanyalar ve projeler doğrultusunda deneyim, bilgi ve tecrübe açısından katkılar sağlamış ve projenin mali ve teknik altyapısına destek olmuştur. PERYÖN, eğitim ve mentorluk alanlarındaki uzmanlığını sahaya taşımış, ASPB ise genç kadınların projeye ulaşımını yurtlarda çalışan meslek elemanları vasıtasıyla gerçekleştirmiş, projenin yaygınlaşmasını sağlamış ve iletişimden sorumlu olmuştur.

Proje faaliyetleri kapsamında; eğitim çalışmaları, mentorluk sistemi, sosyal içerme faaliyetleri, toplumsal farkındalık çalışmaları ve meslek elemanları eğitimi gerçekleştirilmiştir. Eğitim çalışmaları kapsamında Nar Taneleri ile on beş gün süren bir eğitim çalışması gerçekleştirilmiştir. Eğitim çalışmaları ile Nar Tanelerine kişisel gelişim, iş arama becerilerinin geliştirilmesi, güçlendirme ve bilgilendirme eğitimleri verilmiştir. Projenin ikinci ekseninde Nar Tanelerine aldıkları eğitimi hayata geçirmelerini sağlamak için bir yıl süren mentorluk desteği verilmiştir. Mentor kelime anlamı olarak yol gösteren, öğretene, koç anlamlarına gelmektedir. Projenin üçüncü ekseninde Nar Tanelerine sosyal içerme desteği verilmiştir. Bu aşamada Boyner Holding, gönüllülük programı kapsamında Nar Tanelerine yönelik tarihi, kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlenmiş; birlikte geziler, piknikler, atölye çalışmaları vb. organize edilmiştir. Burada amaç Nar Tanelerinin sosyal iletişim becerilerinin gelişiminin sağlanmasıdır. Son eksen olan toplumsal farkındalık çalışmaları ile proje sonuçlarının toplumsal alanda yaygınlaştırılması, toplumun

farkındalık düzeyinin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda afiş, bildiri, görsel medya kullanılmıştır (Nar Taneleri Sosyolojik Değerlendirme Raporu, 2011).

Proje 2013 yılında tamamlanmıştır. “Proje ile 2009-2011 yılları arasında eğitime katılan genç kadınların %41,32’si istihdama katılmış, %45,45’si eğitime devam etme kararı almış, %13,22’si aktif iş arama sürecine girmiştir. Projenin mesajları 384.578 kişiye ulaşmış, 10.061 kişi bu konuda bilinçlendirilmiştir. 689 kişide ise davranış ve tutum değişikliği gözlemlenmiştir. Proje ile ilgili düzenli farkındalık çalışması yapılan e-posta listesi ile 3000 kişiye twitter kampanyası ile 375.845 kişiye ve internet sayfası ile 7.193 kişiye ulaşılmıştır. Proje kapsamında Sosyolojik Değerlendirme Raporu, Nar Taneleri Eğitim El Kitabı, Dönüşümsel Mentorluk Eğitim Materyali proje tanıtım belgeseli hazırlanmıştır.”

Nar Taneleri Projesi hakkında verilen bilgilere proje adına özel olarak oluşturulmuş internet sayfasından erişilmiştir.⁴⁶

3.3.7. Diğer dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik kurumsal sosyal sorumluluk projeleri

Bu kısımda ilgili bölümde incelenen dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarının dışında dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılabilen çocuklara yönelik gerçekleştirilmiş KSS projelerine yer verilmektedir.

- Kardelenler Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları- Sosyal Sorumluluk Projesi

Proje Turkcell tarafından ÇYDD ile işbirliği halinde yürütülmüştür.

Projenin amacı: Kardelenler Projesi ile maddi yetersizlikler sebebiyle okul hayatına devam edemeyen kız çocuklarının desteklenmesi, eğitim hayatına dahil edilerek eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Turkcell Türkiye’de nitelikli insan gücüne katkı sağlamak vizyonu ile kardelenler projesini hayata geçirmiş ve kız çocuklarının meslek edinerek kendi ayakları üzerinde durabilen, ufkü açık birer birey haline getirilmesini hedeflemiştir.

Projenin içeriği: Uluslararası ve ulusal birçok ödüle aday olmuş olan Kardelenler projesi Turkcell tarafından 2000 yılında hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında zor hayat şartlarında ve kısıt imkânlarında yaşayan kız çocuklarının desteklenmesi, belli

⁴⁶ <http://www.nartaneleri.com/tr/index.asp>, Erişim Tarihi: 11.11.2017

imkanlara kavuşturup kendi hayat hikayelerini yazmalarına destek olunması amaçlanmıştır. Bu nedenle projeye Doğu Anadolu'da kar kalkmadan açan kış çiçeği olan Kardelen ismi verilmiştir (Mermutlu, 2009: 100).

Proje kapsamında Türkiye genelinde, okuma azmi ve kararlılığı gösteren binlerce kız öğrenciye eğitim bursu verilmiştir. 2000 yılından günümüze 100.000 üzerinde kız öğrenci burstan faydalanmış pek çoğu ve eğitimlerine devam edebilme imkânına kavuşturulmuştur. Proje Türkiye çapında oldukça ilgi görmüş hakkında Ayşe Kulin tarafından Kardelenler adında bir kitap yazılmış Sezen Aksu tarafından yine aynı isimle bir müzik albümü haline getirilmiştir. Elde edilen gelirler projeye aktarılmış daha fazla kız öğrencinin bu imkânlardan yararlanılması sağlanmıştır. Proje ayrıca 2008 yılında dünyaca ünlü belgesel kanalı National Geographic ekibi tarafından bir belgesel haline getirilmiştir.

Proje 2010 yılında Birleşmiş Milletler tarafından örnek proje olarak seçilmiştir. Proje ulusal ve uluslararası platformda kazandığı ödülleriyle de dikkat çekmiştir.

Kardelenler Projesi hakkında verilen bilgilere Turkcell'e ait internet sayfasından erişilmiştir.⁴⁷

- Baba Beni Okula Gönder Projesi

Proje, Doğan Holding tarafından yürütülmektedir.

Projenin amacı: Kız çocuklarının eğitim olanaklarından faydalanmasının sağlanması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Projenin içeriği: Proje 2005 yılında Doğan Gazetecilik tarafından hayata geçirilmiştir. Projede Türkiye'nin her bölgesindeki kız çocuklarının eğitim imkânlarından yararlanmasının sağlanması amaçlanmış, kız çocuklarının desteklenerek ve eğitilerek donanımlı bir hale getirilmesi ve iş gücüne kazandırılması hedeflenmiştir. Kampanya çerçevesinde, ülke genelinde eğitim olanaklarından mahrum kaldığı tespit edilen kız çocuklarına maddi koşullarının düzelmesi için

⁴⁷ <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/kardelenler#fq3>, Erişim Tarihi: 07.11.2017.

destek sağlanırken bir yandan da konuyla ilgili toplumsal farkındalığı artıracak etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Doğan Gazeteciliğin 1 milyon TL katkıda bulunduğu projede dokuz yıl içinde sağlanan büyük destekle 33 yurdun ve 12 ilköğretim okulunun yapımı gerçekleştirilmiş ve 10.500 civarında kız çocuğuna eğitimlerine devam ettikleri süre boyunca burs verilmiştir. Aydın Doğan Vakfı, beş kız öğrenci yurdu yaptırarak kampanyaya önemli bir katkı sağlamıştır. Her yıl 3.500'e yakın kız çocuğu, yapılan yurtlarda barınma imkânına kavuşmaktadır.

“Baba Beni Okula Gönder” Kampanyası kapsamında üçüncü sektör kuruluşlarıyla işbirliği içinde pek çok faaliyet gerçekleştirmiştir. Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği'yle yatılı ilköğretim bölge okullarının yöneticilerine yönelik iki günlük özel eğitim düzenlenmiş; Anne Çocuk Sağlığı Vakfı (AÇEV) ile birlikte beş ilde 500 anne babaya “Çocuğum ve Ben” konulu eğitim seminerleri verilmiştir. Yurtlarda kalan kız öğrenciler için Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV) işbirliğiyle hijyen ve sağlık, Eczacıbaşı işbirliğiyle ise “Bedenimiz ve Sağlığımız” konusunda seminerler düzenlenmiştir. Kâmil Koç Otobüsleri A.Ş. yurtlardaki sosyal odaların donanımlarını üstlenirken, kız öğrencilere müzik dersleri de verilmiştir.

Kampanyaya bugüne dek 300 binin üzerinde bireysel bağışçı destek vermiş ve toplanan bağış miktarı 35 milyon TL'yi aşmıştır. Kampanya öğrencilerin eğitimine katkı sağlarken, yurt yöneticilerinin ve sorumlu öğretmenlerin gelişimini de amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Aydın Doğan Vakfı tarafından İstanbul'da bir hafta süreyle ergenlik dönemi, yurt yönetimi, iletişim becerileri ve bütçe yönetimi konularında içeriği Bahçeşehir Üniversitesi tarafından hazırlanmış özel bir eğitim programı düzenlenmiştir. Başladığı günden bugüne kamuoyu tarafından beğenilen bir sosyal sorumluluk projesi olan “Baba Beni Okula Gönder” projesi, 30'a yakın ödül kazanmıştır.

Baba Beni Okula Gönder Projesi hakkında bilgilere Doğan Holding'e ait internet sayfasından erişilmiştir.⁴⁸

⁴⁸ <http://www.doganholding.com.tr/kurumsal-sorumluluk/baba-beni-okula-gonder.aspx>, Erişim Tarihi: 08.11.2017.

- Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi

Proje, Ford Otosan tarafından Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde yürütülmüştür.

Projenin amacı: Projenin amacı kadınlara geleneksel olarak biçilen mesleklerin dışında görülen mühendislik mesleğini seçen kadın sayısını arttırmak ve kadın iş gücünü desteklemektir. Proje kapsamında gerek eğitim alanında gerekse meslek alanında kadınlara fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Projenin içeriği: Proje, mühendislik alanında eğitim gören kadın sayısını arttırarak, bu alanda kadınların görünürlüğünün sağlanması hedeflenmiştir. Proje ile kadınlara geleneksel olarak biçilen belli meslek kalıplarının yıkılarak istihdamda fırsat eşitliğinin sağlanması ve bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele edilmesi amaçlanmıştır. Proje kapsamında Türkiye'nin 81 ilinde 81 okulda okuyan 8.100 kız öğrenciye ulaşmak hedeflenmiştir.

Koç Holding “Ülkem İçin” anlayışıyla 10 yıldan beri pek çok sosyal alana, geliştirdiği sosyal sorumluluk projeleri ile katkı sağlamaktadır. Bu projelerden biri olan ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” kapsamında geliştirilen “Bal Arıları Mühendis Oluyor” projesi 2015-2017 yıllarında hayata geçirilmiştir. 24 ay olarak planlanan proje 2017 yılı itibarıyla sona ermiştir. Projede belirlenen liselerde “kovan günleri” adı altında mühendislik mesleğine dair eğitimler verilmiştir. Eğitimler kapsamında mühendislik mesleğinin çalışma koşulları, çalışma şartları gönüllü Ford Otosan mühendisleri tarafından öğrencilere aktarılmıştır. Rol model olarak projede yer alan gönüllü mühendisler, kız öğrencileri mühendislik mesleğini tanıtmış, mesleki anlamda yönlendirmişlerdir.

Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi hakkında verilen bilgilere proje adına özel olarak oluşturulmuş internet sayfasından erişilmiştir.⁴⁹

Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülmüş ve hâlihazırda yürütülen bazı proje örneklerine yukarıda yer verilmiştir. Projeler incelendiğinde çoğunun kamu, özel sektör ve üçüncü sektör kurum ve kuruluşlarınca iş birliği halinde yürütüldüğü görülmektedir. Bu durum Türkiye’de KSS projelerinin

⁴⁹ <http://www.balarilarimuhendisoluyor.com/>, Erişim Tarihi: 12.11.2017.

yönetim süreçlerinde kurumların daha çok ortaklığa veya iş birliğine gittiğini göstermektedir. Özellikle özel sektör ve üçüncü sektör kurum ve kuruluşlarının gerçekleştirdikleri iş birlikleri dikkat çekmektedir. Bazı KSS projelerinin üniversite bünyesinde yer alan birimlerce gerçekleştirildiği ve üniversite öğrencilerinin bu projelere aktif olarak katılım sağladığı görülmektedir. Bu husus önemlidir. Çünkü toplumda sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesinde, eğitim kurumlarının rolü büyüktür. Dolayısıyla öğrencilerin sosyal duyarlılıklarını arttıracak sosyal sorumluluk projelerine katılım sağlanmaları önemlidir.

Dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen projeler ile bu çocukların sorunlarına çözümler geliştirilmesi, çocukların iyilik hallerinin korunması ve çocuk refahı alanına toplumsal kurumlarca katkılar sağlanması ülkemiz açısından olumludur. Projeler, bu çalışmanın alan araştırmasının sonuçlarında da ortaya konulduğu gibi çocukların içinde bulundukları olumsuz şartların iyileştirilmesinde önemli katkılar sağlayabilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEZAVANTAJLI VE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK BİR KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ İNCELEMESİ

Bu çalışmanın birinci bölümünde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde genel olarak kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) ve KSS yönetimi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde öncelikle Türkiye’de KSS faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler verilmiş, daha sonra Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS proje örnekleri ortaya konarak, bu alana yapılan katkılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Teorik açıdan yapılan değerlendirmelerden sonra çalışmanın bu bölümünde, işletmelerin dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirdiği KSS faaliyetlerinden bir tanesi örnek olay olarak seçilip incelenmektedir. Bu bölümde, örnek olay olarak seçilen proje incelenerek, elde edilen bulgular doğrultusunda proje detayları ortaya konulmuş ve konu hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle araştırma metodolojisi ile ilgili bilgiler verilmekte, daha sonra ise ilgili proje incelemesi yapılmaktadır. Son olarak ise elde edilen bulgular ortaya konulmakta ve daha öncesinde verilen teorik bilgiler ışığında değerlendirme yapılmaktadır.

4.1. Araştırmanın Kapsamı, Amacı ve Önemi

Araştırma, “bir şeyin eleştirel bir biçimde incelenmesi sonucunda yeni gerçekleri keşfetmek ve yeni ilişkiler ve sonuçlara ulaşmak adına yapılan arayış ve sorgulamalar bütünüdür” (Altunışık vd., 2012: 17). Bilimsel araştırma, çağdaş bireyin ve toplumların bilgi edinmede, sorunlarını çözmede kullandığı temel yoldur. Bilgi edinmenin bir yolu olarak bilim, bilimsel yöntemi anlatır (Büyüköztürk vd., 2015: 4). Bilimsel yöntem, genellikle şu aşamalardan oluşan bir süreci ifade etmektedir; bilime katkıda bulunmak amacıyla bir problemin, sorunun veya bir durumun, bir olgunun belirlenmesi, planlı ve sistematik olarak verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve tanımlanması, verilerin analiz edilmesi ve ulaşılan sonuçların yorumlanmasıdır (Çaparlar ve Dönmez, 2016: 212).

Bu araştırmanın kapsamını, Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS faaliyetlerinden biri olan “İşimiz Okumak” KSS projesi

oluşturmaktadır. Araştırmada, örnek olay olarak seçilen projenin detaylı bir şekilde incelenmesi, elde edilen verilerin planlı ve sistematik olarak analiz edilmesi ve değerlendirilmesi, bulguların ortaya konulması ve konu ile ilgili önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS faaliyetleri ile ilgili olarak literatürde az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Türkiye’de, dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik KSS faaliyetlerine ilişkin yapılan bu araştırmada hedeflenen amaç, Türkiye’de kamu sektörünün yanında bu alanda gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren bir özel sektöre ait kurumun gerçekleştirdiği bir KSS proje sürecinin incelenmesi ve analiz edilmesidir. Bu araştırmadaki temel sorunsal “özel sektör tarafından gönüllülük esasıyla yürütülen KSS faaliyetlerinin, sosyal sorunların çözümü noktasında ne derecede etkili olabildikleri”dir. Bu bağlamda bu çalışmada, ülkemizdeki temel sosyal sorun alanlarından biri olan, dezavantajlı ve risk altındaki çocuk grupları içerisinde sınıflandırılan “çalışan çocuklar” sorununa yönelik bir KSS projesi incelenerek, sorunun çözümü noktasında ne derecede etkili olunduğu değerlendirilmektedir.

Çalışmada, kamu sektörünün yanında özel sektörün de sosyal sorunların çözüme kavuşturulması noktasında topluma sağladıkları katkıların önemi ilgili proje örneğiyle ortaya konulmaktadır. KSS faaliyetleri işletmelere, önceki bölümlerde detaylı olarak ele alındığı üzere, hem örgütsel hem de toplumsal açıdan yarar sağlamaktadır. Nitekim Özgener (2004: 202-203), işletmelerin ekonomik amaçlarının yanında sosyal amaçlar da edinerek KSS faaliyetleri gerçekleştirmelerinin, işletmelere ve topluma şu açılardan katkı sağlayacağını belirtmektedir:

- İçinde yaşadığımız sosyal çevrenin daha iyi bir hale getirilmesi açısından önem taşımaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluğunu yerine getirmesi daha iyi bir çevre, daha iyi iş olanakları yaratmakla birlikte işletme açısından da daha fazla işgücü yaratarak, üretilen mal ve hizmetler daha kolay tüketici bulacaktır.
- Sosyal hareketlere işletmelerin katılması bu alana kamunun daha az düzenleme ve müdahale etmesine yol açacaktır. Böylece işletmeler daha fazla

esnekliğe ve bağımsızlığa kavuşacaktır. Bununla birlikte kamunun sosyal yükü azalacaktır.

- Sosyal sorumluluk eğilimi, destekleyen bir halk imajı yaratmaktadır. Böyle bir imaj yaratan işletmeler tüketicileri, yatırımcıları ve çalışanları cezbedebilir. Daha iyi bir çevre, işletmelerin gelecekteki başarısı ve refahı için yapıcı bir rol oynayacaktır.
- Sosyal sorumluluklarını yerine getiren işletmeler ahlaki yükümlülüklerini tanımlayarak kamuoyunun değişen gereksinim ve beklentilerini karşılamakta ve işletmelerinin yol açtığı sosyal sorunları çözmektedir.
- İşletmelerin, toplumun bazı sorunlarını çözmek için kendi kaynaklarını kullanmaları toplumda prestij sağlar. Bu açıdan uzun vadede işletmeler açısından faydalı sonuçlar doğar bunun yanında toplumda çözüm bekleyen sorunlarda bu tür faaliyetlerle çözüme kavuşturulmuş olur.

Bu araştırmada, işletmelerin gönüllülük esasıyla sosyal sorunları ele alıp çözümünü için katkı sağlamaları ile ilgili bir KSS projesi incelenmektedir. Araştırma kapsamında incelenen “İşimiz Okumak” KSS Projesi’nin seçilmesinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki araştırma kapsamında seçilen projenin koordinatörü Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş.’nin ve şirketin ana hissedarı Garanti Bankası’nın KSS alanında başarılı faaliyetler gerçekleştiren firmalar arasında yer almalarıdır. Garanti Bankası, Capital Türkiye Dergisi’nin Ağustos-Kasım 2017 tarihinde 17.sini gerçekleştirdiği Türkiye’nin en beğenilen şirketleri araştırmasında iş dünyası gözünden ilk 20 şirket arasında 3.sırada yer almıştır.⁵⁰ 2017 yılında Capital Türkiye tarafından gerçekleştirilen KSS araştırmasında Garanti Bankası en beğenilen ilk 20 şirket arasında yer almıştır.⁵¹ Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., yine Capital Dergisi tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’nin En Beğenilen Şirketleri” araştırmasında 2017 yılının “En Beğenilen Bireysel Emeklilik Şirketi” seçilmiştir.⁵²

Projenin araştırma kapsamında seçilmesinin ikinci nedeni projenin, önemli bir sosyal sorun olan, dezavantajlı ve çeşitli riskler altında çalışan çocukları konu edinmesi ve

⁵⁰ <https://www.capital.com.tr/gundem/aktuel/iste-2017de-turkiyenin-en-begenilen-sirketleri>, Erişim Tarihi:27.06.2018.

⁵¹ <https://www.capital.com.tr/fotogaleri/tum-foto-galeriler/kssde-en-basarili-20-sirket#18>, Erişim Tarihi: 27.06.2018.

⁵² <https://www.garantiemeklilik.com.tr/odullerimiz/2017>, Erişim Tarihi: 28.06.2018.

önemli bir sosyal fayda sağlamaya yönelik olmasıdır. 2017 yılında Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın koordinasyonu ile hazırlanan “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)” yürürlüğe girmiştir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı, 2017). Program kapsamında çocuk işçiliğini önlemeye yönelik temel stratejiler, faaliyetler ortaya konmuştur. Toplum içerisinde çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda duyarlılığın artırılması ve programın politika ve hedeflerine en üst düzeyde katkı sağlaması amacıyla 2018 yılı, Başbakanlık tarafından çocuk işçiliğiyle mücadele yılı olarak ilan edilmiştir (Başbakanlık 2018 Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı Genelgesi, 2018). Dolayısıyla bu çalışmanın alan araştırmasında dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından çalışan çocukların ele alınması bu açıdan önemlidir. Çalışan çocuklara yönelik bir KSS projesi incelemesinin çocuk işçiliğiyle mücadele açısından önemli bir katkı sağlayacağı umulmaktadır. İlgili bölümde de kısaca ifade edildiği gibi, çocukların çalışması ve bu nedenle çocukluk dönemlerinde çeşitli risklere maruz kalmaları onların sağlıklı gelişimleri açısından geri dönülemeyecek etkilere neden olabilmektedir. Özellikle çocukların karşı karşıya kaldıkları riskler nedeniyle olumlu gelişim fırsatlarına (örneğin eğitimi tamamlamama gibi) sahip olamamaları, onların bugünü ve yarınını olumsuz etkilemektedir.

Her çocuğun doğuştan itibaren; yaşama, gelişme, yeterli sağlık imkânlarına kavuşma, eğitime ve insana yakışır bir yaşam standartlarına sahip olma, eğlenmek, dinlenmek, oyun oynamak, kültürel etkinliklere katılmak için zamana sahip olma ve her türlü ihmal ve istismardan korunma gibi temel hakları mevcuttur (Altuntaş ve Altınova, 2015: 61). Bu hakların korunması, çocukların bu haklarına kavuşturularak iyi olma hallerinin ve esenliklerinin desteklenmesi sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulmasının temelidir. Araştırma ile bir özel sektör örgütü olarak işletmenin gerçekleştirmiş olduğu bir faaliyet ile bu alana sağladığı katkıların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında ilgili projenin seçilmesinin üçüncü nedeni projede paydaş olarak bir üniversitenin de yer alması ve projenin akademik danışmanlıkla yürütülmesidir. KSS projelerinin, akademik bir ayağa oturtularak, bilimsel bir model

çerçevesinde yürütülmesi proje süreçlerinin etkili bir şekilde sürdürülmesi açısından önem taşımaktadır. Bu açıdan proje, örnek bir KSS projesi teşkil etmektedir.

Projenin araştırma kapsamında seçilmesinin dördüncü nedeni projenin uzun soluklu olarak devam etmesi (sekiz yıl) ve sürdürülebilir bir proje niteliğinde olmasıdır. Bu ise projenin en güçlü yanlarından biridir. Projenin, bir özel sektör örgütü olan işletme koordinatörlüğünde olup kamu kurumları ile işbirliği halinde yürütülmesi ve özel sektör ile kamu sektörü işbirliğinin güzel bir örneğini teşkil etmesi projenin araştırma konusu olarak seçilmesinin diğer bir nedenidir.

Araştırma temelde ekonomik amaçlarla kurulan özel sektör örgütlerinin sosyal amaçlar da edinerek içinde bulundukları toplumlara karşı görevlerini yerine getirmelerinin ve bu anlayışla sosyal sorumluluklarını üstlenmelerinin önemini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda toplum içerisinde önemli bir sosyal sorun olarak öne çıkan çalışan çocuklar sorunu ele alınmış ve bu alana yönelik bir özel sektör kurumunun sağladığı katkıların ortaya konulması amaçlanmıştır. İşletmelerin KSS anlayışları kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin araştırılıp, sonuçlarının ortaya konulması toplumsal ve örgütsel çıktıların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

4.2. Araştırmanın Kısıtları

- Araştırma kapsamında ilgili proje hakkında bilgi edinmek amacıyla sadece proje koordinatörü kurum (kurumun ilgili projede danışmanlık aldığı KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajansı ile birlikte) ve proje paydaşlarından biri ile görüşmeler yapılmıştır (proje paydaşlarından diğeri görüşmeyi kabul etmemiştir). İlgili projede görev alan, projeye destek veren diğeri kişiler veya kurumlar ve ilgili proje kapsamındaki çocuklar ve ailelerle görüşme yapılmamıştır.
- Araştırma, sadece görüşmecilerin paylaştığı bilgiler ve ulaşılabilen ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler ile sınırlandırılmıştır. Gizlilik gerekçesi ile bazı bilgiler araştırmacı ile paylaşılmamıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel (kalitatif) araştırma olarak kurgulanmıştır. Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım, 1999: 10). Nitel araştırma, farklı bilgi parçacıklarından yola çıkarak bütünü ya da kuramın kendisini oluşturması için gerekli olan birincil ve/veya ikincil verilerin toplanmasına aracılık eden bir araştırma yöntemidir (Kozak, 2014: 29-30). Nitel araştırmalarda veriler genellikle sayısal verilerden çok sözel veya görsel nitelikteki verilerden elde edilmektedir. Nitel veri toplama teknikleri şunlardır; gözlem (sistemik gözlem, katılımcı gözlem), görüşme (yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme ve odak grup görüşmesi) ve doküman araştırması (Güler vd., 2013: 322-324). Bu araştırmada, birincil ve ikincil verilerden faydalanılmıştır. Veri toplamak amacıyla nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme ve doküman araştırması teknikleri kullanılmıştır.

Görüşme tekniği, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimidir. Araştırmacı, araştırmakta olduğu konu hakkında önceden hazırlamış olduğu soruların kılavuzluğunda ya da o anda amaçlı sorular yönelterek hedef kişinin bir durum, olay veya sorun hakkındaki bilgilerini, düşüncelerini ve duygularını sistemik olarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmacının amacı, hedef kişiye araştırma konusuyla ilgili sorular yönelterek kişinin araştırma konusu ile ilgili bilgilerini, fikirlerini ve duygularını sistemli olarak öğrenmek, anlamak ve tanımlamaktır (Türnüklü, 2000: 544). Görüşme tekniği yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme ve odak grup görüşmesi gibi tekniklerle gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniği, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ya da görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre yeni soruların da sorulabildiği yüz yüze yapılan bir görüşme tekniğidir (Karasar, 2014: 168).

Doküman araştırması tekniği ise araştırmada hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerden veri toplanmasıdır. Doküman araştırması tekniği

kapsamında araştırmacı, internet kaynakları, haberler, gazeteler, kişisel günlükler, mektuplar, akademik kaynaklar vb. gibi ikincil kaynaklardan yararlanır. Bunun yanında araştırmacı sahada çalışırken görüşme yaptığı veya karşılıklı iletişimde bulunduğu kişilerden araştırma konusunu ilgilendiren broşürler, resimler, nesneler veya benzeri dokümanlar edinip araştırma kapsamında veri olarak kullanabilir (Güler vd., 2013: 322-324).

Nitel araştırmalar, farklı araştırma desenleri ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma deseni, araştırmacının yaklaşımını belirleyen ve aşamaların tutarlı olmasına rehberlik eden stratejidir. Başlıca nitel araştırma desenleri, kültür analizi (etnografya), olgu bilim (fenomenoloji), durum (örnek olay) incelemesi, eylem araştırması, gömülü teori (kuram oluşturma-temellendirilmiş kuram)dir. Başka bir araştırma deseni tipi de saha taraması (survey)dir. Ancak bu hem niteliksel hem de niceliksel olabilir (M. Zeki Ilgar ve Semra Coşkun Ilgar, 2013: 200-201). Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden örnek olay incelemesi kullanılmıştır. Örnek olay incelemesi, bir konu, olgu veya problemi anlamak için bir veya birden fazla olay veya kişiler kullanılarak yapılan çalışmalardır. Örnek olay incelemesinde araştırmacılar, kişi ya da kişileri veya olay ya da olayları detaylı ve derinlemesine bir şekilde, belirli bir süreç içerisinde ve çeşitli veri toplama yöntemleri kullanıp incelemektedir. Böylelikle çalışılan konu sadece tek bir açıdan değil birden fazla açıdan ele alınmış olur. Bu yöntem özellikle bir konuyu derinlemesine çalışmak isteyen ama aynı zamanda örneklem sayısı az olan araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir (Güler vd., 2013: 322-324).

Evren, herhangi bir araştırma kapsamına giren obje, olay ve bireylerin tümüne birden verilen isimdir. Örneklem ise bir evrenin özelliklerine ilişkin bilgileri (verileri) hesaplanabilir güvenilirlik sınırları içinde verebilen bir bütünün parçasıdır (Arseven, 2001: 104-106). Bu araştırmanın evrenini “Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik KSS projeleri” oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplarından “hem okuyan hem çalışan ortaokul öğrencilerini ele alan, “İşimiz Okumak” KSS Projesi oluşturmaktadır. Bu proje örnek olay yöntemi ile incelenmektedir. Araştırmada çalışma evreninden örneklem seçiminde, amaçlı örneklem yönteminin tipik durum örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem yönteminde araştırmacı, örneklem seçiminde kendi

yargılarını ve önceden edinmiş olduğu bilgileri kullanır ve araştırması için uygun bir örneklem seçer (Balcı, 2004: 90). Yani araştırmacılar, araştırmalarının amacına hizmet edecek kişileri, olayları veya durumları seçmeyi tercih ederler (Özen ve Gül, 2007: 414). Bu teknik, araştırmacıya çalışacağı konu hakkında derinlemesine çalışma imkânı sunar ve olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur. Amaçlı örneklem yönteminin bir tekniği olan tipik durum örneklemesinde araştırmacı, bir dizi durumlar arasından en tipik olan bir veya bir kaçını saptayarak bunları çalışabilir. Burada amaç ortalama durumları çalışmak, belirli bir alanda fikir sahibi olmak veya bir konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 82).

4.4. Veri Toplama Süreci

Veri, bir araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için elde edilmesi gereken ve araştırmaya kaynaklık eden tüm bilgilerdir. Bu araştırma da veri toplamak amacıyla öncelikle konu ile ilgili doküman araştırması yapılmıştır. Proje ile ilgili ulaşılabilen kaynaklar taranmıştır. Bu doğrultuda kurumların internet sayfalarındaki kamuya açık bilgiler, haberler, dergiler, akademik kaynaklar incelenmiştir. Daha sonra ilgili proje hakkında proje yetkilileriyle görüşülüp bilgi alınması amacıyla bir alan çalışmasının yapılması planlanmıştır. Bu amaçla proje koordinatörü olan Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. ve projenin paydaşları olan Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi ve X Kurumu (kurum adının belirtilmemesi talebi olduğu için bu şekilde kodlanmıştır) yetkilileriyle irtibata geçilmiştir.

İlk olarak projenin koordinatörü olan Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. proje yetkilisi ile irtibata geçilmiştir. Proje yetkilisi ile önce e-posta üzerinden iletişime geçilmiş daha sonra telefon üzerinden ilk görüşme gerçekleştirilmiştir. İlgili projeyi inceleme izni ve görüşme talebi iletilmiştir. Gerekli izin verilmiş ve görüşme talebi onaylanmıştır. Böylelikle ilgili proje inceleme izni koordinatör kurum tarafından kabul edilmiş ve alan araştırması süreci başlamıştır. Daha sonra projenin paydaşları olan Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi (kurumun da bilgisi dahilinde, ilgili projede proje yürütücüsü olan öğretim üyeleri ile de iletişime geçilerek araştırma hakkında bilgi verilmiştir) ve X Kurumu ile telefon, e-posta ve daha sonrasında yüzyüze iletişime geçilerek, projeyi inceleme ve görüşme talebi

iletmiştir. Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi ilgili projeyi inceleme ve yetkili kişilerle görüşme talebini olumlu yanıtlamıştır. X Kurumu ise görüşme talebinin onaylanmadığı araştırmacıya bildirmiştir. Ancak proje incelemesi için gerekli onay ve bilgilerin koordinatör kurum olan Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.'den elde edilebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca kurumun internet sayfasındaki kamuya açık bilgilerden de yararlanılabileceği belirtilmiştir. Kurum adının araştırmada belirtilmesi onaylanmadığından, yukarıda ilgili kısımda da belirtildiği üzere, “X Kurumu” şeklinde bu çalışmada kodlanmıştır. İlgili kurumun incelenen projedeki konumu ile ilgili bilgiler gizliliğe riayet edilerek, kamuya açık kaynakların yanı sıra koordinatör kurum ve diğer paydaş kurumun araştırmacı ile paylaştığı sınırlı bilgilerden oluşmaktadır.

Araştırma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 27.02.2018 tarihli 26 No'lu kararı ile bilimsel araştırmalar etiği açısından uygun görülmüştür. Etik kurul onay belgesi taraflara (kurumlara ve görüşme yapılacak kişilere) iletilerek görüşme için tarih belirlenmiştir. Görüşmeler Mart 2018 tarihinde İstanbul İli'nde gerçekleşmiştir. Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. proje yetkilisi ile yapılan yüz yüze görüşmeye, kurumun ilgili projede dışarıdan danışmanlık aldığı bir KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi de katılmıştır. Görüşme ajansın bulunduğu binada gerçekleşmiştir. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi proje yürütücüsü öğretim üyeleri ile olan görüşme Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesi katılımcılara, araştırma ile ilgili sözlü ve yazılı olarak bilgi verilmiş ve katılımcılar aydınlatılmış onam formunu imzalamışlardır. Formda belirtildiği üzere katılımcılar kurum adının ve ilgili proje adının çalışmada kullanılmasına ve görüşme esnasında ses kaydı yapılmasına onay vermiştir. Görüşme esnasında mp3 çalar ile ses kaydı gerçekleştirilmiştir. Ses kaydı dosyasının üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı ve araştırma amacı dışında kullanılmayacağı aydınlatılmış onam formunda taahhüt edilmiştir. Bu nedenle görüşmelerin deşifre edilmiş yazılı ham metin araştırmanın ekinde sunulmamıştır. Katılımcılara arzu etmeleri halinde ilgili ses kayıt dosyalarının kendilerine verileceği formda belirtilmiştir.

Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. proje yetkilisi ve kurumun proje için dışarıdan danışmanlık aldığı KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi ile

gerçekleştirilen görüşme yaklaşık olarak 1 saat sürmüştür. Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. ‘den bir kişi, danışmanlık hizmeti alınan firmadan ise bir kişi olmak üzere toplam iki kişi ile aynı anda görüşme gerçekleştirilmiştir. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri ile yapılan görüşme yaklaşık 1 saat 20 dakika sürmüştür. Görüşme yapılan öğretim üyesi sayısı ikidir ve aynı anda görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların dördü de kadındır ve proje yürütümünde aktif olarak görev alan kişilerdir. Görüşmede katılımcılara hem daha önceden belirlenmiş ve görüşme formunda yer alan hem de görüşme sırasında ortaya çıkan yeni sorular yöneltilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme soruları açık uçlu olarak oluşturulmuştur. Sorular katılımcıların şahsi tutum ve değerlerini ölçmeye yönelik olarak oluşturulmamıştır. Sadece örnek olay olarak incelenen proje ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşme soru formu araştırmanın ekindedir (EK-1). Görüşmede katılımcılara, “İşimiz Okumak” KSS projesinin proje yönetim süreci, proje süreci ve proje çıktıları ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşmenin deşifresi sonrasında tekrar iletişime geçilmiş, eksik olan ve tam anlaşılmayan yerler hakkında bilgi alınmıştır. Görüşme kapsamında gizlilik sebebiyle bazı bilgiler ve dokümanlar araştırmacıyla paylaşılmamıştır. Görüşme sonrasında e-posta üzerinden kısıtlı bir doküman paylaşımı olmuştur. Bu çalışmada katılımcıların adlarına yer verilmemiş, sadece kurumlardaki ve projedeki görevlerine değinilmiştir.

4.5. Verilerin Analizi

Araştırmada veri analizine verilerin işlenmesi ile başlanmıştır. Verilerin işlenmesi, verilerin çözümlenecek duruma gelinceye kadar geçirdiği ön hazırlıkların tümüdür (Karasar, 2014: 198). Bu aşamada doküman araştırması ve yüz yüze görüşme tekniği ile toplanan veriler analiz edilerek işlenebilir hale getirilmiştir. Araştırmada verilerin analizine öncelikle görüşme ses kayıtlarının deşifre edilmesiyle başlanmıştır. Yapılan görüşmeler yazılı bir metin haline getirilmiştir. Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. proje yetkilisi ve KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi ile yapılan görüşmenin ses kayıt deşifresi 5.194 kelimedenden oluşmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi proje yürütücüsü öğretim üyeleri ile yapılan görüşmenin ses kayıt deşifresi 9.156 kelimedenden oluşmaktadır. Görüşme ses kaydı ve deşifre sonucu oluşturulan yazılı metin karşılaştırılarak kontrol edilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin adlarına yer vermeden sadece görevleri ile irtibatlandırılmıştır. Bu nedenle bu metnin

analizi aşamasında katılımcılara bir kod verilmemiş, kurum ve projedeki konumlarına işaret edilerek görüşme verileri analiz edilmiştir.

Yapılan görüşmeler her ne kadar katılımcılar özelinde ayrı ayrı deşifre edilerek yazılı bir metin oluşturulduysa da, görüşülen konu itibarıyla birbirlerini tamamlayıcı nitelikte bilgiler alınmıştır. Bu nedenle bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yer verilen katılımcı görüşlerinde kişi ayırımına gitmeden Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyeleri “proje yürütücüsü öğretim üyeleri” şeklinde belirtilmiştir. Benzer şekilde Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. yetkilisi ve danışmanlık alınan firma yetkilisi ile yapılan görüşmelerle elde edilen bilgiler, birbirini tamamlar nitelikte olduğu için “Garanti Emeklilik proje yetkilisi” şeklinde belirtilmiştir. Özel olarak belirtilmesi gereken yerlerde ise danışmanlık alınan firmanın adı verilmeden sadece “ajans proje yetkilisi” şeklinde kodlama yapılmıştır. Bu araştırmada, görüşme sonrası deşifre edilip yazılı hale getirilen metin ve ilgili proje hakkında ulaşılabilen kamuya açık belge ve bilgiler veri olarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın veri analizinde betimsel analiz ve doküman analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu yöntemde görüşülen veya gözlemlenen olayların çarpıcı yanlarını ortaya koymak amacıyla sık sık alıntılara yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 171-172). Bu araştırmada veriler, görüşme sırasında kullanılan sorular dikkate alınarak organize edilmiştir. Araştırmada katılımcıların konu ile ilgili ifadelerine doğrudan ve dolaylı olarak araştırma bulgularında yer verilmiştir.

Doküman analizi ise yazılı materyallerin (kitap, dergi, gazete, e-içerikli belgeler vb.) incelenip analiz edildiği bir veri analiz yöntemidir (Üzümcü, 2016: 331). Doküman analizinin, görüşme tekniği ile birlikte kullanılması verilerin çeşitlendirilmesi ve araştırmanın geçerliliğinin artırılması açısından önem taşımaktadır (Arseven, 2001: 85). Araştırmada doküman analizi kapsamında üç kurumun internet sitelerinde, tezlerde, makalelerde, dergilerde, raporlarda ve haberlerde ilgili kurumlar hakkında

ve ilgili proje hakkında yer alan bilgilerden faydalanılmıştır. Bunun yanında proje koordinatörü kurum tarafından e-posta üzerinden paylaşılan bilgilerden de doküman analizi kapsamında faydalanılmıştır. Ayrıca proje ile ilgili kamuya açık olarak paylaşılan bazı görsellerden koordinatör kurumun onayı alınarak yararlanılmıştır.

4.6. Bulgular ve Değerlendirme

4.6.1. Proje paydaşları ile ilgili genel bilgiler

“İşimiz Okumak” KSS Projesi Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi ve X Kurumu işbirliği ile yürütülmektedir. Proje koordinatörü Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.’dir. Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi ve X Kurumu projenin paydaşlarıdır. Aşağıda proje paydaşları hakkında özellikle KSS ile ilgili birimleri ön planda tutularak bilgiler verilmiştir.

4.6.1.1. Proje koordinatörü kurum hakkında bilgi

Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., 24 Temmuz 1992 yılında Garanti Bankası’nın bir iştiraki olarak “AGF Garanti Hayat Sigorta Anonim Şirketi” ismiyle hayat sigortacılığı faaliyetlerine başlamıştır. Şirket’in unvanı 18 Mayıs 1999’da “Garanti Hayat Sigorta Anonim Şirketi” olarak değişmiştir. Faaliyetlerine bireysel emekliliği de ekleme kararının ardından, 14 Kasım 2002’de, bu dönüşüm için başvuruda bulunulmuş ve Şirket’in unvanı önce “Garanti Emeklilik A.Ş.”, sonrasında ise “Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.” olarak değişmiştir. Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.’nin emeklilik yatırım fonlarını kurması, 28 Haziran 2003 tarihinde alınan Yönetim Kurulu kararı ve Sermaye Piyasası Kurulu’ndan alınan izin sonucunda, 28 Haziran 2003 tarihinde gerçekleşmiştir (Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 3).

Şirket’in hisse senetlerinin %84.91’i Garanti Bankası’na, %15’i Avrupa’nın en büyük sigorta şirketlerinden Achmea B.V.’ne ve %0,09’u Eureko Sigorta A.Ş.’ne aittir. Şirket’in ana hissedarı olan Garanti Bankası, 1946 yılında Ankara’da kurulmuştur. Garanti Bankası, 31 Mart 2018 tarihi itibarıyla 353,9 milyar Türk Lirası’na ulaşan konsolide aktif büyüklüğü ile Türkiye’nin en büyük ikinci özel bankasıdır. Banka, yurt içinde 12 Bölge Müdürlüğü, 928 şube, Kıbrıs’ta yedi, Malta’da bir olmak üzere yurt dışında sekiz şube, Londra, Düsseldorf ve Şangay’da

birer temsilcilikten oluşan yaygın bir dağıtım ağı ve 18,6 bin çalışanı, 15,5 milyona yaklaşan müşterisi ve 5.000'e yakın ATM'si ile dünya çapında hizmet sağlamaktadır. Banka'nın hakim ortağı, hisse senetlerinin %49,85'ine sahip olan İspanyanın ve Meksika'nın en büyük bankası olan Banco Bilbao Vizcaya Argentaria S.A. (BBVA)'dır. Geri kalan %50.15'lik hisse diğer ortaklara aittir. Garanti'nin hisse senetlerinin Borsa İstanbul'daki halka açıklık fiili dolaşım oranı 31 Mart 2018 itibarıyla %50,07'dir.

Garanti'nin bir iştiraki olarak faaliyet gösteren Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., bireysel emeklilik, otomatik katılım ve hayat sigortacılığı sektörlerinde faaliyetler göstermektedir. Şirket, 1,2 milyon emeklilik katılımcısı ile 1,7 milyon sigortalısına 810 kişilik kadrosu ile hizmet vermektedir. Şirket, %17,3 pazar payıyla katılımcı sayısında bireysel emeklilik sektörünün lideri konumundadır. Şirketin devlet katkısı dahil toplam fon büyüklüğü 12 milyar Türk Lirası'dır.

“Avrupa'nın en iyi bireysel emeklilik ve hayat şirketi olmak” vizyonu ile faaliyetlerini gerçekleştiren şirket, misyonunu “Topluma ve hissedarlarımıza duyduğumuz sorumlulukla müşteri ve çalışanlarımızın mutlu geleceklerine sahip çıkar, onlara yol gösterir, değer katar ve kendilerini Garanti'de hissettiririz” şeklinde tanımlamaktadır (Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 8).

Proje koordinatörü kurum hakkında bilgiler kurumun internet sayfasından elde edilmiştir.⁵³ Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. adı “Garanti Emeklilik” şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

4.6.1.2. Diğer proje paydaşları kurumlar hakkında bilgi

“İşimiz Okumak” KSS projesinin paydaşları Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi ve X Kurumu'dur.

Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi, Boğaziçi Üniversitesi'ndeki bilgi birikimini toplumla ve kurumlarla paylaşmak, yaşam boyu eğitim faaliyetlerin geliştirilmesi ve yürütülmesine imkân sağlamak, üniversitede yaşam boyu eğitim faaliyetlerin yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaları yapmak amacıyla kurulmuş bir kamu kurumudur. Kurumda özel ve kamu kuruluşlarının çalışanlarına yönelik

⁵³ <https://www.garantiemeklilik.com.tr/>, Erişim Tarihi: 02.10.2018.

olarak hazırlanan eğitim programları bulunmakta ve bu programlarla çalışanların kişisel ve kurumsal gelişmelerine katkıda bulunmak için bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik eğitimler verilmektedir. Kurumda ayrıca üniversitenin öğretim elemanları ve konunun uzmanlarınca, kurumlara eğitim danışmanlığı hizmetleri verilmektedir. Bu çerçevede, kurumlardan gelen talepler doğrultusunda, kurumlara yapılan ortak çalışmalar sonucunda mevcut durum tespiti yapılarak kurumun eğitim ihtiyaçları belirlenmekte, eğitim check-up hizmetleri verilmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi, aynı zamanda KSS faaliyetleri de gerçekleştirmekte, hayata geçirdiği KSS projeleriyle ‘kurumsal vatandaş’ bilinciyle hareket etmek isteyen şirketlere yol göstermektedir. Özel sektörün ve kamunun ihtiyaçlarını analiz ederek, kurumların içselleştirebildiği, sürdürülebilir sosyal sorumluluk projeleri geliştiren Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi, üniversite-özel sektör işbirliğinin örneklerini ortaya koymaktadır.

Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi hakkında verilen bilgiler kurumun internet sayfasından elde edilmiştir.⁵⁴ Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında Boğaziçi Üniversitesi Yaşamboyu Eğitim Merkezi adı “BÜYEM” şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

X Kurumu, eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinden il düzeyinde sorumlu bir kamu kurumudur.

4.6.2. Proje koordinatörü kurumun sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk politikası

Garanti Emeklilik, toplumu, ekonomiyi ve çevreyi evrensel ölçüde kabul görmüş ilkeler doğrultusunda desteklemeyi kurumsal sorumluluğu olarak nitelendirmektedir. Şirket, 2015 yılında imzaladığı BM Küresel İlkeler Sözleşmesi doğrultusunda insan hakları, çalışan hakları, müşteriler ve temas edilen tüm paydaşlar ile çevre ve yolsuzlukla mücadele konularını odak noktasına koymuş, faaliyetlerini bu yönde gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Şirket, 2015 yılında sürdürülebilirlik politikasını oluşturmuş, 2016 yılında sürdürülebilirlik komitesini kurmuştur. Sürdürülebilirlik politikaları, işletmelerin sosyal, çevre ve ekonomik sorumluluklarını kapsamaktadır ve bu sorumlulukların işletmelerin iş süreçlerine başarılı bir şekilde entegre

⁵⁴ <https://buyem.boun.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 02.10.2018.

edilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Şirketin Garanti Emeklilik olarak sürdürülebilirlik faaliyet ve uygulamalarında esas aldığı temel ilkeler şunlardır.

- Doğruluk, eşitlik, güvenilirlik, saydamlık, açık iletişim, dürüstlük ve ahlaklı davranma, kanunları titizlikle ve taviz vermeden uygulama ilkeleri Garanti Emeklilik'in tüm iş süreçlerinin odağında yer alır; tüm çalışanları tarafından içselleştirilerek uygulanmaktadır,
- Çevresel, sosyal ve ekonomik alanlardaki karar alma süreçlerinde uluslararası standartlar baz alınarak özenli ve titiz yaklaşım gösterilmekte; her türlü tehdit ve fırsat özenli bir şekilde ele alınmaktadır,
- Garanti Emeklilik, çevreye karşı sorumlu olduğunu peşinen kabul eder ve çevresel sürdürülebilirliği öncelikli konu başlıkları arasında görür,
- İnsan odaklı kurum kültürünün gelecek nesillere taşınması yönünde insana yatırımı taahhüt eder,
- Çalışan memnuniyetini düzenli olarak izler; tüm kıdem seviyeleri için adil bir ücretlendirme ve fayda sistemi sağlar,
- Şirket içindeki sürdürülebilirlik çalışmalarını geliştirmek ve uygulamak üzere etkin bir yönetim modelini benimser,
- Sürdürülebilirlik inisiyatiflerini aktif olarak destekler, sektörüne ilham verecek faaliyetleri hayata geçirir.

Garanti Emeklilik'te sürdürülebilirlik politikası üst yönetimin tarafından oluşturulmakta ve onaylanmaktadır. Politikanın takibi, değiştirilmesi, geliştirilmesi, uygulanması ve yürütülmesi ise sürdürülebilirlik komitesinin sorumluluk alanındadır. Şirket, düzenlemiş olduğu sürdürülebilirlik politikası ile sosyal, çevre ve ekonomik alanlarda çeşitli uygulamalar ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Sosyal sorumluluklarını gerçekleştirmiş oldukları KSS uygulama ve faaliyetleri ile yerine getiren şirket, başta çocuk eğitimi ve sağlığı konularında olmak üzere sürdürülebilir ve uzun soluklu KSS projelerini hayata geçirmekte ve topluma katma değerler sağlamayı hedeflemektedir. Şirketin, KSS faaliyet ve uygulamalarında esas aldığı temel ilkeler şu şekilde belirtilmektedir:

- Topluma fayda sağlayan ve kişilerin yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen projeleri geliştirip, uygulamak.

- Başta çocuk sağlığı ve eğitimi konularındaki projeleri hayata geçirip, desteklemek.
- Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunlarından biri olan sokakta veya herhangi bir iş yerinde çalışan çocukların, çalıştıkları işlerden koparak okullarına devam etmelerini sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmek ve bu konuda toplumda farkındalık yaratmak.
- Tüm sosyal sorumluluk faaliyetlerinde; proje önerme, geliştirme ve uygulama aşamalarında çalışan ve paydaşların aktif katılımını sağlamak.
- Tek başına yürüttüğümüz projelerin yanı sıra, Ayhan şahenk Vakfı ve Toplum Gönüllüleri Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarıyla da yakın iş birliği içinde çalışmak.
- Kişilerin hem bugünleri hem de emeklilik dönemlerinde mutlu olmaları ve daha kaliteli bir yaşama sahip olma açısından çok büyük önem taşıyan "Hobi" konusuna eğilerek, kişilerin hobi edinmelerini teşvik etmek ve böylece hobi bilincini yaygınlaştırmak.

şirket tüm faaliyetlerinde, çalışanlarının gönüllü katılım ve desteğini esas almaktadır. Bu doğrultuda çalışanların faaliyetlerini gerçekleştirirken ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri göz önünde bulundurmaları, bu faaliyetleri sosyal sorumluluk anlayışı ile yönetmeleri ve toplumu geliştirmeyi öncelikli olarak gündemlerinde tutmaları beklenmektedir.

şirket, çevreye karşı sorumluluklarını geliştirmiş olduğu evre yönetim sistemi ve evre politikası ile ortaya koymaktadır. şirketin evre yönetim sistemi, ISO 14001 sertifikası ile belgelendirilmiş ve böylece Türkiye'de ISO 14001 evre Yönetim Sistemi belgesini alan ilk bireysel emeklilik ve hayat şirketi unvanını kazanmıştır. şirket WWF (World Wildlife Fund) Yeşil Ofis Programı'na katılmış ve WWF Yeşil Ofis sertifikasını da almıştır (Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 59). Garanti Emeklilik proje yetkilisi ile gerçekleştiren görüşmeden şirketin evre konusunda yapılan denetimlerden sıfır uyumsuzlukla geçtiği bilgisi edinilmiş ve evre konusunda şirket içerisinde yaratılan farkındalık düzeyi şu şekilde ifade edilmiştir:

“evre için çalışmalara şöyle başladık. nce şirket içerisinde bir farkındalık yaratmamız lazımdı. WWF'in Yeşil Ofis sertifikasını aldık

geçen yıl. Bu çalışmaları da çalışanlarımız sayesinde yaptık. Çok zordu. Hani bir alışkanlık var herkes bütün çöpleri çöp kutusuna atıyoruz ama atmamamız gerekiyor plastik ile kâğıdın ayrılması gerekiyor çünkü ayrıştırılması gerekecek çevreye zararlı. Önce çok basit bundan başlayıp çevre politikamızı oluşturduk.”

Proje yetkilisi şirketin sürdürülebilirlik politikasının oluşturulmasında ve etkili bir şekilde sürdürülmesinde en önemli etkenlerden birinin çalışanlardaki farkındalık düzeyi olduğunu belirtmiştir. Şirket, mevcut ve işe yeni başlayan çalışanlarına KSS ve sürdürülebilirlik ile ilgili içeriklerin olduğu eğitimler sunmakta, KSS ve sürdürülebilirlik anlayışının tepe yönetimden tüm çalışanlara kadar benimsenip kurumsal kültür haline getirilmesini amaçlamaktadır.

Garanti Bankası’nın tüm paydaşlarına yönelik ilke ve sorumluluklarını içeren yazılı bir etik kodu bulunmaktadır. Banka’ya ait tüm iştiraklerde ve bağlı ortaklıklarda da bu yazılı etik kodu uygulanmaktadır. Etik kodu, Etik ve Doğruluk İlkeleri başlığı altında düzenlenmiş ve kamuoyuyla paylaşılmıştır. Etik kodunda şirketin müşterilerine karşı sorumlulukları, birbirlerine karşı sorumlulukları, işe karşı sorumlulukları ve topluma karşı sorumlulukları düzenlenmiştir. Ayrıca şirket etik ve doğruluk ilkelerinin ihlalini önlemek amacıyla bir etik bildirim hattı da geliştirmiştir (Garanti Etik ve Doğruluk İlkeleri, 2015).

Proje koordinatörü kurumun sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk politikası hakkında verilen bilgiler, kurumun internet sayfasından elde edilmiştir.⁵⁵

4.6.3. Proje yönetim sürecine dair bulgular

“İşimiz Okumak” KSS projesi, 2010 yılının ikinci eğitim öğretim döneminde başlayan ve halen devam etmekte olan uzun soluklu sürdürülebilir bir projedir. Proje; kurumlar arasında ilki 2010 yılında imzalanan ve her yıl eğitim-öğretim döneminin başında yenilenen protokoller kapsamında sürdürülmektedir. Bu kısımda “İşimiz Okumak” KSS Projesinin yönetim sürecine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda proje konusunun ve hedef kitlesinin nasıl belirlendiğine, proje paydaşlarının proje yönetim sürecindeki konumlarına ve işbölümlerine, proje

⁵⁵ <https://www.garantiemeklilik.com.tr/politika-ve-ilkelerimiz>, Erişim Tarihi: 10.10.2018.

sloganının ve logosunun nasıl belirlendiğine ve proje yönetim sürecinde proje karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bilgiler verilmektedir.

4.6.3.1. Proje konusunun tespit süreci

İşletmeler, KSS projelerini hayata geçirirken hangi konularda projeler gerçekleştirebileceklerine dair çeşitli analiz yöntemlerinden faydalanırlar. Bu amaçla çevre analizi gerçekleştirir ve gerek kendi bulundukları yerler, bölgeler itibarıyla gerekse bulundukları ülkenin geneli itibarıyla sosyal sorunları, meseleleri ve eğilimleri saptamaya çalışırlar. Çevre analizleri sonrasında işletmeler, eğitim, sağlık, sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel alanlarda; çocuk haklarının korunması, geliştirilmesi ve çocuk istismarının önlenmesi, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması, toplumsal alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması, yoksulluğun önlenmesi ve toplumsal refahın sağlanması, çevrenin korunması, aile içi şiddetin önlenmesi, engellilerin şartlarının iyileştirilmesi gibi önemli toplumsal konularda projeler geliştirirler. Proje konusunun doğru bir şekilde toplumsal ihtiyaçlarla uyum içinde seçilmesi projenin başarısını doğrudan etkilemektedir. İşletmelerin sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirmeden önce çevre analizini başarılı bir şekilde gerçekleştirmeleri, sosyal sorunları ve eğilimleri doğru zamanda ve doğru yerde saptamaları projenin başarısı açısından oldukça önem taşımaktadır.

Garanti Bankası, sürdürülebilirlik anlayışıyla sistematik ve uzun soluklu toplumsal yatırım çalışmaları gerçekleştirmektedir. Topluma yönelik gerçekleştirdikleri bu çalışmalar kapsamında toplumsal kalkınmaya destek sağlamak ve ortak değer yaratmak hedeflenmektedir. “Güçlü bir ekonominin ancak güçlü bir toplum ve bireyler ile mümkün olabileceğine inanıyoruz” düşüncesine sahip olan şirket, bu doğrultuda toplumsal fayda sağlamayı hedefleyen ve insanı merkezine alan, paydaşlarına açısından ortak değer yaratan ve yaratma potansiyeli olan projelere odaklanmaktadır.⁵⁶

Şirket bu doğrultuda toplumsal yatırım programlarını, etkisi yüksek olan ve en fazla değer yaratabilecek alanlara yoğunlaştırmak amacıyla Önceliklendirme Analizi gerçekleştirmektedir. Önceliklendirme Analizi ile Şirket, toplumsal yatırımlarını

⁵⁶ <https://surdurulebilirlik.garanti.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz/odak-alanlarimiz/toplumsal-yatirim-programlari/genel-yaklasimimiz/>, Erişim Tarihi: 08.11.2018.

hangi konular üzerinde odaklayacağını ve bu konu alanlarında nasıl daha sistematik, stratejik ve ortak değer yaratan programlar geliştirebileceğini ölçümlemektedir. Bu çalışma ile bankanın odaklanacağı temel toplumsal yatırım stratejisinin çerçevesini ve yatırım yapılacak alanları ortaya konulması amaçlanmaktadır. Böylece bankanın, zaman ve kaynaklarını en doğru şekilde kullanılması, yatırım yaptığı sosyal alanlarda dokunduğu tüm paydaşları için maksimum etkinin yaratılması amaçlanmaktadır. Şirket gerçekleştirdiği bu çalışmalar sonucunda öncelikli olarak eğitim ve yetenek açığı ve girişimcilik alanlarına odaklanması gerektiğini tespit etmiştir.⁵⁷

Garanti Bankası'nın sahip olduğu bu yaklaşım, Şirket'in iştirakleri ve bağlı ortaklıkları tarafından da benimsenmektedir. Şirketin bir iştiraki olarak faaliyet gösteren Garanti Emeklilik, bu yaklaşımla toplumsal yatırım stratejileri geliştirmekte ve yatırım yapacakları alanları belirlemektedir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi "İşimiz Okumak" KSS projesinin bu doğrultuda oluşturulduğunu belirtmiştir.

"İşimiz Okumak" KSS Projesinin konusunu, dünyada önemli bir sosyal sorun olarak öne çıkan çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Proje, okul çağında olan hem okuyup hem de başta sokaklar olmak üzere çeşitli işyerlerinde çalışan çocukların çalıştıkları yerlerle bağlarının koparılıp tamamen okullarına döndürülmesi üzerine kurgulanmıştır. Garanti Emeklilik Proje yetkilisi KSS politikalarını, kurumsal sürdürülebilirlik kapsamında öncelikle eğitim ve sosyal alanlara yönelik oluşturduklarını ifade etmiştir. Proje yetkilisi bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır:

"KSS politikalarımız öncelikle eğitim, sosyal konular, ekonomik konular bu tamamen küresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle ilgili başlıklar altında konumlandırabileceğimiz bir politika. Çevre olabilir, çocuk eğitimi olabilir. Bu konularla ilgili yükümlülüklerimizi ve sorumluluklarımızı barındırıyor."

Şirketin KSS politikası kapsamında özellikle çocuk eğitimi konusuna yoğunlaştıklarını ve bu alana yönelik projeler geliştirdiklerini ifade etmiştir. Bir Emeklilik ve Hayat Şirketi olarak hizmet sundukları alan itibarıyla geleceğe yönelik yatırım yapmaya olanak sağladıklarını ifade eden proje

⁵⁷ <https://surdurulebilirlik.garanti.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz/odak-alanlarimiz/toplumsal-yatirim-programlari/genel-yaklasimimiz/>, Erişim Tarihi: 08.11.2018.

yetkilisi, toplumların geleceği olan çocuklara yönelik geliştirdikleri bu projelerin yürüttükleri işle uyum içerisinde olduğunu belirtmiştir. Yetkili bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır:

“Biz bir Emeklilik ve Hayat Şirketiyiz. Biz zaten geleceğe yönelik yatırımlara olanak sağlıyoruz. Bizim hani zaten metatetik bir şeyimiz yok standart bir ürünümüz yok. Evet, alıyorsun tüketiyorsun değil zaten senin manevi, geleceğe yönelik bir duygu bir değer bir şey katıyoruz öyle bir de şirket olduğumuz için zaten uyuyor. Hani bu da sonuçta bir hepsi de bir etki hepsi bir değer.”

Proje yetkilisi, ilgili proje konusunu ve hedef kitlesini belirlerken TÜİK raporlarından da faydalandıklarını, TÜİK raporlarının çalışan çocuklar konusunda ortaya koyduğu gerçekliğin şirket yakınında da gözlemlendiğini ve böylece çalışan çocuklara dair şirkette bir farkındalık geliştiğini belirtmiştir. Yetkili, şirketin lokasyonunun bulunduğu yerde çalışan çocukların olduğunu ve şirketin üst düzey yetkilisinin bu çocukları fark ederek onlara yönelik bir proje geliştirmeye yöneldiğinden bahsetmiştir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi proje konusunun ve hedef kitlesinin belirlenmesinde üst yönetiminin etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“Lokasyonumuz Taksim’de bulunuyor ve bu lokasyonumuzda çok çeşitli farklı farklı anlarla ve zamanlarla karşılaşabiliyoruz. Örneğin genel müdürümüzün bir gün çalışan bir çocuğumuzu fark etmesiyle mendil satan, tartı duran ya da İstiklal Caddesi’nde midye satan çocuklar üzerinden aslında oluşturulmuş bir proje. Biz neden buna bir şey yapmayalım, biz neden hani buna vesile olmayalım çalışan çocuklar üzerine gidelim aslında üst yönetimimizden gelen bir konu ve bizde hani onlardan gelen yönlendirmeye bu projeye nasıl detaylandırabiliriz ne yapabiliriz her sene aslında kata kata ilerlediğimiz bir proje oldu.”

Şirket yetkilileri, proje konusunu belirlerken hem kendi bulundukları yer ve bölge itibarıyla hem de bulundukları ülkenin geneli itibarıyla önemli olan bir sosyal sorunu dikkate almışlardır. Proje yetkilisi, çalışan çocuklara yönelik oluşan bu farkındalık sonucunda proje kapsamında bir çocuğun bile çalışmayı bırakarak okuluna

döndürülebilmesinin kendileri için çok değerli olduğunu ve bu konuda önemli çalışmalar gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

4.6.3.2. Proje paydaşlarının proje yönetim sürecindeki konumu ve işbölümü

Proje yönetim sürecinde, Garanti Emeklilik proje koordinatörü olarak yer alırken, BÜYEM ve X Kurumu proje paydaşları olarak yer almaktadır. Dolayısıyla ilgili proje Garanti Emeklilik'in bir KSS projesidir. Aşağıda kısaca tarafların projedeki konumlarına ve aralarındaki işbirliğine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Proje yönetimini ve yürütücülüğünü Garanti Emeklilik'te, insan kaynakları departmanı gerçekleştirmektedir. Kurumun dışarıdan destek aldığı KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajansı, ilgili projenin yönetim sürecinde kuruma ve taraflara destek olmaktadır. Garanti Emeklilik'in, "İşimiz Okumak" Projesi'nin yönetim sürecinde dışarıdan bir KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajansı ile çalışması, işletmelerin KSS yönetim süreçlerinde, dışarıdan KSS konusunda uzman bir ekipten danışmanlık ve destek almalarına örnek teşkil etmektedir. KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajansı ilgili projede, projenin hayata geçirilmesi ve sürdürülmesi konusunda ortakların bir araya getirilmesinde, operasyonel süreçlerin ve geri planındaki detayların yönetilmesinde projeye destek olmaktadır. Bir anlamda Ajans bu üç kurumu bir araya getirme fonksiyonu da görmektedir. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir.

"Bizim üç paydaşımız vardı ya. Bütün bunları bir arada tutan bir ajans var. KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajansı. Bizi bir araya bir şekilde birilerinin getirmesi lazım bunu da Ajans yapıyor."

Projenin şirket dışından KSS konusunda uzman bir firma desteğiyle yürütülüyor olmasının, projenin başarısına oldukça katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan görüşmeler sırasında, ajans yetkilisinin bu projede heyecanla ve tam bir uyum içinde çalıştığı gözlenmiştir. Bu durum profesyonel desteğin yanı sıra taraflar arasında gönüldaşlığın, dolayısıyla sosyal sorumluluk duygusunun yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Bu ise projenin uygulanması aşamasında son derece önemlidir. Firma dışında çalışılacak diğer kurum ve kişilerin seçimi projenin yararını etkileyen temel bir unsurdur. Bu projede bu seçimin amaca uygun ve bilinçli bir şekilde yapıldığı gözlenmiştir.

“İşimiz Okumak” KSS projesinin fon kaynağını ve sponsorluğunu Garanti Emeklilik sağlamaktadır. Projenin tanıtımını, sosyal medya ve müşteri tarafından bilinirliğini kurumun, kurumsal iletişim departmanı gerçekleştirmektedir. Projenin en başından bu yana reklam faaliyetleri kapsamında bir çalışma uygulanmadığı belirtilmiştir. Reklam çalışmalarına aktarılacak bütçe yerine tüm kaynakların projeye aktarılmasının daha doğru olduğu kararı alınmıştır. Bu sebeple sıfır kaynak ayırarak belirli zamanlarda sosyal medya üzerinden iletişimi yapılmaktadır. Bu durum proje yönetim sürecinde dikkat çeken diğer bir durumdur. Çünkü ülkemizde çoğu şirket bu tür projeleri reklam faaliyeti kapsamında organize etmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, bu projenin reklam faaliyeti olarak yürütülmediği ancak kurumsal imaj açısından Garanti Emeklilik’e katkı sağlayacağı belirtilebilir. Firmanın yürüttüğü KSS projesini reklam olarak değerlendirmemesi etik açıdan takdir edilecek bir tutumun göstergesidir. Öte yandan bu tür faaliyetlerin daha fazla sayıda kişiye duyurulması ve örnek teşkil etmesi açısından reklam faaliyeti olarak yürütülmesinin sakıncası olmayacağını da belirtmek gerekir. Çünkü sosyal projelerin, reklamlar aracılığıyla etik ilkeler çerçevesinde kamuoyuyla paylaşılması sosyal projelerin konularına ve hedef kitlesine dair toplumda farkındalık düzeyi yaratabilmektedir. “İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında kurumsal iletişim departmanı sosyal medya üzerinden proje süreci ile ilgili bazı görseller paylaşmıştır. Bu görseller biri konu ile ilgili olarak bu kısımda diğerleri projenin içeriğine dair bulgular kısmında paylaşılmaktadır.

Fotoğraf 4.1. “İşimiz Okumak” KSS Projesi görseli 1

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Fotoğraf 4.1. ile projenin amacı ve hedefi başarılı bir şekilde özetlenmiştir. Simit tezgâhına düşülen “okula gidiyorum dönmeyeceğim avukat olduğumda büroma beklerim” notu çocukların çalışma hayatını bırakıp okullarına döndüğüne ve yarınları için daha iyi meslekler hedeflediklerine ilişkin mesaj içermektedir. İlgili görselden de anlaşılacağı üzere, firma tarafından yapılan bu paylaşımın kamuoyu üzerindeki etkisi oldukça fazla olacaktır. Bu projenin amacının bu şekilde duyurulması projenin sürdürülebilirliği ve başarısı için son derece önemlidir.

Proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlere proje yetkilileri ile birlikte kimi zaman kurum çalışanları da aktif olarak katılmaktadır. Kimi etkinlikler kurum içerisinde gerçekleştirilmektedir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi ile yapılan görüşmeden bundan dolayı aslında proje yürütücü birimi insan kaynakları departmanı olsa dahi kurumun tüm birimlerinin ve çalışanlarının bir şekilde projeye dokunduğunun ve proje yönetim sürecine dahil olduklarının bilgisi edinilmiştir. Bu durum bir özel sektör kurumunun KSS anlayışını çalışanlarıyla birlikte benimseyip, kurumsal kültür haline getirdiğini göstermektedir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi gerçekleştirdikleri KSS projeleri ile Garanti çalışanlarında KSS farkındalığını yaratmayı amaçladıklarını ve gönüllük esasına dayanan projelerde onların da katılımının sağlanmasının önemini görüşme sırasında vurgulamıştır. KSS farkındalığı ile toplumsal bir farkındalık ve duyarlılık yaratılabileceğini vurgulayan proje yetkilisi, hayata geçirdikleri projelerde hedef kitlenin yanında aynı zamanda şirket çalışanları özelinde de önemli katkıların sağlandığına değinmiş bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Öncelikle bir kurumsal sosyal sorumluluk farkındalığının çalışanlarımızın üzerinde oluşması. Bu tamamen çalışan özelinden bahsettiğim bir konu. Gönüllülük esasına dayalı projelerde yer almalarını istemek. Hani ben de varım ben de onlar için bir şey yapıyorum ve hani onlarla vakit geçirmek istiyorum. Bir şeyleri ben de değiştirebilirimi biraz karşı tarafa vermek tamamen onlara da bu farkındalığı yaratmak.”

Proje yetkilisi ayrıca proje yönetim sürecinde tek bir projeye odaklanıp tüm enerjilerini o projeye aktardıklarını ifade etmiş, böylelikle çok fazla ayrışmadan

yürütülen projenin başarıya ulaşmasını ve uzun soluklu sürdürülebilir nitelikte olmasını hedeflediklerini belirtmiştir.

BÜYEM, projede teknik ve operasyonel süreçlerin yönetimini ve takibini gerçekleştirirken, projenin yönetimini ve yürütücülüğünü BÜYEM tarafından proje için görevlendirilmiş Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görevli iki öğretim üyesi gerçekleştirmektedir. Projede paydaş olarak yer alan BÜYEM tarafından proje için görevlendirilmiş proje yürütücüsü öğretim üyeleri, projeye akademik danışmanlık sağlamaktadır. Proje kapsamında gerçekleştirilecek etkinliklerin ve faaliyetlerin kurgulanması, planlanması, proje kapsamında oluşturulan kılavuzların hazırlanması, proje kapsamındaki okulların seçilmesi, projenin sahada takibi, meydana gelecek aksaklıkların giderilmesi gibi tüm süreçlerde proje yürütücüsü öğretim üyeleri yer almaktadır. Projenin sahada takip edilme sürecinde ayrıca Boğaziçi Üniversite'sinden her sene iki proje asistanı seçilmekte ve proje kapsamında görev almaktadır. Proje asistanları projede her hafta sorumlu oldukları okulları ziyaret etmekte ve projenin gidişatı hakkında bilgi edinmektedir. Projenin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesinde takip mekanizmasının önemini vurgulayan öğretim üyeleri proje asistanlarının kendilerini proje uygulama süreci hakkında bilgilendirdiklerini ifade etmiştir. Proje asistanları Boğaziçi Üniversitesi'nden psikolojik danışmanlık eğitimi almış lisans mezunu veya yüksek lisans öğrencileri arasından seçilmektedir. Proje asistanlarının ödemeleri ajans aracılığıyla Garanti Emeklilik tarafından sağlanmaktadır. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri yürüttükleri KSS dersleri bağlamında zaman zaman lisans öğrencilerinin de projeye katıldıklarını belirtmişlerdir.

Bir diğer proje ortağı olan X Kurumu projeye; çocuklara, velilere, öğretmenlere, okullara ulaşılması ve gerekli izinlerin ve desteklerin sağlanması konusunda katkı sağlamaktadır. Ayrıca proje çıktılarını da takip etmektedir.

Proje, KSS projelerinin yönetim süreci açısından değerlendirildiğinde başarılı bir özel sektör ve kamu sektörü işbirliği örneği teşkil etmektedir. Proje paydaşları arasındaki iş bölümünün oldukça güzel kurgulandığı görülmüştür. Uzun soluklu ve sürdürülebilir bir proje olması, proje paydaşlarının proje yönetim sürecini başarılı bir şekilde gerçekleştirdiğini göstermektedir.

4.6.3.3. Proje adının, sloganının ve logosunun belirlenmesi

“İşimiz Okumak” KSS projesi 2010 yılında ilk olarak “Kalem Tutan Eller” Projesi ismiyle hayata geçirilmiştir. Sokaklarda çalışmak amacıyla mendil tutan, cam silen, simit satan vb. işleri yapan çocukların ellerine kalem tutmanın daha çok yakışacağı “Kalem Tutan Eller” ismi ile vurgulanmıştır. 2010-2011 yılları arasında bir yıl boyunca proje bu isimle yürütülmüştür. 2011 yılından sonra proje ismi “İşimiz Okumak” Projesi olarak değiştirilmiştir. İsim değişikliğine teknik ve bürokratik nedenlerden dolayı gidilmiştir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi proje adı olarak “Kalem Tutan Eller” isminin de “İşimiz Okumak” isminin de içlerine sindiğini ancak daha kısa olması ve akılda kalıcı olması sebebiyle “İşimiz Okumak” ismini daha benimsediklerini ifade etmiştir. Proje ismi tamamen proje odaklı olarak belirlenmiş ve tüm proje kapsamına uygun olarak seçilmiştir. “İşimiz Okumak” ismi ile çocukların asıl yapmaları gerekenin çalışmak değil, okumak olduğu net bir şekilde vurgulanmaktadır. Bu projenin güçlü yanlarından biridir. KSS projelerinde proje adlarının ve sloganlarının belirlenmesinde adın ve sloganın kısa olması, projeyi özetleyici ve vurgulayıcı nitelikte olması, akılda kalıcı olması bakımından önem teşkil etmektedir.

“İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında kurumsal iletişim departmanı tarafından proje logosu oluşturulmuştur. Proje logosuna Fotoğraf 4.2.de yer verilmektedir.

Fotoğraf 4.2. “İşimiz Okumak” KSS Projesi Logosu

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Proje logosu proje odaklı olarak oluşturulmuştur. Proje logosunda, üzerinde okul forması, sırtında çantası ve elinde kalemi olan, mutlu bir ifadeye sahip kız ve erkek öğrenci figürlerine yer verilmiştir. Logo ile çocukların taşımaları gereken tek şeyin

kalemleri ve çantaları olması gerektiği vurgulanmıştır. Logo kısa, akılda kalıcı, proje amacını açık ve net bir şekilde ortaya koyan yönüyle proje başarısını etkilemektedir.

4.6.3.4. Proje yönetim sürecinde karşılaşılan güçlükler

Araştırma kapsamında proje yetkililerine “İşimiz Okumak” KSS projesinin yönetim sürecinde güçlüklerle karşılaşp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Yetkililer ilgili projenin yönetim sürecinde birtakım güçlüklerle karşılaştıklarını ancak bu güçlüklerin üstesinden başarılı bir şekilde geldiklerini belirtmişlerdir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi proje kapsamında sorulan bu soruya yönelik şu bilgileri paylaşmıştır.

“Evet, oluyor tabi ki. Çünkü çok farklı paydaşların olduğu bir proje. Hem çocukların olduğu, hem ailelerin olduğu, öğretmenlerin olduğu bir sürü bir sürü kıvrımların olduğu bir proje. Evet, oluyor nedir bazen öğrenci veli ilişkisi olabilir. Öğretmen veli ilişkisi olabilir. Öğretmen çocuk ilişkisi olabilir. Bizim onlarla ilişkimiz olabilir. Ajansın öğretmenlerle ilişkisi olabilir derken sonuçta insanlarla çalışıyoruz. Ama yönetilmeyecek problemler yok hani genelde hızlı bir şekilde çözmeye çalışıyoruz. Amacımız da o zaten. Burada hani sonuçta çocuklar var, sonuçta bir proje var ve bu projeyi doğru iletişimle tamamlamak en büyük hedefimiz.”

Proje yetkilileri, ilgili projenin yönetim sürecinde; bakış açısı ve ön yargılar, ikili ilişkilerde meydana gelen sorunlar, bürokrasi, gizlilik, firmadan para beklentisi, bütçe ile ilgili sorunlar, kalabalık okullarda derslik bulmada güçlük yaşanması, etkinliklerde yer sıkıntısı, çocukların çalıştıkları işyerlerinin çıkardığı güçlükler, çocukların kurslara devamsızlık yapması, proje hedef kitlesi örneklemine tam olarak ulaşamama, projenin olağanüstü durumların varlığı halinde planlanan zamanda başlayamaması (kuş gribi gibi), protokol süreçleri, okullarda açılan yetiştirme kursları ile proje kapsamında uygulanan kursların çakışması gibi konularda güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Proje yetkilileri, proje yönetim sürecinde ilk etapta bakış açıları ve önyargılar nedeniyle güçlük yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Bu bakış açıları ve önyargılar çocukların okullarına yönelik olumsuz tutumları ve genellikle akademik açıdan

başarısız olmalarından kaynaklanmaktadır. Hatta bazen öğretmenler bile bundan dolayı çocukların öğrenebilir olmadığını ve başarılı olamayacağını düşünebilmektedir. Bazı öğretmenler çocukların çalışmalarının ve başarısız olmalarının nedeni olarak daha makro sorunlardan bahsederek, öncelikle bu tür aksaklıklarının giderilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bireysel çabalarının bu konuda yeterli olmayacağı şeklinde bir bakış açısına sahip olabildikleri dile getirilmiştir. Bu bakış açısının zamanla olumluya doğru evrildiği ve bu durumun ise proje başarısını arttırdığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki; ilgili öğretim üyeleri ilerleyen zamanlarda çocuklarda meydana gelen olumlu değişmelerin öğretmenleri etkilediğini ve aslında neler başarabileceklerini gerçek örnekleriyle deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri bu konuda yaşanabilecek sorunların ancak gönüllülük esasıyla projede yer alınarak önlenebileceğini de belirtmişlerdir. Proje yetkilileri projede görev alacak tüm kişilerin proje felsefesine inanarak yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretim üyeleri bu konuda şu detayları paylaşmıştır.

“Öğretmenler o ufak dokunuşların o çocukta ne kadar büyük farklar yarattığını görüyorlar... Çünkü dediğimiz gibi bu çocuk hiçbir zaman saygı görmemiş, sevgi görmemiş, ilgi görmemiş, başarılı görülmemiş. Biz bunların aslında her birinin güçlü yönleri var bu çocukların ve ilgi alanları var biz burdan girdiğimiz zaman çocuğu kazanıyoruz zaten. Bir de o çocuğa zaten sen sevgiyi saygıyı gösterdiğinde bu aynalama o öğrencide sana bu şekilde geri dönüyor. Bunu gören öğretmen aslında daha fazla tutunmaya başlıyor. Gerçekten ben öğrencimde şunu yaptım şu sonucu gördüm somut olarak bunların sonuçlarını kendileri takip edebiliyorlar. Bu öğretmenin motivasyonunu arttırıyor motivasyonu artınca tutumları değişiyor. Bunlar arttıkça çocuk da motivasyonu artıyor yani karşılıklı bir sinerji oluşuyor. Ve biz de burda aslında biz burda okula projeyi bırakıp çekilmiş olsak bunların hiç biri olmaz. Biz de sürekli öğretmenin yanındayız.”

Proje yönetim sürecinde karşılaşılan bir diğer güçlük olarak okulların kalabalık olması nedeniyle kimi zaman akademik kurslar için derslik, etkinlikler için spor

salonu, materyal gibi şeyleri bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretim üyeleri bu sorunların çoğu zaman üstesinden geldiklerini belirtmişlerdir. Bir diğer güçlük olarak bazen çocukların çalıştıkları iş yerlerinin güçlük çıkardıkları ve izin vermedikleri ifade edilmiştir.

Projede kapsamında bazı zamanlarda okullarda çalışan çocuk olarak tespit edilen çocukların bazıları kurslara dahil olamamaktadır. Bu durumu bir darboğaz olarak ifade eden öğretim üyeleri, çalışan çocuk olarak tespit edilen tüm çocukların kursa alınmasını öncelikli hedefleri arasında gördüklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar kimi zaman ailelerinin onamı olmadığı için, kimi zaman işyerlerinden izin alamadıkları için kurslara katılamamaktadır. Bazı çocukların da çalıştıklarını gizlemeleri tespit edilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı bütün sayıya ulaşılamaması proje sürecinde karşılaşılan önemli bir sorundur. Öğretim üyeleri bunun yanında bazen belirledikleri kapasitenin çok daha üzerinde bir katılımın gerçekleştiğini de belirtmişlerdir.

Proje kapsamında bazen bazı çocuklar kurslara devamsızlık göstermektedir. Öğretim üyeleri okullarda tespit edilen ve ailesinden onam alınan çocuklardan bazılarının kursa belli bir süre geldiklerini, daha sonra devamsızlık yapmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Çocukların devamsızlık yapmalarının altında yatan nedenleri araştırdıklarını ifade eden öğretim üyeleri, bu süreçte ciddi bir takip gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda her çocuk için her hafta yoklama alınmakta ve çocuklar kursa devamı takip edilmektedir. Devam etmeyen çocukların neden devam etmedikleri bu takip sistemiyle öğrenilmeye çalışılmaktadır. Öğretim üyeleri çocukların kurslara devamının aksamasına neden olan bir başka güçlük olarak yetiştirme kurslarının proje kapsamında uygulanan kurslarla çakışmaları olarak ifade etmişlerdir. Dershaneler kapandıktan sonra uygulanmaya konulan yetiştirme kursları kimi zaman proje kapsamında uygulanan kurslarla aynı zamana denk gelmektedir. Bu durum yetiştirme kursuna katılan çocuğun kursu aksatmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki; proje belirli aralıklarla güncellenmeli yeni durum ve yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenleme yapılmalıdır. Bu ise katı ve bürokratik yapılanmalar değil, oldukça hızlı ve esnek bir yapılanmayı gerektirmektedir.

Proje yönetim sürecinde karşılaşılan bir başka güçlük Garanti Emeklilik'ten para yardımı beklentisidir. Öğretim üyeleri, para yardımı yapıldığı takdirde tüm sorunların çözülebileceğine dair bakış açılarıyla karşılaştıklarını, ancak literatüre bakıldığında çocukların çalışmalarının sadece ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığını dolayısıyla bu bakış açısının doğru olmadığını belirtmişlerdir.

Proje yönetim sürecinde protokol süreçleri, gizlilik ve bürokratik nedenlerden kaynaklanan güçlüklerde yaşanılmaktadır. Öğretim üyeleri protokol süreçleri nedeniyle projeye son dönemlerde ikinci dönem başlamak durumunda kaldıklarından bahsetmişlerdir. Bürokratik nedenlerden dolayı bu süreç uzamakta kursların başlamasını aksatmaktadır. Öğretim üyeleri yine gizlilik nedeniyle öğrencilerin ileriki eğitim öğretim hayatlarına dair takiplerini gerçekleştiremediklerini, çocuklarla ortaokulu tamamladıklarından sonra iletişimlerinin sürmediğini ifade etmişlerdir. Öğretim üyeleri çocukları takip edebileceği kanallara gizlilik nedeniyle ulaşamamaktadır. Bu durumda bir darboğaz olarak proje yönetim sürecinde karşılaşılmaktadır. Gizliliği ihlal etmeden takibinin sağlanabildiği ve raporlaştırılabildiği bir sistem ortaya konulabilirse bu projenin çıktıları daha açık bir şekilde ortaya konulabilir.

Proje yetkilileri proje yönetim sürecinde karşılaştıkları zorlukların üstesinden başarıyla geldiklerini belirtmişlerdir. Sorunları kronikleşmeden çözebildiklerini ifade eden proje yetkilileri, proje yönetim sürecini titizlikle yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Bu süreçte tüm paydaşların uyum ve işbirliğine yönelik tutumlarının oldukça etkili oldukları anlaşılmaktadır. İşte bu noktada sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sabır, iletişim, hoşgörü ve tam anlamıyla gönüllülük esasıyla yürütmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

4.6.4. Proje içeriğine dair bulgular

Bu kısımda “İşimiz Okumak” KSS Projesinin içeriğine dair bilgiler verilmektedir. Bu kapsamda projenin hedef kitlesi, kapsamı, amacı ve proje uygulama aşamaları hakkında elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

4.6.4.1. Proje hedef kitlesi, kapsamı ve amacı

“İşimiz Okumak” KSS Projenin hedef kitlesi, İstanbul İli'nin bazı semtlerinde yaşayan, okuyan ve para kazanmak amacıyla okul saatleri dışında hafta içi ve hafta

sonu sokakta ve çeşitli işyerlerinde çalışan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileridir. Projenin kapsamını 15 yaş altında (10-14 yaş grubu) zorunlu eğitim çağında, bir yandan para kazanmak amacıyla çalışıp, bir yandan okuluna devam eden bu çocuklar oluşturmaktadır. Projeden okullarda eğitim gören ve çalışan Suriyeli mülteci çocuklar da yararlanmaktadır. Proje İstanbul ilinde dezavantajlı bölgelerde, çalışan çocuk sayısının fazla olduğu okullarda uygulanmaktadır. Projenin hedef kitlesini 2012-2013 Eğitim Öğretim yılında hayata geçirilen 4+4+4 yıllık eğitim sisteminden önceki 5+3+4 yıllık eğitim sisteminde dört ve sekizinci sınıf arasındaki çocuklar oluşturmuştur. 4+4+4 yıllık eğitim sisteminin hayata geçirilmesi ile birlikte projenin hedef kitlesi ilköğretim ikinci kademe olan ortaokul 5. 6. 7. ve 8. sınıfta okuyan ve çalışan öğrenciler olarak belirlenmiştir.

Proje yürütücüsü öğretim üyeleri projenin hedef kitlesini okul terk etme riskinin en fazla olduğu çocuk grubu olarak tanımlamaktadır. Bu yaş grubunda olan çocukların çalışmaları onların henüz ortaokuldayken akademik açıdan başarısız olmasına, okula devamsızlık yapmasına, bir süre sonra sınıf tekrarları yaşamalarına ve bir adım sonra da okulu terk etmelerine neden olabilmektedir. Okulu terk eden çocuğun suça bulaşma, kötü alışkanlıklar edinme, başka birtakım risklerle karşılaşma olasılığı yüksek olduğundan çocukların çalışma hayatından uzaklaştırılmaları ve okullarına devamlarının sağlanması önem taşımaktadır. Çocukların çalışma hayatından ve çalışma hayatının risklerinden korunmalarının yolu okullaşmadan geçmektedir. Dolayısıyla ilk etapta çocukların okullarıyla bağlarının kuvvetlendirilmesi, daha sonra çocukların akademik olarak başarılı olabilecekleri ortamların sağlanması gerekmektedir.

Projenin hedef kitlesindeki çocuklar hâlihazırda okulda olup para kazanmak amacıyla çalışmaktadır. Bu çocukların okullarını terk etme riskleri bulunmaktadır; bu nedenle çocuklara yönelik ikincil önleyicilik çalışmaları yürütülmektedir. İkincil önleyicilik çalışmaları, bir sorunun varlığı durumunda onun ilerlemesini gelişmesini durdurmak, henüz olmuş olayların süre ve sayı olarak yayılmasını engellemeyi amaçlamaktadır. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda ve Kanunun 71. Maddesi dayanağıyla çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te çocukların asgari çalışma yaşı ve çalışabilecekleri işler düzenlenmektedir. Bu konuyla ilgili ilgili kısımda detaylı bilgiler paylaşılmıştır.

Projenin hedef kitlesindeki çocuklar 15 yaş altındadır ve kanunda tanımlanan hafif işlerin dışındaki işlerde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla yaş ve çalıştıkları işler itibarıyla bu çocukların kanunen çalışmaması gerekmektedir. Çocuklar, yaşadıkları bölgeler ve çalıştıkları işler itibarıyla dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak nitelendirilen çocuk gruplarından. Çocuklar, ihmal veya istismara maruz kalan veya suça sürüklenen korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında değerlendirilmemişlerdir. Dolayısıyla haklarında 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun öngördüğü tedbir kararları alınmamıştır. Diğer bir anlatımla bu araştırma çerçevesinde bu çocukların korunmaya muhtaç çocuklar olduğu ve ilgili kanun kapsamında tedbir kararı alındığına yönelik bilgiye ulaşılmamıştır. Projede bu çocuklar “hem okuyan hem çalışan bu nedenle dezavantajlı ve risk altında olan” çocuklar olarak ele alınmıştır.

“İşimiz Okumak” KSS Projesi, okul saatleri dışında para kazanmak amacıyla çalışan ortaokul öğrencilerini, başta sokaklar olmak üzere çalıştıkları iş yerlerinden uzaklaştırmak, çocukların okula devamlılıklarını, akademik başarılarını ve sosyal gelişimlerini artırarak eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla yürütülmektedir. Projenin amacı, çocukların okul aile işbirliği içerisinde zamanla tamamen çalışmayı bırakarak okullarına döndürülmesidir.⁵⁸ Çocukların, düzenli olarak okula gitmeleri ve ders çalışmaları gerekirken başta sokaklar olmak üzere çeşitli iş yerlerinde çalışmaları ya da aileleri tarafından çalışmaya teşvik edilmeleri ciddi sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. “Çocukların çalışması onların zihinsel, bedensel, ruhsal ve genel olarak sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar çalışma sebebiyle çoğu zaman okula devam edememekte veya zorunlu eğitimlerini yarıda bırakmakta ve dolayısıyla, ileriki çalışma yaşamları için gerekli olan donanımdan yoksun kalmaktadır” (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı, 2017: 1). Şirket yetkilileri iyi ve kötü muhakemesini yapacak yaşta olmayan ve istismara ve kötülöklere açık olan bu çocukların korunmasının temel yolunun onları okulda tutmak olduğu düşüncesiyle yola çıkmış ve projeni misyonunu bu şekilde belirlemişlerdir (KSS Türkiye, 2014: 22). Bu doğrultuda proje kapsamında çocukların okullarına devamını olumsuz etkileyen unsurların ortadan kaldırılması ve akademik başarılarının arttırılması amaçlanmaktadır.

⁵⁸ <https://www.garantiemeklilik.com.tr/isimiz-okumak-projemiz>, Erişim Tarihi: 06.11.2018.

4.6.4.2. Proje uygulama aşamaları

Gerekli izinlerin alınması, proje kapsamındaki okulların ve çocukların tespiti

“İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında öncelikle yetkili mercilerden ilgili proje için gerekli izinler alınmaktadır. Daha sonra her proje döneminin başında çalışan çocuk sayısının fazla olduğu okullar tespit edilmektedir. Proje kapsamındaki okulların belirlenmesinde X Kurumu ile proje yürütücüsü öğretim üyeleri ortak çalışmalar yürütmektedir. X Kurumu çalışan çocuk sayısının fazla olduğu okulları tüm okullara yazı yazarak öğrenmekte ve tahmini verilerle ortaya koymaktadır. Bu şekilde projenin uygulanacağı okullar kararlaştırılmaktadır. Daha sonra okullardaki psikolojik danışmanlardan çalışan çocuk sayısına dair tespitler yapması istenmektedir. Bu şekilde okullarda çalışan çocuk sayısı netleştirilmektedir. Çocuklar tespit edildikten sonra ailelerinden projeye katılımları konusunda onam alınmaktadır. Öğrencilere proje dönemi başlangıcında anket uygulaması gerçekleştirilmektedir. Anket uygulaması ile çocukların nereli olduğu, kardeş sayıları, yoğunluklu çalıştıkları ilçeler, çalışma alanları, kazandıkları paralar, çalışma günleri ve saatleri vb. hakkında bilgiler edinilmektedir.

Proje kapsamında çocukların çalıştıkları işler ile ilgili bulgular

Proje İstanbul İlinde 13 İlçede uygulanmaktadır. Güngören, Esenler, Bağcılar, Küçük Çekmece, Beyoğlu gibi çalışan çocukların yoğunlukla bulunduğu ilçeler olarak ifade edilmiştir. Çocuklar sokaklarda, çeşitli işyerlerinde veya kendi ailelerinin yanında çalışmaktadır. Özellikle Güngören, Beyoğlu’nun arka sokakları ve Bağcılar’da atölyelerin fazla olması işyerlerinde çalışan çocuk sayılarının bu ilçelerde fazla olmasına neden olmuştur. İşyerleri olarak çocuklar yoğunlukla tekstil atölyelerinde çalışmaktadır. Bazı çocuklar ailesinin sahip olduğu küçük işletmelerde çalışmaktadır. Sokakta çalışan çocuklar ise Beyoğlu etrafında dikkat çekmektedir. Sokakta çalışanlar tartı durma, simit satma, mendil satma, midye satma, çiçek satma, su satma, ayakkabı boyama, araba camı silme, bir müzik aleti çalma gibi işleri yapmaktadır. Çocukların bazıları haftanın her günü bazıları sadece hafta sonu çalışmaktadır.

Proje kapsamındaki çocuklar çalıştıkları işler itibariyle birtakım riskler altındadır. Başta sokaklar olmak üzere atölyeler çocukların çalışması için güvenli ortamlar

değildir. Bu ortamlar istismar, sömürü, kötü alışkanlıklar, iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi riskleri barındırmaktadır. Dolayısıyla çocuklar bu ortamlarda çalıştırılmamalıdır. Toplumda bir yere gelebilmenin eğitimden geçtiğini vurgulayan proje yürütücüsü öğretim üyeleri çocukların korunmasının, akademik başarılarının ve sosyal ve duygusal gelişimlerinin arttırılmasının ve geleceğe sağlam bir şekilde hazırlanmalarının ancak onların okullarına döndürülmesi ile mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Çocukların çalışması onların gelişimi için gerekli olan eğitimden yoksun kalmalarına neden olduğundan, eğitimi tamamlayamam riskini barındırmaktadır. Bu nedenle çocukların okullarına devamını engelleyecek ve akademik başarılarını olumsuz etkileyecek tüm risklerle mücadele edilmelidir. Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinin projeye akademik danışmanlık sağlaması tüm bu süreçlerin bilimsel metotlarla yönetilmesi açısından önem taşımaktadır.

Projede görev alan eğitmenlere ve ailelere eğitim verilmesi

Proje kapsamında belli aralıklarla projede görev alan eğitmenlere ve projenin hedef kitlesi olan çocukların ailelerine yönelik eğitimler verilmektedir.

İlgili projede, öğretmenler, psikolojik danışmanlar ve okul müdürleri eğitmen olarak görev almaktadır. Proje kapsamında görev alan eğitmenlere yönelik eğitimler proje yürütücüsü öğretim üyeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Projenin okullarda öğretmenler ve psikolojik danışmanlar ile yürütüldüğünü belirten öğretim üyeleri projenin felsefesine ve bakış açısına inanan eğitmenlerin projede yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Projede eğitmen olarak görev alınabilir. Eğitmenlerin proje kapsamında zorunlu olarak değil gönüllülük temeliyle yer almaları projenin başarı şansını arttırır. Bu nedenle bu projede eğitmen olarak görev alan kişilere proje kapsamında dönem başı ve dönem sonu olmak üzere yılda iki kere seminerler gerçekleştirilmekte ve bu seminerler kapsamında eğitimler verilmektedir. Bu eğitimlerin sürekliliği projenin uygulanma aşamasında karşılaşılan sorunların giderilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla sadece bir kez yapılan eğitim toplantısından ziyade, proje kapsamında eğitmenlerle işbirliği içerisinde kursların ve etkinliklerin birlikte planlandığı gözlenmiştir.

Projenin öğretmenler özelinde de önemli etkiler yarattığını ifade eden öğretim üyeleri, öğretmenlerin çocuklar üzerindeki olumlu gelişimleri fark ettikçe motive

olduklarını ve proje ile kendi yeteneklerini keşfetme imkânı yakaladıklarını ifade etmişlerdir. Öğretim üyeleri, projenin başında çocukların başarılı olabileceğine dair olumlu tutumları ve bakış açıları olmayan veya projeye önyargıyla yaklaşan bazı öğretmenlerin zamanla çocuklardaki değişimi fark ettikçe olumlu tutumlar geliştirdiklerini ve projeyi daha fazla benimsemeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin öğrencilere bakış açılarının çocukların okula karşı tutumlarını ve başarılarını oldukça etkilediğini ve bilimsel araştırmaların da bunu ortaya koyduğunu belirten öğretim üyeleri, öğretmenlerin motivasyonunun artmasının, çocukların da motivasyonunu arttırdığını vurgulamışlardır. Öğretim üyeleri tüm bu süreçlerde öğretmenlere danışmanlık ve destek sağlamaktadır. Proje kapsamında öğretmenlere, öğretim üyelerinin oluşturdukları etkinliklerin yanısıra kendi yaratıcılıklarını, becerilerini ortaya koyabilecekleri, kendilerini geliştirebilecekleri etkinlikler oluşturmaları için imkânlar da sağlanmaktadır. Böylelikle öğretmenlerin rutin eğitim programlarını uygulamaktan ziyade kendi gerçekleştireceği ve sonuçlarını kendi gözlemleyebileceği, kendi kararlarını alabileceği alanlar yaratılmaktadır. Öğretim üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır.

“Bence o çok önemliydi aslında bir şekilde öğretmene hali hazırda dahil olduğu eğitim öğretim programları koşuşturmacası değil çocuğun isteklerine ilgisine göre değil mi biraz da öğretmenin kendi yaratıcılığını kullanabileceği bir ders programlamasını da istedik. Yani bir matematik öğretmeni İngilizce de matematik anlatabilirdi ya da başka şekilde işin içine Fen’i de katabilirdi”

Öğretim üyeleri bu durumu projenin güçlü yanlarından birisi olarak vurgulamışlardır. Yaratılan bu alana çok fazla müdahale etmediklerini belirten öğretim üyeleri onları kararlarında desteklediklerini, bazı kararlarını empoze etmeden zenginleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Uygun görmedikleri kararları ise onaylamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretim üyeleri belli zamanlarda motivasyon toplantıları düzenlediklerini ve proje kapsamında yapılan çalışmaları değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu toplantılarda öğretmenlerin ve öğrencilerin gerçekleştirdikleri etkinliklerin paylaşımı sağlanmaktadır. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmışlardır.

“Hem akademik olarak destek oluyoruz hem de yapabilirsiniz başarabilirsiniz evet bunlar oluyor. Peki şunu şöyle yapsak sürekli fikir veriyoruz projenin hani daha da coşması için bir anlamda. Mesela yakında bir motivasyon toplantımız var ilk başta biz ara değerlendirme diyorduk aslında terminolojiyi bile değiştirdik diyoruz ki neyi değerlendiriyoruz motivasyon toplantısı yapsın. Biz bir şey yapmayalım öğretmenler yaptıklarını birbirleriyle paylaşsınlar. Okullar çocuklarla yaptıkları etkinlikleri görsel ve sözel olarak powerpoint üzerinden hazırlıyorlar ve yaptıklarını paylaşıyorlar. Bu paylaşımları hem yaptıkları bu çabaların, emeklerin ve güzel şeylerin görünür hale gelmesi hem de birbirlerinden öğrenmesine yol açıyor. Orası gerçekten de motivasyon toplantısı olabiliyor.”

Garanti Emeklilik proje yetkilisi, gerçekleştirilen bu seminerler ile aynı zamanda okullarda çalışan çocuklara yönelik bir farkındalık yaratmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Proje yetkilisi özellikle bu konuda öğretmenlerde yaratılacak bir farkındalık düzeyinin çocuk içliğiyle mücadelede önem taşıdığını belirtmiştir. Yaratılacak bu farkındalık ile projenin sonlanması halinde dahi proje hedefinin okullarda sürdürülebileceği vurgulamıştır. Proje yetkilisi bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır.

“Bir çocuk bizim için bir değerdir. O yüzden projeyi devam ettirelim ki farkındalık yaratalım, daha çok öğretmen farkında olsun daha çok farklı okullar da bunu bilsinler ve hani aslında konu öğretmenlerde başlıyor. Biz bu öğretmenlere bu farkındalığı verirse biz o projede okuldan çıkarız gideriz ama öğretmen der ki aslında bu yanlış ben bunu çocuklara ve velilere aktarmam gerekiyor. Proje bitti evet ama ortada böyle bir sorun var. Biraz da bu farkındalığı vererek aslında sürdürülebilirlik o şekilde de devam ediyor”

Proje kapsamında zamanla eğitimcilere yönelik gerçekleştirilen eğitim seminerlerine drama etkinlikleri de eklenmiş, seminerlerin kapsamı daha da genişletilmiştir. Drama etkinlikleri hem eğitim içeriğinin zenginleştirilmesini sağlamış, hem de bu farkındalık düzeyinin daha da artırılmasını sağlamıştır. Proje yetkilileri drama

etkinlikleri ile seminer eğitimlerinin aynı zamanda daha eğlenceli bir hal aldığını ifade etmişlerdir.

Proje kapsamında bir başka önemli eğitim içeriği öğrenci ailelerine sunulan aile çocuk iletişim seminerleridir. Proje başlangıcında ailelerden, çocuklarının bu proje kapsamına alınması için izin alınmaktadır. Ancak yeterli bilgiye sahip olmadıklarında ailelerin çekinmesi ve çocuklarının proje kapsamına alınmaması durumu söz konusu olabilir. Bu açıdan öncelikle ailelere proje hakkında bilgi verilirken, daha sonra eğitimin içeriğinin oldukça genişlediği anlaşılmaktadır. Proje kapsamında çocukların çalışmasının önlemesi konusunda en önemli unsurlardan birinin aileler olduğunu deneyimleyen Garanti Emeklilik, ailelere yönelik 2014-2015 eğitim yılından bu yana "Aile ve Çocuk İletişimi" konulu seminer çalışmaları yürütmektedir. Etkili ebeveyn davranışı, çocuklarla iletişim vs. konularında ailelerin bilgilendirilmesi, sonuçta çocuklara yapılan yatırım olarak geri dönmektedir. Bu doğrultuda proje kapsamında çocuklarını çalışmaya teşvik eden ailelerle bir araya gelinmekte çocukların bir işte çalışmama hakkı, ebeveyn tutumları ve bu tutumların çocuklar üzerindeki olumsuz yansımaları konularında bilgiler verilmektedir. Aile seminerleri ile çocukları sokaklardan ve işyerlerinden uzak tutmanın temel yolunun ailelerden geçtiği konusunda ebeveynlerde farkındalık yaratma hedeflenmektedir. Veliler olmadan projede ilerleyebilmenin güç olduğunu ifade eden ajans yetkilisi, her yıl her okulda veli seminerleri gerçekleştirdiklerini bu seminerlerin alanında uzman psikolojik danışmanların ve bazı öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir. Tablo 4.1.de aile ve çocuk iletişim seminerlerinin 2014-2015 eğitim öğretim döneminden günümüze yıllar bazında bir okulda kaçar kez gerçekleştirildiğine dair bilgiler yer almaktadır.

Tablo. 4.1. Proje Kapsamında Velilere Yönelik Düzenlenen Aile Çocuk İletişimi Konulu Seminer Sayısı

Yıllar	Aile ve Çocuk İletişimi Seminerleri*
2014-2015	Birinci ve ikinci dönem olmak üzere her okulda toplamda 2 kez
2015-2016	İkinci dönem olmak üzere her okulda toplam 1 kez
2016-2017	İkinci dönem olmak üzere her okulda toplam 1 kez

*Bir okula ait verileri içermektedir

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

.Seminerler 2014-2015 eğitim öğretim döneminde birinci ve ikinci dönem olmak üzere her okulda toplam 2 kez gerçekleştirilirken 2015-2016 eğitim öğretim döneminden itibaren sadece ikinci dönem olmak üzere her okulda toplam bir kez gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Seminerler kapsamında ailelere, çocuklarla doğru iletişimin yolları, çocuklarda ergenlik dönemi özellikleri, çocukların sahip oldukları temel haklar gibi önemli eğitimler sağlanmaktadır.

Ailelerin; çocuklardan aile geçimine katkı sağlamalarını beklemeleri, okuldan çocuk hakkında olumsuz geri bildirimler almaları, çocuğun okuyamayacağına dair kabulleniş sergilemeleri, çocuğun erkenden iş hayatına girmesinin ona bir iş edindireceğini düşünmeleri, çocuğun işyerlerinde daha güvende olacağına inanmaları çocukları çalıştırmalarının sebepleri olarak ifade edilmiştir. Seminerler ile ailelerdeki bu düşüncelerin, tutumların ve inanışların değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Velilerin genellikle eğitim düzeylerinin düşük olduğunu belirten ajans yetkilisi seminerlerde samimi bir iletişim kurmaya özen gösterdiklerini, moda mod bir anlatımdan ziyade içten herkesin anlayabileceği bir şekilde anlatım gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Ajans yetkilisi bazı velilerin Türkçe bilmediğini belirtmiş, onlarla çocukları aracılığıyla iletişim kurduklarını belirtmiştir. Seminerlerde iletişim becerilerini etkin bir şekilde kullandıklarını vurgulayan ajans yetkilisi seminerin başında tedirgin bir şekilde duran velilerin zaman içerisinde açıldığını ve ileriki seminerlerde artık kendilerinin bir şeyler sorar hale geldiklerini ifade etmiştir.

Proje yürütücüsü öğretim üyeleri, okullarda gerçekleştirilen veli toplantılarının bazı velilerde önyargılar oluşturabildiğini belirtmiş bazı velilerin çocukları hakkında okuldan iyi şeyler duymayacaklarına inandıklarını ifade etmişlerdir. Bundan dolayı okula gitmek istemeyen velilerin proje kapsamında uygulanan aile içi seminerler sayesinde yavaş yavaş ayaklarının okula alıştığını ve çocuklarında meydana gelen olumlu değişimlerin onları heyecanlandığını ve şaşırttığını belirtmişlerdir. Öğretim üyeleri velilerde çocuklarına karşı değişen tutumları şu şekilde ifade etmiştir.

“Çocuğun ilk defa alkışlandığını görmesi bir şeyler yapıyor olduğunu görmesi olumlu geri bildirimler alması veliyi de şaşırtıyor. Diyor ki evet benim çocuğumdan demek ki bir şeyler olabilir yapabiliyor benim

çocuğum başarabiliyor ve velinin de çocuğa bakışı değişiyor. İşe gönderme konusunda tutumları değişiyor.”

2017 yılında diğer yıllardan farklı olarak seminerlere yaratıcı drama uygulamaları da eklendiğini belirten Garanti Emeklilik proje yetkilisi, drama uygulamalarının, velilerin seminerlere interaktif katılımını sağlaması ve böylece kendilerini ifade etmelerinde olumlu rol oynamasını hedeflediklerini belirtmiştir. 2017 yılında toplam 6 semineri tamamladıklarını belirten ajans yetkilisi velilerin öğrendiklerini evlerinde uyguladıklarını ve sonuçlarını kendileriyle paylaştıklarını ifade etmiştir. Velilere özellikle çocukların eğitimlerine devam etmeleri halinde vasıflı birer insan haline gelecekleri, daha iyi işlerde çalışabilecekleri, kendi ayakları üzerinde bağımsız bir birey olabilecekleri, daha iyi ücretler kazanabilecekleri anlatılmaktadır. 2016-2017 Eğitim- Öğretim yılında seminerlere toplamda 293 veli katılmıştır.

Proje kapsamında öğrencilerin yanısıra öğrenci velilerine de eğitimler gerçekleştiriliyor olması projenin güçlü yanlarından biridir. Velilere yönelik gerçekleştirilen bu seminerler kapsamında aileler çocuk yetiştirme konusunda bilinçlendirilmekte, ailelerin çocuklarının sorunlarını tartışabileceği bir zemin hazırlanmaktadır. Okul aile işbirliğinin güzel bir örneğini teşkil eden seminerlerde ailelerin birbirleriyle ve öğretmenlerle kaynaşabileceği bir alan yaratılmaktadır.

Akademik ve sosyo-kültürel ağırlıklı kurslar

“İşimiz Okumak” KSS projesi kapsamında öğrencilere; çalıştıkları iş yerleriyle bağlarının koparılması, derslerine devamlılıklarının sağlanması ve akademik başarılarının artırılması böylelikle sosyal gelişimlerinin sağlanması amacıyla eğitmenlerce bir kısmı akademik ağırlıklı bir kısmı içeriğinde sosyal, sportif, kültürel etkinliklerin olduğu sosyo-kültürel ağırlıklı ekstra kurslar verilmektedir. Kurslar okullarda ücretsiz olarak ikisi hafta içi ikisi hafta sonu olmak üzere haftada dörder saat olarak planlanmaktadır. Kursların uygulanmasında okullardaki gönüllü kurs öğretmenleri, psikolojik danışmanlar ve okul müdürleri görev almaktadır. Kursların uygulanması tamamen gönüllülük temelinde olsa da, görev alan kişilere belirli kural ve kriterler çerçevesinde ilgili birimlerce ödeme yapılmaktadır. Okul müdürleri ve psikolojik danışmanlar projede daha çok koordinasyon görevini yürütürken; kurs

içeriği öğrencilere öğretmenler tarafından sunulmaktadır. Kurslar, maksimum 20 kişilik sınıflarda gerçekleştirilmektedir.

Proje kapsamında gerçekleştirilen akademik ve sosyo-kültürel kurslar proje yürütücüsü öğretim üyelerince çocukların ihtiyaç, istek ve ilgilerine ve okulların şartları, imkânları ve fırsatlarına göre planlanmaktadır. Öğretim üyeleri standart katı bir projeden ziyade esnek ve okullara rahatlıkla adapte edilebilecek şekilde bir proje kurgusu gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilere verilen kurs içeriğinin okuldan okula, sınıftan sınıfa değişiklik gösterdiğini ifade eden öğretim üyeleri 2 saati akademik 2 saati sosyo-kültürel ağırlıklı olarak planlanan kursların bazı okullarda ihtiyaca göre 4 saatin tamamı sadece akademik ağırlıklı veya sadece sosyo-kültürel ağırlıklı olarak verilebildiğini belirtmişlerdir. Çocukların mümkün olduğunca kendi yaş grupları ile kurslara alındığını ifade eden KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sınavlara hazırlanmaları nedeniyle daha çok sınav hazırlığına yöneldiğini ve akademik kurslar talep ettiğini belirtmiştir.

Proje kapsamında 2010 yılından bu yana çocuklara yönelik gerçekleştirilen akademik ve sosyo-kültürel kursların bir okulda yıllar bazında toplam kaçar saat uygulandığı Tablo 4. 2.de gösterilmektedir.

Tablo 4.2. Proje Kapsamında Çocuklara Yönelik Gerçekleştirilen Toplam Akademik ve Sosyo-kültürel Kurs Saati

Yıllar	Toplam Kurs Saati*
2009-2010	28 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 84
2010-2011	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2011-2012	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2012-2013	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2013-2014	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2014-2015	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2015-2016	56 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 112
2016-2017	28 akademik, 56 sosyo-kültürel; toplamda 84

*Bir okula ait verileri içermektedir.

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş.

Proje kapsamında gerçekleştirilen akademik ve sosyo-kültürel ağırlıklı kurslar ile çocukların okullarına düzenli olarak devamını engelleyen olumsuz durumların ortadan kaldırılması ve böylelikle çocukların akademik başarılarının arttırılması amaçlanmaktadır. Okullarda sınıfların kalabalık olması, öğretmen öğrenci ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulamaması, çocukların sınıf içerisinde görünür olamaması, sınıfta arkadaşlarıyla kaynaşamaması çocukları okullarından iten nedenler olarak ön plana çıkmaktadır. Çocuklar bu nedenlerden ötürü yavaş yavaş okula devamsızlık yapmakta, zamanla okuldan uzaklaşabilmektedir. Çocukların çalıştıkları ve para kazandıkları zaman kendilerini başarılı hissetmeleri, para kazandıklarında aile içerisinde daha fazla kabul görmeleri, kendilerini çalıştıklarında daha değerli hissetmeleri çocukları işe çeken nedenler olarak ön plana çıkmaktadır. Okullarda akademik başarının sağlanmasında çocuklara okulları sevdirmenin ve okullarına, öğretmenlerine ve derslerine karşı olumlu tutum kazandırmanın önemini vurgulayan öğretim üyeleri, proje ile çocukları okuldan iten sebepleri ortadan kaldırmaya yönelik bir kurgu gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Projeyi kurgularken çocuklar üzerinde etkili olan değiştirilebilecek ve değiştirilemeyecek risk etmenleri göz önüne alınmıştır. Çocukların geldikleri aileler, sosyo-ekonomik düzeyleri, kardeş sayılarının fazlalığı gibi etmenleri değiştirilemeyecek risk etmenleri olarak ifade eden öğretim üyeleri çocukların okullarına, öğretmenlerine, derslerine karşı olumsuz tutumlarının ortadan kaldırılması gibi etkilerinin olabileceği ölçüde değiştirilebilecek risk etmenleri üzerinden bir kurgu gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Akademik ve sosyo-kültürel ağırlıklı kurslar kapsamında sunulan kurs içerikleri her ne kadar bir birinden farklı olsa da, akademik kurslar ve sosyo-kültürel kurslar bir birleriyle ilişkili ve birbirlerini destekler niteliktedir. Bundan dolayı proje kapsamında öğrencilere iki kurs içeriği de sunulmaktadır. Aşağıda kurs içerikleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

Çocuklara yönelik akademik kursların planlanması ve uygulanması

Akademik kurslar kapsamında çocuklara kurs öğretmenleri tarafından kendi branşlarında Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, İngilizce gibi temel ders eğitimleri verilmektedir. Proje kapsamında çocuklara yönelik gerçekleştirilen akademik kursların ile çocukların akademik başarılarının arttırılması ve ileriki eğitim

öğretim hayatları için temel oluşturulması amaçlanmaktadır. Toplumda bir yere gelebilmenin yolunun eğitimden geçtiğini ifade eden proje yürütücüsü öğretim üyeleri akademik kurslar ile çocukların akademik başarılarının arttırılmasını hedeflediklerini ifade etmişlerdir. Böylelikle çocukların ileriki yaşamlarında daha iyi şartlarda çalışabilecekleri meslekleri edinmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında Garanti Emeklilik'in kurumsal iletişim departmanı tarafından sosyal medyada üzerinden bu konuda bazı görseller paylaşılmıştır. Bu görsellerde projenin bu amacı güzel bir şekilde özetlenmektedir. Fotoğraf 4.3.de ve fotoğraf 4.4.de bu görseller paylaşılmaktadır.

Fotoğraf 4.3. “İşimiz Okumak” KSS Projesi görseli 2

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Fotoğraf 4.3.de ayakkabı boyama tezgâhı üzerine düşülen “okula gidiyorum, dönmeyeceğim. Mimar olduğumda ofisime beklerim” notu dikkat çekmektedir. İlgili departman tarafından paylaşılan bu görsel kapsamında ayakkabı boyama işi yapan çocuğun okuluna gittiği artık ayakkabı boyama işi yapmayacağı ve geri dönmeyeceği anlaşılmaktadır. Çocukların okul hayatına dönerek ileride daha iyi şartlarda çalışabileceği “mimarlık” mesleğini hedefledikleri görülmektedir. Verilen mesajla göre çocuklar artık insanları ayakkabı boyamaya değil mimar olduktan ofislerine beklemektedirler.

Fotoğraf 4.4. “İşimiz Okumak” KSS Projesi görseli 3

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Fotoğraf 4.4.de midye tezgâhı üzerine düşülen “okula gidiyorum, dönmeyeceğim. Öğretmen olduğumda okuluma beklerim” notu dikkat çekmektedir. İlgili departman tarafından paylaşılan bu görsel kapsamında mideye satma işi yapan çocuğun okuluna gittiği artık midye satma işini yapmayacağı anlaşılmaktadır. Verilen mesajda çocuğun çalışmaya geri dönmeyeceği vurgulanmaktadır. Çocukların okul hayatına dönerek ileride daha iyi şartlarda çalışabileceği “öğretmenlik” mesleğini hedefledikleri görülmektedir. Verilen mesaja göre çocuklar artık insanları midye almaya değil öğretmen olduktan sonra okullarına beklemektedirler.

Proje kapsamında çocukların çalışma hayatını tamamen bırakarak okullarına döndürülmeleri ve akademik başarılarının artırılması amaçlanmaktadır. Çünkü çocukların çalışmaları ve okullarına karşı olumsuz tutumlar beslemeleri onların akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Proje yetkilileri, proje kapsamındaki çocukların hepsinin akademik olarak başarısız olmadığını belirtmişlerdir. Bazı çocukların kazandıkları paralar ile kendilerine kitap, defter vb. eğitim materyalleri aldığı, paralarını eğitime harcadığı ifade edilmiştir. Akademik kurslar ile başarılı olan çocukların başarılarının daha da arttığını ifade eden ajans yetkilisi başarısız olan çocukların da ilk etapta biraz toparlandığını dersleri anlamaya başladığında ve kendine inandığında başarıyı yakalayabildiğini ifade etmiştir. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri akademik kurslara katılan bir çocuğun akademik başarısının nasıl arttığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir öğretmenimiz anlattı, matematik öğretmeniymiş. O kursa katılan çocuklardan biri onun sınıfındaymış ben bu çocuğu sınıfımda öğrenme

güçlüğü çeken bir çocuk olarak biliyordum diyor. Ama kursa katıldıktan sonra dedi ki ilk testten sonra ikinci testte 20 ise notu 40a çıktı sonra 60a çıktı sonra öğreniyorum ki diyor bu çocuk çalışıyormuş ve çalıştığından dolayı notları düşüyormuş.”

Okullarda sınıfların kalabalık olmasının çocukların başarılarını olumsuz etkilediğini ifade eden öğretim üyeleri kalabalık sınıflarda öğretmenlerin çocuklarla yeterince ilgilenemediğini, çocukları yeterince tanıyamadığını ifade etmişlerdir. Kalabalık sınıflarda yeterince görünür olamayan çocukların zamanla derslerine, okullarına ilgileri azalabilmektedir. Bu nedenle proje kapsamında gerçekleştirilen kurslar maximum 20 kişilik sınıflarda gerçekleştirilmekte, çocukların sınıf içerisinde görünür olması sağlanmaktadır. KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi bu konunun önemini vurgulamıştır. Proje kapsamındaki çocukların aslında dışarıda iyi şartlarda çalışmadıklarını ifade eden ajans yetkilisi kendilerinin oluşturdukları küçük sınıflarda çocukların mutluluklarının sağlanmasının önemini şu bilgilerle açıklamıştır:

“Normalde dersine giren öğretmen belki sınıftayken adını bilmiyordu. Ama bizim yarattığımız o küçük sınıfta adını biliyor, özelliklerini öğreniyor, çocukla iletişimi sıklaşıyor. Çocukta aa ben okulda da kabul görüyorum diyor. Çünkü aslında dışarda iyi şartlarda çalışmıyor yani. Sadece para kazanıyor. Yoksa tabi ki sömürülüyor ya çocuk dediğimiz zaten çalışmaması gereken bir grup yani. Dolayısıyla aslında çok mutlu değilken sadece okulda ki mutsuzluğu daha ağır bastığı için dışarıya kaçma eğilimi gösteriyor. Biz okulda mutluluğunu sağladığımızda bakıyoruz ki çocuk gerçekten içeriye dönmeye başlıyor.”

Akademik kursların çocuklarda olumlu etkiler yarattığını ifade eden proje yetkilileri çocukların yeteneklerini keşfettikçe, başarabildiklerini gördükçe özgüvenlerinin geliştiğini ifade etmişlerdir. Çocukların özgüveni geliştikçe çocuklar yavaş yavaş okullarına, öğretmenlerine, arkadaşlarına karşı olumlu tutumlar geliştirdikleri ve akademik başarılarının arttığı gözlemlenmiştir. Bir süreden sonra çocukların artık

eksik oldukları akademik kursları kendilerinin talep etmeye başladıklarını ifade eden öğretmen üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır:

“Burada şunu da görüyoruz öğrenci belli süreden sonra yavaş yavaş şeyi söylemeye başlıyor ya biz artık sınavlara hazırlanmak istiyoruz bize yaprak testler verin biz çalışacağız. Akademik desteği, akademik kursları onlar talep etmeye başlıyorlar. Çünkü öğrencinin kendine özgüveni gelişmeye başlıyor. Yapabildiğini başarabildiğini hissediyor ve bunu yaparken de yanında birileri ona destek veriyorlar, güveniyorlar, inanıyorlar. Bunu yapmaya başlayınca aslında bizim hedefimiz buydu ve biz bu hedefimizi yavaş yavaş bu çocuğun özgüvenini geliştirmesini sağlamak, okula bağlamak ve işi de bırakarak uzun vadede eğitime devam etmelerini sağlamak.”

Çocukların akademik başarılarının artırılmasında çocukların derslerini yapabileceklerine, başarabileceklerine olan inançlarının oldukça önemli olduğunu vurgulayan proje yetkilileri öncelikle çocukların bu konuda özgüvenlerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Okulların öncelikle çocukların özgüvenlerinin gelişmesini sağlayacak temel sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini vurgulayan öğretmen üyeleri şu bilgileri paylaşmışlardır:

“En temelde bu sosyo-duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak bir okul ikliminin oluşması lazım. Öğretmenin bakış açısı, okulun yapısı daha sonra çocuğun bunu sağladıktan sonra akademik kısma girmesi lazım. Biz direk akademik giriyoruz aslında orada bir sürü çocuk temel sosyo-duygusal ihtiyaçları eksik olarak başlıyor. Orda işte kendinin kabul gördüğünü hissetmiyor, önemsendiğini, değer verildiğini hissetmiyor, başarılı olabileceği hiçbir ortam yok, bunu kendisine kanıtlayabilecek ya da ilgisini yeteneğini keşfedebileceği bunlar güçlü yönleriyle kendisini keşfedebileceği ve bunda kendisini gösterebileceği görünür olduğu en başta en temelden görünür olmak. Bundan dolayı bizim okul dostu okullar oluşturmamız lazım. Onun içinde bu iklimi yaratabiliyor olmamız lazım. Bunun üzerine öğrenci zaten kendisinin başarabildiğini oraya ait olduğunu değerli olduğunu önemsendiğini

bilince akademik olarak da özgüveni geliyor ve bir şeyler yapmaya başlıyor.”

Proje kapsamında bu doğrultuda çocuklara sosyo-duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitimlerce sosyo-kültürel kurs içeriği sunulmaktadır.

Çocuklara yönelik sosyo-kültürel ağırlıklı kursların planlanması ve uygulanması

Sosyo-kültürel kurslar kapsamında çocuklara yönelik eğitimler tarafından proje yürütücüsü öğretim üyelerinin önermiş olduğu akademik metotlar çerçevesinde oluşturulan sosyal/sportif/kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Sosyo-kültürel kurs içeriği, öğretim üyeleri tarafından oluşturulan ve proje paydaşlarıyla paylaşılan kılavuzlarda yer almaktadır. Çocuklara akademik kursların yanında sosyal/sportif/kültürel etkinliklerin de olduğu kurs içeriğinin sunulmasının amacı çocukların okullarıyla olan bağlarının kuvvetlendirilmesidir.

Proje yürütücüsü öğretim üyeleri, sadece akademik kursların projenin hedef kitlesindeki çocukları okulda tutmak için yeterli olmadığını çünkü çocukların okula aidiyet duymadıklarını belirtmişlerdir. Çocukların okullarına aidiyet duymamaları onların okullarına, öğretmenlerine ve derslerine karşı olumsuz tutumlar beslemesine neden olabilmektedir. Bu durum çocukların akademik başarılarını olumsuz etkilemekte, başarısızlık hissi onlarda birtakım davranış problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla düzenlenen etkinlikler ile öncelikle çocukların okullarıyla bağlarının kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmışlardır:

“Çocukları okuldan uzaklaştıracak o kadar çok neden var ki, biz bunu kurgularken dedik ki biz bu çocuklara sadece akademik kurslar düzenlersek zaten bu çocuk akademik olarak başarısız hissediyor okulda da zaten sıkılıyor ona anlamlı gelen ona keyif veren bir şey yok. Biz çocukları okulda tutamayız biz kurgumuzu şöyle yapalım dedik önce öğrencinin okula karşı olumlu tutum geliştirebilmesi lazım. Bunu yapabilmemiz içinde bu çocuğun temel ihtiyaçlarını biz nasıl karşılarız; ait olma, kabul görme, desteklenme, başarılı olma bu ihtiyaçlarını karşılırsak öğrenci okula karşı daha olumlu tutum sergiler, okula devamı artar, devamı arttıkça başarısı artar, başarısı

*arttıkça gelecek beklentisi yükselir, işi bırakır eğitime devam eder.
Gerçekten de bizim bu kurgumuz aşama aşama gidiyor.”*

Proje kapsamında çocukların okullarına karşı olumlu tutumlar kazanması ve okula devamlılıklarının artırılması amacıyla çeşitli sosyal, sportif ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler ile çocukların okulda temel ihtiyaçları olan kabul görme, fark edilme, desteklenme, başarılı olma ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır. Garanti Emeklilik proje yetkilisi, proje kapsamında çocuklara yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin her birinin profesyonel bir şekilde planlandığını ve uygulandığını ifade etmiştir. Bu etkinliklerin bazıları şunlardır: El işi etkinlikleri, kahvaltı etkinliği, müze ziyaretleri, boğaz turu, sinema etkinlikleri, piknik etkinlikleri, doğum günü etkinlikleri, anneler günü etkinlikleri, atletizm etkinlikleri, üniversite gezileri, huzurevi ziyaretleri, uçurtma etkinlikleri, çikolata fabrikası gezileri, sabun, mum yapma etkinlikleri, şiir dinletileri, tiyatro etkinlikleri, satranç turnuvası, futbol turnuvaları. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri çocukların zamanla sosyo-kültürel kurslara büyük bir heyecanla ve istekle katıldıklarını ve ortaya güzel sonuçlar çıkardıklarını ifade etmiştir. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır:

“Şimdi biz bu çocuğu okulda tutabilmek için dedik ki yapabildiği keyifli olduğu şeyler sosyal kültürel etkinlikler, sportif etkinlikler, el işi etkinlikleri, geziler ve gerçekten de okula gelmeyen çocuk mesela cumartesi günü kurs varsa kurs saatinden önce geliyor okulun demir parmaklıklarının önünden hatta aşarak okula girmeye çalışıyor çünkü orda spor yapmaktan hoşlanıyor, güzel bir çanta yapıyor belki de bu çocuk okulda ilk defa kendisini başarılı hissetti ve sevdiği başarabildiği bir şeyi yaptı. İşte bütün bu nedenlerden dolayı çocuk kurslara gelmek istiyor.”

Çocukların gerçekleştirdikleri bu etkinlikler ile hayatlarında birçok ilkleri yaşadıklarını ifade eden proje yürütücüsü öğretim üyeleri gördükleri deneyimledikleri şeylerin onların hayatlarına önemli katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Öğretim üyeleri gerçekleştirdikleri bir gezi hakkında şu detayları paylaşmışlardır:

“deniz müzesine giden çocuk zannediyor ki akvaryum gibi bir yere gidecek mesela müze kavramını ilk defa projede müzeye giderek algılıyor. Hâlbuki ders kitaplarında bir müze kavramı var. Aslında zannediyoruz ki herkes müzenin ne olduğunu bilir. Deniz müzesi deyince onlar böyle yunusları akvaryum forum falan yerlerde var ya öyle bir şey bekliyor ve aa hani ne zaman biz şeyleri görücez mesela denizdeki canlıları falan diyor.”

“Aslında ilk defa denizi gören çocuklar var. İlk defa sinemaya giden çocuklar var.”

Gerçekleştirilen bu geziler ile çocukların bilgi ve kültür düzeyleri artmaktadır. Çocuklar bir yandan gezip eğlenirken bir yandan yeni yerler görmekte, keşfetmekte, tanımaktadır. Etkinlikler ile çocukların kaynaşabileceği, sosyalleşebileceği ve becerilerini geliştirebileceği bir alan oluşturulmaktadır. Böylelikle çocukların bir şeyleri başarabileceklerine olan inançları artmaktadır.

Proje kapsamında Garanti Emeklilik gönüllüleri de aktif olarak bu etkinlik ve faaliyetlere katılım sağlamaktadır. Şimdiye kadar 800’ü aşkın Garanti gönüllülerinin desteğiyle 75 gönüllü etkinliği gerçekleştirilmiştir. ‘Garanti gönüllüleri çocuklarla hem okullarda hem de okul dışı etkinliklerde de bir araya gelmektedir. Gönüllüler okullarda çocuklarla bir araya gelerek İngilizce dersleri, hızlı kitap okuma, film ve gazete yorumlama gibi akademik çalışmalar yaparken okul dışında el becerilerini ve hayal güçlerini geliştirmeye yönelik atölyeler, müze gezileri, sinema, basketbol maçı izleme, origami etkinliği gibi sosyal etkinlikler gerçekleştirmektedir’ (Garanti Emeklilik, 2017: 52). Bazı etkinlikler şirket içerisinde gerçekleştirilmektedir. Projenin çalışanlar özelinde de oldukça anlamlı olduğunu vurgulayan proje yetkilisi 2015 yılından bu yana şirketin Genel Müdürlük binasında kariyer günü etkinlikleri gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Çocukların, yöneticilerin ve gönüllülerin Genel Müdürlük binasında bir araya gelmesiyle gerçekleşen bu etkinlik kapsamında çocukların hem şirketin çalışma ortamını görmeleri hem de gönüllüleri yakından tanıma fırsatı yakalamaları sağlanmaktadır. Kariyer günü etkinlikleri ile çocuklara eğitimlerini tamamlamaları halinde daha iyi işlerde çalışabilecekleri gösterilmektedir. Çocukların aslında gördüğü şeyleri yaptığını ve kendisine rol

modeller seçtiğini belirten Garanti Emeklilik proje yetkilisi gerçekleştirdikleri üniversite ve işyeri gezileri ile çocuklara eğitimlerine devam etmeleri halinde üniversite ve iş hayatını düzeninin nasıl olacağını tanıtmayı amaçladıklarını ifade etmiştir. Kariyer günü etkinlikleri kapsamında Genel Müdürlük binasında misafir edilen çocuklarla birlikte kahvaltılar yaptıklarını, beraber şirket içini gezdiklerini ifade eden proje yetkilisi çocuklara telefon açmak, fotokopi çekmek, dosyalama yapmak, e-posta yazmak gibi çocukları yormayacak basit rutin işleri gösterdiklerini belirtmiştir. Bu etkinliklerin çocuklarda büyük etkiler yarattığını ifade eden proje yetkilisi etkinlik sonrasında çocuklardan olumlu geri dönüşler aldıklarını belirtmiştir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi çocuklardan aldıkları bir geri bildirimi şu şekilde ifade etmiştir:

“onlardan aldığımız geri dönüşlerde çok etkileyici işte telefon açtım, bilgisayar karşısında oturdum benim de bir işim var. Müdür abi ile konuştum.”

“Gönüllü ablası ona gittiğinde abla işte bana böyle davrandı diye mektuplar yazıyorlar işte benimle ilgilendi, bana bunu anlattı, bana şunu hediye etti işte onda etki bırakıyoruz. Belki de bu geleceğini etkileyecek o bizim için her davranış her bir tutum çok önemli çünkü bir öğrenci bile eğer, bir çocuk bile hayata dönse, çalışmayı bıraksa çünkü gerçekten çok zor şartlarda çalışıyorlar ve aslında Türkiye’nin bir gerçeği çalışan çocuk gerçeği.”

Gönüllülerin çocuklarla bir araya gelmeden önce konu hakkında bilgilendirmek amacıyla eğitim sunumları gerçekleştirdiklerini belirten proje yetkilisi, çocukları olumsuz etkileyecek tüm tutum ve davranışlardan kaçındıklarını ifade etmiştir. Proje yetkilisi çocuklarla gönüllü etkinlikleri kapsamında gerçekleştirdikleri tüm etkinliklerde kullandıkları materyallerin proje yürütücüsü öğretim üyelerinin akademik danışmanlığında onların önerileriyle seçildiğini belirtmiştir. Bu etkinliklere kimi zaman Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin de katıldığını belirten proje yetkilisi proje sürecinin tamamında akademik önerileri ve tavsiyeleri dikkate aldıklarını ifade etmiştir.

Proje yetkilileri gerçekleştirilen etkinlikler ile çocuklarda belirgin bir şekilde davranış değişikliğinin olduğunu da gözlemlemişlerdir. Proje kapsamındaki bazı çocukların biraz şiddet eğilimli olduğunu belirten ajans yetkilisi, etkinlikler ile çocuklarda aynı zamanda öfke kontrolünün sağlanmasını ve iletişim becerilerinin gelişmesini hedeflediklerini ifade etmiştir. Ajans yetkilisi bu konuda şu bilgileri paylaşmıştır.

“Proje kapsamında kendini tanımayla ilgili, kendini ifade edebilme, öfke kontrolü ile ilgili atölyeler yapıyorlar ve çok keyifli yani hem sonuçları çok keyifli hem yaparken çok eğleniyorlar işte hep oyun mu oynayacağız ne güzel falan o modda bakıyorlar zaten. Mesela şeyleri var işte kız erkek el ele tutuşmama halleri varken yavaş yavaş bunlar kırılıyor. Birbirlerini sürekli ittirip, kaktırırken atölyelerin sonuna doğru bu davranışlar törpülenmiş oluyor bunları görüyoruz.”

Çocukların iletişim becerilerini, saygı ve sevgi kavramlarını bir model çerçevesinde görerek öğrenmelerinin onlarda önemli davranış değişikliklerini sağladığını belirten öğretim üyeleri, çocukların bu süreçte uygun davranışlar geliştirmeyi öğrendiklerinden bahsetmiştir. Öğretim üyeleri yaşanan bu süreci şu ifadelerle aktarmışlardır.

“Bizim burda yaptığımız ya da ölçtüğümüz şeyler var o kadar çok olumlu yan etkisi var ki bunlar ne direk ölçülebilir ne sayılara dökülebilir ancak bizim yaşayarak gördüğümüz hikâyelerini dinlediğimiz şeyler o açıdan baktığımızda bu söylediğimiz hedeflerin çok daha ötesinde giden ve çocukların hayatında fark yaratan anılar yaratıyoruz tutumlar değiştiriyoruz beceriler kazandırıyoruz diye düşünüyorum.”

“Çocuk şey olarak düşünüyor küfrettiğinde kavga ettiğinde bunu arkadaşlarına bir başkalarına övünerek anlatırken aslında bu süreçte hem iletişim becerilerini öğreniyor hem birileriyle nasıl saygılı yardımlaşacağını paylaşacağını model olarak çevresinde görerek ve bu süreçlerde de öğreniyor ve bunun aslında ilk değişen şey bunun doğru bir şey olmadığını övünülebilecek bir şey olmadığını ilk bunu

gizleyerek başlıyor daha sonra da yavaş yavaş uygun davranışları geliştirmeyi çocuk öğreniyor.”

Paylaşmayı, empati kurmayı, başkaları içinde bir şeyler yapmanın olumlu yanlarını öğrenen çocukların kazandıkları bu olumlu tutumlar ve beceriler doğrultusunda kimi zaman kendi etkinliklerini de planlamaktadır. Öğretim üyeleri çocukların kendilerinin planladıkları bir etkinliği şu şekilde aktarmıştır:

“Bir keresinde şöyle bir şey oldu. Çocuklar demişler ki başkaları bizim için bir şey yapıyor bizde birileri için bir şey yapalım ve geliştirdikleri fikir şu atölyelerde kokulu sabun mum yapma etkinlikleri yapıyorlar çünkü çocuklar bu tür şeylerden hoşlanıyorlar bunu yapıyorlar peki demişler bizler bu mumları şeyleri birde kart hazırlayalım yakınımızdaki huzurevine gidelim. Huzurevine gittiler o kartların içine de güzel bir şeyler yazdılar o mumlarla o sabunları hediye ettiler. Yani çocuklar bile artık proje geliştirir hale geldiler.”

Proje kapsamında ilk seneden sonra çocuklara yönelik yemek hizmeti de sunulmaya başlanmıştır. Çocukların kurslara gelirken bir kısmının eve gidip geldiğini bir kısmının derslerden sonra devam ettiğini ifade eden öğretim üyeleri çocukların aç kalmamaları amacıyla projeye yemek hizmetinin de eklendiğini belirtmişlerdir. Kurslar kapsamında sunulan yemek hizmetlerinin bile çocuklarda motivasyon kaynağı oluşturduğunu ifade eden öğretim üyeleri bazı çocuklar tarafından projeye “tostlu proje” adı verildiğinden söz etmişlerdir. Öğretim üyeleri bu konuda şu bilgileri paylaşmışlardır.

“Mesela geçenlerde ben okul ziyareti yaptım şey tostlu proje ne zaman başlayacak hocam dedi öğrencinin biri. Çünkü biz tost veriyoruz ya o bile motivasyon kaynağı oluyor çocuğa. Bırakın hani içsel motivasyonu projenin adı tostlu proje yani. Çünkü hiçbir projede tost yok mesela.”

Proje kapsamında öğrencilere sunulan akademik kursların ve etkinliklerin içerik bakımından zengin olduğu ve iyi bir şekilde kurgulandığı görülmektedir. Proje kapsamında eğitim fakültesi öğretim üyelerinden danışmanlık alınması bu sürecin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Proje kapsamında öğrencilere sunulan

akademik kursların ve etkinliklerin çocuklarda yarattığı etki projenin başarılı bir şekilde değerlendirilmesi için bir ölçüttür. Çocuklarda okullarına ve derslerine karşı meydana gelen olumlu değişimlerin yanısıra olumlu davranış değişikliklerinin de gözlemlenmesi projenin uygulama aşamalarının başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Yaratıcı Drama Atölyesi

“İşimiz Okumak” KSS projesi kapsamında 2012 yılından bu yana Garanti Emeklilik, çalışan öğrencilerin empati kurma ve kendilerini toplum içerisinde ifade etme yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla, çocuklara yönelik Yaratıcı Drama Atölyesi çalışmaları gerçekleştirmektedir. Atölyeler kapsamında, her okulda ayda iki defa çocuklar ile bir araya gelen profesyonel drama eğitmenleri liderliğinde; çocukların kendini toplum içerisinde ifade etme yeteneklerinin geliştirilmesi, yalnızca sokaklarda ve iş yerlerinde kabul gördüğünü hisseden çocukların kendilerini, hayallerini ve hedeflerini daha iyi tanımaları ve okul ile bağlarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Proje kapsamında 2012-2013 eğitim öğretim döneminde uygulanmaya konulan drama atölyelerinin 2012-2013 eğitim öğretim döneminden günümüze yıllar bazında tüm okullarda toplam kaç saat uygulandığına Tablo 4. 3.de yer verilmektedir.

Tablo 4. 3. Proje Kapsamında Çocuklara Yönelik Gerçekleştirilen Toplam Drama Atölyesi Saati

	Drama Atölyesi
2012-2013	56 saat
2013-2014	56 saat
2014-2015	56 saat
2015-2016	56 saat
2016-2017	28 saat

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Drama Atölyesi çalışmaları 2012-2013 eğitim öğretim döneminden günümüze tüm okullarda birinci dönem 28, ikinci dönem 28 saat olmak üzere toplam 56 saat olarak uygulanmaktadır.

Proje Ölçme Değerlendirme

“İşimiz Okumak” KSS Proje süreci ve sonuçları akademisyenler ve konusunda uzman araştırmacılar tarafından hazırlanan ölçme ve değerlendirme metodolojisiyle takip edilmektedir. Öğretim üyeleri, proje sürecini sahada toplanan nitel ve nicel verilerle desteklediklerini ve projeyi değişen şartlara göre sık sık revize ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan proje sürekli yenilenen, canlı ve dinamik niteliktedir. Proje revize edilirken sahadan gelen veriler ve dönütler dikkate alınmaktadır. Tüm bu süreç bilimsel metotlarla, standardize edilmiş ölçek tutum test uygulamalarıyla sürdürülmektedir. Öğretim üyeleri proje kapsamında çocukların okula karşı tutumlarını ön test ve son test olarak proje başında ve proje sonunda ölçümlediklerini, böylelikle çocuklarda yaşanan okula karşı tutum değişikliklerini, akademik başarılarını, okula devamlarını ölçtüklerini ifade etmişlerdir. Projeye yönelik nitel veriler drama öğretmenleri, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar tarafından sağlanmaktadır. Psikolojik danışmanlar yarı yapılandırılmış bir form aracılığıyla hem proje başında hem proje sonunda öğrenciyi değerlendirmektedir. Hedefledikleri doğrultuda gelişmeyen durumların varlığının tespit edilmesi halinde altında yatan sebepler bu testler ve formlar sayesinde analiz edilmekte, değerlendirilmekte çözüm önerileri geliştirilmektedir. Proje kapsamında tüm paydaşlar proje yönetim sürecinde aktif olarak yer almakta projenin sahada takip edilmesini sağlamaktadır. Öğretim üyeleri projede bir eksikliğin veya bir sorunun tespit edilmesi halinde haftalık, aylık ziyaretlerle onları bir şekilde anında kronikleşmeden sorunları çözüme kavuşturduklarını ifade etmişlerdir.

KSS danışmanlığı ve sürdürülebilirlik ajans yetkilisi proje kapsamında proje ile ilgili bilgiler edinebilmek için sık sık anket ve analiz yöntemlerinden faydalandıklarını ve projeyi elde ettikleri verilerle değerlendirdiklerini belirtmiştir. Garanti Emeklilik proje yetkilisi proje kapsamında öğrencilerin yanında ailelere ve öğretmenlere yönelik de anketler uyguladıklarını ve böylelikle projenin gidişatı hakkında katılımcılardan bilgi edindiklerini ifade etmiştir. Sonuçlara göre değerlendirmeler yaptıklarını ifade eden yetkili böylelikle eksiklerini görebildiklerini ve kendilerini geliştirebilme olanağını yakaladıklarını belirtmiştir. Proje hakkında elde ettikleri verileri aylık, ara dönem ve yıllık olarak rapor haline getirdiklerini ve proje paydaşlarıyla

paylaştıklarını ifade eden ajans yetkilisi X Kurumu'na aylık rapor sunduklarını ifade etmiştir.

Projenin sahada takip edilmesi, proje çıktılarının değerlendirilmesi, rapor haline getirilmesi ve paydaşlarla proje gidişatının paylaşılması, projelerin başarıya ulaşmaları açısından önem taşımaktadır. Bu proje kapsamında tüm bu süreçlerin başarıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Projenin uzun soluklu olarak devam ettirilebilmesinin en önemli nedenlerinden biri ortaya çıkan sorunların tespit edilip kronikleşmeden üstesinden gelinmesidir.

4.6.5. Proje sonuçlarına dair bulgular

Bu kısımda proje sonuçları değerlendirilmektedir. Bu amaçla öncelikle niceliksel olarak ulaşılan sonuçlar verilmekte, daha sonra ise sosyal etki analizi, alınan ödüller ve proje devamı ile ilgili görüşlere yer verilmektedir.

4.6.5.1. Proje kapsamında niceliksel olarak ulaşılan sonuçlar

“İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında 2010 yılından bu yana İstanbul İlinde çalışan çocuk sayısının yoğun olarak tespit edildiği 13 ilçe ve 44 okulda, 5.700’ü aşkın öğrenci ve velisine ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde toplam 842 çocuğun çalıştıkları işleri tamamen bırakarak okullarına dönmesi sağlanmıştır. Tablo 4.4.de 2010 yılından bu yana çalışmayı bırakıp okuluna döndürülen öğrenci sayılarının yıllar bazında rakamları paylaşılmaktadır.⁵⁹

⁵⁹ Kurumun internet web sayfasından elde edilen güncel verilere göre (2017-2018 yılı verisi de eklenerek) 2010 yılından bu yana proje kapsamında 13 ilçe ve 45 okulda, 6.200’ü aşkın öğrenci ve velisine ulaşılmış, toplam 914 çocuğun çalışmayı tamamen bırakarak okullarına dönmesi sağlanmıştır. <https://www.garantiemeklilik.com.tr/isimiz-okumak-projemiz>, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

Tablo 4. 4. Yıllar Bazında Çalışmayı Bırakan Öğrenci Sayıları

Yıllar	Çalışmayı Bırakan Öğrenci Sayıları
2009-2010	48 (2. Dönem)
2010-2011	56
2011-2012	101
2012-2013	100
2013-2014	219
2014-2015	139
2015-2016	98
2016-2017	81 (2. Dönem)

Kaynak: Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Okullarda çalışan öğrenci sayılarının belli dönemlerde değişiklik göstermesi sebebiyle çalışmayı bırakan çocukların sayılarında farklılık bulunmaktadır. Özellikle 2013–2014 yıllarında çocuk sayısının fazla olması sayının artmasına sebep olmuştur. Proje yetkilileri gizlilik sebebiyle proje kapsamında olan ve çalışma yaşamını bırakan çocukların ileriki eğitim hayatlarına nasıl yön verdikleri hakkında bilgi edinememektedir. Gizlilik sebebiyle çocukları takip edebilecekleri kanallara ulaşamamaktadırlar. Bu nedenle çocuklarla proje süreci sonlandığında iletişimleri devam etmemektedir.

Proje kapsamında çocuklara yönelik bir eğitim öğretim yılı içerisinde bir okulda 56 saati akademik, 56 saati sosyo-kültürel olmak üzere toplam 112 saatlik kurs içeriği sunulmaktadır. Kurslar okullarda haftalık 2 saati akademik 2 saati sosyo-kültürel ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. Kursların uygulanışı okuldan okula, sınıftan sınıfa göre değişkenlik gösterebilmekte, çocukların ihtiyaç ve isteklerine göre haftalık uygulanan 4 saatin tamamı akademik veya tamamı sosyo-kültürel ağırlık şekilde planlanabilmektedir. Proje kapsamında çocuklara yönelik tüm okullarda birinci dönem 28 saat ikinci dönem 28 saat olmak üzere toplam 56 saat drama atölyesi çalışmaları yürütülmektedir. Öğrenci velilerine yönelik her eğitim öğretim yılının ikinci döneminde 1 kez aile ve çocuk iletişim seminerleri düzenlenmektedir.

4.6.5.2. Projenin sosyal etki analizi

Kurumların gerçekleştirdikleri projelerin topluma sağladıkları faydanın ve yaptıkları işlerin sosyal değerinin ölçülmesi, projelerin başarısının değerlendirilmesi, projenin

gidişatının takip edilmesi ve etkisini arttırılması, uzun dönemli stratejilerin oluşturulması gibi faydalar sağlamaktadır. Sosyal değer, projelerin finansal olmayan etkileridir. Sosyal değer kavramı, bir proje için harcanan paradan gelecek sosyal faydayı incelemektedir. Sosyal değer ve sosyal etki kavramı birbiriyle iç içe geçmiştir. Sosyal değer üretmeyi amaçlayan her projenin aynı zamanda çalıştığı konularda topluma pozitif bir etki yapması beklenir (Yalçın ve Güner, 2015: 16).

Projelerin yarattıkları sosyal değerler çeşitli sosyal etki analizi yöntemleriyle ölçülebilmektedir. Bu yöntemlerden biri “Yatırımın Sosyal Geri Dönüşü” (Social Return on Investment- SROI) metodolojisidir. SROI, sosyal temelli projelerin yarattığı sosyal değerın hesaplanması ve bu değerin sayısallaştırılması için oluşturulmuş bir yöntemdir. Bu yöntem ile “yapılan bir aktivite sonucu ortaya çıkan değişim” veya “bir eylem/aktivite/proje/program sonucu farklı insanlar üzerinde oluşan etkiler” ölçülebilmektedir. SROI analizinde, saha çalışmaları yolu ile proje faydalanıcıları üzerinde yaratılan sosyal değişimi anlamak hedeflenir ve bu değişim finansal değerler kullanılarak yansıtılmaya çalışılır. SROI değeri, yaratılan değerin TL cinsinden miktarının, yapılan yatırım (TL) miktarına bölünmesi ile bulunur ve böylelikle 1 TL’lik yatırım başına ne kadar sosyal etki yaratıldığı hesaplanmış olur. Bu sayede sosyal kazanım ve maliyetleri yansıtacak bir oranın hesaplanması mümkün olur. Örnek vermek gerekirse 2:1 oranında bir etki 1 birimlik yatırımın, 2 birimlik sosyal değer yaratabildiğini ifade etmektedir. (Turkcell Sosyal Etki Analizi Raporu, 2017: 3-6).

“İşimiz Okumak” projesinin yarattığı sosyal değerin ve sosyal etkinin ölçümlenmesi amacıyla 2017 yılının Nisan ayında bağımsız uzman danışmanlar tarafında “Sosyal Etki Analizi” gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Sosyal Etki Analizinde, SROI metodolojisi kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre projeye yatırılan her 1 birim değer için 4,01 değerinde sosyal getiri (SROI) yaratıldığı ortaya çıkmıştır (Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 60). Dünya genelinde değerlendirildiğinde projelerde elde edilen SROI değerlerinin birbirinde oldukça farklılık gösterebildiği görülmektedir. Bu nedenle projelerin SROI değerlerine göre birbirleri ile karşılaştırılmaları tavsiye edilen bir yöntem olmamaktadır. Bunun yerine projeyi kendi içinde, hedeflenen etkilere ulaşıp ulaşılmadığını ve gelişimini takip edebilmek ve proje planlamasını istenilen doğrultuda düzenleyebilmek için

gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Diğer yandan, SROI değerinin 1:1 oranında oluşu, projeye yatırılan her 1 TL'lik yatırımın 1 TL'lik sosyal değer yarattığı anlamına geldiği düşünüldüğünde, 1:1 üzerinde elde edilen SROI oranlarının projenin başarısına işaret ettiği vurgulanabilir (Turkcell Sosyal Etki Analizi Raporu, 2017: 37). Literatürde 1:1'in üzerinde SROI değerine sahip projeler sosyal getiri anlamında başarılı projeler olarak nitelendirilmektedir. İş dünyasında ise, 2:1 oranında bir oran oldukça başarılı bir sonuç olarak kabul edilmektedir.⁶⁰ Bu açıdan "İşimiz Okumak" KSS projesi oldukça başarılı bir proje niteliğinde olduğu söylenebilir.

4.6.5.3. Projenin almış olduğu ödüller

Garanti Emeklilik "İşimiz Okumak" KSS projesi ile pek çok ödül almıştır. Bu çalışmanın yapıldığı tarihe dek alınan ödüller aşağıda belirtilmektedir. Ulusal ve uluslararası ödüller toplu olarak gösterilmiştir.⁶¹

- 29 Eylül 2011 tarihinde, Portekiz'de gerçekleştirilen Global Sabre Awards olarak adlandırılan Sabre Ödüllerinde "Community Relations (Toplumla İlişkiler)" kategorisinde büyük ödül almaya hak kazanmıştır.
- 2013 yılında, Amerika'da gerçekleştirilen "Hermes Creative Awards" yarışmasında Kurumsal Sosyal Sorumluluk kategorisinde "Platin Ödül" almaya hak kazanmıştır.
- 2013 yılında, Türkiye'de düzenlenen 12. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödüllerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kategorisinde "Altın Pusula" ödülünü almaya hak kazanmıştır. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Türkiye Halkla İlişkiler Derneği tarafından başarılı iletişim çalışmalarını ödüllendirmek ve teşvik etmek amacıyla düzenlenen, Türkiye'de halkla ilişkiler sektörünün ilk ve tek ödül programıdır.
- 5 Aralık 2013 tarihinde, Münih'te gerçekleştirilen ve "Communication Director" dergisi tarafından düzenlenen "European Excellence Awards"ta (Avrupa Mükemmellik Ödülleri) ödüle layık görülmüştür.
- 2016 yılında, Türkiye'de Kurumsal eğitim ve gelişim alanında yapılan yatırım ve çalışmaları desteklemek amacıyla düzenlenen TEGEP Öğrenme ve

⁶⁰ <https://surdurulebilirlik.garanti.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz/odak-alanlarimiz/toplumsal-yatirim-programlari/genel-yaklasimimiz/>, Erişim Tarihi: 08.11.2018.

⁶¹ <https://www.garantiemeklilik.com.tr/odullerimiz/2017>, Erişim Tarihi: 06.11.2018.

Gelişim Ödülleri'nde “Toplumsal Katkı Sağlayan Gelişim Projesi” kategorisinde Jüri Özel Ödülü'ne layık görülmüştür.

- 2017 yılında, Amerika'nın Texas eyaletinde faaliyet gösteren Pazarlama ve İletişim Profesyonelleri Derneği (AMCP) tarafında gerçekleştirilen Communitas Ödüllerinde iki ayrı kategoride birden ödüle layık görülmüştür. Communitas Ödülleri kapsamında, İşimiz Okumak projesi “Toplumla İlişkiler ve Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Liderlik” ile “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kategorilerinin sahibi olmuştur.
- 2017 yılında, Türkiye’de Sürdürülebilirlik Akademisi tarafından sürdürülebilir iş modellerinin gelişmesine ve değişimin ivme kazanmasına katkıda bulunmak amacıyla düzenlenen “Sürdürülebilir İş Ödüllerinde” İşimiz Okumak KSS Projesi, “Sosyal Etki” kategorisindeki ödülü almaya hak kazanan proje olmuştur.
- 2017 yılında, uluslararası arenada “The Most Caring Companies’in” değerlendirdiği “The International CSR Excellence Award’ta” “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimi” kategorisinde şampiyonluk ödülüne layık görülmüştür.
- 2017 yılında 5.si düzenlenen İngiltere menşeli “Best in Biz Awards 2017 International” ödüllerinde, “The Most Socially Responsible Company of the Year” kategorisinde “Silver” ödüle layık görülmüştür.
- 2017 yılında 14.sü düzenlenen “Stevie International Business” ödüllerinde “Corporate Social Responsibility Program of the Year - in Europe” kategorisinde “Silver” ödüle layık görülmüştür.
- 2017 yılında 4.sü düzenlenen Sürdürülebilirlik Akademisi tarafından gerçekleştirilen “Sürdürülebilir İş Ödüllerinde” İşimiz Okumak, “Sosyal Etki” kategorisindeki ödülü almaya hak kazanan proje olmuştur.

Projenin ulusal ve uluslararası camiada almış olduğu ödüller, projenin başarılı olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Özellikle 2017 yılında projenin birçok alanda ödüle layık görüldüğü görülmektedir. Gerçekleştirilen tüm bu çalışmalar maddi manevi ciddi bir emeğin ürünüdür. Bu nedenle yapılan çalışmaların ödüllendirilmesi ve desteklenmesi önemlidir.

4.6.5.4. Projenin devamına yönelik proje yetkililerinin düşünceleri

“İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde proje yetkililerine projenin devamı hakkında düşünceleri sorulmuştur. Garanti Emeklilik proje yetkilisi projenin devam edeceğini ifade etmiştir. Proje kapsamında bir çocuğun dahi çalışmayı bırakıp okuluna döndürülmesinin kendileri için çok değerli olduğunu belirten yetkili, projenin geleceğine dair temel hedeflerinden birinin çalışan çocuklar konusunda toplumda bir farkındalık düzeyini geliştirmek olduğunu vurgulamıştır. Proje kapsamındaki çalışan çocuklar sorunu ile mücadele edilmesi konusunda özellikle öğretmenlerin çok etkili olduğunu belirten proje yetkilisi öğretmenler özelinde yaratılacak bir farkındalık düzeyi ile projenin sonlanması halinde dahi okullarda bu mücadelenin devam edeceğini ifade etmiştir. Öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen seminerlerde bu farkındalık düzeyini oluşturmaya hedeflediklerini belirtmiştir. Proje yürütücüsü öğretim üyeleri projenin hem kurgusu açısından hem de süreçleri açısından oldukça sürdürülebilir bir proje olduğunu ve devam ettirileceğini ifade etmişlerdir. Çalışan çocuklar sorununun Türkiye’de bir gün tamamen sonlanmasını umut ettiklerini belirten öğretim üyeleri çalışan çocuklar sorunu ile nasıl mücadele edilebileceğine dair birtakım önerilerden bahsetmişlerdir. Çalışan çocuk sorunu ile mücadele edilmesi noktasında çocuk çalıştıran işyerlerine gerçekleştirilecek cezai müeyyidelerin bu konuda önemli olduğunu ifade eden öğretim üyeleri çocuk çalıştırmayan işyerlerine yönelik gerçekleştirilecek bir ödül mekanizmasının da bu konuda etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Çocuklarını çalıştıran ailelere yönelik alınacak tedbirler ve gerçekleştirilecek yasal düzenlemeler de bu sorunla mücadele konusunda oldukça önem taşımaktadır.

Öğretim üyeleri çalışan çocuk sorunu ile mücadele edilmesi hususunda okulların çok etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Okullarda çocukların öncelikle temel sosyo-duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak bir okul ikliminin yaratılmasının önemini vurgulayan öğretim üyeleri akademik eğitiminin bu iklim oluşturulduktan sonra verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çocukların öncelikle okuluna aidiyet hissetmeleri gerektiğini ifade eden öğretim üyeleri okul dostu okulların oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Çocukların başta en temel sosyo-duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasının onların akademik başarılarını arttıracaklarını ifade etmişlerdir.

4.6.6. İncelenen KSS Projesine ilişkin sonuç ve değerlendirme

Garanti Emeklilik tarafından sosyal sorumluluk anlayışıyla 2010 yılının ikinci eğitim öğretim döneminde hayata geçirilen ve başarılı bir şekilde sürdürülen “İşimiz Okumak” KSS projesi, dezavantajlı bölgelerde yaşayan ve İstanbul İlinin bazı ilçelerinde para kazanmak amacıyla başta sokaklar olmak üzere çeşitli işyerlerinde çalışan ortaokul öğrencilerinin çalışma yaşamını tamamen bırakarak okullarına döndürülmesini amaçlamaktadır. Proje, tüm dünyada önemli bir sosyal sorun olarak öne çıkan ve mücadele edilmesi gereken bir alan olan çalışan çocuklar sorununu konu edinmektedir. Başta sokaklar olmak üzere işyerleri çocukların çalışması açısından güvenli değildir. Çocuklar bu yerlerde istismar, şiddet, kaza, ucuucu madde kullanımı, kötü alışkanlıklar edinme, eğitiminden uzaklaşma ve eğitimi tamamlayamama gibi birtakım risklere maruz kalmaktadır. İlgili kısımlarda da yer verildiği üzere çocuk haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal düzeydeki belgeler çocukların çalıştırılmaması konusunda yasal düzenlemeler içermektedir. Bu nedenle toplum içerisinde yaşayan tüm bireyler ve faaliyet gösteren tüm kurumlar çocukların korunması ve iyilik hallerinin sürdürülmesi için üzerine düşeni yapmalı, bu konuda vicdani ve yasal yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Araştırma bu kapsamda devlet yanında bu alana özel sektör şirketlerinin de sağladığı katkıların öneminin tespit edilmesi ve ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

“İşimiz Okumak” KSS projesi Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuk gruplardan biri olan çalışan çocuklara yönelik eğitim alanında gerçekleştirilen projelerden bir tanesidir. Proje kapsamında bir özel sektör şirketi olan Garanti Emeklilik ile kamu kurumları olan BÜYEM ve X Kurumu işbirliği gerçekleştirmektedir. Proje KSS uygulamalarında görülen kurumlar arası işbirliğinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Projenin uzun soluklu olarak devam etmesi ve sürdürülebilir bir proje niteliğinde olması bu başarılı ortaklığın bir sonucudur.

Proje koordinatörü Garanti Emeklilik, Garanti Bankası’nın bir iştiraki olarak bireysel emeklilik, otomatik katılım ve hayat sigortacılığı sektörlerinde faaliyetler göstermektedir. Garanti Bankası ve Garanti Emeklilik, Türkiye’de KSS alanında önemli faaliyetler gösteren şirketler arasında yer almaktadır. Proje kapsamında Garanti Emeklilik’e bir kurumsal sosyal sorumluluk danışmanlığı ve sürdürülebilirlik

ajansı destek sağlamaktadır. Bu durum projenin KSS alanında uzman bir ekiple gerçekleştirildiğini göstermektedir. KSS projelerinin alanında uzman kişilerce yürütülmesi projelerin başarıya ulaşmaları açısından önem taşımaktadır. Proje paydaşlarından olan BÜYEM, Boğaziçi Üniversitesi'nde yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi, yürütülmesi, yaygınlaşması amacıyla çalışmalar yürüten bir kamu kurumudur. Kurum aynı zamanda KSS projeleri geliştirmek isteyen destek sağlamaktadır. Araştırmanın bulgularında ortaya konulduğu üzere işletmelerin gerçekleştirdikleri KSS projelerinde paydaş olarak üniversitelerin de yer almaları proje süreçlerinin bilimsel metotlar çerçevesinde akademik danışmanlıkla sürdürülmesi ve projelerin başarıya ulaşmaları açısından önem taşımaktadır. X Kurumu eğitim öğretim faaliyetlerini organize eden bir kamu kurumudur. Projenin çocuklara yönelik eğitim alanında gerçekleştirilen bir proje niteliğinde olması nedeniyle eğitim öğretim hizmeti gerçekleştiren kurumlarla işbirliğine gidilmiştir.

Araştırmada proje yetkilileriyle yapılan görüşmeler kapsamında proje yetkililerinin tam bir uyum içerisinde çalışmalarını gerçekleştirdikleri görülmüştür. Görüşme yapılan proje yetkilileri projenin tüm süreçlerinde aktif olarak rol almakta, projenin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için katkı sağlamaktadır. Proje koordinatörü olan Garanti Emeklilik'te proje süreçlerine tepe yönetiminden çalışanlara kadar geniş çapta bir katılım sağlanmaktadır. Bazı proje etkinlikleri Şirket binasında gerçekleştirilmektedir. Garanti Gönüllüleri etkinliklere aktif katılım sağlamaktadır. Bu durum Garanti Emeklilik'in KSS anlayışını, kurum kültürü olarak benimsediğini göstermektedir. Proje okullarda X Kurumu bünyesinde hizmet veren psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından sürdürülmektedir. Dolayısıyla projenin bu ayağı önem taşımaktadır. Bu amaçla okullarda müdürlere, psikolojik danışmanlara ve öğretmenlere yönelik öğretim üyeleri tarafından eğitimler gerçekleştirilmektedir. Öğretmenler proje kapsamında çocuklara yönelik akademik ve sosyo-kültürel ağırlıklı kurs içeriği sunmaktadır.

“İşimiz Okumak” KSS Projesi kapsamında hedef kitlesindeki çocuklar çalışmaktadır ve okullarıyla bağları zayıftır. Çocukların çoğu çeşitli nedenlerden dolayı okullarına karşı olumlu tutum beslememektedir. Ama hali hazırda eğitimlerini sürdürmektedirler. Proje ikincil önleyicilik kapsamında okullarıyla bağları zayıf olan dezavantajlı ve risk altında olan bu çocukların tamamen okullarından kopmadan önce

önleyicilik faaliyetleri üzerine kurgulanmıştır. Bu amaçla çocuklara yönelik hem akademik hem de sosyo-kültürel ağırlıklı kurslar verilmektedir. Sosyo-kültürel ağırlıklı kurslar kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler ile çocukların okullarında bulunmaktan keyif duyması, okullarına ilgi ve alakalarının arttırılması, kendi becerilerini keşfetmesine olanak sağlanması, öz güvenlerinin ve kendilerine olan inançlarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Akademik kurslar ile çocukların akademik başarılarının arttırılması amaçlanmaktadır. Çocuklara yönelik akademik ve sosyo-kültürel kursların birlikte verilmesi çocukların okullarına, öğretmenlerine ve derslerine karşı olumlu tutumlar geliştirmelerini desteklediği görülmüştür. Çocukların okullarıyla bağlarının kuvvetlenmesi onların akademik başarılarını da olumlu etkilemiştir. Verilen kurslar sonrası çocukların akademik başarılarının arttığı görülmüştür. Çocuklar etkinlikler ile ilk etapta sınıflarında öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla kaynaşabilme, sevildiğini, fark edildiğini, başarabileceğini, üstesinden gelebildiğini görebilme imkânı yakalamaktadır. Daha sonra akademik kurslara tabi tutulmakta ve akademik başarıları arttırılmaktadır. Bu durum okullarda çocukların öncelikle temel ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğini daha sonra akademik ilerlemenin sağlanabileceğini göstermektedir. Başta dezavantajlı bölgelerde bulunan okullarda olmak üzere tüm okullarda çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik etkinlikler yaygınlaştırılmalıdır.

Özel sektörün KSS faaliyetleri bazen kuşkucu bir şekilde ele alınabilmektedir. Bu tür faaliyetlerin “vergiden indirim” gibi şirketler için bazı sonuçları olabilir. Öte yandan, KSS faaliyetlerinin toplumsal faydası dikkate alındığında bu tür faaliyetlerin desteklenmesi gerektiği açıktır. Kurumların bu tür faaliyetleri hem kurum hem de toplum için yararlı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilir. “İşimiz Okumak” KSS projesi sonucunda dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara ve ailelerine dolayısıyla topluma çok önemli katkıların sağlandığı açıktır. Bu tür faaliyetlerin arttırılması açısından örnek oluşturacağından birtakım kolaylıklar sağlanması gerekir.

Bu bölümde incelenen “İşimiz Okumak” KSS projesi örnek proje niteliğinde bulunmuştur. Özellikle sürekli iyileştirmelerle dinamik bir proje sürecinin olması başarıyı beraberinde getirmiştir. Öte yandan birtakım öneriler de ortaya koymak mümkündür. Öncelikle bürokratik süreçler projeyi yavaşlatmaktadır. Bu nedenle bürokratik engellerin olabildiğince azaltılması gerekliliği önemlidir. Proje

kapsamındaki çocukların ileriki yıllarda eğitime devam edip etmediği konusunda takibin sağlanabileceği bir şekilde sürecin tekrar değerlendirilmesi ve bu konudaki mevcut engellerin yumuşatılması yararlı olabilir. Bu konuda bürokratik açıdan belki de haklı olabilecek gerekçeler olabilir. Ancak gerekirse projede yer alan çocukların aileleriyle iletişim kanallarının gönüllülük boyutuyla kurgulanması sağlanabilir. Bu konuda tüm paydaşların ortak bir karar alması gerekmektedir. Diğer bir öneri yerel düzeyde daha sınırlı bir coğrafi alanda uygulanan bu projenin kapsamının genişletilmesidir. Bu amaçla diğer kamu ve özel sektör veya kar amaçsız sektör örgütleriyle işbirliği genişletilebilir. Böylelikle daha fazla sayıda çalışan çocuğa ulaşılabilir.

SONUÇ

Toplum içerisinde dezavantajlı ve risk altında olarak sınıflandırılan çocuklar, kendilerine yönelik sağlanacak koruma, yardım ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Diğer çocuklara kıyasla yaşamlarını daha güç koşullar altında geçiren ve temel haklarına dahi erişimde güçlük çeken bu çocukların, içinde bulundukları olumsuz şartların giderilmesi ve ileride karşılaşmaları muhtemel risklerin bertaraf edilmesi ancak kapsamlı ve etkili mekanizmalarla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bu konuda toplumsal sistemler sorumluluklarını üstlenmelidir. Devlet, sosyal devlet anlayışıyla bu alana yönelik önleyici ve destekleyici faaliyetler yürütmektedir. Kamu sektörü yanında özel sektör ve üçüncü sektör kurum ve kuruluşlarının da sosyal sorumluluk anlayışı ile bu alana yönelik katkılar sağladığı görülmektedir. Bu tür faaliyetler, sosyal sorunların daha ivedi bir şekilde çözüme kavuşturulması, toplumsal gelişmenin ve kalkınmanın tüm toplumsal sistemlerce desteklenmesi, kamusal yükün kurumlar arasında paylaşımının sağlanması gibi nedenlerden dolayı önem taşımaktadır.

Özellikle özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin toplumu korumaya, kalkındırmaya, geliştirmeye yönelik sağlayacakları ekonomik ve sosyal katkılar, önemli toplumsal değerler yaratabilmektedir. İşletmelerin, en önemli sosyal sorumluluk alanlarından birini dezavantajlı kesimlere yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetler oluşturmaktadır. Toplum içerisinde dezavantajlılık olgusu, insanlığın saygınlığını azaltan ve yaşam kalitesini düşüren bir sosyal sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Dezavantajlılık, bireylerin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmek için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat seviyesine ulaşamaması durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla dezavantajlılık içerisinde birçok riski barındırmaktadır. Özellikle çocuklar açısından bakıldığında dezavantajlılık, birçok olumsuz sonuç yaratmaktadır. Bu nedenle dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülecek faaliyetler, çocukların belki de tüm yaşamlarını yeniden şekillendirecek imkânlar yaratması açısından önem taşımaktadır. Örneğin yoksulluk ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle eğitim alamayan bir çocuğun, aslında en temel hakkı olarak kabul edilen eğitim hakkına erişiminin desteklenmesi güzel sonuçlar yaratabilir. Çocuk, böylelikle sosyal ve akademik gelişimi için gerekli eğitimi alabilir ve ileride iyi bir işte istihdam edilebilme imkânı

kazanabilir. Bu durum hem çocuk ve ailesi hem de toplum açısından oldukça olumlu sonuçlar yaratabilmektedir. Maddi imkânsızlıklar nedeniyle okuyamayan bir çocuğun hayatına sağlanan bu olumlu katkı sonrası eğitimi tamamlaması, vasıflı bir insan olarak topluma kazandırılması ve donanımlı bir iş gücü olarak istihdam edilmesi çok önemli bir değerdir.

Bu çalışmada dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS faaliyetleri ele alınmaktadır. Bu doğrultuda dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik özellikle işletmelerin gerçekleştirdikleri KSS faaliyetleri incelenmekte ve bu alana yapılan katkılar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin bu alandaki sosyal sorunların çözümü noktasında etkili olup olmadıkları temel sorumuzdur. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar hakkında genel bilgiler verilmektedir. Bu kapsamda öncelikle dezavantajlılık olgusu risk kavramıyla birlikte ele alınmakta, bireyleri dezavantajlı duruma sürükleyen sosyal riskler ortaya konulmaktadır. Daha sonra toplum içerisinde dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılan çocuklar çalışmada ayrı ayrı gruplandırılarak incelenmektedir. Bu doğrultuda dezavantajlı ve risk altında olan çocuk grupları ile ilgili kısaca bilgi verilmekte ve bu gruplara yönelik daha kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerekliliğine işaret edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kurumsal sosyal sorumluluk incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle KSS ve KSS ile ilişkili kavramlar açıklanmaktadır. Daha sonra KSS anlayışının işletmeler ve toplum açısından önemi, faydaları ve katkıları ortaya konulmaktadır. Tarihsel süreçte KSS anlayışının gelişimi KSS anlayışına ilişkin geliştirilen modeller ve KSS yaklaşımı çerçevesinde incelenmektedir. Özel sektör örgütlerin KSS alanları ve işletmelerin iç çevresine ve dış çevresine karşı sorumlulukları ortaya konulmaktadır. Son olarak KSS yönetimi incelenmekte ve örgütlerin KSS yönetimini nasıl gerçekleştirdikleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen bazı KSS faaliyetleri incelenmekte ve bu alana yapılan katkılar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Türkiye’de KSS faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler verilmekte ve KSS faaliyetleri söz konusu olduğunda Türkiye’deki mevcut durum ortaya konulmaktadır. Daha sonra

Türkiye’de dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirilen KSS faaliyetlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Son olarak dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik yürütülmüş veya hâlihazırda yürütülen bazı KSS proje örnekleri ele alınmaktadır.

Teorik olarak incelemelerin gerçekleştirildiği bu üç bölümün ardından çalışmanın dördüncü bölümünde özel sektör örgütü olarak faaliyet gösteren işletmelerin dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik gerçekleştirdiği KSS faaliyetleri, bir KSS projesi örneği üzerinden incelenmektedir. Çalışma kapsamında örnek olay olarak seçilen ‘‘İşimiz Okumak’’ KSS Projesi, Garanti Emeklilik koordinatörlüğünde yürütülmektedir. ‘‘İşimiz Okumak’’ KSS Projesi, dezavantajlı ve risk altındaki çocuklar olarak sınıflandırılan çalışan çocuklara yönelik, çocukların çalıştıkları işlerle bağlarının tamamen koparılması ve okullarına döndürülmesi üzerine kurgulanmış ve hayata geçirilmiştir. Proje kapsamındaki çocuklar İstanbul İlinin çeşitli semtlerinde yaşamakta ve çalışmaktadır. Çocuklar çalışmaları nedeniyle çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Dolayısıyla çocukların içinde bulundukları olumsuz durumların giderilmesi ve karşılaşmaları muhtemel risklerin bertaraf edilmesi amacıyla çocukların okullarına döndürülmesi gerekmektedir. Proje kapsamında çalıştıkları tespit edilen çocuklara yönelik okullarıyla bağlarını kuvvetlendirmek ve çalıştıkları işleri tamamen bıraktırmak amacıyla sosyo-kültürel ve akademik ağırlıklı kurslar düzenlenmekte ve yaratıcı drama atölyesi çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Öte yandan hem bu projede görev alan eğitmenlere hem de çocukların ailelerine yönelik eğitimler verilmektedir.

Sosyo-kültürel kurslar kapsamında çocuklara yönelik ilk etapta sevilme, ilgi görme, fark edilme, başarabileceğine inanma, kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik sosyal/sportif/kültürel etkinliklerin olduğu bir kurs içeriği sunulmaktadır. Sosyo-kültürel kurslar ile çocukların okullarını, öğretmenlerini ve derslerini benimsemelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Böylelikle çocukları okullarından uzaklaştıracak ve çalışmaya itecek olumsuz nedenlerin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Akademik kurslar ile çocukların akademik başarılarının artırılması, ileriki akademik eğitimlerinde temel oluşturulması hedeflenmektedir. Çocuklara yönelik kurs içerikleri branş öğretmenleri tarafından sağlanmaktadır. Proje kapsamında çocuklara yönelik yaratıcı drama atölyesi

alışmaları gerçekleştirilmektedir. Yaratıcı drama atölyesi çalışmaları kapsamında çocukların kendilerini ifade edebilme, hayallerini ve isteklerini keşfedebilme imkânları yakalamaları sağlanmaktadır. Proje kapsamında çocuklara yönelik gerçekleştirilen çalışmaların yanında ailelere yönelik de çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda çocukların ailelerine yönelik aile-ocuk konulu iletişim seminerleri düzenlenmektedir. Çocukların alışma yaşamından koparılması konusunda en önemli unsurlardan biri olan ailelere yönelik gerçekleştirilen bu seminerler ile ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Projenin en başından itibaren tüm süreçlerinde proje paydaşlarının başarılı bir şekilde işbirliği gerçekleştirdikleri görölmektedir. Projenin uzun soluklu ve sürdürülebilir bir nitelikte olmasının en önemli nedenlerinden biri paydaşlar arasında gerçekleştirilen bu başarılı işbirliğidir. Proje kapsamında bir sürdürülebilirlik ve KSS danışmanlığı ajansının yer alması projenin sürdürülebilirlik ve KSS açısından uzman bir ekiple sürdüröldüğünü göstermektedir. Proje kapsamında paydaşların bir arada getirilmesinden proje yönetim sürecine kadar proje içinde yer alan ajans teknik takiplerin gerçekleştirilmesini de sağlamaktadır. Proje kapsamında bir üniversitenin yer alması ve proje süreçlerinin akademik danışmanlıkla sürdürölmesi projenin güçlü yanlarından biridir. Bu açıdan aynı zamanda proje örnek teşkil etmektedir. KSS projelerinin yönetim sürecinde akademik danışmanlık alınması projelerin başarıya ulaşması açısından önemlidir.

Proje sonuçları açısından değerlendirildiğinde önemli sosyal değerler yaratıldığı görölmektedir. Proje kapsamında 2010 yılından günümüze toplam 842 (2017-2018 yılı verisi eklendiğinde 914) ocuk çalışmayı tamamen bırakmış, okuluna döndürölmüştür. Proje kapsamında proje yetkilileri, gizlilik nedeniyle çocukların ileriki yaşamlarına nasıl yön verdikleri bilgisine ulaşamamaktadır. Projenin ocukların yaşamlarına tam anlamıyla nasıl katkılar sağladığının tespit edilmesi açısından çocuklarla ileri aşamalarda da kurulacak iletişimin önemli olduğu düşünölmektedir. Proje kapsamında bir çocuğun dahi çalışmayı bırakarak okuluna döndürölmesi bir değerdir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sırasında proje yetkilileri de bunu sık sık dile getirmiştir. Çalışmayı bırakan ve okuluna döndürölen çocukların sayısı projenin niceliksel olarak ölçölebilir sonuçlarındandır. Bunun yanında projenin niceliksel olarak ölçölemeyen, ancak

sahada gözlemlenebilen kazanımları da vardır. Proje kapsamında uygulanan sosyo-kültürel kurslar ile çocuklara; kaynaşma, sosyalleşme, yeni yerler keşfetme, gezme, görme, spor yapma, becerilerini geliştirme gibi imkânlar yaratılmakta ve kazanımlar sağlanmaktadır. Yaratıcı drama atölyesi çalışmaları ile çocuklar kendi kendilerini tanıma, hayallerini keşfetme, hayatları için amaçlar ve hedefler belirleme gibi önemli kazanımlar elde etmektedir. Proje kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde proje yetkilileri, çocuklarda olumlu anlamda davranış ve tutum değişiklikleri yaşandığı, çocukların paylaşmayı, birbirine karşı duyarlı olmayı öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bunlar projenin önemli çıktılarıdır. Öte yandan işletmeye de önemli katkılar sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle örgütsel imaj ve itibar açısından işletmeye olumlu katkıları olmuştur. İşletmelerin bu tür KSS faaliyetleri sonucunda birtakım mali avantaj elde etmeleri de söz konusudur. Hatta bu nedenle bu tür faaliyetler bazen kuşku ile karşılanabilir. Ancak gönüllülük temelinde gerçekleştirilen bu tür faaliyetlerin toplumsal sonuçları dikkate alındığında, bu kuşklar ortadan kalmaktadır. Öte yandan bu çalışmanın konusu incelenen KSS projesinin toplumsal sonuçlarına odaklandığı için, işletmeye sağladığı katkılar detaylı bir şekilde analiz edilmemiştir.

Sonuç olarak dezavantajlı ve risk altındaki çocuklara yönelik özel sektör örgütü olarak faaliyet gösteren bir işletmenin gerçekleştirdiği KSS projesinin bu alandaki sosyal sorunun çözümünde olumlu katkıları bulgulanmıştır. İşletmelerin KSS projeleri ile sosyal sorunlara çözüm geliştirmeleri, dezavantajlı kesimleri desteklemeleri önemli sosyal değerler yaratabilmektedir. Bundan dolayı işletmeler kurumsal sosyal sorumluluklarını üstlenmeli, faaliyetlerini bu sorumlulukları çerçevesinde gerçekleştirmeli, var oldukları toplumların gelişmesi ve kalkınması için çaba sarf etmelidir. İncelenen “İşimiz Okumak” KSS projesi bu bakış açısının güzel bir örneğini sunmaktadır. Bu projenin daha fazla sayıda çocuğu kapsamına alacak şekilde diğer illerde de geliştirilmesi önerilebilir. Ayrıca bu tür projelerin yönetimi bazı bürokratik süreçlerden etkilenerak yavaşlayabilmektedir. Bu nedenle KSS projeleri ile ilgili faaliyet gösteren tarafların bu konuda biraz daha fazla hassasiyetle durmaları araştırmacı tarafından önerilmektedir. Böylelikle sosyal sorunların çözümü noktasında gönüllülük temelinde KSS faaliyetleri yürüten işletmeler için daha fazla teşvik edici olabilir. Öte yandan bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacıların

proje sonuçlarını işletmeye yaptığı katkılar açısından da analiz etmesi önerilebilir. Son olarak ise KSS projesi yürüten işletmelerin, yapılan sosyal etki analiz vb. analizlerin sonuçlarını kamuya açık bilgi haline getirip paylaşımları önerilebilir. Böylelikle hem şeffaf bir yönetim anlayışı sergilenmiş olur, hem bu konuda çalışan araştırmacılara yol gösterici olur hem de toplum nezdinde bu tür faaliyetler için teşvik edici olur.

KAYNAKÇA

- Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 296-306.
- Akatay, A. (2008). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışındaki Değişimlerin Yönetimsel İşleyişe Etkisi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 97-112.
- Akbaş, E. H., Bozkurt, S. ve Yazıcı, K. (2018). Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi ile Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmalar Dergisi, Özel Sayı*, 165-202.
- Akgeyik, T. (2010). İnsan Kaynakları Yönetimi Boyutuyla Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Bir Alan Araştırması). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 52, 66-106.
- Akıncı, Vural, B. ve Coşkun, G. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1, 61-87.
- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16-29.
- Aktan, C. C. (2013). Kurumsal Şirket Yönetimi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(5), 150-191.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (Ed. Coşkun Can Aktan), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Aktan, C.C. ve Vural, Y. İ. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Uluslararası Kuruluşlar ve Hükümet Dışı Organizasyonlar Tarafından Sürdürülen Başlıca Girişimler). *Çimento İşveren Dergisi*, 3(21), 4-21.
- Aktepe, E. ve Atay, İ. M. (2017). Çocuk Evlilikleri ve Psiko-Sosyal Sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 9(4), 410-420.
- Akyüz, E. (2011). Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi. (Ed. Gülen, A., Şirin, R., ve Şirin, C., M.). *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku ‘‘Çocuk Hakları ve Korunması’’ 2. Baskı* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alakavuklar, N. O., Kılıçaslan, S. ve Öztürk, B. E. (2009). Türkiye'de Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(9), 103-143.
- Alınışık, Ü., Develi, E. İ., Giray, C. ve Alınışık, E. (2011). Küresel Firmaların Yerel Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri Marka Değerini ve Marka Tercihini Nasıl Etkilemektedir? *Öneri Dergisi*, 35(9), 83-91.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntaş, O. ve Altınova, H. (2015). Türkiye’de Risk Altındaki Çocukların Ana Akım Basında Temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(2), 5970.
- Arabacı, B. İ. (2010). Stratejik Planlamada Çevre Analizi Tekniği Olarak PEST Analizi (F.Ü. Eğitim Fakültesi Örneği). *E-Journal of New World Sciences Academy*, 3(5), 38-49.
- Arıcı, K. ve Alper, Y. (2014). *Sosyal Güvenlik. 3. Baskı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Arseven, D. A. (2001). *Alan Araştırma Yöntemi: İlkeler, Teknikler, Örnekler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arslan, M. (2005). *İş ve Meslek Ahlakı*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi? Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler*. Ankara: USAK Yayınları. <https://docplayer.biz.tr/3200294-Evlilik-mi-evcilik-mi.html>. Erişim Tarihi: 31.10.2018.
- Aydemir, M. ve Ateş, M. (2011). Küçük Sanayi Sitelerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Olgusu: Bilecik Küçük Sanayi Sitesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30. 169-180.
- Aydın, D. ve Akay, B. (2017). *Hemşirelik Öğrencilerinin Erken Evlilik ve Çocuk Gelinler Hakkında ki Görüşlerinin Belirlenmesi*. *Clinical and Experimental Health Science*, 7, 39-40.

- Balaban, Yönten, A. ve İnce, Çoban, İ. (2015). Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarında ki Gönüllülük Faaliyetleri ve Gönüllülük Algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(30), 149-169.
- Balcı, A. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baraz, B. (2011). Kurumsal İtibar ve Sosyal Sorumluluk. (Ed. Nurhan Şakar). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Barış, İ. (2009). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 39, 87-114.
- Başar, B. (2014). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Kimya-Petrol-Plastik Sektörü Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2(21), 59-72.
- Başar, B. ve Başar, M. (2006). Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye'deki Durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(6), 213-230.
- Başbakanlık 2018 Yılı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı Genelgesi. (2018). 2018/3.
- Başer, U. (2015). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi*. İzmir.
- Başpınar, Öztürk, N. ve Çakıroğlu, D. (2011). *Meslek Etiği*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Becan, C. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Paydaş Teorisi ve İletişim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi: Bankaların Basın Bültenlerine Yönelik Bir İçerik Analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(1), 16-35.
- Bıyıklı, L. (1995) Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S Çocuk Köyleri, *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 3-10.
- Bilgin, R. (2012). Sokakta Çalışan Çocukları Bekleyen Risk ve Tehlikeler: Diyarbakır Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 8(15), 79-86.

- Bilsin, E. ve Başbakkal, Z. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Engelli Çocuklar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(2), 65-78.
- Boran, G. T. (2016). *Türkiye’den Uygulama Örnekleriyle Kurumsal Sosyal Sorumluluk 3. Baskı*. Ankara: Beta Yayınları.
- Boran, P; Gökçay, G; Devecioğlu, E. ve Eren, T. (2013). *Çocuk Gelinler-Child Brides*. Marmara Medical Journal, 26, 58-62.
- Büyüköztürk, Ş., Çaknak, Kılıç, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Capital Türkiye. (2017). Yeni Dönem KSS Karnesi (Araştırma). *Capital Türkiye Dergisi*, 3, 70-76.
- Caroll, B. A. (2016). Carroll’s Pyramid of CSR: Taking Another Look. *Caroll International Journal Of Corporate Social Responsibility*, 1(3), 1-8.
- Caymaz, E., Soran, S. ve Erenel, F. (2014). İşletmelerde Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi: Küresel İlkeler Sözleşmesi Türkiye Örneği. *13. Ulusal İşletmecilik Kongresi* 8-10 Mayıs 2014, Antalya.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği. *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 101-122.
- Ceritoğlu, A. B. (2011). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İşletmelerin Çevre Bilinci Ekseninde ki Uygulamalarının Tüketici Satın Alma Davranışı ve Kurum İmajı Algısına Etkisi*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Commission of the European Communities. (2001). *Green Paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility*. Brussels.
- Çağlar, D. (1973). Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(6), 59-112.
- Çakmak, D. (2009). “Türkiye’de Çocuk Gelinler” <http://www.umut.org.tr/HukukunGencleri/TamMetinlerSunular/DirenCakmak.pdf>, Erişim tarihi: 20.07.2017.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı. (2017). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

Çam, İman, Y. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasında ki İlişki Üzerine Bir Uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya.*

Çaparlar, Ö. C. ve Dönmez, A. (2016). Bilimsel Araştırma Nedir, Nasıl Yapılır? *Türk J Anaesthesial Renaim*, 44, 212-218.

Çapcıoğlu, İ. ve Belen, Z. F. (2016). “Önsöz”, *Dezavantajlı Gruplar Psiko-Sosyal ve Manevi Bakım*. (Proje Yürütücüsü Fatma Zeynep Belen ve Dursun Açıkgül). Ankara: Grafiker Yayınları.

Çelik, A. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. (Ed. Coşkun Can Aktan). İstanbul: İGİAD Yayınları.

Çınaroğlu, S. ve Şahin, B. (2012). *Kurumsal İtibar ve İmajın Hastanelerin Performansı ile İlişkisi*, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 30(2), 27-56.

Çiftçi, B. (2018). Örgütsel Etik. (Ed. Mehmet Zencirkıran). *Örgüt Sosyolojisi 3. Baskı*. Bursa: Dora Yayınları.

Çoban, B. ve Karakaya, E. Y. (2010). Geleceği Planlamada Stratejik Yönetim ve SWOT Analizi: Kavramsal Yaklaşımlar. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 4(5), 342-352.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015). *T.C. Resmi Gazetesi*. 29310. 29 Mart 2015.

Çocuk Hakları Sözleşmesi. (ÇHS). (20 Kasım 1989). *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu*.

Çocuk İstismarına Yönelik Rapor. (2016). Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği ve Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi. İstanbul.

Çocuk İzlem Merkezleri Hakkında Genelge. (2012). *T.C. Resmi Gazetesi*. 28431. 20 Ekim 2012.

Çocuk Koruma Kanunu. (ÇKK). (2005). *T.C. Resmi Gazetesi*, 5395, 15 Temmuz 2005.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2004). *T.C. Resmi Gazetesi*, 25425, 6 Nisan 2004.

Daştan, A. ve Bellikli, U. (2015). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Muhasebe Etkileşimi: Türkiye’de Kurumsal Yönetim Endeksine Dahil İşletmelerde Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), 177-208.

Demir, B. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Muhasebe. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 225-233.

Demir, R. ve Türkmen, E. (2014). Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılarının Örgüte Bağlılık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 47-59.

Demirci, M. K. ve Aydemir, M. (2006). Örgütsel Değerlerin İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Anlayışlarını Belirlemedeki Rolü: Bursa İlinde Gerçekleştirilen Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 311-326.

Deren Van Het Hof, D. S. ve Hoştut, S. (2015). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramlar, Uygulama ve Örnekler* Ankara: Nobel Yayınları.

Deren Van Het Hof, S. (2009). *Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üçgeni: Şirketler, Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları*. TÜBİTAK Technical Report. Proje No: 107K182.

Doğan, H. (2006). *Ahilik ve Örtülü Bilgi: Günümüz İşletmecilerine Dersler*. Bursa: Ekin Kitapevi.

Doğan, N. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Kuramsal ve Ampirik Araştırmalar. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(12), 201-216.

Dursun, S. (2017). Çalışma Hayatında Çocuklar. (Ed. Salih Dursun ve Serpil Aytaç). *Çalışma Yaşamında Özel Gruplar*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 9-22.

Ekinci, Y. (1989). *Ahilik*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.

Engelli Bireylerin İstihdam Edilebilirliğinin Arttırılması İçin Teknik Yardım Projesi İhtiyaç Analizi Raporu (2017). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Program Otoritesi. ÇSGB. İKGPRO. Ankara.

Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler. (2018). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Araştırma, Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı İstatistik Bülteni*. Ankara.

Engelliler Hakkında Kanun (2005). *T.C. Resmi Gazetesi*, 5378, 7 Temmuz 2005.

Erdem, B. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları. *Public and Private International Law Bulletin*, 37(2), 332-351.

Erdoğan, A. (2015). Hata Ağacı Analizi, Literatür Araştırması ve Orta Ölçekli Bir İşletmede Uygulama. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi* 1(3), 106-112.

Erkan, N. (2014). *Ahilik Üzerine Yazılar*. Ankara: Öncü Kitap.

Erkut, Z., Balcı, S. ve Yıldız, S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1, 17-28.

Fidan, Z. ve Şentürk, Acar, Z. (2017). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarında İşbirliği: “Akbank, Garanti Bankası ve Türkiye İş Bankası Üzerine Bir İnceleme”. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 9, 40-65.

Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu. (2017). Garanti Bankası.

Garanti Etik ve Doğruluk İlkeleri. (2015). Garanti Bankası.

Göç, L. (2006). Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı. Yüksek Lisans Projesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Kahramanmaraş.

Göztaş, A. ve Baytekin, P. (2009). Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Çocukların Bilinçlendirilmesi ve Eğitimi Türkiye’den Bir Uygulama Örneği: Aygaz “Dikkatli Çocuk” Kazalara Karşı Bilinçlendirme Kampanyası. *Journal of Yaşar University*, 4(13), 1997-2015.

- Güçlü, N. (2003). Stratejik Yönetim. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 61-85.
- Güler, A., Halıcıoğlu, B. M. ve Taşgın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güler, D. ve Ulutak, N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. *Kurgu Dergisi*, 11, 51-67.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 149-184.
- Güneş, T. (2001). Çalışan Çocuklar. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 6, 6-8.
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 25-43.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 1(3), 29-63.
- İlgar, M. Z. ve İlgar, S. C. (2013). Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram). *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 197-247.
- Işıkcı, M. Y. ve Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(7), 69-100.
- İlhan, S. (2005). İş Ahlakı: Kuramsal Bir Yaklaşım. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(7), 258-275.
- İlter, B. ve Bayraktaroğlu, G. (2007). Kâr Amacı Gütmeyen Sosyal İçerikli Pazarlama Uygulamaları: Sosyal Pazarlama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 49-64.
- İş Kanunu. (2003). *T.C. Resmi Gazetesi*, 4857, 22 Mayıs 2003.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. (2012). *T.C. Resmi Gazetesi*. 6331. 20 Haziran 2012.

- Karaçay, B. (2017). *Projelerde SMART (Akıllı) Hedef Nasıl Belirlenir? SMART Hedef Örnekleri*. <http://bakikaracay.com/projelerde-smart-akilli-hedef-belirleme>. Erişim Tarihi: 18.11.2017.
- Karadeniz, O. (2012). Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(34), 15-75.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi ‘Kavramlar, İlkeler, Teknikler’* Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatepe, S. (2008). İtibar Yönetimi: Halkla İlişkilerde Güven Yaratma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(7), 77-97.
- Kılınç, M. (2012). Türkiye’de Mesleki Eğitimi Şekillendiren Eğitim Kurumlarında Ahilik, Gedik, Lonca, Enderun Mektebi’nin Tarihi Gelişimi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(4), 63-73.
- Kırık, M. A. (2014). Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 337-347.
- Koç, T., Koç, H. ve Ulaş, E. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Kötü alışkanlıklarının Bayesci Ağ Yöntemi ile Belirlenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), 230-240.
- Koray, M. (2002). Avrupa Toplum Modeli? Nereden Nereye...İstanbul: BASİSEN Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Kotler,P., Roberto, N. ve Lee, N. (2002). *Social Marketing Improving the Quality of Life*. United State of America: Sage Publications Inc.
- Kozak, E. (1994). *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Matbaası.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- KSS Türkiye. (2014). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Dergisi*, 14, 22-24.
- Kurnaz, A. Ş. (2007). Çocuk Yoksulluğu, *Aile ve Toplum Dergisi*, 12(3), 47-55.
- Kurt, L. S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 99-127.

Kurtoğlu, S. (2007). Sosyal Pazarlama Kavramının Analizi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 125-134.

Kurtuluş, A., Salman, N., Günbet, G., Boz, B., Cenger, C. ve Acar, K. (2009). Denizli İlinde 12-15 Yaş Arasındaki Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri, *Pamukkale Tıp Dergisi*, 2(1), 8-14.

Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, II(XIV), 227-242.

Lembet, Z. (2012). Markalar ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E- Dergisi*. 1-24.

Mermutlu, G. F. (2009). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulaması: Kardelen Projesi. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Endüstri İlişkileri- İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı. İstanbul.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T.C. Resmi Gazetesi*, 1739, 14 Haziran 1973.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. (28 Temmuz 1951). *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*. Cenevre.

Nalbant, E. (2005). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(12), 193-201.

Nar Taneleri Sosyolojik Değerlendirme Raporu. (2011). İstanbul: Boyner Yayınları.

Nasıroğlu, S. ve Çeri, V. (2015). Mülteciler ve Mülteci Çocukların Ruhsal Durumu. *Middle East Journal of Refugee Studies*. Uluslararası Mülteci Hakları Derneği.

Nizam, Kahya, Ö. (2017). Türkiye’de Dezavantajlılığın Mülteci Halleri: Haklardan Uzak ‘‘Hakk’’a Bırakılmış Yaşamlar, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 11(24), 185-200.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Nüfus ve Konut Araştırması*.

Ocak, M. (2011). *Proje Döngüsü Yönetimi Eğitimi*. Antalya/ Kale, 1-90, 04.02.2011.

Okumuş, E. (2009). Sokak Çocuklarının Sosyolojisi –Diyarbakır Örneği-, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(1), 10-37.

Orhan, S. ve Genç, G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 115-146.

Özbesler, C. (2012). Koruma Altına Alınan Çocukların Gereksinimleri. (Ed. Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala). Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı. MÇD: Ankara.

Özel Sektör Gönüllüler Derneği. (2009). *STÖ'ler İçin Gönüllülük ve Gönüllülük Yönetimi Rehberi*. Ankara: Fersa Matbaacılık.

Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem sorunu. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 395-422.

Özer, Y. Y., Komsuoğlu, A. ve Ateşok, Ö.Z. (2016). Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37, 76-110.

Özgen, E. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 1-6.

Özgener, Ş. (2004). *İş Ahlakının Temelleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özmutaf, M. N., Çelikkol, H. ve Çelikkol, M. M. (2009). Yönetici Bakışıyla Sosyal Sorumluluk Aktivitelerinde Konunun Belirlenmesi ve İşletme İmajı: Ampirik Bir Yaklaşım. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 231-242.

Öztürk, Karakuş, H. (2017). *Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler*. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 253-276.

Öztürk, N. (1983). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Özüpek, M. N. (2004). Kurum İmajında Sosyal Sorumluluk: Kuramsal ve Uygulamalı Bir Çalışma. Doktora Tezi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Konya.

Özürlülerin (Engellilerin) Sorun ve Beklentileri Araştırması. (2010). Türkiye İstatistik Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

- Pelit, E., Keleş, Y. ve Çakır, M. (2009). Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2(16), 19-30.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2, 43-56.
- Sarikaya, M ve Oruç, İ. (2010). Kurumsal İtibar Oluşturmada Stratejik İşbirliği Olarak İşletme-STK İlişkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 95-102.
- Sarikaya, M. ve Akarca, Y. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Ölçüm Teknikleri. *Denetışim Dergisi*, 8, 60-67.
- Sayım, F. (2015). Etik ve İş Etiğı Kavramları. *Akademik Arge Dergisi*, 15(1), 23-32.
- Schwartz, S. M. ve Carroll, B. A. (2003). Corporate Social Responsibility: A Three-Domain Approach. *Business Ethics Quarterly*, 4(13), 503-530.
- Sert, Yılmaz, N. (2012). Türkiye’de Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına İlişkin Yarar Algısı: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Duyurulmasında Web Sitelerinin Kullanılması. *Academic Journal of Information Technology- AJIT-e.*, 9(3), 32-50.
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2005). *Kurumsal Yönetim İlkeleri*.
- Solmaz, B. (2005). İşletmelerin Değışen Konumuyla Gelişen Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bilinci ve Turkcell’in Desteklediğı “Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” Projesinin Genel Bir Değerlendirmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(1), 116-125.
- Songur, C., Top, M. ve Tekingündüz, S. (2013). Sağlık Sektöründe GZFT (Güçlü-Zayıf Yönler -Fırsatlar- Tehditler) Analizi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 1(5), 69-99.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). *T.C. Resmi Gazetesi*, 2828, 24 Mayıs 1983.
- Sucuoğlu, B. ve Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(1), 41-57.

- Şahin, E. (1996). İşletme-Çevre Etkileşimi ve İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu. Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İşletme Anabilim Dalı Yönetim-Organizasyon Bilim Dalı. Konya.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Şener, S. ve Serdar, M. (2015). ‘‘Sokak Çocukları’’ Problemi ve Bu Probleme Uygulanan Politikalar (Türkiye, Hindistan Örneği), *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 104-117.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(14), 7-32.
- Şimşek, B. (1999). Yöneticilerin Çalışanlara Karşı Etik Sorumlulukları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 69-86.
- T.C. Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazetesi*, 2709, 10 Ekim 1982.
- Tan, M. (1989). Çağlar Boyunca Çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 71-88.
- Taşdelen, H., Turhan, M., Erikci, M. ve Özkan, S. (2014). *Okullardaki Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar*. Okullardaki Dezavantajlı ve Risk Altındaki Çocuklar Proje Grubu. Konya.
- Taşlıyan, M. (2012). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Modern İş Dünyasının Vicdani Gereği*. Ankara: Ankara Sanayi Organı Yayınları.
- Tekindağ, C. F. (2015). *Proje Döngüsü Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Top, S. ve Öner, A. (2008). İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 97-110.
- Trabzon Barosu Çocuk Hakları Komisyonu. (2017). *Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu*. Trabzon.
- Tuncay, C. ve Ekmekçi, Ö. (2012). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri 15. Baskı*. İstanbul: Beta Yayınları.

Tuzcu, M. (2007). Philip Kotler ve Nancy Lee (2006) *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kitap İncelemesi*. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2(62), 243-247.

Türk Ceza Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazetesi*, 5237, 12 Ekim 2004.

Türk Medeni Kanunu. (TMK). (2001). *T.C. Resmi Gazetesi*, 4721, 8 Aralık 2001.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, 543-559.

UNICEF. (2016). *Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik Bir Kılavuz*.

Ural, G. E. ve Yılmaz, G. E. (2005). İşletmelerin Sosyal Sorumluluklarının Bağımsız Onayı: SA8000 ve Halkla İlişkiler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 23, 247-258.

Uzun, B. F. (2016). Gerçek Kişilerin Hak Ehliyeti ve Hak Ehliyetine Uygulanacak Hukukun Tespiti. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 11-48.

Üzümcü, Ö. (2016). Nitel Araştırma Yöntemine Sahip Tezlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 32, 327-340.

Vural, Akıncı, B. Z. ve Coşkun, G. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1, 61-87.

World Report on Violence and Health. (2002). WHO.

Yağmurlu, A. (2011). Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya. *Selçuk İletişim Dergisi*, 1(7), 5-13.

Yalçın, Müftügil, S. A. ve Güner, D. (2015). *Sosyal Etki Ölçümlemesi KUSİF 4 Adım Yaklaşımı*. İstanbul: KUSİF Yayınları.

Yamak, S. (2007) *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Yavuzer, H. (2001). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yazıcı, E. (2013). Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı*. İzmir.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23, 7-12.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Yıldız, Ö. (2007). Çalışan Çocuklar: ‘‘Sorun mu’’? ‘‘Çözüm mü’’? *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 134-143.

Yıldız, A. (2013). ‘‘Proje Geliştirme ve Planlama.’’ Erasmus Yıllık Toplantısı. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve Ayrıştıran Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. *İstanbul Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 249-267.

Yönet, E. (2005). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 239-264.

Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. 4. Baskı. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yüzbaşıoğlu, N. (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim ve Planlama Açısından Stratejik Maliyet Yönetimi ve Enstrümanları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 387-410.

Zencirkıran, M. (2018). *Örgüt ve Yönetim Kuramları 3. Baskı*. (Ed. Mehmet Zencirkıran). Örgüt Sosyolojisi. Bursa: Dora Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aydın Doğan Vakfı. <https://aydindoganvakfi.org.tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2018

AYGAZ. *Şeker Çocuklar Diyabetle Yaşamayı Öğreniyor.*
<https://www.aygazdg.com.tr/content/TR/seker-cocuklar-diyabetle-yasamayi-ogreniyor/195/> Erişim Tarihi: 07.11.2017.

Bal Arıları Mühendis Oluyor Projesi. <https://www.balarilarimuhendisoluyor.com/>
Erişim Tarihi: 12.11.2017.

Boğaziçi Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi. <https://buyem.boun.edu.tr/>
Erişim Tarihi: 02.10.2018.

Capital Türkiye. (2017). *KSS' de En Başarılı 20 Şirket.*
<https://www.capital.com.tr/fotogaleri/tum-foto-galeriler/kssde-en-basarili-20-sirket#18> Erişim Tarihi: 27.06.2018.

Capital Türkiye. (2017). *Türkiye'nin En Beğenilen Şirketleri.*
<https://www.capital.com.tr/gundem/aktuel/iste-2017de-turkiyenin-en-begenilen-sirketleri> Erişim Tarihi: 27.06.2018.

Çağdaş Kocaeli Gazetesi. (2011). *Farkında mısınız Sokakta Başladı!*
<http://www.cagdaskocaeli.com.tr/mobil/haber/farkinda-misiniz-sokakta-basladi-h13760.htm> Erişim Tarihi: 12.11.2017.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği. *Çocuk İşçiliği önlemek için örnek proje.*
<https://www.cydd.org.tr/haber/cocuk-isciligi-onlemek-icin-ornek-proje-450/> Erişim Tarihi: 18.07.2018.

Doğan Holding. *Baba Beni Okula Gönder.*
<http://www.doganholding.com.tr/kurumsal-sorumluluk/baba-beni-okula-gonder.aspx>
Erişim Tarihi: 08.11.2017.

Garanti Bankası. Genel Yaklaşımımız.
<https://surdurulebilirlik.garanti.com.tr/surdurulebilirlik-yaklasimimiz/odak-alanlarimiz/toplumsal-yatirim-programlari/genel-yaklasimimiz/> Erişim Tarihi: 08.11.2018.

Garanti Emeklilik 2017 Faaliyet Raporu. (2017).
https://www.unglobalcompact.org/system/attachments/cop_2017/402471/original/Garanti_Emeklilik_Global_Compact_Communication_on_Progress_Report_Temmuz_2017.pdf?1499953831 Erişim Tarihi: 22.06.2018.

Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş. *İşimiz Okumak Projemiz*.
<https://www.garantiemeklilik.com.tr/isimiz-okumak-projemiz> Erişim Tarihi: 06.11.2018.

Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş. *İşimiz Okumak Projemiz*.
<https://www.garantiemeklilik.com.tr/isimiz-okumak-projemiz> Erişim Tarihi: 24.11.2018.

Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş. *Ödüllerimiz*.
<https://www.garantiemeklilik.com.tr/odullerimiz/2017> Erişim Tarihi: 28.06.2018.

Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş. *Ödüllerimiz*.
<https://www.garantiemeklilik.com.tr/odullerimiz/2017> Erişim Tarihi: 06.11.2018.

Garanti Emeklilik ve Hayat A. Ş. *Politika ve İlkelerimiz*.
<https://www.garantiemeklilik.com.tr/politika-ve-ilkelerimiz> Erişim Tarihi: 10.10.2018.

Garanti Emeklilik. <https://www.garantiemeklilik.com.tr/> Erişim Tarihi: 02.10.2018.

Genç Hayat Vakfı. *Eğitim Küçüğün İş Büyüğün!* <https://genchayat.org/egitim-kucugun-is-buyugun/> Erişim Tarihi: 26.01.2018.

Humanium. *Street Children. Children Living on the Street*
<https://www.humanium.org/en/street-children/> Erişim Tarihi: 24.11.2018.

ILO. *Çocuk İşçiliği*. <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> Erişim Tarihi: 31.10.2018.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. *Çocuk Hakları Sözleşmesi*.
<https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/> Erişim Tarihi: 17.11.2018.

Kahve Dünyası. *İyilik Kutusu Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi*.
<https://www.kahvedunyasi.com/kesfet/hakkimizda> Erişim Tarihi: 03.11.2017

Koç Vakfı. *Ülkem İçin Nedir?* <http://www.ulkemicin.com.tr/ulkem-icin-nedir> Erişim Tarihi: 24.11.2018.

Koruncuk TKMÇV. *TKMÇV Koruncuk Sosyal Sorumluluk Projesi*.
<http://www.koruncuk.org/> Erişim Tarihi: 03.11.2017.

Kurumsal Haberler Sitesi. (2010). *Koruncuklara Özel “İyilik Kutuları” Kahve Dünyası’nda*
<http://www.kurumsalhaberler.com/kahvedunyasi/bultenler/koruncuklara-ozel-iyilik-kutulari-kahve-dunyasinda> Erişim Tarihi: 03.11.2017.

Kurumsal Haberler Sitesi. *Kahve Dünyasından Koruncuklara Özel Yeni Ürün*. (2012).
<http://www.kurumsalhaberler.com/koruncuk/bultenler/kahve-dunyasindan-koruncuklara-ozel-yeni-urun> Erişim Tarihi: 03.11.2017.

Küçük Yaşta Evlilik Büyük Geliyor Projesi.
www.kucukyastaevlilikbuyukgeliyor.com Erişim Tarihi: 23.07.2018.

Maltepe Üniversitesi Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için Uygulama ve Araştırma Merkezi. *Çocuklarla Birlikte Projesi*.
<http://www.maltepe.edu.tr/soyac/tr/cocuklarla-birlikte-projesi-2010-2014--> Erişim Tarihi: 12.11.2017.

Nar Taneleri Projesi. (2017). <http://www.nartaneleri.com/tr/index.asp> Erişim Tarihi: 11.11.2017.

Özgür Kocaeli Gazetesi. (2011). *Sosyal Sorumluluk Projesi. Farkında mısın?*
<http://www.ozgurkocaeli.com.tr/sosyal-sorumluluk-projesi-farkinda-misin-162375h.htm> Erişim Tarihi: 12.11.2017.

Sabancı Vakfı. (2012). *Çocuk Gelinler Projesi*.
<http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/cocuk-gelinler> Erişim Tarihi: 11.11.2017.

Sabancı Vakfı. *Pusulamız İnsan Sevgisi*.
http://www.sabancivakfi.org/i/assets/documents/Sabancı_Vakfi_Brosuru_2017_Tur.pdf Erişim Tarihi: 24.11.2018. 27

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. *Suriyeli Mülteci Çocuklara Yönelik Koruma ve Beslenme Projesi*. <http://sgdd.org.tr/suriyeli-multeci-cocuklara-yonelik-koruma-ve-beslenme-projesi/> Erişim Tarihi: 18.07.2018.

Sivil Toplum Diyalogu. *Suriyeli Mülteci Çocuklarla Elele.*
<http://siviltoplumdiyalogu.org/project/suriyeli-multeci-cocuklarla-elele/> Erişim
Tarihi: 18.07.2018.

Strategic Management Insight. *PEST & PESTEL Analysis.*
<https://www.strategicmanagementinsight.com/tools/pest-pestel-analysis.html> Erişim
Tarihi: 26.10.2018.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Geçici Koruma.*
http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 Erişim Tarihi:
01.01.2018.

TDK. *Risk Kavramı.*
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd96888f08d15.94229822 Erişim Tarihi: 25.10.2018.

TDK. *Sorumluluk Kavramı.*
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5be04b92c91164.72689959 Erişim Tarihi: 31.10.2018.

The New York Times. *A Friedman Doctrine.*
<https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html?url=http%3A%2F%2Ftimesmachine.nytimes.com%2Ftimesmachine%2F1970%2F09%2F13%2F223535702.html%3Faction%3Dclick®ion=ArchiveBody&module=LedeAsset&pgtype=article&contentCollection=Archives> Erişim Tarihi:
15.06.2017.

Totota Türkiye. *Toyota Türkiye Bayilerinden Örnek Davranış #ÇocuklarımızıÇin.*
https://www.toyota.com.tr/about/news_and_events/toyota-turkiye-bayilerinden-ornek-davranis.json Erişim Tarihi:03.11.2017.

Turkcell Sosyal Etki Analizi Raporu. (2017, Ekim).
http://www.turkcelldiyalogmuzesi.com/media/uploads/SosyalEtkiAnaliziRaporu_30.10.17.pdf Erişim Tarihi:10.07.2018.

Turkcell. *Sosyal Sorumluluk Projelerimiz.*
<https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk->

projelerimiz Erişim Tarihi: 24.11.2018. 28 <https://aydindoganvakfi.org.tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2018.

Turkcell. Sosyal Sorumluluk Projelerimiz. <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/kardelenler#fqj3> Erişim Tarihi: 07.11.2017.

TÜİK. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2017. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27587> Erişim Tarihi: 31.10.2018.

TÜİK. Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659> Erişim Tarihi: 31.10.2018.

TÜİK. Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2015. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21544> Erişim Tarihi: 02.11.2018.

TÜİK. İstatistiklerle Çocuk, 2017. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596> Erişim Tarihi: 31.10.2018.

Türk Telekom. Türk Telekom Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri. <https://www.turktelekom.com.tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/sayfalar/kss-projeleri.aspx> Erişim Tarihi: 04.11.2017.

UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği). UNHCR Türkiye İstatistikleri. <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> Erişim Tarihi: 01.11.2018.

UNICEF. Dezavantajlı Çocuk ve Genç Nüfus. <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=23> Erişim Tarihi: 03.11.2018.

UNICEF. Önce Çocuklar: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar https://www.unicef.org/turkey/dn_2006/_cp43.html. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2017.

UNIDO. What is CSR? www.unido.org Erişim Tarihi: 19.04.2017.

Vatan Gazetesi. (2015). 'Kurban Olamam'a Tiyatroculardan Destek! <http://www.gazetevatan.com/-kurban-olamam-a-tiyatroculardan-destek--793221-kultur-sanat/> Erişim Tarihi: 11.11.2017.

WHO. *Disabilities*. <http://www.who.int/topics/disabilities/en/> Erişim Tarihi: 26.10.2018.

WHO. *World Report on Disability*. http://www.who.int/disabilities/facts/Infographic_en_pdf.pdf?ua=1 Erişim Tarihi: 26.10.2018.

Worldometers. *Top 20 Largest Countries by Population (Live)*. <http://www.worldometers.info/world-population/#top20>. Erişim Tarihi: 25.10.2018.

EK-A

GÖRÜŞME FORMU (Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. İçin)

Bu görüşme formu “İşimiz Okumak” sosyal sorumluluk projesiyle ilgili olarak koordinatör Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. ile yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmede kullanılması düşünülen soru örnekleri olarak tasarlanmıştır. Görüşme esnasında bu sorularla birlikte yeni sorular da sorulabilir. Görüşmede katılımcının izni olursa ses kaydı yapılacaktır (Bu durum aydınlatılmış onam formunda belirtilmektedir). Aksi takdirde sadece not alınacaktır.

1. Grup Sorular: Firma ile genel tanımlayıcı bilgiler ile ilgili sorular

Bu grupta, firma ile ilgili olarak temel bilgilere ulaşmak için sorular sorulacak ve doküman talep edilecektir.

2. Grup Sorular: Sosyal sorumluluk yönetimine yönelik sorular

Bu grupta, ilgili sosyal sorumluluk projesinin yönetimi ile ilgili olarak aşağıda örneği verilen sorular sorulacaktır.

- Kurumunuzun yazılı etik kodu var mıdır? Varsa yazılı kodda sosyal sorumluluk ile ilgili hükümler nelerdir?
- Kurumunuzda sosyal sorumluluk faaliyetleri hangi departman veya birimlerce yürütülmektedir?
- Genel olarak sosyal sorumluluk yönetim süreciniz nasıl yürütülmektedir?

3. Grup Sorular: “İşimiz Okumak” sosyal sorumluluk projesi yönetim süreci, proje içeriği ve çıktılarıyla ilgili sorular

- İlgili projeye nasıl karar verdiniz? Kurumunuzda bu konuda hangi çalışmalar yapıldı?
- İlgili proje ne zaman başladı? Devam ediyor mu?
- İlgili projedeki hedefleriniz nelerdir?
- İlgili projenin kurumunuza hangi açılardan katkı sağlamasını bekliyorsunuz?
- İlgili projenin adı, sloganı, ortakların belirlenmesi vb. süreç hakkında bilgi verir misiniz?
- İlgili projenin başlangıç tarihinden bu yana değişiklikler oldu mu?
- İlgili projede kurum olarak konumunuz nedir?

- İlgili projede hangi departmanlarınız yer almaktadır? Proje yönetim sürecinde departmanlar arası işbölümü ile ilgili bilgi verir misiniz?
- İlgili projenin yürütülmesinde karşılaştığınız sorunlar var mı? Bilgi verir misiniz?
- İlgili projenin içeriği konusunda bilgi verir misiniz? (Proje nasıl yürütülüyor, uygulamadaki aşamalar..vb)
- İlgili projede topluma katkı açısından hedeflerinize ulaştınız mı? Bu konuda somut bilgiler verir misiniz?
- İlgili projenin kurumsal olarak size sağladığı katkı nedir? Kurumsal hedeflerinize ulaştınız mı?
- İlgili proje nedeniyle ödül aldınız mı?
- Kurumunuzla ve projeye ilgili olarak araştırmamızda kullanmak üzere doküman paylaşıyor musunuz?
- Proje ile ilgili olarak belirtmek istediğiniz başka hususlar var mıdır?

GÖRÜŞME FORMU (Boğaziçi Üniversitesi İçin)

Bu görüşme formu “İşimiz Okumak” sosyal sorumluluk projesiyle ilgili Boğaziçi Üniversitesi ile yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmede kullanılması düşünülen soru örnekleri olarak tasarlanmıştır. Görüşmede katılımcının izni olursa ses kaydı yapılacaktır (Bu durum aydınlatılmış onam formunda belirtilmektedir). Aksi takdirde sadece not alınacaktır.

- Boğaziçi Üniversitesi olarak, ilgili projedeki konumunuz nedir?
- İlgili projeye katkı üniversitede hangi birim tarafından sağlanmaktadır?
- İlgili proje kurumunuzda nasıl yönetilmektedir?
- İlgili projenin başlangıç tarihi nedir? Devam ediyor mu?
- İlgili projede yer alma nedeniniz nedir?
- İlgili projenin toplumsal hedefleri sizce nelerdir?
- İlgili proje içeriği hakkında bilgi verir misiniz?
- İlgili proje sürecinde kurum olarak nasıl katkı sağlıyorsunuz? Bu konuda detaylandırılmış bilgi verir misiniz?
- İlgili projenin toplumsal katkıları konusunda hangi sonuçlara ulaştınız?

- İlgili proje sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
- Kurumunuzla ve projeye ilgili olarak araştırmamızda kullanmak üzere doküman paylaşıyor mısınız?

Proje ile ilgili olarak belirtmek istediğiniz başka hususlar var mıdır?

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Aylin ARSLAN

Doğum Yeri: Avcılar

Doğum Tarihi: 01.01.1991

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise (2005-2009): Ortaca Lisesi (Eşit Ağırlık)

Lisans (2009-2014): Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.